

КИЕ КИТАПТАН
ХАБАРЛАР

Кие Китаптан хабарлар

Кие Китапты коьшируьвши институт
Москва, 2025

Кие Китаптан хабарлар

Бу коышируувдинъ электрон эм
аудио кеплерин ИПБ сайтыннан
алмага болаяк:
<https://ibt.org.ru/ru/media?id=NOG>

Суъвретлер сайттынъ разылыгы ман
кулланылган: Classic Bible Art, LLC

ISBN 978-5-93943-371-6

© Институт перевода Библии, 2025

Кириc coъз

Сыйлы окувшылар!

Сизинъ алдынъызда – ногай тилине коъширилген балалар уъшин Кие Китап. 1983-нши йылдан алып, ол 50-ден артык тилге коъширилген эм тиражы тогыз миллионнан артык нусха болып баспаланган.

Кие Китаптагы хабарларга коъшеектен алдын, Кие Китап акында бир неше coъз айтайык. Кие Китап – китаплардынъ китабы деп йыйы айтадылар. Не уъшин?

Бириншилей, эм ол энъ маънелиси, Кие Китап – ол тек китап болып калмайды. Ол аъдемлерге каратылган Алладынъ Соъзи, эм сонынъ уъшин Кие Китапка Кие Язувлар деп те айтадылар. Тек ол Кие Китаптынъ туъзилуъвинде инсан катыспаган дегенди анълатпайды. Оны Кие Рух пан дертленген пайхамбарлар, увазшылар, элшилер язганлар... Эм энди биз китаптынъ бетлериннен тек Алладынъ берген Ашылувын тувыл, сол Ашылувды алган, саклаган эм бизге еткерген аъдемлердинъ тири давазларын эситемиз. Кие Китапта буътин соравларга да аъзир явап йок, ама онда Алла ман инсан арасы катнаслар акында эм Алла ман келисип яшамага унамаган аъдем айкасувга кайдай йоллар ман кайтпага болаягы акында хабарланады.

Экиншилей, Кие Китап дуныяда энъ де коъп окылынатаган эм коъширилетаган китаплардынъ бириси. Баспа алаты ойланылып шыгарылганда, биринши болып Кие Китап баспаланган. Буъгуън Кие Китап акында эситпеген аъдемлерди тек дуныядынъ энъ де алыс муъйислеринде таппага болады. Кие Китап яде онынъ айырым кесеклери коъплеген тиллерге коъширилген. Христианлар онда оъзлерининъ динлерининъ булагын эм рухани яшавларына йол коъредилер. Диннен эрек болган аъдемлер де дайым Кие Китаптынъ хикаетлерине эм суъвретлерине эс этедилер. Кайсы музейде болсак да, биз онда Ибрагим, Даут, Марием Ана, Масихтинъ суъвретлерин эм муъскинлерин коъремиз. Кие Китаптан бизим тилимизге коъплеген акыл coъзлер эм coъз байланыслар

киргенлер: «Тиленъиз – сизге берилер; изленъиз – табарсыз; эсикке кагынъыз – сизге ашарлар»; «Ювыгынъды озинъди суьйгендей суьй»; «Тынъламага кулагы болган эситер» эм б.

Уьшиншилей, Китаплардынъ китабы – Кие Китап – туьрли заманларда язылган онлаган китаплардан туьзилген. Кие китап эки кесекке боьлинеди – Эски Антласув эм Янъы Антласув.

Эски Антласувдынъ китаплары Иса Масих туваяктан алдын бурынгы ювот тилинде эм бир кесеги аьрамей тилинде язылган. Эски Антласув дуниядынъ яратилувыннан басланады. Алла дунияды эм аьдемди яратканы, тек инсан Алла ман келисип яшамага унамай, озининъ йолын озси сайлап эм айырып баслаганы акында хабарланады. Тек Алла аьдемди Оьзининъ суьйиминнен эм коршалавыннан айырмады. Ога ярдам тилеп халклардынъ арасыннан бир халкты, Израилди, айырды эм олар ман келисуьв туьзди. Алладынъ айырып алган халкынынъ тарихи – Эски Антласувдынъ бас темасы.

Эски Антласув отыз тогыз китаптан туьзилген. Бирерлери Израил тарихи, онынъ етекшилери эм пайхамбарлары, баска халклар эм бурынгыдынъ уллы озгерислери акында хабарлайды. Ондай китапларга тарихли китаплар дейдилер. Баска китапларда – пайхамбарлык билдируьвлери, халкка пайхамбарлардынъ ашыклавлары, Аллага алаллыкларын саклавга шакырувлары эм келеек заманда болаяк сыхырлы озгерислер акында хабарлавлары. Эски Антласувда шайирлик китаплар да бар, мысалы, Забур – зикирлер эм дувалар китабы; бетлеринде бурынгы дана аьдемлердинъ таварыхларын еткерген китаплар (мысалы, Сулейменнинъ таварыхлары).

Эски Антласув бир неше юзйыллыклар бойында туьрли авторлар ман язылган, соннан себеп онынъ китаплары бири бирине усамайдылар. Тек оларды бирлестиретаган энъ баслапкысы: Алла инсанды бир заманда да калдырмайды, инсан озси Алладан таймаса.

Янъы Антласув бурынгы грек тилинде Иса Масих тувганнан сонъ I-нши оьмирдинъ экинши яртысында язылган. Ол Иса Масихтинъ, Алладынъ Улынынъ, тувувы, кызмет кылувы, оьлуьви, тирилуьви эм Онынъ туьзген Иман ямагатынынъ биринши адымлары акында хабарлайды. Бу озгерислердинъ

маьнеси акында бир неше соьз бен элши Яхъя билдиреди: «Алла бу дуныяды солай бир бек суыйген себепли, ялгыз Улын, Ога ынанганлардынъ аьр бири йойылмай, оьмирлик яшавлы болсын деп, берген» (*Яхъя 3:16*).

Онынъ акында хабар акыйкатында да Ийги Хабар болган, грек тилинде «Евангелие» (Инжил). Янъы Антласувдынъ биринши доьрт китабы дуныядагы христианлардынъ энъ бас китаплары, неге десе бу китапларда Иса Масихтынъ ердеги яшавы акында, Онынъ окытувы акында хабарланады. Оларды Иса Масихтынъ биринши ызлавышылары Матай, Марк, Лука эм Яхъя язганлар. Янъы Антласувдынъ бесинши китабын – Элшилердинъ Ислери – Лука язган. Ол китапта биринши христианлар акында хабарланады, олар Иса Масихке ынанувдынъ урлыкларын шашып, савлайдуныялык Иман ямагатын туьзуувде болдылар.

Янъы Антласувга тагы да элши Паулдынъ эм де баска элшилердинъ (Иса Масихтинъ, Оны ман Ийги Хабарды яймага йиберилген окувышылары) – биринши христианларга каратылган Хатлар. Ол Хатларда иман акында эм ынанувшыга калай яшамага кереги акында насихатлар. Эм буюгун, эки мынъ йыл озганнан сонъ, Хатлардынъ маьнеси йойылмаган эм бизим замандасларымызды коьп затка уьйретпеге болаяк.

Янъы Антласувдынъ сонъгы китабы – Ашылув (грек тилинде «Апокалипсис»), элши Яхъя язган. Маьнесине коьре, пайхамбарлардынъ аьдетине ызлайды. Китапта заманлардынъ ахыры, тарихтинъ сонъы акында айтылады. Китеп уьмитлерге толы: аьдемлерге кайдай баьле-казалар туьссе де, бир заманда олар токталак. Бу дуныя йойылаяк, эм онынъ орнына энъ ийги эм оьмирлик дуныя келеек, Кие китапта ол «янъы коьк эм янъы ер» деп аталган (*Ашыл. 21:1*).

Бизим Балалар уьшин китабымызда Кие Китаптынъ сайлам текстлериннен хабарлар эм уьзиклер берилген. Аьр бир уьзиктинъ ызында хабар Кие Китаптынъ кайсысыннан алынганы скобкаларда берилген.

Басында Балалар уьшин Кие Китеп яс окувышыларга каратылган эди, ама оны ясы уьйкенлер де карастыратаган болып шыкты, сол себептен биз оны ясы уьйкенлерге каратылган косымталар ман баспалап басладык. Оннан тыскары, коьплеген текстлер янъыдан редакцияланган.

Бу китаптынъ туъзувчилерининъ эм редакторларынынъ алдына салынган борыш енъил тувыл. Кайсы узыклерди айырып алып китапка киргистпеге тийисли? Кайсысын кыскаша, кайсысын толысынша бермеге керек? Бизим айырып киргисткен текстлеримизге оъзимиз белги бералмаймыз, ама бу китап толы Кие Китапта берилген карызнадынъ тек бир туъйири болады. Балалар ушин Кие Китап сав яшавынъыз бараяк йолынъызга – Алладынъ Соъзининъ йолына – биринши адым болар деп, сенемиз.

Кие Китапты коъширувчи институт, Москва

ЭСКИ АНТЛАСУВ

Дуныядынъ яратылувы

Б асында бир зат та йок эди – тек булытлар ман капланган эм бир шырак та янмаган айсыз кешелерде коькте болатаган каранъалык эди. Сол заманда бу каранъалыкты коьргендей не коьк, не ярык, не оьсимликлер, не айванлар, не аьдемлер йок эди. Ама Алла оьмирлерге буьтин зат соьйтип калганын унамады, эм Ол бу дуныяды яратты. Оьзи оьзиннен бир зат та яратылмайды: тоьгерегимиздеги дуныя, ярасыклык эм келисуьвшилик пен бийленген, оьзининъ атаклы эм дана Яратувшысы акында шаатлайды. Кие Китапта Алла оьзининъ соьзи мен дуныяды яратканы акында айтылады.

Басында Алла коьк пен ерди яратты. Ер бос эм шоьллик эди, денъиздинъ уьсти каранъалык эди, Алла Рухы сувлар уьстинде эсе эди.

Алла айтты: «Ярык болсын». Ярык болды. Алла, ярыктынъ калай аьруув болганын коьрип, оны каранъалыктан айырды, ярыкка «куьн» деген атты, а каранъалыкка «кеше» деген атты берди. Аксам болып, танъ атты – биринши куьн.

Алла: «Сувларды эки айырган, арасында аспан болсын», – деди. Эм соьйтип болды. Алла аспанды яратты, аспан астындагы сувларды аспан уьстиндеги сувлардан айырды, аспанга «коьк» деген атты берди. Аксам болып, танъ атты – экинши куьн.

Алла: «Коьк астындагы сувлар бир орынга йыйылсынлар эм катылык коьринсин», – деди. Соьйтип де болды. Алла катылыкка «ер» деген атты, а йыйылган сувларга «денъизлер» деген атты берди. Бу заттынъ калай аьруув болганын Алла коьрди.

Алла: «Ер оьсимликлер тувдырсын: урлык берген коьгоьленлер, урлыгы болган емис берген туьрли тереклер болсын», – деди. Эм солай болды. Ер оьсимликлер тувдырды: урлык беретаган туьрли коьгоьленлер, урлыклары ман емис беретаган туьрли тереклер тувдырды. Бу заттынъ калай аьруув болганын Алла коьрди. Аксам болып, танъ атты – уьшинши куьн.

ЯРАТЫЛУВ 1:1–13

Дуныядынъ яратылувы (ызы)

Алла: «Коьк аспанында куьнди кештен айыраp, заман шакларын билдирер, куьнлер эм йыллар санар уьшин ярык берген затлар болсынлар. Олар коьк аспаныннан ярык берсинлер эм ерди ярык-ландырсынлар», – деди. Эм солай болды. Алла эки уьйкен ярык берген затты яратты. Уьйкенин – ол куьнлерге, кишкейин – кешелерге басшылык этсинлер деп яратты. Юлдызларды да болдырды. Алла оларды коьк аспанында, ерди ярыкландырсынлар, куьнлер эм кешелердинъ авысувын тергесинлер эм ярыкты каранъалыктан айырсынлар деп орынластырды. Бу заттынъ калай аьруув болганын Алла коьрди. Аксам болып, танъ атты – доьртинши куьн.

Алла: «Сув януварларга толсын. А ер уьстинде, коьк аспанында, куслар ушсынлар», – деди. Алла уьйкен денъиз януварларын, сув ишинде кайнаскан туьрли янлыларды, канатлыларды яратты. Бу заттынъ калай аьруув болганын Алла коьрди, эм оларга: «Емисли эм коьп санлы болынъыз, денъиз сувларын бийленъиз. Эм ер уьстинде, коьк аспанында куслар коьп болсын», – деп разылыгын берди. Аксам болып, танъ атты – бесинши куьн.

Алла: «Кара ер янлылардынъ коьплеген туьрлилерин: мал, ерде йылысатаган янлылар эм туьрли кийик айванлар яратсын», – деди. Эм солай болды. Алла ер уьстинде яйылган коьплеген туьрли кийик айванларды, малды эм ерде йылысатаган янлыларды яратты. Бу заттынъ калай аьруув болганын Алла коьрди.

ЯРАТЫЛУВ 1:14–25

Биринши аьдемлерди яратув

С онда Алла: «Аьдемди оьз келбетимизге коьре яратайык. Ол Бизге усасын, денъиздеги балыкларды, коьктеги кусларды, малды, буьтин ерди эм ерде йылысатаган баьри янлыларды оьзине бойсындырсын», – деди.

Алла аьдемди Оьзининъ келбетине коьре яратты. Соьйтип аьдем Алла келбетинде яратылды. Алла аьдемлерди эркек пен хатын этип яратты. Оларга: «Емисли эм коьп санлы болынъыз, ерди толтырынъыз эм бийленъиз. Денъиздеги балыкларды, коьктеги кусларды эм ерде йылысатаган янлыларды оьзинъызге бойсындырынъыз», – деп разылыгын берди. Эм Алла: «Мен сизге баьри ер уьстинде урлык беретaган буьтин оьленлерди, емисинде урлыгы болган баьри тереклерди азыкка беремен. Буьтин кийик айванларга, коьктеги кусларга, ерде йылысатаган янлыларга – ишинде яшав тынысы болган баьри затларга – азыкка оьсимликлердинъ ясыллыгын беремен», – деди. Эм солай болды. Алла Оьзи яратканларга карады – баьри зат та бек аьруув эди. Аксам болып, танъ атты – алтыншы куьн.

Раббий Алла аьдемди ердинъ топырагыннан яратты, бурын тесиклерине яшав тынысын берди эм аьдем янланды.

Куьнтуварда, Эденде, Раббий Алла бав экти эм онда Оьзи яраткан аьдемди орынластырды. Раббий Алла онда аьр туьрли карамага ярасык эм аьлемет емисли тереклерди ерден оьстирди. Бавдынъ ортасында яшав тереги, соьйтип те ийгилик эм яманлык билим тереги де бар эди.

Эденнен йылга агады; ол бавды сувландырады, оннан сонъ доьрт колга айырылады. Бири Пишон деп аталады, ол Хавила кыралынынъ тоьгерегиннен агады. Сол кыралда алтын бар. Сол кыралдынъ алтыны бек аьруув, онда ийиси аьлемет болган сагыз эм оникс тасы бар. Экинши йылгадынъ аты Гихон эм ол Куш кыралынынъ тоьгерегиннен агады. Уьшинши йылгадынъ аты Тигр, ол Ашшурадан куьнтуварга агады. Доьртинши йылга – Эфрат.

Раббий Алла аьдемди, Эден бавында ислеп, оны ярастырсын, сакласын деп, орынластырды эм: «Сен бу бавда оьскен теректинъ кайсысынынъ да емисин емеге боласынъ, тек ийгилик эм яманлык

---

* «Топырак» ювыт тилинде *адама*, «аьдем» де *адам*.

билим терегининъ емисиннен еме. Эгер есенъ – сол куън оьлеек-синъ», – деп буйырды.

Раббий Алла: «Аьдемге ялгыз болмага ийги тувыл. Ога тенъ эм келбети мен усас болган ярдамшы яратайым», – деди.

Раббий Алла топырактан аьр туьрли айванлар эм куслар яраткан эди. Оларга аьдем кайдай атлар берер экен деп алып келди. Аьдем кайдай ат берсе – солай янувар аталаяк. Баьри малларга, баьри кусларга, баьри кийик айванларга аьдем ат берди – тек араларында оьзине ярдамшы таппады. Сонда Раббий Алла аьдемди терен уйкыга коьмди. Аьдем уйклаган заманда Раббий Алла онынъ бир кабыргасын шыгарды, ол болган ерди эт пен япты. Кабыргадан Раббий Алла кыскаяклыды яратты эм аьдемге алып келди.

ЯРАТЫЛУВ 1:26–31; 2:7–22

Адам эм Авады еннеттен кувув

Тек Адам эм Ава Раббий Алладынъ айтканын этпедилер, эм Ол оларды еннеттен кувды. Ол зат булай болды.

Раббий оларга бавда оьскен тереклердинъ кайсысынынъ да емисин емеге ызын берди, тек ийгилик эм яманлык билим терегининъ емисин емеске буйырды. Эгер еселер – оьлееклерин билдирди. Ама Ибилис – Аллага карсы турган рух, – Адам эм Авады оьлтирмеге токтасты. Бир кере ол Авага йылан кебинде келди эм айтты: «Алла сизге „Еннетте болган эш бир теректен емис еменъиз“, – дегени дурыс па?»

Ава: «Бизге кайсы теректен де емисин емеге болады. Тек Алла, бавдынъ ортасында оьскен теректинъ емисин еменъиз, колынъыз бан да тийменъиз, ол болмаса оьлеексинъиз деп, билдирген», – деп явап берди.

«Йок, сиз оьлмеексинъиз, – деди ога йылан. – Тек Алла биледи, сиз оларды еген куьн коьзинъиз ашылаяк эм оьзинъиз Алладай ийгилик пен яманлыкты билеексинъиз».

Сонда Ава теректинъ емиси ашамага аьлемет, карамага ярасык болганын сезеди эм билим береегин де анълап, ога тартылады. Ол теректен емисти уьзеди эм ашайды, янында болган эри Адамга да емисти береди, эм ол да ашайды.

Раббий Алла Адамга булай деди: «Мен сага еме деген емисти, пишенъе тынълап единъ, сени уьшин ерге де наьлет; онынъ емислерин оьмиринъ бойы куьннен куьнге азап пан табаяксынъ. Кара терге туьсип оьтпегинъди табаяксынъ. Ахырында сен топыракка кайтаяксынъ, неге десе топырактан алынгансынъ; сен – тоз эм тоз болаяксынъ».

Раббий Алла Адам эм Авады еннет бавыннан кувды, эм олар онда энди айланып кайтып болмадылар. Соьйтип биринши аьдемлер куьналы болдылар.

ЯРАТЫЛУВ 3:1–23

Кабил мен Абил

Адам ман Авадынъ эки улы бар эди. Олардынъ бириси, Абил, кой бакты, онынъ кардашы, Кабил, ершилик пен каърледи.

Бир кесек заманнан сонъ, Кабил ер берген емислерден бир кесегин Раббийге савгага аькелди. Абил де Раббийге отарыннан биринши козыларын савгага аькелди. Раббий Абил мен онынъ савгасын кабыллады, а Кабил мен онынъ савгасын – кабылламады. Кабил ашувланды, юзин кайгы каплады. Сол заманда Раббий Кабилден: «Неге ашувландынъ? – деп сорады. – Неге сенинъ юзинъди кайгы каплады? Эгер сен ийгилик эткен болсанъ – басынъды йогары коьтер. Эгер яманлык эте болсанъ, сенинъ босаганъда куьна ятады. Ол сени оьзине тартады, ама сен оны енъмеге керексинъ».

Ама Кабил кардашын куьнледи. Эм кардашлар данъылга шыкканда, Кабил Абилге шапшыды эм оны оьлтирди. Ерге Абилдинъ каны тоьгилди.

Раббий Кабилди куьнасы уьшин язалады, оны коьшип-коьнып юрген кувгын этти.

ЯРАТЫЛУВ 4:2–12

Нухтынъ кемеси

Оьмирлер оздылар, эм ерди аьдемлер – Адам эм Авадынъ тувдыклары – бийледилер. Басында олардынъ коьплери Алладан корктылар эм Ога кылындылар, ама бара-тура Раббий Алладынь эмирин бузып басладылар. Тек бир Нух атлы аьдем оззининъ Яратувшысына алал болып, онынъ эмирин толтырды. Иса Масихтинъ элшиси Петер Нух пайхамбарга «туврашылыкты уйретуьвши» деп атады. Алладынь Рухы Нух пайхамбардынъ юрегинде орынласты.

Раббий, ер уьстинде аьдемлердинъ коьп яманлык эткенлерин, ойлары эм юреклери дайым яманлыкка каратылганын эм биревиде туврашылыкта яшамаганын коьрди. Эм Раббий Алла: «Мен ер юзиннен Озим яраткан баьри аьдемлерди йок этейим, неге десе Мен оларды яратканыма оькинемен», – деди.

Тек бир Нух Раббийдинъ шапагатына тийисли болды. Алла Нухка булай деди: «Ер уьстинде яшайтаган аьдемлердинъ баьрин де йок этермен. Ер олардынъ эткен зорлыгы ман толган эм Мен оларды йоярман. Тек сен оззинъе шынар агаштан кеме яса, онынъ ишинде боьлмелер эт, ишиннен де, тысыннан да сагыз бан ягып шык. Мен ер уьстине сув казасын аькелермен эм яшав тынысы болган затлардынъ баьрин де йок этермен. Ер уьстинде яшаганлар баьри де оьлееклер. Тек Мен сени куткара уьшин сени мен келисуьв беркитеекпен. Сен кемеге уллерынъ, бийкенъ эм келинлеринъ мен кир».

ЯРАТЫЛУВ 6:5–18, 2 ПЕТЕР 2:5

Сув казасынынъ басланувы

Нух, Алла ога калай буйырган болса, солай этти. Кеме аьзир болган заманда, Раббий Алла Нухка: «Буьтин аьелинъди алып, кемеге мин. Неге десе коьремен, аьли яшаганлардынъ ишинде тек сен Меним алдымда туврашылсынъ. Оьзинъ мен баъри алал айванлардан ети косак, ата-анашларын, а арам айванлардан – бирер косак, ата-анашларын ал. Аспандагы куслардынъ баъри туърлилериннен де ети косак ал. Ер юзиндеги янлылардынъ эш бир ырувы курымасын. Ети куьннен сонъ ер юзине Мен ямгыр йибереекпен – ол кырк куьн, кырк кеше яваяк – эм Мен ер юзиннен баъри яратканларымды йок этеекпен», – деди.

Нух, Алла ога калай буйырган болса, солай этти. Ол кемеге хатыны, уллары эм келинлери мен минди эм оьзи мен алал айванлардан ети косак эм арам айванлардан бирер косак алды. Баъриси де кемеге киргеннен сонъ, Раббий Нухтынъ артыннан кеме капысын япты. Ети куьннен сонъ ямгыр басланды, ол кырк куьн, кырк кеше токтамай явды. Сув коьбейгенде, кеме де, ер уьстиннен йогарыга коьтерилип, сувдынъ уьстинде юзди. Сув казасы сондай бек куьшли эди, энъ бийик тавлар да сув астына кеттилер, эм ер юзинде болган баъри янлы зат оьлди: аьдемлер де, маллар да, ян-янувар да, куслар да – баъри де ер юзиннен йок болдылар. Тек Нух эм оны ман кемеде болганлар сав калдылар.

ЯРАТЫЛУВ 7:1-23

Сув казасынынъ ахыры

Сув казасы юз элли куьнге созылды. Раббий Алла Нух эм оны ман кемеде болган буьтин айванларды эсине туьсирди. Алла ерге ел йиберди, коьктен куйылган ямгыр токтады. Сув акырын ерден кетип баслады. Нухтынъ кемеси Арарат тавларында токтады. Кырк куьн озганнан сонъ Нух, ер юзиннен сув тайганын билер уьшин, кемединъ терезесин ашып, тыска каргады йиберди. Карга, бирде ушып, бирде кайтып, ер кепкенге дейим тоьгерек айланып турды. Артыннан Нух коьгершинди ушырды. Ама коьгершин кемеге, Нухтынъ янына кайтып келди, неге десе энди де ер сув астында эди. Ети куьннен сонъ Нух коьгершинди кемеден экинши кере ушырды. Аксамда коьгершин ога кайтып келди, авызында зейтун бутагы бар эди. Соьйтип Нух сувдынъ ерден кеткенин билди.

Нух тагы да ети куьн карап турды, тагы да коьгершинди йиберди, ама бу кере коьгершин артына кайтпады. Нух кеме капагын ашты эм ер уьстининъ кепкенин коьрди. Сол заманда Алла Нухка: «Пишень, улларынь эм келинлеринъ мен бирге кемеден шык. Сени мен болган баьри айванларды – кусларды, малды эм ер уьстинде юрген баьри янлыларды да шыгар: олар буьтин ерге шашылып кетсинлер эм сансыз коьп болып яйылсынлар», – деди.

ЯРАТЫЛУВ 7:24 – 8:17

Курткашык эм Алладынъ аьдем мен туьзген келисуьви

Нух эм онынъ аьели кемеден шыктылар, баъри айванларды эм кусларды да кемеден шыгарып йибердилер. Айванлар ерге яйылдылар, куслар да ян-якка ушып кеттилер.

Нух таслардан курманлык орын ясады. Сонъ, аьр туьрли алаал айванлардан эм куслардан алып, сол ерде Аллага курманлык этти. Раббий Нухтынъ аькелген курманлыгын кабыл этти эм: «Аьдемлер уьшин арбатын ерди наьлетлемеекпен. Аьдем юрегининъ ойлары яслыгыннан баслап яманлыкка ымтыладылар. Мен эткенимдей арбатын баъри янлыларды кыраяк тувылман. Дуния не кадар заман турса, шашув эм орув, сувык эм иссилик, яз эм кыс, куьн эм туьн токтамаяк», – деген токтаска келди.

Раббий Алла, Нухты эм онынъ улларын багыслап, булай деди: «Мен сиз эм сизинъ тувдыкларынъыз бан, сиз бен кемеден шыккан баъри айванлар ман келисуьв беркитемен. Мен сиз бен беркитеек келисуьвим бу: эндиден арбатын сув коьтерилип баъри янлыларды оьлтирмеек, буьтин ерди аьлек этеек сув казасы да болмаяк. Мен мен ер юзинде яшаганлардынъ арасында беркитилген келисуьвдинъ белгиси булытларга илинген курткашык болар. Мен ер уьстинде булытлар йьйсам, булытлар ишинде курткашык шыгаяк. Сол заманда Мен сиз бен эм баъри туьрли янлылар ман туьзген келисуьвди эске алаякпан – эндиден арбатын баъри янлыларды оьлтирген сув казасы болмаяк. Бу Меним ерде яшаган баъри янлылар ман туьзген келисуьвимнинъ белгиси».

ЯРАТЫЛУВ 8:18–22; 9:8–17

Бабыл каласы

Нухтын улларында тувдыклары коьп болды, эм ер юзиндеги буьтин халклар сув казасыннан сонъ олардан тувдылар. Тек сондай сув казасыннан сонъ да аьдемлер ийги якка туърленмедилер.

Сол заманларда сав дуныяда бир тил бар эди, бирдей соьзлер кулланылатаган эди. Бир кере аьдемлер, бирге йыйылысып, булай дедилер: «Ер юзинде ыз калдырмай таралмас уьшин, озьзимизге шахар эм бийиклиги коькке еткен кала курайык. Соьйтип атымызды данъклармыз». Аьдемлер курып баслаган шахарды эм калады коьрер уьшин, Раббий ерге туьсти эм булай деди: «Булар бир халк, баьрисинде бир тил, эм олар баслаган ислерин бажараяклар. Кала, туьсейик эм бир бирлерин анъламасынлар деп, тиллерин карыстырайык». Бу ерге Бабыл – «карысuv» – деген ат берилди.

Раббий аьдемлерди сав дуныяга шашты эм олардын шахар курувларын токтатты.

ЯРАТЫЛУВ 11:1–9

Аврам (Ибрагим)

Б у дурбатта Аврамнынъ суъврети. Алла Ога сонъ Ибрагим деген атты берди, коьширгенде, маънеси «коьплеген халклардынъ атасы». Аврам Аллага буьтинлей ынанып сенди, Ога оьзин багыслаган эм тынълавлы эди. Алла Аврамды «досым» деп атады эм Сыйлы Инжилге коьре бизге де булай айтады: «Меним сизге буйырганларымды этсенъиз, сиз – Меним досларым» (*Инжил, Яхъя 15:14*).

Бир кере Раббий Аврамга булай деди: «Тувган элинъди, кардаш-кавымынъды, ата юртынъды калдыр, Мен коьрсетеек ерге бар. Мен сеннен уллы миллет яратаякпан, сага разылыгымды берип, атынъды данъкляякпан; сен аркалы баскалар да разылыгымды табаяклар. Ким сага разылыгын берсе, сога Мен де разылыгымды береекпен эм ким сени наьлетлесе, соны Мен де наьлетлеекпен. Ер юзиндеги баъри халклар сен аркалы разылыгымды табаяклар».

Аврам Раббий калай айткан болса, солай этти. Ол, оьзи мен бирге хатыны Сарайды, йиени Лутты, йыйган савлай мал-муьлклерин эм ыргатларын алып, Кенанга – Раббий Алла ога коьрсеткен ерге – йолга шыкты.

Олар Кенан ерине келдилер, эм онда, Море агашлыгынынъ янында, Раббий Аврамга коьринип: «Сосы ерлерди Мен сенинъ тувдыкларынъа береекпен», – деди.

ЯРАТЫЛУВ 12:1-7

Аврам эм Лут

Аврам эм оны ман бирге болганлар, оларга Раббий коърсеткен Кенан ерлерин оьтип бара эдилер. Бетел шахарынын куьнбатарында орынласкан тавларга етип, олар онда токтадылар.

Аврам бек бай эди. Онын алтыны, куьмиси, коьп санлы малы бар эди. Онын йиени Луттын да оьзинин шатырлары, увак эм кара малы бар эди. Олардын мал-муьлки коьп болганнан себеп, бирге яшамага тар болып баслайды. Олардын шобанларынын арасында эрис-суьрис басланады. Сол заманда Аврам Лутка: «Экевимиз арамызда, соьйтип те шобанларымыз арасында эрис-суьрис болмасын; биз ювык еткенлер боламыз. Савлай ер сенин алдынгда – кел айырылаяк. Сен солга барсань, мен оньга; а сен оньга барсань, мен солга», – деди.

Лут, буьтин Йордан тогайлыгы, Раббийдин бавындай эм Мысырдын ериндей, сувгарылатаганын коьрди. Аьр ерде коьп сув бар эди. Лут оьзине сол ерлерди сайлады эм, Аврамнан айырылып, оьзинин шатырларын Содом шахарына дейим яйды. Содомнын яшавшылары бек яман аьдемлер эди эм Раббийге карсы коьп куьналы ислер эте эдилер.

ЯРАТЫЛУВ 13:1-18

Раббийдинъ Аврамга берген ваъдеси

Лут эм Аврам айырылганнан сонъ, Раббий Аврамга: «Булай-дан керуэвге эм кубылага, куънтуварга эм куънбатарга кара. Сен коъретаган буътин ерди Мен сага эм сенинъ тувдыкларыньа оъмирликке береекпен. Сенинъ ырувыньды Мен кумдай коъп этеекпен: калай кумдынъ туъйирлерин бир аъдем де санап болмаяк, соъйтип сенинъ тувдыкларыньды да санап болмаяк».

Аврам Мамре агашлыгынынъ янында орынласты эм сол ерде Раббийге курманлык орын аъзирледи.

Бир кесек заман озганнан сонъ, Раббий тагы да Аврамга коъринип: «Мен – сени коршалавшы; сенинъ алаяк савганъ бек улы», – деди.

Аврам болса Раббийге: «Ием меним, Раббий! Сен мага кайдай савга береексинъ, эгер дейим балаларым йок болса? Сен мага бала бермединъ, соъйткенде, кулым асабам болаяк», – деди.

Раббий Аврамга: «Йок, ол сенинъ асабанъ болмаяк; оъз улынъ асабанъ болаяк», – деди. Сонъ Раббий Аврамды шатырдан шыгарды эм ога: «Коъкке кара эм юлдызларды сана: санап боларсынъма? Сол шаклы сенинъ ырувынъ болаяк», – деди.

Аврам Раббийге ынанды, эм Раббий оны туврашыл деп коърди.

Алла Аврамга: «Энди пишенъе Сарай деп айтпа, аты Сара болсын. Мен Сарага разылыгымды билдирермен эм оннан сага ул берермен. Ол коъплеген халклардынъ анасы болар, эм онынъ тувдыклары сол халклардынъ патшалары болар», – дегенди айтты.

ЯРАТЫЛУВ 13:14–16; 15:1–6; 17:15–16

Раббийдинъ уыш маълеги Ибрагимде

Бир кере уйле иссилигинде Аврам (Ибрагим) шатырынынъ эсигинде олтыры эди. Анъламастан ол алдында уыш йолавшы аъдем турганын коърди. Ибрагим олар Раббийдинъ йиберген маълеклери болганларын анълады. Ол йолавшыларга конакбайлык этти, зияпет аъзирледи. Ас ишип болган сонъ, олардынъ бириси Ибрагимге: «Мен сага бир йылдан кайтып келеекпен, Сарада ол заман ул болаяк», – деди. Бу соъзлерди эситкен Сара, ишиннен куълип: «Мендей куртка ондай юбанышты калай коърсин?» – деди.

Тек Раббий Ибрагимге: «Сара неге куълейди? Раббийдинъ колыннан келмеген бир зат барма? Мен сол белгиленген заманга, сага бир йылдан кайтып келеекпен, сол заманда Сарада ул болаяк», – деди.

Белгиленген заманда Раббий Оъзининъ эткен ваъдесин толтырды, неге десе Ол берген антына дайым берк, эм Онынъ колыннан келмеген бир зат йок.

ЯРАТЫЛУВ 18:1–19; 21:1–3

Содом эм Гомора шахарлары йок этиледи

Доьрт шахар – Содом, Гомора, Адма эм Севойим – коьктен явган от пан бузылып шашылдылар. Бу шахарлардынъ яшавшыларынынъ кыянатшылыгы эм де баска авыр куьналары Раббийди каарландырды. Раббий, Содомды ер юзиннен йок этеегин Ибрагимге айтканда, Ибрагим Ога, бу куьналы шахарды кеширмеге деп, ялбарды. Раббий, эгер шахарда аз дегенде онга ювык туврашыл аьдем табылса, шахарды кеширеегине ант этти. Ама Содомда он туврашыл аьдем де табылмады.

Эм мине болган зат. Содом шахарында Лут, туврашыл аьдем, оьзининъ хатыны эм эки кызы ман яшаган. Раббий бу шахарга зки маьлекти аьдем кебинде йиберди. Ол зат аксам туьскенде болды. Конакшыл Лут йолавшыларды, олардынъ маьлек экенин билмей, уйине аькелди.

Уйкламага ятпага уьлгирмедилер, шахардынъ ян-ягыннан келген яшавшылары – уйкени де, кишкейи де – Луттынъ уйин тоьгерек алып курсадылар. Олар Лутты шакырып шыгарып, ога: «Кайда ды сага конмага келгенлер? Шыгар оларды бизге», – дедилер.

Лут оларга шыкты, оьзининъ артыннан эсикти киртлеп, айтты: «Кардашлар, бу аьдемлерге яманлык этпенъиз, олар меним уйиме келгенлер».

Ама олар: «Сен оьзинъ ят киси болып келген, а бизге оьким шыгараяк боласынъма? Соьле биз сага оларга этеегимизден бетер яманлык этермиз!» – деп явапладылар. Содом шахарынынъ яшавшылары, эсикти куьш пен бузып ашамыз деп, Лутты ийтеп басладылар.

Сол заманда маьлеклер Лутты уйдинъ ишине киргисттилер де, эсикти киртледилер. Эсиктинъ янында топарласкан аьдемлерди – уйкенлерди де, кишкейлерди де – маьлеклер сокыр эттилер. Олар Лутка: «Биз сосы шахарды йок этеекпиз, неге десе Раббий Алла шахардынъ яшавшыларынынъ кыянатшылыгы кайдай авыр экенин коьреди», – дедилер. Олар оьзлери Лутты, пишесин эм эки кызын колларыннан алып шахардан шыгардылар.

Маьлеклерден бири Лутка: «Артка карама, тавга каш, ол бол-маса оьлерсинъ!» – деди.

Лут Соар шахарына еткенде, ер уьстинде куьн тувган эди. Содом ман Гоморага, шахарларды эм тоьгерегин бузып, Раббий коьктен отлы ямгыр явдырды эм шахарлардынъ яшавшыларын, ерде не оьскен болса, соны йок этти. Луттынъ ызы ман келетаган пишеси, артка бурылып караганлай, туз сынтасына айланды.

ЯРАТЫЛУВ 19:1–26; ШЕРИАТТЫНЪ КАЙТАРАЛАНУВЫ 29:23

Ибрагим Исхакты курманлыкка аькеледи

Ибрагимге Раббийдинъ уьш маьлеги коьрингениннен бери бир йыл озды. Пишеси Сара ул тапты. Ибрагим оны Исхак деп атады.

Исхак бираз оьскенде, Раббий Ибрагимнинъ иманын сынамага токтасты. Алла ога булай айтты: «Оьзинънинъ сынъар эм суьйикли улынъды, Исхакты, ал эм Мория ерине бар. Сонда, Мен коьрсеткен тав басында, сен оны тутасяндырув курманлыкка береексинъ».

Раббийдинъ буйырыгын толтырмага Ибрагимге бек кыйын болды. Ама ол Раббийге карсы бир соьз де айтпады. Эртенъликте Ибрагим эрте турып, тутасяндырув курманлык уьшин отын ярды, оны эшекке тиеп, эки ыргатты улы Исхак пан бирге алды эм сол Алла айткан ерге йолга шыкты.

Атасы кайдай курманлык этеегин билмеген Исхак, оннан: «Атам! Мине от эм отын, тек тутасяндырув курманлыкка козы кайда?» – деп сорады.

Ибрагим ога: «Улым, тутасяндырув курманлыкка козыды Алла Оьзи берер!» – деп яваплады.

Алла айткан ерге келип, Ибрагим, ыргатларын тоьменде калдырып, оьзи Исхак пан тавдынъ басына коьтерилди эм курманлык этпеге орын аьзирледи. Онынъ уьстине отынларды тизип, Исхакты байлады эм курманлык орынга, отынлардынъ уьстине, салды. Сол вакытта коьктен Раббийдинъ маьлеги шакрыды: «Ибрагим, Ибрагим! Балага колынъды коьтерме эм бир зат та этпе! Неге десе энди мен билемен сенинъ Алладан коркатаганынъды. Сен сынъар бир улынъды Мага бермеге кызганмадынъ. Мен сага разылыгымды коьрсетермен. Сага, санлары ман коьктеги юлдызлардан, денъиздинъ ягасындагы кумнан коьп болган тувдыклар савгалайман. Сен Мага тынълавлы болганынъ уьшин, сенинъ тувдыкларынъ аркалы баьри ер уьстиндеги халкларга разылыгымды коьрсетеекпен».

ЯРАТЫЛУВ 22:1–18

Ревека

Бир кесек заман озды. Ибрагим картайды, а онынъ улы Исхак еткен яс болды. Бир кере Ибрагим оззининъ сенимли ыргатын шакырды эм ога оззининъ кыралына, Месопотамияга барып, соннан Исхакка кыз аккелмеге буйырды. Ыргаты Месопотамияга, Ибрагимнинъ кардашы Нахор яшаган шахарга кетти.

Ибрагимнинъ ыргаты, сол шахарга еткенде, Раббий Алла, Исхакка тийисли болган кызды распага ярдам этсин деп, дува этти: «Я Раббий Алла! Тилеймен, меним бийим Ибрагимге яхшылык эт, ога буйырган кызды меним алдыма йибер. Мине мен шахардынъ кызлары сув алмага келетаган куйыдынъ касында турыман. Мен: „Тилеймен, шоълмегинъди ий, мага сув ишпеге ызын бер“ деп айтканда, кыз мага: „Иш, сенинъ туъелеринъе де сув аккелейим“ десе, сол заманда оны Сен оны кулынъ Исхакка пише этип айырганынъды билеекпен. Сен бийимге яхшылык эткенинъди сол белгиден анълаякпан».

Ол сол соъзлерди айтып кутылмай, куйыдынъ касына аълемет ярасык, Ревека атлы кыз келди. Ол, шоълмегин сувга толтырып, артына кайтты. Ибрагимнинъ ыргаты ювырып касына барды да, тиледи: «Мага шоълмегинънен бираз сув иширтагы!»

Кыз яваплады: «Иш, бийим». Ибрагимнинъ ыргатына сув иширткеннен сонъ: «Соъле мен сенинъ туъелеринъе де сув аккелейим иширтеим», – деди кыз.

Ыргат, Раббий онынъ йолын кабыл этип-этпегенин анълаяк болып, кыздынъ туъелерге сув куйганын ундемей, сейирге калып, карап турды. Сонъ ол кыздан: «Сен кимнинъ кызысынъ? Эм айт мага, сенинъ атанънынъ уйинде конмага ер табыларма экен?» – деп сорады.

Ревека: «Мен Ибрагимнинъ кардашы Нахордынъ улы Бетуелдинъ кызыман», – деди. Бу соъзлерди эситкен ыргат, ийилип, Раббийге сежде кылды эм тувра Ибрагимнинъ кардашынынъ уйине аккелгенине шуъкир этти.

Бетуелдинъ уйине келгенде, ыргат уйдегилерге Ибрагим оны, атасынынъ журтына, ювыкларына барып, оннан сынъар улына кыз аккелмеге йибергени акында хабарлады. Атасы ман анасы Ревекады шакырдылар: «Бу киси мен бараяксынъма?» – деп сорадылар.

Ревека разы болды. Ога баъри аъели де разылыгын берди, эм олар Ревекады, разылыкларын билдирип, йибердилер.

ЯРАТЫЛУВ 24:1–60

Исхак эм Ревека

Ревека эм Ибрагимнинъ ыргаты, туьелерге олтырып, узак йол юрдилер эм ахырында олар Исхак саклап турган элге келдилер.

Аksamда Исхак данъылга шыкты эм Ревека олтырган туье керваны ювыклап келеятырганын коьрди. Ревека да, Исхакты коьрип, туьеден туьсти. Ол ыргаттан: «Ол аьдем ким ди?» – деп сорады.

«Ол – меним бийим», – деп яваплады ыргат. Ыргаты Исхакка баъри болган зат акында хабарлады.

Ревека Исхактынъ хатыны болды. Раббий Алла оларды эки улман савгалады. Оларга Эсав эм Якып деп атадылар. Олар эгизлер эдилер, тек Эсав Якыптан алдын тувганга, ол тунгыш эди.

Яслар оьстилер. Эсав кырларды суьйген уста анъшы болды, а Якып – уьйде олтырмага суьйген тынышлы аьдем болды. Исхак Эсав аькелген кыр айванлардынъ этин ярататаган эди, соны уьшин ол Эсавты суьетаган эди, ама Ревека Якыпты бек суьйди.

ЯРАТЫЛУВ 24:63–67; 25:24–28

Якып атасынынъ разылыгын алады

Эсейген карт болганда, Исхак сокыр болды. Оьлеектен алдын ол тунгыш улы Эсавка разылыгын билдиремеге ойлады. Исхак оны шакырды эм кийик эттен онынъ суьйген асын аьзирлеп аькелмеге деп тиледи. Оннан сонъ ога разылыгын билдирмеге токтасты.

Олардынъ соьйлескенин эситкен Ревека Якыпты шакырды эм баъри эситкенин айтты. Ол атасынынъ разылыгын Эсав тувыл, Якып алганын суьетаган эди. Эсав кырга анъ ысламага кеткенде, Ревека Якыпка суьруьвден эки эшки баласын айырып аькелмеге йиберди. Олардан, Исхак суьетагандай таьтли этип, ас аьзирледи. Оннан сонъ Эсавтынъ энъ аьруьв байрам кийимлерин айырып алып, Якыпка кийгистти. Эсавтынъ эти туькли болганнан себеп, Ревека Якыптынъ колларын эм мойнын эшкидинъ териси мен орады, эгер аьруьв коьрмейтаган атасы оны сыйпап караса деп.

Якып, Ревека аьзирлеген асты алып, атасына келди эм булай деди: «Атам! Мен, сен калай айткан болсанъ, солай эттим. Олтыр эм мен аькелген кийик этти аша, оннан сонъ мага разылыгынъды бер».

Атасы ога: «Кел касыма, улым. Мен сени сыйпайым: сен дурысы ман да Эсавсынъ ма, тувылсынъ ма, анълайым?»

Якып атасынынъ касына келди, ол оны сыйпады эм айтты: «Давазынъ – Якыптыкы, а колларынъ – Эсавтыкы». Якыптынъ эшки териге оралган коллары, кардашы Эсавтыкындай болып, туькли эди. Сол себептен Исхак оны танымады. Соннан сонъ атасы ога асты бермеге буйырды. Ашап болганнан сонъ, ол улына разылыгын берди.

Соьйтип алдав йолы ман Эсавка берилеек разылыкты Якып алды. Соннан сонъ Эсав оззининъ кардашын коьрип болмады эм оны оьлтирмеге токтасты.

ЯРАТЫЛУВ 27:1–41

Якыптынъ туъси

Ревека Эсав онынъ суыйикли улын оьлтирмеге токтасканын билди. Сол зат акында ол Якыпка айтты эм ога, кардашынынъ ашувы кайтканша, оьзининъ агасы Лаванга Месопотамияга кашып кетип, онда бир кесек заман яшамага кенъес берди.

Исхак, Якыпты кетеектен алдын шақырып: «Кенаншы кызларды пише этип алма. Ананънынъ тувган ерине, Месопотамияга бар, соннан пише ал», – деп насихатлады. Оннан сонъ, ога разылыгын берип: «Куьдиретли Алла сага разылыгын коьрсетсин! Сенинъ ырувынъды, коьплеген халklar сеннен яратылсын деп, емисли эм коьп санлы этсин! Ибрагимге разылыгын бергениндей сага эм сенинъ тувдыкларынъа да берсин; сол заманда Алла Ибрагимге савгалаган ерди, сен энди ят киси болып яшаган ерди байырла-яксынъ», – деди. Эм Якып Месопотамияга йолланды.

Якып йолда бир коьп куьн болды. Бир кере ол, тыншаймага деп, ашык ерде калды, басынынъ астына тас салып ятып, сол ерде конды. Эм Раббий ога бир аьлемет туьс эндирди. Туьсинде Якып басы коькке еткен шапырашты коьрди; эм Алладынъ маьлеклери шапыраш пан туьсип-минип юредилер. Раббий шапыраштынъ басында туруп Якыпка: «Мен Раббий, Ибрагимнинъ Алласы эм атанъ Исхактынъ Алласыман. Сен ятып турган ерди мен сага эм сенинъ тувдыкларынъа савгалайман. Мен сени калдырмайкпан эм сен кайда барсанъ да, Мен сени саклаякпан».

Якып уянып: «Туврасы да, Раббий булайда, сосы ерде – а мен билмедим! Бу Алладынъ уйи, коьктинъ капысы экен», – деди. Сонъ басынынъ астына салган тасты алды да, кие тастай этип, кадап салды эм Аллага ант этти: «Эгер Сен мага ярдам этсенъ, мен баратаган йолда сакласанъ, мага оьтпек, кийим берсенъ, эгер мен ата юртыма сав-саламат кайтсам, Раббий, меним Аллам болаяксынъ. Мен салган сосы кие тас Сенинъ уйинъ болаяк эм Сен берген аьр не заттан мен Сага оныншы пайын береекпен».

ЯРАТЫЛУВ 27:41–46; 28:1–5, 10–22

Якып Рахел мен расады

Якып Месопотамияга йолын бардырды эм оьрисли отлаклар болган бир ерге келди. Ол басы уыйкен тас пан ябылган куйыдынъ касында токтады. Суьруьвлер куйыдынъ касына сувгарувга йыйылса, шобанлар, тасты куйыдынъ басыннан ийтеп, туварларына сув иширтип, оннан сонъ тасты тагы да орнына, куйыдынъ басына ябатаган эдилер.

Куйыдынъ янында сувгарувга келген уьш кой отары туры эди. Якып шобанлардан: «Сиз Нахордынъ улы Лаванды танийсыз-ба?» – деп сорады.

Олар: «Таниймыз. Эне онынъ кызы Рахел, мунда койлары ман келеятыр», – дедилер. Сол заманда Рахел де оьзи багатаган отар койларды айдап келди. Отарлар Якыптынъ анасынынъ кардашы, Рахелдинъ атасы Лавандыкы эдилер.

Рахелди коьрип, Якып, тасты ийтеп, куйыды ашты эм койларды сувгарды. Оннан сонъ Рахелди оьпти эм, йылап, ога боьле болатанларын айтты. Рахел, сол хабарды эситкенде, уыйине, атасына айтпага шапты. Лаван, Якып келгенин эситкенде, алдына шапты, оны кушаклады, оьпти эм уыйине алып кетти.

Якып анасынынъ кардашы Лаваннынъ уыйинде яшап калды, Лаваннынъ кызы Рахелди пише этип алаяк болып, шобан болып ети йыл куллык этти. Тек Рахелди бек суьйгени уьшин, бу ети йыл ога бир неше куьн болып коьринди. Лаван Якыпка эки кызын пише этип берди – Леяды эм Рахелди. Мунда, Месопотамияда, Якыпта он эки ул эм бир кыз тувды, сонъ Кенанда тагы да бир ул тувды.

Якып бек бай аьдем болды. Ол оьзининъ пишелери эм балалары ман шатырда яшады. Онынъ коьп ыргатлары эм таьвкелери, сансыз айванлары – койлары, туьелери эм эшеклери – бар эди.

ЯРАТЫЛУВ 29:1-28

Якып Алла ман куъреседи

Бир заманда Раббий Якыпка Месопотамиядан кетпеге эм оъзининъ тувган юртына, Кенан элине, кайтпага буйырды. Якып болган мал-муълкин йыйды, пишелерин эм балаларын алып, йолга шыкты. Кардашы Эсав ога энди де ашувлыма экенин билмегеннен себеп, онынъ юрегин юмсатаяк болып, коьп савгалар йиберди.

Тувган юртына аькетететаган йолында Якып бир йылгага рас-ты. Аьелин йылгадынъ аргы ягына коьширди, ягада оъзи ялгыз калды. Танъ атканга дейим, Ким болса бирев оны ман куърести эм Якыптынъ янбасынынъ суьегин авыртты. Танъ манъында Ол Якыпка: «Йибер Мени, неге десе танъ атты», – деди.

Якып болса: «Мага разылыгынъды бермесенъ, йибереек тувылман», – деп яваплады.

Куъресуьвши: «Сенинъ атынъ ким?» – деп сорады.

Ол: «Якып», – деди.

Оны ман Куъресуьвши: «Буьгуьннен арбатын атынъ Якып тувыл, Израил болаяк, неге десе сен Алла ман куърестинъ эм аьдемлерди енъуьвши болаяксынъ», – деди.

Якып: «Айт мага атынъды!» – деп тиледи.

Ол: «Сага атымды билмеге неден керек?» – деди эм Оъзи ким болганын айтпады. Эм Якыпка разылыгын берди.

ЯРАТЫЛУВ 32:9–31

---

* «Израил» деген аттынъ маьнеси: «Алла ман куърескен».

Якып эм Эсав ярасадылар

Якып, Кенан ерине ювыклаганда, онынъ алдына Эсав доьрт юз аьдем мен бирге келеятырганын коьрди. Якып алдыга шыкты эм, кардашынынъ касына келеектен алдын, ети кере сежде кылды. Эсав ога ымтылды, кушаклады эм экеви де йылап басладылар. Оннан сонъ Якыптынъ пишелери, балалары эм таавкелери келип, Эсавка сежде кылдылар.

Эсав: «Сен мага сол шаклы коьп савга неге йибердинъ?» – деп сорады.

Якып: «Ол – сага ярар уьшин савга, бийим», – деди.

«Менде баьри зат та бар, кардашым, – деди Эсав, – сенинъ мал-муьлкинъ оьзинъде калсын».

Ама Якып: «Йок, эгер сен мага ашувлы тувыл болсанъ, мен сага аькелген савгаларды ал, неге десе Алла мага рагимли болып, мени юмарт савгалады». Якып Эсавка савгаларын алмага ялбарып тиледи, ол да сонъында разы болды.

Сонъ Эсав оьзининъ уьйине кайтты, Якып болса, Кенан еринде, Шекем шахарыннан эрек болмай орынласты. Ол кесек ер сатып алды эм сол ерде шатырын яйды. Онда ол Раббий Аллага курманлык этпеге орын ясады.

Собьитип Алла, Якып кардашыннан Месопотамияга кашаякта, туьсине энип, ога берген разылыгын толтырды. Раббий ога баьри ваьде эткен затын берди, эм Якып Ога шуькир этпеге мутпады.

ЯРАТЫЛУВ 33:1–20

Юсып – Якыптынъ суыйикли улы

Соыйтип Якып тагы да Кенан еринде орынласты. Мунда Рахел тагы да бир улын, Беняминди, тапты. Энди Якыпта он уыш бала бар эди: он эки улы (Рубен, Шимон, Левий, Юда, Дан, Нап-талий, Гад, Ашер, Иссакар, Завулон, Юсып эм кенжепайы, Беня-мин) эм ялгыз кызы Дина. Якып баска улларыннан эсе, Юсыпты бек суьетаган эди, неге десе ол Якып орта ясларыннан озганда тувган эди.

Юсып он ети ясына еткенде, кардашлары ман кой багып баслады. Юсып олардынъ эткен яман затлары акында атасына шагатаган эди. Бир кере Якып Юсыпка шешекейли ярасык коыйлек савга этти. Юсыптынъ кардашлары, аталарынынъ оны баърисиннен бек суьетаганын анъладылар, эм соны уышин Юсыпты коърип болмадылар.

ЯРАТЫЛУВ 37:1–4

Юсыптынъ туъслери

Бир кере Юсыпка туъс энди, эм ол муны кардашларына хабарлады: «Тынъланъыз, – деди ол, – мага кайдай туъс энгенин! Биз данъылда куълте байлай эдик. Бирден меним куълтем туъп-туъз болып турды, а сизинъ куълтелеринъиз оны курсап алып ога сежде кылдылар».

Кардашлары ога: «Сойткенде, сен бизге патшалык суъреек боласынъма? Бизге басшы боляк боласынъма?» Эм оны тагы да бек коъргилери келмеди.

Юсыпка тагы да туъс энди эм ол тагы да кардашларына хабарлады: «Мен туъс коърдим, ай да, куън де, он бир юлдыз да мага сежде кылдылар».

Ол бу туъсти тек кардашларына айтып коймай, атасына да айтты. Атасы ога шамгалды: «Не туъслер сага энедилер? Сойткенде мен де, ананъ да, кардашларынъ да – баъримиз де сага сежде кылмага келеекпизбе?»

Кардашлары Юсыпка ашувлы болдылар, тек атасы бу туъсти эсинде саклады.

Бир кере, Юсыптынъ кардашлары суъруувлерин отлатпага уйлериннен узакка кеткенде, Якып ога: «Бар кардашларынъа, аъллери-савлыклары кайдай экенин кара. Мага хабар аъкел», – деди. Эм Юсып йолга шыкты.

Юсып, кардашларын тапканша, кырда коъп кезди. Олар, Юсыпты эректен коърип, ол ювыклаганда, оълтиреек болып сойлеседилер. «Мине келеятыр бизим туъс коъруувшимиз! – дедилер олар ашувлы бир бирлерине. – Оълтиреегинъиз оны эм шонъкырга таслаягынъыз. Оны кийик айванлар едилер деп, айтармыз. Коърермиз сол заманда туъслери калай толганларын».

ЯРАТЫЛУВ 37:5–20

Кардашлары Юсыпты сатадылар

Уйкенлери Рубен, кардашларынынъ кара ниети акында эситип, Юсыпты куткармага эм атасына кайтармага шалысты. «Оны оьлтирменъиз, – деп тиледи Рубен. – Оьзинъиздинъ колынъыз бан оьлтиргеннен эсе, бир шонъкырга атынъыз». Олар Рубенге тынъладылар эм, Юсып касларына еткенлей, онынъ шешекейли коьйлегин шешип алдылар эм шонъкырга тасладылар.

Бирден олар Мысырга сатув-алувга бараяткан саьвдегерлер керванын коьрдилер. Кардашлардынъ бириси, Юда, Юсыпты саьвдегерлерге сатпага деген ойды айтты. Калганлары ога разы болдылар эм, керван ювык келгенде, Юсыпты саьвдегерлерге саттылар.

Саьвдегерлер оны Мысырга алып кеттилер. Кардашлары, теке сойып, онынъ каны ман Юсыптынъ кийимин боядылар. Оннан сонъ кийимди аталарына аькелип, айттылар: «Мине бизим тапка-нымыз. Карашы – бу сенинъ улынънынъ коьйлеги ме, тувыл ма?»

Якып, улынынъ коьйлегин танып, кайгылы бакырды: «Бу кийим Юсыптыкы, меним улымдыкы! Оны кийик айван еген. Таланган Юсып!» Уллары оны алдаганын билмей, Якып оьзининъ суьйикли улынынъ сыйтын токтатпады.

ЯРАТЫЛУВ 37:21–35

Юсып – параоннынъ куллыкшысынынъ уый басшысы

Саавдегерлер Юсыпты Мысырга аькелдилер. Сонда оны Потифар деген параоннынъ куллыкшысы, каравылдынъ басшысына, саттылар. Раббий Юсыпка ярдам этти. Юсып не зат этсе де, иси етимисли болды.

Юсыптынъ иеси Потифар, Юсып не зат этсе де, ога Раббий ярдам эткенин, бактысын ашканын коьрди. Иеси Юсыпты уый басшысы этти эм онынъ басшылыгына баъри мал-муьлкин де тапшырды. Юсып аркалы, Раббий мысыршыдынъ уйине разылыгын коьрсетти. Потифар баъри болган затын Юсыптынъ басшылыгына берди – онынъ каъри энди тек ев эм ишуьв эди.

Юсып бек ярасык эди: эм юзи мен, эм сыны ман. Бир кесек заманнан сонъ, иеси Потифардынъ пишеси Юсыпка коьз салып: «Мени мен бол!» – деди.

Ама Юсып унамады эм иесининъ пишесине булай деди: «Ием баъри затын меним колыма берди. Мага эш бир затка тыюв йок – сеннен баска: сен онынъ пишеси. Мен Алла алдында ол уйкен куьнады калай этейим?»

Потифардынъ пишеси, Юсып оны унамаганда, оьш алмага токтасты. Ол Юсып акында Потифарга ялган соьзлер айтты: «Сен аькелген еврей кул мага зорлык этпеге келди. Мен бакырык коьтергенде, ол, кийимин меним колымда калдырып, уйден шыгып кашты».

Юсыптынъ иеси, бу соьзлерди эситкенде, ашувдан толды, Юсыпты ыслап, патшадынъ кыянатшылары турган тутнакка олтыртты.

ЯРАТЫЛУВ 39:1–20

Юсып тутнакта

Тек тутнакта да Раббий Юсып пан болды, ога ярдам этти. Тутнактынъ басшысынынъ юрегин Раббий Юсыпка якын этти, эм ол баъри ысланганларды Юсыпка тапшырды. Тутнактынъ басшысы эш бир зат ушшин кыйналмады, неге десе Юсыпка толысынша сенди. Юсып болса, Аллага сенди. Раббий ярдам этип, ол эткен аър затта бактын ашып тура эди.

Юсып болган тутнакка патшадынъ эки кулын олтырттылар. Олардынъ бириси патшадынъ тостакайына шагыр куятаган болган: ога шагыр куювшы дедилер. Экиншиси патшадынъ сыпырасына ас-сув тизетаган болган, ога оьтпекши дейтаган эдилер. Олар патшадынъ алдында шуьшлендилер, эм экеви де тутнакка туьстилер.

Бир кеше шагыр куювшыга эм оьтпекшиге туьслер энди, ама олар туьслерин йоралмадылар. Юсып оларга: «Йорав Алладынъ иси тувыл ма? Айтынъыз мага туьслеринъизди, тилеймен», – деди.

Бас деп Юсыпка шагыр куювшы туьсин айтты: «Юзим терегинде уьш бутак бар эди. Олар шешекейлер аттылар, сонъ юзимлер пис-тилер. Мен, юзимлерди йыйып, соьлин шыгардым, параоннынъ тостакайына куйдым, сонъ тостакайды параонга бердим», – деди.

Юсып тез ок онынъ туьсин йорады: «Уьш бутак – ол уьш куьн. Уьш куьн кеткеннен сонъ, параон сени эски ис еринъе кайтараяк эм сен, алдынгындай шагыр куювшысы болып, параонга тостакайын береексин. Тек сол вакытта сен мени мутпа эм мени муннан шыгарт».

Оннан сонъ оьтпекши коьрген туьсин айтты: «Мага басымда уьш оьтпек шетени бардай коьринди. Йогардагы шетенде – параонга писирилген аър туьрли оьтпек бар. Ама куслар басымдагы сол шетеннен оьтпекти шоьплей эдилер».

Оны тынълаганнан сонъ, Юсып: «Уьш шетен – ол уьш куьн. Уьш куьн кеткеннен сонъ параон сени де муннан шыгартаяк эм терекке астыраяк, эм куслар сенинъ тенинъди шоьплеклер», – деди.

Уьш куьннен сонъ аър зат Раббий Юсыпка калай ашкан болса, соьйтип болды. Тек шагыр куювшы Юсыптынъ тилегин эсине туьсирмеди.

ЯРАТЫЛУВ 39:21–23; 40:1–22

Юсып параоннынъ туъсин йорайды

Бир кере параонга туъс энди. Ол сувдынъ ягасында турады экен. Бирден сувдан ети семиз сыйыр шыгады эм камыслар ишинде отлайдылар. Артларынан сувдан баска ети арык сыйыр шыгады эм семиз сыйырларды ашайды. Сонда параон уянды. Тагы да уйклап кеткенде, ол баска туъс коьрди. Туъсинде бир сабакта аслыкка толы, ети аьруьв масак тувады. Олардынъ янында исси ел мен кепкен ети йинъишке масак оьседи эм олар аьруьв масакларды ютадылар.

Эртенъликте уянганда, параон тынышсызланды. Ол Мысырдан баьри билимшилерди йыйды эм туъслерин айтты, ама бирев де онынъ туъслерин йоралмады.

Сол заманда шагыршы параонга: «Энди эсима бир яс еврей туъсти. Биз тутнакта болганда, ол мага эм оьтпекшиге туъслеримиздинъ маьнелерин шешти. Ол кайтип айткан болса, солай болды», – деди.

Параон тез ок Юсыпты аькелмеге буйырды. Юсыпты аькелгенлеринде, параон ога: «Мага айтканларына коьре, сен туъслерди йораяласынъ», – деди.

Ама Юсып: «Йок, мен тувыл. Параонга макул аньлатувды Алла берер», – деп яваплады.

Параон ога эки коьрген туъсин де айтты. Юсып булай йорайды: «Алла параонга не зат этеегин билдирген. Ети семиз сыйыр эм ети толы масак – ол Мысырда ети йыл мол аслык болаягын аньлатады; а ети арык сыйыр эм ети бос масак – ол Мысырда ети йыл моллыктан сонъ болаяк ети йыл ашлыкты аньлатады. Эки кере туъс энгени – Алладынъ баьри затты беркиткенин, тезден Оьзининъ карарын толтыраягын коьрсетеди».

Оннан сонъ Юсып параонга, Мысырда ети моллык йыллары бойынша аслык йыюв уьшин, акыллы басшы айырып салмага керек деп, кенъес берди.

ЯРАТЫЛУВ 41:1–36

Юсып – буьтин Мысырдынъ басшысы

Юсып онынъ туъслерин калай йораганына параон разы болды. «Сондай баска аьдемди табып болмаяк, – деди параон ыргатларына, – онда Алладынъ рухы!» Сонъ, Юсыпка карап, булай деди: «Алла сага баъри бу затларды ашкан болса, сеннен акыллы эм сеннен дана эш бирев де йок. Буьгуьннен арбатын меним байырлыгымды юргистеексинъ эм меним халкым сенинъ айтканынънан шыкпаяк. Мен сени буьтин Мысырга басшы этип саламан, тек меним патша тагым сага байыр болмаяк».

Сонъ ол оьзининъ колыннан мухыры болган юзигин шыгарып, Юсыптынъ бармагына салды. Онынъ мойнына алтын шынжыр такты, баалы кумашлардан кийимлер кийгистти. Параон, халк Юсыпты саламласын деп, оны оьзининъ эки тегершикли арбасына олтыртып, буьтин Мысыр ерин айландырмага буйырды.

Юсып, сондай йогары орынга салынганда, тез ок оьзининъ кызмет борышларын толтырып баслады. Моллык йылларында ол беженлерге аслык йыйдырды, ашлык йыллары келгенде, Мысырда халк аштан оьлмесин деп.

ЯРАТЫЛУВ 41:37–48

Ети йыл ашлык

Ети йылдан сонъ буътин дунияга ашлык келди. Баъри кыраллардан Мысырга, Юсыптан аслык сатып алмага, аъдемлер келип басладылар, неге десе ол Мысырдынъ баъри шахарларынынъ амбарларына да аслык йыйган эди.

Мысырда аслык бар экенин билгенде, Якып улларынынъ онавын аслык алмага йиберди. Тек кенжепайын, Беняминди, олар ман йибермеди, оъзи мен калдырды.

Юсып, кыралдынъ басшысы болганнан себеп, баърисине аслыкты ол оъзи сататаган эди. Юсыптынъ кардашлары келдилер, алдында сежде кылдылар, оътпек сатпага деп, тиледилер. Ол, кардашларын коърип, таныды, тек олар Юсыпты танымадылар. Кардашлары, Юсыпты сатканларынан сонъ, онынъ акында эситпегенлер эм онынъ кайдай уйкен орында турганын да билмегенлер.

Юсып кардашларына оларды таныганын билдирмеди эм оларга: «Сиз анъылып юретаганлар. Сиз бизим кыралдынъ карувсыз ерлерин билмеге келгенсиз», – деди.

Кардашлары болса: «Биз туврашыл аъдемлер, бир атадынъ уллары. Кишкой инимиз де бар, ол атамыз бан калды», – дедилер.

Юсып оларды тутнакка олтыртпага буйырды. Уш куъннен сонъ Юсып кардашларына айтты: «Эгер сиз уъшини мен де туврашыл аъдемлер болсанъыз, биревинъиз тутнакта калсын, калганларыньыз аслыкты аш болган аъеллеринъизге аъкетсинлер. Оннан мага кишкей кардашынъиз бан кайтарсыз. Сол заманда соъзлеринъиз тувра болып шыгар, эм мен сиз бу кыралга таза ниетинъиз бен келгенинъизге ынанарман».

Кардашлар, бу соъзлерди эситип, бир бирлерине: «Биз кардашымызга эткен куънамыздынъ язасын шегемиз. Биз онынъ кайтип азапланганын коърдик, кайтип тилесе де, биз оны аямадык. Сонынъ уъшин бизге сосындай кайгы келди», – деп айттылар. Юсып олардынъ тилин анълаганын кардашлар билмейтаган эдилер, неге десе Юсып олар ман тилмаштынъ ярдамы ман соъйлесетаган эди. Юсып, олардынъ соъзлерин эситкенде, баска боълмеге кетип йылады. Оннан сонъ кайтып, кардашлардынъ биревин, Шимонды, Мысырда айырып калдырмага, калганлардынъ шувалларын аслык пан толтырып, уйлерине йибермеге буйырды.

ЯРАТЫЛУВ 41:54–57; 42:1–25

Юсып оъзин кардашларына танытады

Уйлерине кайтканда, Юсыптынъ кардашлары аталарына олар ман болган затлар акында хабарладылар. Якып олар ман бирге Мысырга оъзининъ кишкей улы Беняминди – картлыкта сонъгы юбанышын – йибермеге аста унамады.

Ама тез арадан кардашлардынъ Мысырдан аькелген аслыгы таъвесилгенде, аталары Якып оларга: «Тагы да барып бизге бираз аслык сатып алынъыз», – деди. Уллары, Мысырдынъ басшысы оларга, кишкей кардашынъызды алмай, коьзиме коьринменъиз, деп айткан дедилер. Якып, Беняминди йибермей, коьпке созып турды. Ама ашлык куьшейгенде, ол, йолга шыкпага разылыгын берип: «Куьдиретли Алла сизге ярдам этсин, сол аьдем сизге рагимли болсын, ол сизинъ кардашынъыз Шимонды эм Беняминди босатсын эм йиберсин», – деди.

Сойтип кардашлар Мысырга Беняминди алып келдилер. Юсып, Беняминди коьргенде, баска боьлмеге шыкты эм йылады. Оннан сонъ бетин ювды, янъыдан кирди, ыргатларына конакларга ийги зияпет бермеге буйырды. Кардашлар, Юсып оларга не уьшин сондай уьйкен сый беретаганын анълаялмай, тынышсызландылар. Юсып оны бийлеген сезимлерди арбатын ыслалмады. Ол бакырып йылады эм кардашларына: «Мен – Юсып, – деди. – Атам савым?» А олар, бир явап да бералмай, катып калган эдилер. Сол заманда Юсып оларга: «Касыма келинъиз», – деди. Кардашлары ювыкладылар. Эм Юсып оларга: «Бу – мен, Юсып, сизинъ Мысырга саткан кардашынъыз. Оъзинъизди кыйнаманъыз, мени мунда сатканынъыз уьшин мыдахланманъыз. Мени мунда Алла сизинъ яшавынъызды куткарув уьшин йиберген. Сойтип сиз тувыл, Алла мени мунда йиберди. Онынъ эмири мен мен параонга ата, баьри уьйиндегилерге бий эм буьтин Мысыр ерине басшы болдым. Асыгынъыз атамызга, айтынъыз ога: „Улынъ Юсып булай айтады: Алла мени буьтин Мысырга басшы этти. Кешикпе, кел мага. Мен сени аш этпеспен, алдыда энди де бес ашлык йылы бар“». Сонъ Юсып, Беняминди кушаклап, йылады. Оннан сонъ, аьле де йылап, калган кардашларын оьпти.

ЯРАТЫЛУВ 42:36–38; 43:1–34; 45:1–15

Юсыптынъ атасы ман йолыгысувы

Параон, Юсыпты кардашлары йоклаганы акында эситип, оларга йолга азык, кийим эм оьзлерине, олардынъ балаларына эм атасына куыйме арбалар бермеге буйырды. Ол олардынъ баьрисин Мысырга коьширмеге шақырды.

Уйлерине кайтканда, кардашлар Якыпка Юсып акында айттылар. Якып, онынъ суьйикли улы Юсып сав экени эм оны коьрмеге болаягы акында эситкенде, куванышы коькке ушып суьйинди эм, улы ман коьриспеге, Мысырга бармага токтасты. Оннан сонъ Алла Якыпка туьсинде айтты: «Якып! Мен Алла, сенинъ атанънынъ Алласы. Коркпа, Мысырга бар, неге десе Мен сеннен атаклы халкты яратаякпан. Мен сени Мысырга аькетеекпен; Мен сени артынъа шыгараякпан».

Якып Мысырга оьзининъ баьри балаларын, йиенлерин эм буьтин мал-муьлкин алып, йолга шыкты. Юсып куыйме арбасын егип, олардынъ алдына шыкты. Атасын коьргенде, ол оны кушаклады эм коьпке дейим йылап турды.

Параон, Юсыпка кардаш-кавымы келгени акында эситкенде, ол Юсыпты оьзине шақырды эм айтты: «Мине сенинъ атанъ эм кардашларынъ сага келдилер. Савлай Мысыр ери сенинъ алдынъда – оларды кыралымыздынъ энъ аьруьв ерлеринде орынластыр».

Юсып атасы ман кардашларын Мысырдынъ энъ аьруьв еринде орынластырды эм оларга дайым аслык эм баьри керексинген затларын берип турды.

Якып Кенан ерине кайтпады, Мысырда калды. Оьлеек вакыты келгенде, ол Юсыптынъ улларын, Манашеди эм Эпрайымды, сонъ оьзининъ баьри улларын да багыслады. Якып дуныядан тайган сонъ, уллары оны Кенан ерине аькетип, оьзи оьсиет эткенинше, онынъ ата-бабаларынынъ касына, Ибрагим мен Сара, Исхак пан Ревека коьмилген Макпела данъылындагы дорбынга коьмдилер.

ЯРАТЫЛУВ 45 – 50

Исраил халкынынъ Мысырда эзиетленуви

Коьп йыллар оьттилер. Якып эм онынъ уллары дуныядан тайдылар.

Якып, Месопотамиядан кетип, Кенан ерине бараятырганда, ол, ога аьдем келбетинде коьринген Алла ман, куьрести. Алла Якыпка разылыгын берип, онынъ янъы аты Исраил болаягын айтты. Оннан сонъ буьгуьнге дейим Якыптынъ тувдыклары – ювыт халкы – Исраил деп аталады.

Заман кетти, эм Мысырда басшылыкты колына алган дана Юсыптынъ эм онынъ ийги ислери акында бир зат та билмеген янъы параон алды. Ол, Исраил халкы коьп санлы эм куьшли болганын коьргенде, оьзининъ халкына булай айтты: «Келешинъиз, акыллылай этеек. Эгер кавга басланып олтырса, олар, бизим явлардынъ ягы болып, оларга косылаяклар, сонъ бизге карсы турып, бизим ерден кетееклер».

Параон Исраил улларынынъ уьстине, оларды авыр куллык пан йоьнъкитер уьшин, бактажыларды салдылар. Тек не шаклы да Исраил улларын эзиетлеселер де, сол кадер олар, коьлем болып, яйыла эдилер. Сога да коьре мысыршылар оларды, яшавларын коьтералмастай авыр этип, аявсыз ислете эдилер.

Тек Алла Оьзининъ халкынынъ ынъыранувын эм ышкынувын эситти эм куткарувыды йиберди.

ШЫГЫП КЕТУЬВ 1:6–14

Шетен ишиндеги саъбий

Параон, Израил халкы авыр куллыктан карувсызланмай, тагы да бек куышленип, коьп санлы болатоганын билди. Сол заманда ол янъы тувган аьр бир яс израилши саъбийди сувга тасламага буйырды.

Бир израилши хатында ул тувады. Ол уьш ай бойы балады ясырып турды, сонъ, энди ясырып эш болмаган заман келгенде, шетенди алып, сагызлады, сонынъ ишине балады салып, Нил сувынынъ янында оьскен камыстынъ ишине ясырды. Хатыннынъ кызы, бала не болар экенин коьрер уьшин, эрекке тайып, карап турды.

ШЫГЫП КЕТУЪВ 2:1–4

Муса параоннынъ кызында

Бу вакытта параоннынъ кызы оззининъ таавкелери мен, сувга шомылайым деп, келди. Бирден ол камыс арасындагы шетенди коьреди эм оны барып аькелмеге деп таавкесин йибереди.

Шетенди ашкан параоннынъ кызы йылап яткан балады коьреди. Кыз ол исраилши бала экенин анълады. Ол, балады аяп, оззине бала этип алып, улындай оьстирмеге токтасады. Сол заман баладынъ аьптеси келип, параоннынъ кызыннан, эмгистуьвши хатын керекпе деп, сорады. Параоннынъ кызы эмгистуьвши хатын керек деп яваплады. Кызалак барып, оззининъ анасын алып келгенде, параоннынъ кызы хатынга: «Бу балады ал, онынъ суьт анасы бол эм оны мага деп эмгист, мен болсам сага акын тоьлермен», – деди. Хатын, оззининъ улын алып, оны эмгистеди. Яс оьскен заманда, хатын оны параоннынъ кызына аькетеди, яс болса онынъ улындай болады. Параоннынъ кызы оны Муса деп атайды.

Муса параоннынъ сарайында оьседи эм мысыршыдай болып тербияланады, ама Исраил халкыннан экенин бир де мутпаган. Муса, оьскенинде, оьз ырувынынъ аьдемлерине барып, оларды калай бек аявсыз эзие тлейтаганларын коьрди. Бир кере ол мысыршыдынъ еврейди кайтип тоьбелейтаганын коьрди. Ашувы кайнаган Муса мысыршыды оьлтирип, онынъ суьегин кумда коьмди.

Эртеси куьн Муса тоьбелесип турган эки еврейди коьрди. Олардынъ биревиннен: «Сен неге оьз бавырдасынъды тоьбелейсинъ?» – деп сорады.

Ол болса айтты: «Сени бизим уьстимизге тоьре этип ким салганды? Сен мени де, ол мысыршыды оьлтиргендей, оьлтирмеге ойлайсынъма?»

Муса коркып: «Меним эткеним энди белгили болды экен», – деп ойлады. Болган зат акында эситкен параон Мусады оьлтиреек болып эди, тек Муса оннан Мидиян кыралына кашып кутылды. Онда ол дин куллыкшысы Итро ман танысты эм онынъ аьелинде яшап калды. Дин куллыкшысы Итро оззининъ Сипора деген кызын Мусага пише этип берди.

ШЫГЫП КЕТУЬВ 2 – 3

Янып турган куваклык

Муса озынинъ кайынатасы Итродынъ койларын коьп йыллар бакты. Бир куьн, суьруьвди алыс такырлыкка аькетемен деп, Алладынъ тавы деген Синай тавга келген. Онда ога от бийлеген куваклык ялынынынъ арасында Раббий маьлек келбетинде коьринди. Муса от каплаган куваклыктынъ янып соьнмейтаганын коьрди. «Барып карайым бу уллы аьжейип затка – яна туруп, куьймейтаган куваклыкка», – деди Муса.

Муса, карамага деп ювык келгенде, янып турган куваклык арасыннан Раббийдинъ шакырганын эситти: «Муса! Муса! Ювык келме, – деди Раббий. – Аяк кийиминъди шеш, неге десенъ, сен турган ер – кие ер. Мен сенинъ ата-бабаларынънынъ Алласыман, Ибрагимнинъ Алласы, Исхактынъ Алласы, Якыптынъ Алласыман». Муса бетин япты, неге десе ол Аллага карамага коркты.

Раббий ога: «Мен кайтип Мысырда меним халкым эзиетленетаганын коьремен эм бактажылардынъ басшылыгы астында олар кайтип йылайтаганларын эм ынъыранатаганларын эситемен. Олардынъ язалары акында билемен эм мысыршылардынъ эзиетиннен куткара уьшин эм оларды сосы ерден алал эм кенъ, суьт пен бал аккан ерге шыгармага бараман. Мен Израил улларынынъ йылав авазларын эситемен эм мысыршылар оларды кайтип эзиетлейтаганын коьремен. Бар! Мен сени параонга йиберемен. Сен Меним халкымды, Израил улларын, Мысырдан шыгараяксынъ».

Ама Муса шекленди. Ол оьзин сосы уллы борышты толтырмага тийисли болмагандай этип санады. Муса Аллага булай айтты: «Мен ким болганман, параонга барып, Израил улларын Мысырдан шыгарар уьшин?»

Алла ога айтты: «Мен сага ярдам этеекпен».

ШЫГЫП КЕТУЬВ 3:1-12

Муса эм Арун параоннынъ алдында

Раббий Мусага, параонга Алладынь халкын йиберсин деген талап пан бараяксынъ дегенинде, Муса: «Раббий! Мен тилкав эм шебер соьзли тувылман. Меним орныма баска биревди йиберсенъ экен», – деди.

Сол заманда Раббий айтты: «Сенинь Арун деп аганъ йокпа? Мен билемен, ол аьруьв соьйлейди. Мен сизинъ экевинъизди не зат айтпага эм не зат этпеге керегин уьйрETERмен. Халкка сенинь соьзлеринъди ол, пайхамбар Алладынь соьзлерин айткандай этип, айтаяк».

Соннан сонъ Муса ман Арун параонга барып: «Раббий, Исраил уллары табынган Алла, булай айтады: „Босат халкымды, ол Мага деп шоьлликте байрам озгарсын эм Мага курманлык аькелсин деп айтады“, – дедилер.

Тек параон булай яваплады: «Ким болганды Раббий, мен Ога тыньлагандай эм Исраил улларын босаткандай? Мен танымайман Раббийди эм де йибермеекпен Исраил улларын. Неге сиз, Муса эм Арун, халктынъ куллыгына орав боласыз? Барынъыз, каьринъизди коьринъиз». Эм параон исраилшилерди тагы да бек каты эьиетледди эм бактажыларга оларга тагы да бек коьп куллык эттирмеге буйырды.

Раббий параоннынъ коьзи алдында коьп нышанлар эм аьжейип затлар коьрсетти, ама параоннынъ юреги иьнат болып калды, эм ол Алладынь халкын эркин этпеге унамады.

Мысырдынъ буьтин халкына Раббийдинъ тогыз азаплы язалавы тийди: Нил йылгасынынъ сувы канга айланды, Мысырдынъ буьтин ерин бакалар бийледи, шанъ увак шыбынга айланды, Мысырга шыбынлар ройы яйылды, аьдемлерге эм малларга эки коркынышлы мараз тийди: иринлескен батлавыклар эм кыргын; буршак явды, Мысырдынъ буьтин ерине шегертки яйылды эм оны йота соккандай этти; Ахырында буьтин Мысыр каранъалыкка коьмилди. Тек параоннынъ юреги тагы да бек иьнатлы болды, туьскен язалардан оьзи де азап шексе де, Исраил улларын йибермеге унамады. Сол заманда Муса ман Арун оны сонъгы, оныншы язалав ман коркысттылар.

ШЫГЫП КЕТУЬВ 4 – 10

Пасхага багысланган козыдынъ каны

Параон буьтин уллы аьжейип затларды эм Алладынъ язасын коьрсе де, онынъ юреги юмсамады. Сол заманда Муса айтты: «Раббий булай айтады: „Заман туьн ортасына ювыклаганда, мен Мысыр бойлап юрермен, эм Мысырдынъ аьр бир аьелинде тунгыш уллары оьлееклер – тактынъ асабасы, параоннынъ тунгышыннан баслап, терменде ислеген таьвкединъ тунгышына дейим. Малдынъ да марка айваны оьлеек“».

Раббий Муса аркалы Израил улларынынъ баьри ямагатынынъ аьр аьелине сол кеше таза эм минсиз козы соймага буйырды. Израил уллары сол ок кеше от уьстинде увыкай оьленлер мен даьмлендирилип кувырылган этти ашыткысыз писирилген оьтпек пен есинлер, деди. Раббий сойылган козыдынъ канын уьйлердинъ эсиклерининъ энегелерине якпага буйырды. Раббий булай деди: «Кан – сиз яшаган уьйлердинъ белгиси болаяк. Канды коьрип, Мен сол ерден озып кетермен. Мен Мысырды кырганда, кыргын сизди оьлтирмес».

Израил уллары Раббийдинъ буйырыгын толтырдылар. Мысыршылар, аьдеттегинше, кеше уйкламага яттылар, туьн ортасында олардынъ баьри тунгышлары оьлдилер. Туьнде баьриси де турдылар – параон оьзи эм онынъ куллары, буьтин Мысыр; Мысыр еринде уллы сыйт басланды, неге десе оьлим келмеген бир уьй де йок эди.

Сол заманнан алып Раббий Израил улларына Пасха деп аталган байрам белгиледи. «Пасха» деген соьз (еврейше «песах» «яныннан озып кетуьв») дегенди анълатады, – Раббий, мысыршыларды язалаганда, Израил уллары уьйлерининъ яныннан озып кетти. Израил уллары йыл сайын, бу байрам куьн, козы этти ашыткысыз оьтпек пен, оьзлерининъ куткарылувын эскерип, емеге тийисли.

ШЫГЫП КЕТУЬВ 11; 12:1-17, 30

Алла халкын Мысырдан шыгарады

Кеше параон Муса ман Арунды шақырды эм айтты: «Турынъыз эм бизим кыралдан кетинъыз, сиз де эм буьтин Исраил халкы да кетсин. Барып, оьзинъыз айткандай, Яхвеге, Алланъызга сежде кылынъыз. Оьзинъыз суьйгендей, баьрин де алынъыз: отарларды да, суьруувлерди де. Барынъыз эм Алла мага разы болсын деп, дува этинъыз».

Мысыршылар Исраил улларын эл таслап кетуьвге асыктырдылар: «Солай болмаса, биз баьримиз де оьлеекпиз!» – дейтаган эдилер.

Исраил уллары Мысырдынъ мажаларына йол алдылар – олардынъ саны, балаларды эсапка алмай, алты юз мынъга ювык тек яав эр киси эди. Олар ман бирге Мысырдан айлак коьп туьрли халк, айлак коьп увак эм кара мал кетти.

Мысырдан алып шыккан уннан олар кысыр калакайлар писирдилер: олар, Мысырды асыгыслы калдырганга коьре, оьзлерине азык-туьлик аьзирлемеге заман таппадылар.

Исраил уллары Мысырда доьрт юз отыз йыл яшадылар.

Раббий Исраил улларын шоьл мен Кызыл денъызге аькете-таган йол ман алып барды. Оьзининъ халкын кайда алып бара-таганын Раббий тек Оьзи билетаган эди. Соннан себеп куьндиз Раббий олардынъ алдында, булыттан кепленген багана болып, кеше болса, оларга ярлык берер уьшин оттан кепленген баганада, йол коьрсетип барды. Булытлы багана токталса, Исраил уллары да, шатырларын яйып, тыншайдылар, ол коьзгалса, Исраил уллары да йолларын бардырдылар. Не куьндизги булытлы багана, не кешеге от баганасы Раббийдинъ халкыннан эш айырылмадылар.

ШЫГЫП КЕТУЬВ 12:31–40; 13:20–22

Исраил улларынынъ Кызыл денъизден оьтуьви

Параон, Исраил уллары Мысырдан тек оьзлерининъ Алласы-на курманлык этпеге тувыл, артларына энди эш кайтпаяк болып кеткенлерин анълады. Ол оьзининъ атлылары, арбалары эм буьтин аьскери мен олардынъ артыннан кувгын салып кетти.

Исраил уллары Кызыл денъиздинъ ягасына еткенлеринде, оларга баска алдыга баргандай йол йок эди; артларыннан мысыршылар кувып келеятканларын коьрдилер. Алладынъ халкы, алдындагы денъизди эм артындагы мысыршылардынъ ювык келгенин коьрип, Мусага тарыгып: «Сен, бизди шоьлде оьлтирер уьшин, Мысырдан шыгардынъ!» – дедилер. Ама Муса оларга айтты: «Коркпанъыз. Оьзинъизди каты тутып турынъыз, коьрерсиз, Раббий сизди буьгуьн кайтип куткарганын. Сизди аьли кувып келеятырган мысыршыларды энди эш коьрмеексиз. Тынышлы болынъыз, Раббий сизинъ уьшин куьресеек».

Раббий Мусага: «Колынъды денъиз уьстинде коьтерип яй», – деп буйырды. Муса колын денъиз уьстинде яйды, Раббий болса, сав кеше денъизди куьшли куьнтувар ели мен кувып, оны куры ер этти. Сув боьлинди, эм Исраил уллары денъизден, тап куры ерден юргендей, оьттилер: сувдынъ бир иргеси олардынъ онъында, баска иргеси – солында тура эдилер.

ШЫГЫП КЕТУЬВ 14:5–22

Мысыршылар сувга батадылар

Мысыршылар, Израил уларынынъ артыннан кувып, денъиз-ге карап шаптылар. Танъ атаякта, Раббий мысыршыларды саскын этти: Оларба тегершиклерин сындырды, эм оларга алдыга барув кыйын болды. Муны коърип, мысыршылар бир бирине: «Кашаяк муннан! Израил уларынынъ Алласы, олардынъ ягы болып, бизге карсы куъреседи», – деп айттылар.

Раббийдинъ халкы денъиздинъ ортасыннан, тап куры ерден юргендей, оъткенде, Раббий Мусага: «Соз колынъды денъизге, сувлар артка кайтып, мысыршыларга, олардынъ арбаларына, атлыларына, куйылсын», – деп айтты. Муса Раббий буйырганша этти. Денъиздинъ сувлары косылдылар эм мысыршылар сувга баттылар.

Соъйтип Раббий сол куън Оъз халкын куткарды. Израил улары, мысыршыларды енъген Раббийдинъ уллы куватын коъргенде, Раббийден корктылар эм Онынъ кулы Мусага ынандылар. Сол заманда Муса оъзининъ халкы ман бирге атаклы Куткарувшыды бу йыр ман данъклады:

Мени куватландырган – Раббий, Ога йырларман;

Мени куткарган – Ол.

Ол – меним Аллам, мен Оны данъкларман.

Сенинъ онъ колынъ, Раббий, куваты ман данък тапты.

Онъ колынъ Сенинъ, Раббий, явды йыкты.

Уллы енъувинъ мен Сен сага карсы турганларды йыктынъ.

Аллалардынъ кайсысы Сага тенъ, Раббий?

Сейир затлар Этуъвши Сенсинъ.

Уллы эм киесинъ, коркынышлы эм данъкка тийислисинъ.

Раббий оъмирликке патшалык этеек.

ШЫГЫП КЕТУЪВ 14:23–31; 15:1–18

Коьктен азык

Исраил улларынынъ Синай шоьлинде узак йолы басланды, эм Раббий оларды алып бара эди. Ама тезден халк Мусага эм Арунга зарланып баслады: «Бу шоьлликте аштан оьлгеннен, Мысырда Раббийдинъ колыннан бизим оьлгенимиз де ийги эди!»

Муса халкка айтты: «Раббий сизинъ Ога карсы айып эткенинъизди эситкен. Биз ким болганмыз? Сиз бизге айып этпейсиз де, Раббийге этесиз».

Сонда Раббий Мусага айтты: «Мен Исраил улларынынъ зарланувын эситтим. Айт оларга: „Кеште сиз эт ашаяксыз, а эртенъликте тойып оьтпек ашаяксыз. Сонда Мен – Раббий Алланъыз экенимди билерсиз“».

Сол ок кеште Исраил халкынынъ конысына боьденелер туьсти. Оларды ысламага енъил эди, эм халк боьденелердинъ даьмли этин тойганша еди. Эртенъликте халк коныстынъ тоьгерегине шык туьскенин коьрди. Шык кепкенде, такырлыктынъ уьстинде кыравга усаган, юка куьрпедей затлар коьринди. Бу Раббийдинъ Оьзининъ халкына деп коьктен туьсирип берген азыгы эди. Исраилдинъ халкы сол азыкты «манна» деп атады. Даьми онынъ бал ман ийленген калакайдыкына усай эди. Раббий азыктан аьр кимге бир куьнге не кадер керек болса, сол кадер йыймага буйырды. Эгер ким де болсын бирев артык йыйса, артыгы эртенъликке дейим аьлек болды. Юма куьн олар эки куьнге деп азык йыйдылар, неге десе юма эртесин Раббий тынышлык куьни этип токтастырды, юма эртеси куьн халк тыншаювда эди. Эм юма куьн, эки куьнге деп йыйылган азык аьлек болмады.

ШЫГЫП КЕТУЬВ 16:1–31

Муса каядан сув шыгарады

Исраил уллары Репидим деген ерге еттилер, тек сонда сувсын кандыргандай сув йок эди. Халк Мусага зарланып айттылар: «Бизге сув бер. Биз сув ишкимиз келеди».

Муса оларга яваплады: «Сиз мени неге шуьшлейсиз? Не затка Раббийдинъ куьшин сынайсынъыз?»

Муса Раббийге ярдам тилеп дува этти. Раббий ога буйырды: «Каяды ур, оннан сув агар». Муса Раббий буйырганша этти, каядан сув акты, эм буьтин халк сувсынын кандырды.

Муса сол ерди «Масса» [«сынав»] эм «Мерива» [«эрис»] деп атады, неге десе Исраил уллары зарландылар эм «Раббий арамыздама яде тувылма?» – деп Раббийдинъ куьшин сынадылар.

ШЫГЫП КЕТУЬВ 17:1–7

Он парыз

Муса Алладынъ сайлаганы эди, Ога алал эм тынълавлы, эм сонынъ ушин Раббий ол аркалы халк пан сойлеген.

Исраил халкы Синай тавынынъ ягында коныс салды. Муса тавга коьтерилди. Онда Раббий ога эки ялпак тасты берди. Тасларда Алладынъ халкы толтырмага керек болган он парыз язылган эди:

Мен Раббий, сизди Мысырдан, сиз кул болган ерден, шыгарган Алланъызбан. Меннен баска алланъыз болмасын.

Оьзинъизге бут этпенъиз – коькте, ерде, яде сувдынъ астында болганнынъ эш бир суввретин этпенъиз. Оларга табынманъыз эм кызмет кылманъыз.

Раббий Алланъыздынъ атын босына айтпанъыз, неге десе Раббий Онынъ атын босына айтканлардынъ эш биревин де шуьшине йолыктырмай калдырмас.

Эсинъизде сакланъыз: шабат куьни (юма эртеси) – кие куьн. Алты куьн исленъиз эм оьзинъиздинъ савлай куллыгынъызды этинъиз, ама етинши куьн – шабат куьни, ол Раббий Алланъызга байыр.

Атанъызды эм ананъызды сыйланъыз. Солай этсенъиз, Раббий Алланъыз сизге береек ерде узак яшарсынъыз.

Аьдем оьлтирменъиз.

Неке алаллыкты бузбанъыз.

Урламанъыз.

Оьзинъиздинъ ювыгынъызга ялган шаатлык этпенъиз.

Оьз ювыгынъыздынъ уйине сукланманъыз. Оьз ювыгынъыздынъ хатынын, кулын, таьвкесин, оьгизин, яде эшегин: ювыгынъызга байыр заттынъ эш бирисин де куьсеменъиз.

ШЫГЫП КЕТУЬВ 20

Алтын бузав

Раббий Муса ман Синай тавында коьп соьйледи. Исраил уллары, Муса тавдан туьспеге асыкпаганын коьрип, Арунга келип, айттылар: «Бизге деп, биз бен бирге болып эм бизди етип баргандай Алла эт, неге десе бизди Мысырдан шыгарган Мусага не болганын билмеймиз». Сол заманда Арун оларга яваплады: «Кулакларыньыздан алтын сыргаларынъызды шешип алып, оларды мага аькелинъиз». Халк алтын сыргаларын Арунга аькелди. Ол сыргаларды алды эм сол алтыннан бир тутас алтын бузавды этти, эгев мен туьзетти. Исраил уллары, алтын бузавды коьрип, тавысладылар: «Исраил, мине сени Мысырдан шыгарган алланъ!» Эртеси куьн олар эрте турдылар эм бузавга курманлык шалдылар, оны озьлерининъ алласы деп, санадылар. Халк емеге-ишпеге олтырды, сонъ куванып-юбанып баслады.

Сонда Раббий Мусага тавда айтты: «Тез туьс тавдан, неге десе сен Мысырдан шыгарган халкынъ намысын йойды. Олар Меним буйырганымнан калай да бек тез тайдылар». Алла бу ийнат эм тынълавсыз халкты аьлек этпеге суьйди, ама Муса Раббийге, озьининъ Алласына, ялбарып: «Я Раббий, Сен Оьзинънинъ, Мысырдан уллы куьдиретинъ мен эм куьшли колынъ ман шыгарган халкынъа ашувланма. Ол заманда мысыршылар: „Ол оларды бакыл этип шыгарды, тавларда оьлтиреек болып, ер юзиннен йогалтаяк болып“, – деп айтарлар. Оьзинънинъ туьтеп янган каарынъды сабыр эт; юмсак бол, Оьз халкынъды ер юзиннен йогалтпа», – деп тилеп баслады.

Раббий Мусадынъ тилегин алды, ашувы язылды эм Оьз халкына йиберемен деген каза-баьлесин токтатты.

Муса ашувланды эм алып келеяткан ялпак тасларын атып таслап, кесек-кесекке боьлди. Ол, олар эткен бузавды алып, оны отта яндырып, куьл этип тартты, сувга карыстырып, Исраил улларына сол сувды ишпеге буйырды.

ШЫГЫП КЕТУЬВ 32:1-20

Кие шатыр

Муса Исраил улларынынъ конысыннан эрек этип шатыр салды эм оны кие йыйылулар шатыры деп атады. Мунда Раббий мен йолыгыс излегенлердинъ кайсысы да келе эди.

Муса шатырга бараятырса, халк дайым да аяк уьстине туратаган эди эм, оьз шатырларынынъ эсигинде туруп, Муса шатырга киргенше, ога карап тура эдилер. Муса шатырга киреятырса, коьктен булыт баганасы туьсе эди эм, Раббий Муса ман соьйлегенше, кие шатырга киретаган ерде тура эди. Сол заманда Раббий Муса ман соьйлей эди. Буьтин халк, шатырдынъ эсигинде булыт баганасын коьрсе, аьр кими, оьз шатырынынъ эсигинде туруп, сежде кылатаган эдилер.

Раббий Муса ман коьзбе-коьз, Оьз досы ман соьйлегендей, соьйлей эди. Сонъ Муса коныска кайта эди, ама онынъ яс ярдамшысы Ешу, Нуннынъ улы, дайым кие шатырдан шыкпай калатаган эди.

ШЫГЫП КЕТУЬВ 33:7-11

Кие меканды курувга савгалар

Бир заманда Раббий Муса аркалы Оъз халкына баска кие шатыр курмага буйырды. Онда Исраил уллары Аллага курман шалмага керек эди. Алла да онда Оъзин коърсетеек эди.

Муса буътин Исраил улларынынъ ямагатына айтты: «Мине кайдай буйырык этти Раббий. Аър ким Раббийге колыннан келгенинше савга аькелсин: алтын, куъмис эм ез; коькшил, койы кызыл эм ал юн йип, аруув кетен эм теке юни; кызыл ман боялган кой коьни, юныс балык коьни, балтерек агаш, шыраклар уьшин зейтун майы; куллыкка салув эм ягылув уьшин ийисли майлар; дин куллыкшыларынынъ кийимлерин безеклев уьшин оникс эм тагы да баска асыл таслар. Кол усталыклары болган аър ким келип, Раббий буйырганынша, кие шатырды курувда катнассын».

Мусады тынълап, Исраил уллары баъри керекли затларды аькелип басладылар. Юреги буйырган аър ким де келди эм Раббийге, кие шатыр курувга деп, онда кызмет кылувга эм кие кийимлерге деп, савгалар аькелдилер. Авасы болган аър ким де, – эр аьдемлер де, кыскаяклылар да – келдилер эм Раббийге туърли юзиклер, сыргалар, балдаklar, мойшаклар эм тагы да баска алтын затлар аькелдилер. Кимде коькшил, койы кызыл, яде ал туъсли юн йип, юка кумаш эм эшки юни, кызыл эм коьк пен боялган кошкардынъ терисин, кызыл ман боялган кой териси бар болса, соларды аькелетаган эдилер. Куъмис яде ез курман этип болганлар, эм кайдай да болса бир куллыкты этер уьшин балтерек агашы болганлар, баъри де оларды Раббийге савга этип аькеле эдилер.

ШЫГЫП КЕТУЪВ 35:4–29

Кие меканды багыслам

Кие шатыр узунлыгы 50 метр эм кенълиги 25 метр болган азбарда орынласкан эди. Азбардынъ тоьгерегиндеги бакыр ман куьпланген баганаларга перделер илинген эди. Кие шатырдынъ оззининъ узунлыгы 15 метр, кенълиги 5 метр, бийиклиги де 5 метр эди. Капысы куьнтувар беттен эди.

Кие шатырдынъ ишинде эки боьлме бар эди. Кие мекан деп аталатаган биринши боьлмеси уьйкен, онда ийисли майлар ягатаган алтын курман шалатаган орын бар эди. Курман шалатаган орыннынъ янында алтын сыпыра, сыпырадынъ уьстинде Аллага багысланган он эки кие оьтпек. Кие меканда ети шыракбасы ман алтын шыраксалгыш та бар эди. Экинши ишки боьлмеге киреятырган ерде перде илинген. Боьлмеде капкашында эки маьлек суьвретенген антласув сандыгы эм сол сандыкта кие антласувдынъ Он парызы язылган ялпак таслары сакланатаган эди. Бу антласув сандыгы орынласкан боьлме энъ Киелердинъ Киеси орны деп аталатаган эди.

Кие меканга тек дин куллыкшылары кирмеге бола эдилер, а энъ Киелердинъ Киеси орынга – йылда бир кере тек бас дин куллыкшысы кирмеге болган.

Кие мекан куралганда, Муса оны эм онда ислеек дин куллыкшыларын багыслады. Раббийдинъ данъклы нуры кие меканды толтырды, эм булыт кие шатырды каплады. Кешелер мен кие меканды каплаган булыт оттай болып янды. Кие меканды булыт дайым каплап тура эди. Бирерде булыт кие меканнан коьтериле эди. Бу Раббийден белги: эгер булыт коьтерилсе, Раббий Мысырдан аькететаган аьлемет Кенан ерине халк йол алатаган эди.

Кие китапта Кие меканга ашылув меканы эм йыйылув шатыры деп те айтылады, неге десе халк онынъ тоьгерегине Аллага кылынмага йыйылатаган эди.

ШЫГЫП КЕТУЬВ 40:17–38

Кенанда тергевшилер

Исраил уллары Кенан ерине ювыкладылар. Олар Паран шоьл-лигинде токтадылар. Оннан Муса Кенанга Исраил улларынан он эки аьдемди, булай айтып, йиберди: «Кенан ерининъ кубыласына барынъыз. Каранъыз, бу не зат ер ди эм кайдай халк онда яшайды, куьшлиме ол яде карувсызба? Ол кайдай шахарларда яшайды? Оьзинъыз бен сол ердинъ емисиннен аькелинъыз».

Он эки ер тергевши йолга шыкты. Кенан ерин олар кырк куьн тешкерип тергедилер. Артларына кайтканда, олар оьзлери мен нар, ынжыр эм тагы да баска емислер аькелдилер, юзимнинъ солкымы сондай уьйкен эди, оны эки аьдем курык пан коьтерип келди. Тергевшилер айттылар: «Биз сен йиберген тарапта болдык: онда, уьшинлей де, „суьт эм бал“ агады. Ама онынъ халкы бек куьшли эм беркитилген калаларда яшайды. Биз ол халкка карсы шапкынлык этип болмаймыз – олар бизден куьшли».

Тергевшилер Исраил улларынынъ алдында Кенан ерлерин яманлап соьйледицер эм оларда коркыныш тувдырдылар, Раббий оларга ярдам этпеге ваьде эткенин мутып. Ерди тешкергенлердинъ ишинде болган Нуннынъ улы Ешу эм Калев Раббийге алал эдилер эм халкты коркыстпага унамадылар. Калев айта эди: «Биз, барып, бу ерди байырламага керекпиз, неге десе биз оларды енъил енъмеге боламыз».

Ама халк оларды тынъламады. Баьриси де уьйкен сыйт коьтерди эм Муса ман Арунга, Мысырдан шыгарганлары уьшин, разы болмаганларын билдирди. Олар бир бирине айта эдилер: «Бизге етекши айырмага эм Мысырга кайтпага керек».

Сол заманда Нуннынъ улы Ешу эм Калев, уьстиндеги кийимлерин йыртып, айттылар: «Эгер Раббий бизден разы болса, Ол бизди суьт эм бал аккан ерге аькетер эм оны бизге берер. Раббийге карсы турманъыз. Ол ердинъ яшавшыларынан коркпанъыз, неге десе биз оларды енъил енъермиз. Олар коршалавларын йойганлар, а бизге Раббий ярдам этер. Олардан коркпанъыз».

Муса эм Арун, халктынъ ашувлы соьзлерин эситип, кайгырдылар. Исраил улларынынъ ийнатлыгы эм имансызлыгы олардынъ юрегин авыртты. Сол заманда Раббий Мусага айтты: «Не шаклы бу халк Мени мисетке санамаяк? Не шаклы олар Мага ынанмага унамай тураяклар, Мен олардынъ арасында эткен баьри нышан-

ларга эм кереметлерге де карамай? Мен оларды, кыргын йиберип, кырарман, а сеннен олардан артык эм куышли халк яратарман». Ама Муса Раббийди Исраил улларынынъ уллы куынасын кеширмеге ялбарып тиледи. Раббий Мусадынъ тилеги мен тынълавсыз халкты тагы да кеширди, тек айтты: «Тек олардынъ тувдыклары Мен ата-бабаларына ваъде эткен Кенан ерине ие болаяклар эм онда яшаяклар. А аъли яшайтаган Исраил улларыннан тек Нуннынъ улы Ешу эм Калев сол ерге кирееклер, неге десе олар Мага ак юректен кылынады».

САН ЯЗУВ 13:1–34; 14:1–30

Корах, Датан эм Авирамды язалав

Раббий буьтин Исраил халкына Мусады тынъламага эм ол айтканша этпеге буйырды, неге десе Ол Оъзи Мусады айырган эм халктынъ уьстине етекши этип салган. Тек бир вакытта Исраил конысында коьтерилис болды. Корах, Датан эм Авирам басшылаган эки юз элли Исраил уллары Мусага карсы шыктылар. Олар Мусады, ол оьзин Раббийдинъ халкыннан йогары ыслайды деп, шуьшледилер.

Оны эситип, Муса, Раббий буйырганынша, буьтин халкка Корах, Датан эм Авирамнынъ шатырларыннан эрек кетпеге эм олардынъ аьбир-шуьбирлерининъ бир затына да тиймеске деп, буйырды. Сонъ Муса булай деди: «Мине калай сиз билеексиз, мени баьри бу затты этпеге Раббий йиберди, эм оны мен оьзимнинъ ыхты-ярым ман этпеймен: эгер олар оьз аьжеллери мен оьлселер, эм олардынъ бактылары баска аьдемлердинъ бактыларына усаса, Раббий мени йибермеген. Тек эгер Раббий аьжейиплер этсе, эгер ер как ярылып, оларды болган мал-муьлки мен ютса, эм олар тирилей оьлилердинъ дуныясына оьтсе, билинъиз – бу аьдемлер Раббийди унамаганлар».

Муса бу соьзлерди айтканлай, олардынъ астында ер как ярылды эм Корахтынъ баьри аьдемлерин болган уйлерин эм мал-муьлки мен ютты. Олар, тирилей, оьлилердинъ дуныясына оьттилер; ер олардынъ уьстинде ябылды, эм олар баьри болган мал-муьлки мен халк ишиннен йок болдылар. Олардынъ кышкырыкларынан тоьгеректе болган Исраил уллары: «Ер бизди де ютаяк болады!» – деп коркып бакырыклап, шашылдылар. Сонъ Раббий от йиберди эм коьтерилисте катнаскан эки юз элли аьдемди де яндырды.

САН ЯЗУВ 16:1–3, 23–35

Ез йылан

Шоьллик пен йолын бардыра турып, халк дуныядан туь-
нъилди эм тагы да Аллага зарланды. Мусага карап, олар:
«Не уьшин сиз бизди Мысырдан шыгардынъыз? Биз шоьлликте
оьлсин деп пе? Оьтпек йок, сув йок! А бу яравсыз аска бизим де-
нимиз коьтере де сокпайды», – дедилер.

Сол зарланувлары уьшин Раббий оларга увлы йыланларды йи-
берди; олар, Израил улларын шагып, оьлтирдилер. Сонда коьплери
Мусага келди эм айтты: «Биз, Раббийге эм сага зарланып, куьна
алдык. Раббий бизди йыланлардан куткарап уьшин, дува эт».

Муса халк уьшин дува этти, эм Раббий Мусага булай деди: «Ез-
ден йылан эт эм оны бийик курыкка бегит: йыланга шагылган
ога караса, яшап калаяк». Муса езден уьйкен йылан этти эм оны,
баьрининъ алдында курыкка бегитип, коьтерди. Эм йыланга ша-
гылган аьдем ога караса, оьлмей, сав болып калатаган эди.

САН ЯЗУВ 21:4–9

Пайхамбар Билам эм маълек

Бир кере Исраил уллары Йордан йылгасынынъ янында, Ерихо шахарыннан узак болмай, коныс болып орынластылар. Бу ерлерде моавшылар яшай эдилер. Исраил улларынынъ саны айлак коьп эди, эм моавшылар корктылар. Балак, моавшылардынъ патшасы, пайхамбар Биламды шақырмага элшилер йиберди. Ол пайхамбарга булай айтпага буйырды: «Мысырдан бир халк шыккан, эм меним касымда ерлескен; олар сансыз эм ер юзин япкан. Тилеймен, кел эм бу халкты наьлетле, неге десе ол меннен бек куьшли. Белки, сен оларды наьлетлесенъ, сол заманда мен, оларды енъип, элден кувмага боларман. Мен билемен, сен ийгилик тилеген – ийгилик табаяк, сен наьлет болсын деген – наьлет болаяк».

Билам йолга шыкты. Билам эшекке минген эди, оны ман бирге онынъ эки кулы бар эди. Бирден эшек, йолда кынсыз кылыш пан турган Раббийдинъ маълегин коьрип, йолдан кыр бетке бурылды. Билам, оны йолга кайтараяк болып, тоьбелеп баслады. Сол заманда Раббийдинъ маълеги, йолдынъ эки янында иргелер болган, эки юзим бавынынъ арасындагы тар сокпакка турды. Раббийдинъ маълегин коьрип, эшек иргеге ябысты эм Биламнынъ аягына басты. Ол эшекти тагы да тоьбелеп баслады. Сонъ Раббийдинъ маълеги, я онъга, я солга бурылып болмастай, тар ерге турды. Раббийдинъ маълегин коьрип, эшек ерге ятты, а Билам, ашувланып, эшекти таяк пан тоьбелеп баслады. Сол заманда Раббий эшекке аьдемдей болып соьйлемеге тил берди, эм ол Биламга айтты: «Мен сага не зат эткенмен, сен мени тоьбелегендей?»

Ол заманда Раббий Биламнынъ коьзлерин ашты, эм ол кылыш ыслаган маълекти коьрди. Билам ийилди эм бети мен ерге йыгылды. Маълек оннан сорады: «Не уьшин сен эшекти уьш кере тоьбелединъ? Мен мунда сени токтатпага келгенмен, неге десе сенинъ йолынъ Мага яравсыз».

Билам маълекке айтты: «Мен куьналыман. Мен, Сенинъ мени токтатаяк болып, йолда турганынъды билмедим. Энди, Сен разы болмаганынъды коьрип, мен артыма кайтаман».

Маълек Биламга айтты: «Бу аьдемлер мен бар, ама тек Мен сага айтканымды айт».

Моавшылар оларга келген Билам, Исраил улларын наьлетлеп, олардынъ басына баъле-каза аькелеек деп, саклаган эдилер. Тек

Билам айтты: «Мен Израилди калай наьлетлейим, эгер Раббий оны наьлетлемесе? Мен Израилге калай баьле-каза шакырайым, Раббий шакырмаса?» Эм Билам, Израилди наьлетлеектинъ орнына, уьш кере разылыгын билдирди.

САН ЯЗУВ 22:3–35; 23:7–20

Ешу – Мусадынъ исин бардырувшы

Муса эсейген карт болды, эм Раббий ога тезден оълеegi акында айтты. Оълеектен алдын Муса Раббийден Алла халкынынъ уъстине онынъ исин бардырувшы салмага тиледи – сол заманда халкынъ туваршысыз отарга усамастай болар, деди.

Раббий Мусага айтты: «Нуннынъ улы Ешуды, Рухы болган аъдемди, ал. Ога колынъды сал. Оны дин куллыкшысы Элазардынъ эм баъри ямагаттынъ алдына аъкел. Эм оны оъзинънинъ исинъди бардырувшы этип белгиле. Ога оъзинънинъ сыйынънынъ кесегин бер, Израилдинъ халкы ога тынълагандай. Ешу, Меннен кенъес излер уъшин, дин куллыкшысы Элазарга коъринсин. Элазар, кие сыбагады кулланып, Меннен насихат излесин. Соъйтип ол Ешуга эм баъри Израил улларына йол коърсетуъвши болаяк». Муса, Раббий калай буйырган болса, соъйтип этти.

Нуннынъ улы Ешу, Раббий Израил улларына Кенан ерине кирмеге ярдам этеек деп ынанган ер тергеген эки аъдемнинъ бири-си эди. Сол заманда олар, халктынъ коънъилин коътерип, айта эдилер: «Раббий бизге ярдам этер, бу ердинъ яшавшыларыннан коркпанъыз!» Соннан бери коъп заман озды. Израил халкы шоълде кырк йыл айланды. Бу заманда Мысырдан шыгып келген Израил улларынынъ баъриси де, Алла оларга ваъде эткен Кенан ерин коърмей, оълген эдилер. Баъри зат Алла айткандай болган эди. Ол булай деген эди: «Мен Оъз яшавым ман ант этемен: сиз не зат айта болсанъыз, Мен соны этермен. Мен, Раббий, солай соъйлеймен: Сизинъ лесинъиз сосы шоълде тасланаяк, сизден, Епуннединъ улы Калевтен эм Нуннынъ улы Ешудан калганлары, йырма ясындагы эм оннан уыйкенлери, Мага разы болмаганлар, бу ерге киреек тувыл. Сизинъ есирге туъсеек деп корккан балаларынъызды Мен онда аъкелермен, эм олар, сиз унамаган ерди юрт этип билерлер. А сиз болсанъыз, сизинъ лесинъиз бу шоълде тасланып калар. Кырк йыл, сиз сол ерди тергеген кырк куъннинъ аър бир куъни уъшин бир йыл, сиз оъзинъиздинъ куънанъыз уъшин азап шегеек сиз, Мени мен явласув калай экенин, билерсиз».

САН ЯЗУВ 14:29–30, 34; 27:12–23

Раббийди мутпанъыз!

Муса халкты булай насихатлай эди: «Тынъланъыз, Раббий Алланъыз не зат буйырган болса, баърин де толтырынъыз, не онъга, не солга бурылманъыз. Раббий Алланъыз буйырган йол ман барынъыз, сонда сиз яшарсыз эм оърленерсиз, ие болаяк еринъизде куънлеринъизди коъбейтерсиз. Тынъланъыз, Исраил уллары: Раббий Алламыз – ялгыз бир Алла. Раббий Алланъызды, ак юректен, савлай янынъыз бан, баъри куъшинъиз бен суыйинъиз».

Муса Исраил улларына Раббий Мысырда эм шоълликте айланган заманларында олар уъшин эткен уллы белгилер эм аъжейип затлар акында оъзлерининъ тувдыкларына айтпага буйырды. Ол оларга саъбийлерине Алладынъ оъсиетлерин, занъларын эм канунларын толтырмага эм, аталары шоълликте эткендей, Раббийдинъ куъшин сынамаска да буйырды. Муса оларга булай айтты: «Сак болынъыз, сизди Мысырдан, ыргатлыктынъ элиннен шыгарган Раббийди мутпанъыз! Раббий Алланъыздан коркынъыз эм тек ялгыз Ога кызмет кылынъыз. Баска аллаларга, тоъгерегинъиздеги халклардынъ аллаларына табынманъыз, неге десе Раббий Алланъыз баска аллаларга табынувынъызга шыдамаган Алла. Ол ашувланар эм сизди ер юзиннен йок этер. Раббий Алланъыздынъ буйырыкларыннан, берген оъсиетлериннен эм йорыкларыннан тайганнан сакланынъыз. Раббий Алланъыздынъ буйырыкларын каты тутынъыз, Ол сизге берген занълар эм канунларды толтырынъыз. Раббийдинъ ийги эм тувра деп санаганын этинъиз».

ШЕРИАТТЫНЪ КАЙТАРАЛАНУВЫ 5:32–33; 6:4–25

Курманлык аькелуьв

Исраил уллерынынъ аьр кайсысына карап, Муса айтты: «Раббий Алланъыз сизге байырлыкка берген элге келип ерлескенде, сол ерде оьстирген биринши емислерди йыйып, шетенге салынъыз. Оннан сонъ Раббий Алланъыз Оьзининъ аты уьшин айырган ерге барынъыз, сол куьнлерде кызмет кылган дин кулыкшысына айтынъыз: „Раббий бизим ата-бабаларымызга бермеге ант эткен элге мен келдим, соны буьгуьн Раббий Алланъызга билдиремен. Эм мине Сен, Раббий, берген сол ерден биринши емислерди мен аькелип турыман“. Раббий Алланъыздынъ алдына шетенинъизди салынъыз, эм Ога ийилип сежде беринъиз.

Алладынъ кие меканында кызмет кылмага айырылган левийшилер мен, аранъызда яшаган ят кисилер мен бирге Раббий Алланъыз сизге берген аьр ийгиликке суьйининъиз. Уьшинши йыл йыйган емислерининъ оныншы кесегин левийшилерге, ят кисилерге, оьксизлерге эм тул хатынларга, олар сизде тойганша егендей этип, беринъиз.

Буьгуьннен алып Раббий, сенинъ Алланъ, сага Онынъ йорыкларын эм занъларын толтырмага буйырады: оларды юрегинъиз эм янынъыз бан мукаят толтырынъыз. Буьгуьн де Раббий – Алланъыз болганын билдирдинъиз. Онынъ йолында юрегинъизди, Онынъ йорыкларын, буйырыкларын, занъларын саклаягынъызды, Оны тынълаягынъызды билдирдинъиз. Раббий буьгуьн Оьзи калай ант эткен болса, сиз – Онынъ халкы, Онынъ баалы байырлыгы болганынъызды эм Онынъ буйырыкларын мукаят толтырагынъызды тагы да бир билдирди. Ол сизди Оьзи яраткан баьри халклардан энъ йогарыга саялагын, сизге мактав, данък эм сый береегин, эм сиз Раббий Алланъыздынъ, калай ваьде эткен болса, солай кие халкы болаягынъызды билдирди».

ШЕРИАТТЫНЪ КАЙТАРАЛАНУВЫ 26:1-19

Мусадынъ оьлими

Раббий Мусага, Моав ерлеринде Ерихо шахарына карсылас орынласкан Нево тавына коьтерилмеге деп, буйырды. Раббий Мусага ол бу тавда оьлеегин айтты. Муса тавга коьтерилгенде, Раббий ога Ибрагимге, Исхакка эм Якыпка олардынъ тувдыкларына береекпен деп, ант эткен элин коьрсетти. Раббий айтты: «Мине ол ер. Мен оны сага коьрмеге ызын бердим, ама сен сол элге кирмеексинъ».

Муса, Раббийдинъ кулы, сонда, Моав еринде, Раббий айткандай, оьлди. Раббий оны Моавда, Бетпеор шахарынынъ карсы ягындагы оьзенинде коьмди, ама буьгуьн де эш бирев онынъ кабыры каерде болганын билмейди. Мусага, ол оьлгенде, юз йырма йыл эди. Ама коьзлери осал болмады, куьши кетпеди. Израил уллары отыз куьн Моав даласында Мусадынъ сыйтын эттилер. Соннан сонъ Израилде Мусадай, Раббий мен юз бен юз коьрискен пайхамбар болмаган. Раббий оны Мысырда параонга, баьри онынъ куллыкшыларына эм савлай элине коьп нышанларды эм аьжейиплерди коьрсетпеге йиберди. Баска эш бирев Муса Израил улларына коьрсеткен уллы куьшти эм коркынышлы аьжейиплерди этпеген.

А Нуннынъ улы Ешу даналык рухына толды, Муса онынъ ба-сына колларын салган сонъ, Мусадынъ исин бардырувшы болды. Израил уллары ога тынъладылар, эм Раббий Мусага буйырганларды эттилер.

ШЕРИАТТЫНЪ КАЙТАРАЛАНУВЫ 34:1-12

Рахав тымшыларды куткарады

Раббий, кулы Муса оьлгеннен сонъ, Нуннынъ улы Ешуга булай айтты: «Меним кулым Муса оьлди. Энди тур, баъри бу халк пан бирге, Йордан йылгасын оьтип, Мен сизге, Исраил улларына, береек ерге барып кир. Мен Мусага ваъде эткендей, аягынъыз баскан аър ерди сизге береекпен. Бир заманда да эм эш бирев де сага карсы шыгалмаяк. Кайтип Мусага ярдам эткен болсам, сага да солай этермен. Мен сени бир заманда да тасламаякпан эм калдырмайкпан. Каты эм юрекли бол. Кулым Муса сага тапшырган Таураттынъ баъри парызларын толтыр. Таураттан не онъга, не де солга бурылма. Соьйткенде сен оьрленеексинъ эм етимислерге етеексинъ».

Исраил уллары олар енъип киреек Кенан ерине ювыклай эдилер. Уьйкен, беркитилген Ерихо шахарынынъ иргелери коьринип баслады. Нуннынъ улы Ешу шахарды тергеп карамага эки аьдемди йиберди. Олар Ерихога бардылар эм Рахав деген бир кыскажкыдынъ уьйинде конып калдылар. Ериходынъ патшасына исраилшилердинъ конысыннан эки аьдем келгенин эм Рахавтынъ уьйинде токтаганын билдирдилер. Патша кулларына барып, оларды ысламага деп, буйырды.

Рахав Алла Исраил уллары уьшин кайдай кереметлер коьрсеткенин эситкен эди эм Раббий оларга ваъде эткен еринде орынласкан Ерихо шахарын береегине ынанатаган эди. Соннан себеп, Раббийге сенип, ол келген эки тымшыды ясырды, а патшадынъ кулларына олар кас каралганда онынъ уьйиннен кеткенлерин айтты. Патшадынъ куллары эки тымшыдынъ артыннан Ериходан Йорданга аькететаган йолы ман кувып кеттилер. Рахавдынъ уьйи шахардынъ иргесинде орынласкан эди. Туьн ортасында ол иргеден ашылатаган бир терезеден кисилерди аркан ман туьсирди. Кувгыншылар ман распас уьшин, тоьбелерге коьтерилип, сонда уьш куьн ясырынып турынъыз деп, буйырды.

ЕШУ 1:1-7; 2:1-16

Йордан йылгасыннан оьтуьв

Исраил уллары Ерихога баратаган йолларында Йордан йылгасыннан оьтпеге керек эдилер.

Сол заманда Раббий Ешуга: «Мен Мусага калай ярдамласкан болсам, сага да солай ярдамласаягым акында билсинлер деп, буьгуьн Мен баьри Исраил халкынынъ алдында, сенинъ данъкынъды коьтерер уьшин, мактап баслаякпан. Антласув сандыгын алып барган дин куллыкшыларга, Йордан йылгасынынъ сувына киргенде, токтанъыз деп, буйырык бер», – деди. Эм Ешу айтты: «Тири Алладынь сизинъ аранъызда болганын эм Ол, соьзсиз де, бу ерден Кенан, Хет, Хив, Периз, Гиргаш, Амор эм Евус халкларын сизинъ алдынъыздан куваягын булай билеексиз: буьтин дуниядынъ Иеси Раббийдинъ антласув сандыгы Йордан йылгасына сизден алдын киреек. Раббийдинъ антласув сандыгын алып келген дин куллыкшылары Йордан йылгасынынъ сувына киргенлей ок, онынъ йогардан агатаган сувы бувылып, иргедей болып токтаяк». Антласув сандыгын алып барган дин куллыкшылары, Йордан йылгасына етип, киргенлей (Йордан йылгасы аслык орув заманда толы болып, ягаларыннан шыгады), йогардан аккан сув токтап калды эм Адам шахарынынъ янында, иргедей болып бувылды; а тоьменге, Арава коьлине, Оьли денъизге агатаган сув курып калды.

Соьйтип буьтин Исраил халкы Йордан йылгасынынъ сувы курыган туьби мен оьтти. Раббийдинъ антласув сандыгын коьтерип юрген дин куллыкшылары, халктынъ баьриси де оьзеннинъ ортасы ман кургак ериннен оьткенге дейим, Йордан йылгасынынъ ортасында, куры ерде токтап турдылар. Ешу, Исраил улларынынъ он экисине, дин куллыкшылары турган ерден, он эки тас алып, оьзлери мен аькетпеге деп, буйырды. Бу таслар Исраил халкынынъ оьмирлик эстелиги болаяк. Баьри халк Йордан йылгасыннан коьшкеннен сонъ, Раббий Ешуга айтты: «Антласув сандыгын коьтерип баратаган дин куллыкшыларга Йордан йылгасыннан шыкпага буйыр». Дин куллыкшылары Йордан йылгасыннан шыкканлай, йылгадынъ сувы, алдынгы орнына туьсип, агып баслады.

Йордан йылгасыннан алынган он эки тасты Ешу Гылгал атлы ерге салды.

ЕШУ 3:7-17; 4:1-24

Ерихо шахарды алув

Исраил уллары Ерихо шахарынынъ касына еткенде, Ериходынъ патшасы шахардынъ баъри капыларын киртлемеге буйырды. Ама Раббий Ешуга: «Мен Ериходы, онынъ патшасын эм аьскерин сенинъ колынъа береекпен. Аьскершилеринъ шахарды куьнде бир кере айланып шыксын. Соьйтип алты куьн. Раббийдинъ антласув сандыгынынъ алдында ети дин куллыкшысы барсын, аьр бири колында кошкар муьйизиннен ясалган саз алатын – дуьдикти ысласын. Етинши куьнде шахардынъ тоьгерегинде дуьдикти шалып, дин куллыкшылары ман шахардынъ тоьгерегинде ети кере айланынъыз. Дуьдиктинъ токтамастан шалынатаганын эситкенде, халк коьтеринки сес пен бакырсын. Сол заманда шахардынъ иргеси опыраяк эм халк шахарга киреек».

Савыт-садаклы кызметшилер алдыда, дуьдикти шалган дин куллыкшылары олардынъ артыннан бардылар; калган савыт-садаклы кызметшилер антласув сандыгынынъ артыннан ызладылар. Халкка болса, Ешу буйырды: «Уьндеменъиз, бир соьзди де авызынъыздан шыгарманъыз, давысынъызды коьтерменъиз, мен сизге бакырынъыз деп буйырганда – сол заманда бакырарсыз». Соьйтип Раббийдинъ антласув сандыгын шахардынъ тоьгерегиннен бир кере айландырдылар эм коныска кайттылар. Экинши куьнде олар, шахардынъ тоьгерегиннен бир кере айланып, коныска кайттылар. Соьйтип олар алты куьн эттилер. Етинши куьн олар шахардынъ тоьгерегин ети кере айланып шыктылар. Етинши куьн дин куллыкшылары дуьдиклеринде етинши кере шалганда, Ешу халкка буйырды: «Энди бакырынъыз, неге десе Раббий сизге бу шахарды берди!» Дуьдик шалганда, халк бакырды, эм шахардынъ иргеси туьбине дейим опырады. Халк баъри ягыннан шахар ишине ымтылып, оны колларына алдылар.

Ериходы тергеп тешкерген эки киси, оларды кувгыншылардан куткарганы уьшин, Рахавка оны эм онынъ кардаш-кавымын, шахарды алганда, куткармага соьз берген эдилер. Исраилшилер шахарга киргенинде, Рахавка уьйининъ терезесине кызыл аркан байларсынъ деп, буйырдылар. Рахав соьйтип этти, эм оны баъри ювыклары ман Ериходынъ тысына шыгардылар. Сонъ Ерихо шахарды яктылар.

ЕШУ 6:1-24

Аморшылар ман согысув

Бир кере Гивон атлы ерде Исраил уллары эм аморшылар арасында уйкен согыс болды. Согыстан алдын Раббий Ешуга: «Коркпа аморшылардан. Мен оларды сенинъ колынъа беремен: сага карсы эш бирев де туралмаяк», – деди. Ешу басшылаган Исраил аьскери, конысларын калдырып, сав кеше ясыртын юрип келди. Исраил уллары аморшыларга анъсыздан шапкынлык эттилер, эм Раббий оларды Исраил уллары алдында састырып калдырды. Исраил уллары аморшыларды енъип, оларды Бетхорон тавга аькететаган йол ман кувып, Азека эм Македа шахарларга дейим кырып бардылар.

Ама бу енъуьв енъил эм тез болмады: сол куьн согыс узакка созылды. Сол заманда Ешу Раббийге куьн кавыспасын эм каранъалык туьспесин деп, дува этти. Исраил улларынынъ коьз алдында Ол тавыслады: «Куьн, Гивоннынъ уьстинде токта! Ай, Аялон озенинде токта!» Исраил уллары явларын енъгенше, куьн токталды, ай да орнында калды. Согыс кутылганда, Ешудынъ аьскери енъуьв мен озлерининъ конысына кайтып келди.

Раббий аьдем соьзине кулак салып, ога тынълап, Раббийдинъ эмири мен куьн аспаннынъ ортасында токтап, куьнбатарга йылыспай, не бурынгы заманда, не де сонъ заманда эш бир куьн болмаган. Себеби сол – сол куьн Раббий Исраил уллары уьшин согысты.

Алла Ешуга айткан бу соьзлерди, Ол Ога ынанган аьр кимге де айтады: «Соьйткенде, мен сага буйыраман: каты эм юрекли бол. Коркпа эм туьнъилме, неге десе Раббий Алланъ – Менмен, сен каерде болсанъ да, сага ярдам этеекпен».

ЕШУ 1:9; 10:6–15

Исраил аькимлери

Исраил уллары Кенанга келмей туруп, онда туърли динсиз халклар яшаган: хетлер, гергесейлер, аморшылар, кенаншылар, перизшилер, хившилер эм евусшылар. Бу халклардынъ баърисине де кенаншылар, дейдилер. Коблеген куъналары уьшин Раббий кенаншыларды ер юзиннен йок этпеге токтасты. Кенаншылардынъ бас аллалары Баал эм Аштерот эди. Баалга табынувларында кенаншылар шериятты бузган уятсыз затлар эттилер. Баалга табынатаган ерлерде – бийиклевлерде – курманлыклар аькелдилер, онда курманлыкка аьдемлерди де шалатаган болдылар.

Исраил уллары Кенаннынъ еринде орынластылар, онынъ мажалары аьлиги Палестинадынъ (Исраил кыралы) ерлери эм Йордан йылгасыннан куънтуварга ерлер. Муса ерди Исраилдинъ он эки ырувына пайлады – Якыптынъ он эки улынынъ он бирине: Рубенге, Симонга, Юдага, Данга, Напталийге, Гадка, Ашерге, Иссакарга, Завулонга, Юсыпка (Юсыптынъ ырувы онынъ уллары Эпрайым эм Манашединъ ырувларына боьлинди) эм Беняминге. Тагы да бир ырув, Левийдики, оьзининъ ер пайын алмады: левийшилерди Алла Оьзининъ Кие меканында кызмет кылмага айырды, эм олар Исраилдинъ ырувларынынъ ерлериндеги шахарларда яшадылар.

Биринши 300–400 йыллардынъ бойында Кенанга келгенлеринде, Исраил улларынынъ он эки ырувында бир ортак аьким болмады. Оларды бир Аллага, коькти эм ерди Яратувшыга ынанув бирлестиретаган эди. Ама олар бутларга, тоьгеректеги халклардынъ аллаларына табынып, Алладынъ шериятыннан тайып басладылар. Раббий, кыянатлары эм бутларга табынувы уьшин, Исраил улларына каарланды эм оларды язалады: Исраил мен кавга эткен явлары – моавшылар, аммоншылар, амалекшилер, пилистшилер, кенаншылар эм мидяншылар – Исраил халкын тонадылар эм эзиетледилер. Бу халклардынъ язасыннан исраилшилер коьп азап шектилер эм Алладан ярдам изледилер. Раббий оьзининъ рагимлиги мен олардынъ арасыннан аькимлер айырды, олар халкты душпанлардан куткардылар. Тек аькимлер дуныядан тайса, халк яне бутларга табынып баслады, тагы да бек йорыкларды бузды, оьзине Раббийдинъ каарын каратты.

Исраилдинъ аькимлери болдылар: Отниел, Эхуд, Шамгар, Девора пайхамбар, Барак, Гидеон, Авимелек, Тола, Яир, Иптах,

Есевон, Елен, Авдон, Самсон эм Самуил. Бу китапта биз олардын бир нешеви акында хабарлаймыз.

Сол заманда Израилде патшасы йок эди. Аыр кими оьзи дурыс деп санаганды этетаган эди.

АБКИМЛЕР

Гидеон

Ешудынъ оьлиминнен сонъ Израил уллары, бутларга кылынып, Раббийдинъ каарын козгадылар. Бир заманда Раббий оларды сол зат уьшин язалады: Израил уллары мидяншылардынъ корлыгына туъстилер. Мидяншылар оларды соьйтип бек эзиетледилер, Израил уллары ети йылдан сонъ, корув излеп, Раббийге ялбарып басладылар. Раббий оларды эситти эм оларга басшы этип Гидеонды салды.

Гидеон оьзин карувсыз деп санады, ама Раббий яваплады: «Мен сага ярдам этеекпен, эм сен баъри мидяншыларды, бир аьдемди енъгендей этип, енъерсинъ». Раббий Гидеонга онынъ атасы таънъри Баалга деп ясаган курманлык шалатаган орынды бузбага деп буйырды. Гидеон оьзине ярдамга он ыргатын алды эм олар бирге Баалга курманлык шалатаган орынды буздылар эм онынъ касында оьсетаган кие теректи кестилер. Гидеон сол ерге янъы курманлык шалынатаган орын ясады – Раббийге – эм Аллага багыслап курманлык шалды. Гидеонга Раббийдинъ Рухы конды, ол Израилдинъ явларына карсы коьп санлы аьскер йыйып баслады. Согыстан алдын Гидеон Алладан, Ол онынъ коллары ман Израил улларын куткармага айырганын билдирер уьшин, бир белги бермеге тиледи. Раббий Гидеон тилеген нышанды коьрсетти: ол кеше ындырга яйып калдырган кыркылган юн туъскен шыктан сувланды, ер куры болып калды; эртеси кеше юн куры болып калды, а тоьгерегиндеги ер шыктан сувланды.

Гидеон оьзининъ аьскери мен мидяншылардынъ конысына карсы орынласканда, Раббий ога айтты: «Сени мен аьскершилеринъ айлак коьп. Мен мидяншыларды олардынъ колына бералмаспан, сол заманда Израил уллары, оьзлерининъ куьши мен куткарылгандай болып, Меним алдымда оьктем болып: „Биз оьзимиз оларды енъдик“ деп, айтарлар. Солды да, халкынъа айт: „Ким коркады яде калтырайды, артына кайтсын“». Гидеон соьйтип этти, эм йырма эки мынъ аьдем кетти, а он мынъ аьдем калды. Ама Раббий: «Сенинъ аьскершилеринъ энди де айлак коьп», – деди эм оларды сувягага аькетип, олар сувды кайтип ишетаганларын сынамага буйырды. Коьплери, тизлерине шоьнъкип, сувды тувра йылгандан иштилер. Уьш юз аьскерши, сувды увысларына алып, соннан иштилер. Раббий Гидеонга айтты: «Бу уьш юз аьскерши, сувды

увысларыннан иштаганлар, сизди куткарарлар – Мен мидяншылардынъ уьстиннен сизге енъуьв берермен».

Эм соьйтип ок болды. Раббий уьйкен керемет коьрсетти: Израил улларыннан уьш юз аьдем мидяншылардынъ эм амалекшилердинъ аьскерлерин енъдилер, а олар шегерткидей коьп эдилер.

АБКИМЛЕР 6 – 7

Алып Самсон

Раббийдинъ шапагатына, ярдамы эм коърсеткен кереметлерине карамай, Израил уллары яне Раббийден тайдылар эм Онынъ алдында арам дегенин этип басладылар. Сонынъ уьшин олар яне есирге туьстилер эм кырк йыл пилистшилердинъ эзиетлевинде болдылар. Олар есирде болганда, Раббий оларга Самсон атлы ки-сиди аьким этип салды. Ол эсапсыз куьшли аьдем эди, эм онынъ куваты шашында эди. Ол тувмай туруп, Раббий онынъ ата-ана-сына, баладынъ шашын кетерменъиз, неге десе бала, тувганлай, Алладынъ назири (Аллага багысланган) болаяк эм ол Израил улларын пилистшилердинъ колыннан коршалап баслаяк, деп билдирди.

Самсон сондай куватлы эди, бир кере ол йолында йолыккан арсланды, бир улактай этип, йыртты. Баска бир заманда ол эшек-тинъ як суьегин тавып алып, оны ман бир куьнде мынъ пилист-шилерди оьлтирди. Самсон энъ берк арканларды эм бугавларды енъил уьзетаган эди.

Бир кере Самсон Газа шахарына барды эм онда конып калды. Пилистшилер шахардынъ капысын киртледилер эм Самсонды оьлтиреек болып, танъ атканын ясыртын саклап турдылар. Тек Самсон туьн ортасында уянды эм шахардан шыгып кетпеге ток-тасты. Ол шахар капысынынъ эсиклерин энегиси эм ювыртпасы ман сувырып алды эм оларды, ийнине коьтерип алып, тавдынъ басына аькетти.

АЬКИМЛЕР 13:1–5; 14:5, 6; 15:14, 15; 16:1–3

Самсоннынъ олуьви

Самсон Исраилде йырма йыл аькимлик этти. Ол халкынынъ явларына, пилистшилерге, коьп зарар аькелди. Олар Самсонды оьлтirmeге каьрлей эдилер, тек онынъ неден себеп сондай бек куватлы болганын билалмай, колларыннан бир зат келмей эди.

Бир кере олар, Самсон суьйген Делила атлы хатынды оннан куватынынъ сырын билмеге деп, тиледилер. Делила ога, куьннен куьнге сырынды аш деп, каныгып, тамам яныннан тойдырды. Самсоннынъ юрегинде даяналмастай авыр болды, эм ол хатынга сырын ашты: «Эгер меним шашымды кетерселер, мен, куватымды йойып, карувсызланып, аьр бир аьдемдей болаякпан».

Бу соьзлерди эситкен Делила, Самсонды уйклатып, пилистшилерди шақырды. Пилистшилер онынъ шашын кестилер, эм Самсоннынъ куваты кетти. Раббий оннан тайды, эм Самсон карувсызланды.

Пилистшилер оны эки бакыр шынжыр ман байладылар, коьзлерин тестиер эм ога зинданда аслык тарттырдылар. Бир кесек заманнан сонъ онынъ шашлары янъыдан оьсип басладылар, ога куваты да кайтып баслады.

Бир кере пилистшилер оьзлерининъ бут-алласына курманлык шалмага йыйылдылар, оны оьрметлеп, айта эдилер: «Бизим алламыз душпанымызды, еримизди зыянлаганды, коьплеримизди оьлтиргенди, бизим колымызга берди». Кейфленип, олар бакырысып басладылар: «Самсонды шақырынъыз! Ол бизим коьнъилимизди коьтерсин».

Самсонды аькелип, табынув уьйдинъ таянып турган эки бас баганасынынъ арасына салдылар. Самсон Аллага ялбарып тиледи: «Я Раббий, Ием! Мени эске ал, Кудайым, тилеймен Сеннен, мага тагы да бир кере куьш-куват бер, мен пилистшилерден эки коьзим уьшин оьшимди алгандай». Самсон эки баганага тирелип, орныннан козгады эм айтты: «Эм мен де пилистшилер мен бирге оьлейим!» Ол болган куьши мен баганаларга тирелди, эм уьй онда болган халктынъ уьстине опырады, баьриси де оьлдилер.

АЬКИМЛЕР 16:14–30

Рут эм Найме

Бир кере, аькимлер басшылык эткен заманда, Юда еринде уьйкен ашлык болды. Соннан себеп Элимелек атлы бир киши, оьзи яшаган Бетлехем сахарын калдырып, моавшылардынъ ерине коьшти (моавшылар Оьли денъизден куьнтуварга яшайтаган эдилер). Хатынынынъ аты Найме, а улларынынъ атлары Махлон эм Кильон эди.

Элимелек оьлгенде, хатыны эки улы ман ялгыз калды. Улларынынъ экеви де моавшы кызларга уьйлендилер: олардынъ бириси – Орпа, а экиншиси Рут эди. Олар бирге он йылга ювык яшадылар. Ама Наймединъ уллары оьлип кетти, эм ол ялгыз калды. Раббий оьз халкына онъ аслык бергенин эм онда ашлык йок экенин эситкенде, Найме, оьзи тувган Юда ерине кайтпага ойлады.

Найме Моав ериннен тувган элине йолланды, эм оны ман бирге эки келини де бардылар. Йолда Найме келинлерине: «Ата-ананъызга кайтынъыз. Сиз мага эм эрлеринъизге алал болганынъыз уьшин, Раббий сизге рагимлик этсин. Эрге барып, янъы отяга кургандай этсин», – деди. Эм Найме оларды оьпти.

Келинлери йыладылар эм айттылар: «Йок, биз сени мен сенинъ халкынъа бараякпыз».

Ама Найме, оьзининъ айтканыннан кайтпай: «Йок, кызларым, мен сизди аяйман, неге десе Раббий баъле-казады меним басыма йибереди», – деди.

Келинлери тагы йылап басладылар, эм Орпа кайынанасы ман аманласты, а Рут оны ман бирге калды. Рут булай деди: «Сени калдырмага эм кайтпага мени кыстама. Сен кайда барсанъ, мен де сонда барарман, сен кайда яшасанъ, мен де сонда яшарман. Сенинъ халкынъ меним халкым болар, эм сенинъ Алланъ меним Аллам болар. Сен каерде оьлсенъ, мен де сонда оьлермен эм сонда коьмилермен. Раббий мага кайдай баъле-каза йиберсе де, тек оьлим мени сеннен айыраяк». Найме, Рут оны ман бирге бармага каты токтасканын коьргенинде, ога кайтпага тилегенин койды.

РУТ 1:1-17

Рут Боаздың данъылында

Найме мен Рут Бетлехемге келгенде, буьтин шахаршылар ызыгыюв болды эм баьри де айта эдилер: «Бу Найме ме?»

Ол болса: «Мага Найме деп айтпанъыз, ол аттынъ маьнеси „таьтли“, Мара деп айтынъыз, маьнеси „ашы“, неге десе мага Куьдиретли Алла уьйкен кайгыды берген. Мен муннан колайлы болып шыккан эдим, а Раббий мени бос колларым ман кайтарды».

Бир кере Рут данъылга оракшылардан калган масакларды йыймага барды. Бу данъылдынъ иеси Боаз атлы киси Наймеге ювык еткен болып шыкты.

Данъылдынъ иеси Боаз, Рут оьзининъ ювыкларын калдырып, кайынанасына ярдам этер уьшин ят ерге келген Наймединъ келини экенин билди. Сол заманда ол Рутты шакырды эм данъылга куьн сайын келмеге ызын берди. Боаз оьзининъ ыргатларына, аслык органда, биле турып, масаклар калдырмага буйырды эм, Руттынъ хаьтерин калдырманъыз, деди.

Сонъ Боаз Рутка: «Сен атанъ ман ананъды калдырып, кайын-ананъ ман онынъ халкына келгенинъ уьшин, Раббий сага кайтарар. Онынъ канатларынынъ астында, янынъа тынышлык табар уьшин уьмитленип келгенинъе, Раббий, Израилдинъ Алласы, сага толы савга берер».

Танъ эм сабыр Рут ога яваплады: «Мен сеннен аьр заманда да разылык табайым, ием! Сен мени рахатландырдынъ, юмсақ совзлер айттынъ, мага, таьвкелеринънинъ энъ кеминнен кем болсам да».

Тез ара Боаз Рутка уйленди, эм Рут ога ул тапты. Бетлехемнинъ хатынлары Наймеге: «Раббийдинъ разылыгы ман – Ол сени асабасыз калдырмады. Онынъ аты Израилде данъкклансын. Ол сага картлыгынъда юбаныш болаяк, неге десе оны сага сен суьйген эм ети улга тенъ болган келининъ тапкан». Найме, балады бавырына басып, онынъ асыравшысы болды, конъысы хатынлар айта эдилер: «Наймеде ул тувган». Балага Овед деп атадылар. Ол Ишайдынъ атасы болды, Ишай да Дауттынъ атасы болды. Даут Израилде атаклы патша болды. Онынъ акында бу китапта энди де айтылаяк.

РУТ 1:19–21; 2:1–16; 4:13–17

Ханнадынъ дуvasы

Исраилдинъ Рама шахарында Элкана атлы бир киси яшай эди. Элканадынъ хатынынынъ аты Ханна эди. Онынъ балалары йок эди, эм ол бек кайгыратаган эди. Аыр йыл сайын олар тийисли куьнлерде оьз шахарыннан Шило шахарындагы табынув уьйине Раббийге сежде кылмага эм курман шалмага баратаган эдилер. Олар дува эткен вакытында Ханна дайым йылайтаган эди. Элкана хатынынъ суьбатаган эди эм оны аяйтаган эди.

Бир кере олар Шило шахарына Алладынь кие уьйине келгенде, Ханна тагы да йылап баслады. Елкана ога: «Ханна, неге сен йылайсынъ? Сенинь юрегинъде не кайгы? Яде мен сенинь уьшин он увылдан артык тувылманма?» – деп сорады.

Ханна, коьньилин авыр кайгы баскан себепли йылап, Раббийге дуvasын каратып, Ога ваьде этти: «Я Куьдиретли Раббий! Сен коьресинъ, Сенинь кулынъ калай кыйланатаганын. Эгер Сен мени эсинъе алсанъ, эгер Оьз кулынъды мутпай, мага увыл бала таппага амал берсенъ, мен оны Сага багыслар эдим эм онынъ шашына беки тийдирмес эдим».

Ханна Раббийге узак заман дува этти, а кие ерге киретаган эсиктинъ алдында олтырган дин куллыкшысы Ильяс ога коьзин алмай карады. Ханна давыс шыгармай дува этти, тек эринлери кыймылдай эди. Ильяс оны эсирик хатындай коьрди эм ога айтты: «Сен бу ерде энди де коьп турааксынъма эсирик болып? Бар, айын энди ишкенинънен!»

Ханна ога булай явап берди: «Йок, ием, мен шагыр ишпегенмен, тек Раббий алдында коьньилимди босатып, тоьгинип туырман. Сен кулынъды болмаяк бир хатынга санама: меним кайгым терен, оьпкем уллы – соннан дува этип туырман».

Ильяс ога яваплады: «Йолынъ болсын, бар, Исраил уллерын коршалайтаган Алла сенинь тилегинъди алсын, сенинь Оннан тилегенинъди берсин».

Ханна болса айтты: «Сенинь кулынънынъ коьньили сенинь берген хошлыгынъа толсын». Ханна уьйине кетти, ашап-ишип баслады, эм онынъ юзи энди аьвелдегиндей кайгылы тувыл эди.

Раббий Ханнадынъ дуvasын эситти, эм ол ул тапты.

1 ПАТШАЛАР 1:1–18

Ханна Шамайылды Раббийге багыслайды

Ханна улын Шамайыл деп атады. Яс бала оьскенде, ол оны дин куллыкшысы Ильястынъ алдына аькелди эм айтты: «Бу ерде, сенинъ алдынъда, Раббийге дува кылып турган хатын мен. Мине сосы бала акында эди меним ол дуваларым; Раббий тилегимди алды, мен Оннан тилегенимди берди. Энди мен оны оьмир бойына Раббийге кызмет кылсын деп беремен». Бу соьзлерди айтып, Ханна шапагатлы Аллага сежде кылды, Ога данък эм шуькир берип, булай дува этти:

«Раббий, Сен меним юрегимди шатландырдынъ,

Аллам, мага куват-куьш бердинъ.

Душпанларымнан йогары тутып оьзимди, соьзимди айтаман!

Сенинъ мени куткарганынъ уьшин куванаман!

Сен, Раббий, бир оьзинъ кие,

Сага тенълес бирев де йок!

Бизим Раббийден баска сыйынгандайымыз йок!

Оьктем соьзлер санын коьбейтпенъиз,

авызынъыздан каты соьзлер шыкпасынлар!

Раббий – баъри затты билген Алла;

инсан ислери – баъри де Онынъ шеккисинде.

Уллы баътирлердинъ оклары сынады,

карувсызларга кайрат энеди;

Аьвелде ток болган бирев кесек оьтпек уьшин манълай терин

тоьгип юреди,

а тамагы аш юрген энди муктажсыз;

кысыр карынлы хатын ети бала тапты,

коьп балалы – ялгызлыкта.

Раббийден – оьлим де, оьмир де;

Оьлилер дуныясына да Ол туьсиреди, оннан да Оьзи шыгарады!

Раббийден – ярлылык та, байлык та;

эм тек кемшилик тувыл, оьр болув да – Оннан.

Йоклыктан Ол ярлыды коьтерер,

куьл тоьбеден – пақырды,

тоьрелер арасына олтыртар оларды,

мырас этип данъклы такты берер.

Раббийдинъ колында – ер негизи,

Дуныяды курган Ол сол негизде!

Оъзине алал болганлардынъ адымларын Раббий берк этер,
залымлар каранъалыкта йойылар.
Аъдем деген оъз кайраты ман куъшли тувыл!
Оъзине карсы турганларды Раббий бузгыншылыкка ушыратар.
Раббий оларга коьк гуърилдевин атар,
Оъз оькимин буътин дуныяга этеек!
Оъзи салган Патшага кайрат берсин Ол!
Оъз ыхтыярын бергенин оър этсин!»

Ханна кишкей Шамайылды дин куллыкшысы Ильяс пан Ал-
ладынь уйинде калдырды, эм ол онда оьсе берди; эм Раббий, эм
аъдемлер оны суъдилер. Аър йыл сайын анасы улына янъты ки-
йим аькелетаган эди, эм ол, соны кийип, Раббийге кызмет кылды.

1 ПАТШАЛАР 1:25–28; 2:1–10, 18, 19, 26

Шамайылды давыс шакырады

Яс Шамайыл оьсти эм Раббийге кызмет кылды. Сол куьнлер-де Раббий аьдемлер мен аз соьйледи, коьринислер де сийрек эдилер.

Куьнлердинь биринде Ильяс оьзининь орнында ятыр эди. Алладынь уьйиндеги шырак аьли де соьнмей турып, Шамайыл да Раббийдинь кие уьйинде, антласув сандыгы турган ерде уйкламага яткан эди. Раббий Шамайылды шакырды. «Мен мунда», – деп яваплады Шамайыл. Ол Ильяска ювырып барды эм айтты: «Мине мен, сен мени шакырган эдинь де?»

Ама Ильяс яваплады: «Йок, шакырмадым мен сени, орнынъа барып ят». Шамайыл кетип орнына ятты.

Ама тагы да Раббий оны шакырды. Шамайыл турып, Ильяска барды эм айтты: «Мине мен! Сен мени шакырдынъма?»

Ама Ильяс яне яваплады: «Йок, увылым меним, шакырмадым, барып ят». Шамайыл ол шакта аьли де Раббийдинь давысын танымай эди, неге десе Раббий оны ман соьйлемеген эди.

Эм тагы да, уьшинши кере Раббий Шамайылды шакырды; ол болса турып, Ильяска барды эм айтты: «Мине мен! Сен мени шакырдынъма?»

Сонда Ильяс яс Шамайылды Раббий шакырганын анълады. Ол Шамайылга айтты: «Барып ят эм, сени шакырганда, булай явапла: „Соьзинъди айт, Раббийим, Сенинь кулынъ тынълайды Сени“».

Шамайыл кетип тагы да орнына ятты. Раббий келди эм, алдынгындай, Шамайылды шакырды. Шамайыл оны Ильяс уьйреткенинше айтты: «Соьзинъди айт, Раббийим, Сенинь кулынъ тынълайды Сени».

Сол заманда Раббий ога Ильястынь аьели мен не зат этеегин айтты. Раббий Ильяска яза оькимин кесеегин айтты, неге десе Ильяс, улларынынъ Аллады санга алмавын биле турып, оларды тувра йолга салмаytaган эди.

1 ПАТШАЛАР 3:1–14

Дин куллыкшысы Ильястынъ оьлуьви

Раббий Израил улларын, шериатты бузатаганлары уьшин, яне язалады, пилистшилерге согыста оларды енъмеге амал берди. Израил улларын пилистшилер енъдилер: согыс майданында доьрт мынъга ювык аьдем кырылган эди. Енъилген аьскерлер оьз конысына кайтып келгенде, Израилдинъ аксакаллары булай дедилер: «Не уьшин бизди буьгуьн Раббий пилистшилерге енъдирди экен? Келинъиз, Шилодан Раббийдинъ антласув сандыгын алаягынъыз. Эгер ол бизи мен болса, ол бизди явдынъ колыннан куткара». Шилога йиберилген аьдемлер оннан антласув сандыгын аькелдилер. Антласув сандыгын аькелгенлер арасында Ильястынъ эки увылы – Хопний эм Пинхас та бар эдилер. Израил уллары пилистшилер мен тагы да согыска киристилер, ама оьзлерин енъдирдилер, отыз мынъ аьскерди йойып, согыс майданын калдырып каштылар. Раббийдинъ сандыгын пилистшилер алдылар, Ильястынъ эки увылы да – Хопний мен Пинхас – оьлтирилдилер.

Согыс майданыннан Ильяс яшайтаган Шило шахарына шабып келген атлы Израил улларынынъ енъилгени акында сувык хабарды айтты. Шахардынъ яшавшылары, бу хабарды эситип, уьйкен сыйт коьтердилер. Ол заманда Ильяс, йол янында, шахардынъ капысынынъ алдында олтыра эди. Йылавды эситкен Ильяс атлыдан не зат болган экен, деп сорады. Атлы ога: «Израил улларын пилистшилер енъдилер. Раббий сандыгы явдынъ колына туьсти, сенинъ де эки увылынъ оьлтирилдилер», – деп яваплады.

Атлы Раббий сандыгы акында айтканлай, Ильяс шалкасыннан йыгылды, мойнынъ сындырып, оьлди. Ильяс Израилде кырк йыл тоьрешилик кылып турды эм токсан сегиз ясында дуныядан тайды.

Ильястынъ ырувына Раббий, Шамайылды биринши кере шаырганда калай айткан болса, солай болды.

1 ПАТШАЛАР 4:1–18

Шаул – Израилдинъ патшасы

Шамайыл Израилде атаклы пайхамбар болды. Ол оъзининъ халкын, ялган бут-аллалардан тайып, тири Раббийге бурылмага шакырды. Шамайыл, картайган заманда, оъзининъ увылларын Израилде аъкимлер этип салды. Ама олар аталарынынъ йолы ман бармадылар: карыж излевге берилдилер. Олар аъкелинген савгаларды алдылар, туврашыл оъким кеспедилер. Сол заманда Израилдинъ баъри аксакаллары йыйылып Шамайылга келдилер эм булай дедилер: «Сен энди картайдынъ, а сенинъ увылларынъ сенинъ йолынъ ман бармайдылар. Солды да бизим уъстимизге патша сал, ол бизге, баска халклардагындай, басшы болгандай».

Шамайыл олардынъ тилеклерин Раббий кабыл этпеегин билди. Ол Раббийге дува этип баслады эм ога явапка Раббий айтты: «Халктынъ тилегенин эт. Олар сени тувыл – Мени унамайдылар, Меним оларга патшалык суъруъвимди суъймейдилер. Мен оларды Мысырдан шыгарган куъннен алып буъгуънге дейим, олар Меннен эрек тайып, ят аллаларга кызмет кылып юрдилер. Мени мен оъзлерин калай туткан болсалар, тап солай сени мен де оъзлерин тутадылар. Сога коъре олардынъ тилегине кулак сал. Тек Мен Оъзим оларга патша сайлаякпан, а сен басыннан алып патша калай басшылык этеегин оларга туъсиндирип айт».

Шамайыл Раббийдинъ айтканынынъ баърин де халкка еткерди эм, эгер оларга патша басшылык этсе, ол халкты эзиетлеегин, эм халк оларды босатпага тилесе, Раббий ярдамга келмеегин билдирди. Ама халк Шамайылды тынъламады эм патша керегин талаплады.

Бир заманда Раббий Шамайылга Шаул атлы ярасык эм бойлы ясты йиберди. Раббий Шамайылга айтты: «Мине бу Мен сага айткан аъдем. Ол Меним халкыма басшылык этеек».

Шамайыл зейтун май болган савытты алып, майды Шаулдынъ басына куйды. Сонъ оны оъбип айтты: «Раббий сени патшалыкка майлады, эм сен Онынъ халкына патшалык суъреексинъ». Соъй-тип Шаул Израилде патша болды.

1 ПАТШАЛАР 8:1–22; 9:2, 17; 10:1

Койшы Даут – келеекте болаяк патша

Шамайыл патшалыкка майлаган Шаул бир заманда уйкен куьна этти. Пилистшилер мен согыс басланаяктан алдын ол Шамайылды саклап турды. Шамайыл келип Раббийге курманлык шалмага керек эди. Шаул ети куьн Шамайылды саклап турды, ама ол келмеди, эм Шаулдынъ аьскери ян-якка шашырап баслады. Курманлыкты тек дин куллыкшысы шалмага болган. Шамайыл келмегенде, Шаул оьзи курманлык аькелмеге токтасты. Шамайыл келгенде, ол Шаулга булай деди: «Сен акылсызлык эттинъ, Раббийдинъ, сенинъ Алланънынъ, сага берген буйырыгын толтырмадынъ. Толтырган эсенъ, Раббийдинъ буйырыгы ман сен Израилдинъ уьстине дайым патшалык этер эдинъ, ама энди сенинъ патшалыгынъ сав калалмас. Раббий Оьзининъ юрегине ювык аьдем табар. Оны Оьзининъ халкынынъ басшысы этип салар, неге десе сен Раббий сага буйырганды этпединъ».

Тез арадан Раббий Шамайылга бетинде кан ойнаган, суьй-димли, ярасык коьзли ясты коьрсетти. Онынъ аты Даут эди. Ол атасынынъ койларын багатаган эди эм сулыплы койшы эди. Ол койларды аявлы карап, кийик йырткышлардан коршалайтаган эди.

Раббийдинъ буйырыгы ман Шамайыл Даутты, ол Израил халкын басшыласын деп, патшалык этпеге майлады. Шаулдан болса Раббийдинъ Рухы тайды, эм оны кара йин кыйнап баслады. Сол заманда Шаул кулларына лирада ойнап билген аьдемди излеп таппага буйырды. Кара йин шапканда, сол аьдем ойнар, эм Шаул рахатлык табар. Куллары ога Даутты аькелдилер. Соьйтип Даут Шаулга кызмет кылып баслады. Шаул болса, оны бек яратып, оьзининъ савыт-садакшысы этти. Кара йин Шаулга тагы ябысып, кыйнап басласа, Даут лирады алып, ойнай эди. Шаулга енъил бола эди, онынъ юреги тынышлана эди, эм кара йин оннан тая эди.

1 ПАТШАЛАР 13:8, 13-14; 16:11-33

Даут эм Голят

Бир кере пилистшилер, Израил халкына карсы согыспага деп, аьскерлерин йыйдылар. Шаул патша басшылаган израилшилер да согыска аьзирлендилер, олар Пилист аьскери орынласкан тавга тизилдилер. Дауттынъ уьш агасы Шаулдынъ аьскеринде эди. Бир кесек заманнан сонъ атасы Даутты израилшилердинъ конысына кардашларына оьтпек аькетпеге, ден савлыкларын со-рамага эм керексингенлери барма экенин билмеге деп, йиберди.

Даут, израилшилердинъ конысына келип, агалары ман соьйлеп турганда, Голят атлы, узун бойлы пилистшиди коьрди. Онынъ уьстинде – ез куьбе, басында – ез баслык, колында – узун суьнъги эм калкан. Голят, израилшилерди селекелеп эм олардынъ Алласын корлап, айта эди: «Эгер сизинъ биревинъиз согыста мени енъип оьлтирсе, пилистшилер сизинъ кулларынъыз болаяк».

Тек Израил конысыннан, Голяттынъ сыпатыннан коркып, бирев де согыска шыкпага батпады. Даут, Голят калай Аллады эм Израил аьскерин корлаганын эситип, Шаулдынъ касына келип, Голят пан согыспага ога ызын бермеге тиледи. Ама Шаул ога: «Сен аьли де яссынъ, а ол – сулыплы аьскерши», – деди.

Даут Шаулга, ол кой баккан заманында, Раббий ога арсланлар-ды эм аювларды енъмеге калай ярдам эткени акында хабарлады. Сол заманда Шаул Даутка согыспага ызын берди эм ога куьбе эм баслык кийгисти. Тек Даут ондай аьскер кийимине уьйренмеген эди. Соннан себеп ол савыт-садакты уьстиннен шешти, аса тая-гын, тасаткышты алды, шокрыактан бес ялпак тас тапты, оларды оьзининъ койшы артпагына салды эм пилистшиге карсы шыкты.

Голят, ога карап келеяткан Даутты коьрип, селекелеп куьлеп баслады: «Сен мага таяк алып неге шыккансынъ? Мен, сага коь-ре, ийтпенме?»

Даут ога яваплады: «Сен мага кылыш, суьнъги эм калкан алып шыгасынъ, а мен болсам сен селекелеген аьлемлер Раббийининъ, Израил аьскерлерин коршалаган Алладынъ аты ман сага карсы бараман». Сонъ Даут дорбасыннан тасты шыгарып, тасаткыштан атты. Тас Голяттынъ тап манълайына тийди, эм ол оьлип, ерге йыгылды. Пилистшилер, олардынъ пелуванлары йыгылганын коьрип, ян-якка кашып басладылар, эм Израил аьскери енъди.

1 ПАТШАЛАР 17:1-53

Йонатан

Даут, Голятты оьлтирип, онынъ басын Шаулга аькелгенде, ол Дауттан сорады: «Сен кимнинъ увылы?»

Даут яваплады: «Мен Бетлехемде яшайтаган Ишайдынъ увылыман». Олар соьйлескенде, касларында Шаулдынъ увылы Йонатан да бар эди. Ол бек куватлы эм йигит яс эди. Йонатан ак юреги мен Даутты суьйди эм оны ман дослык биригуьвин бегитти. Биригуьвдинъ белгиси этип, Йонатан Даутка оьзининъ кийимин, белбавын, кылышын эм яйын савгалады. Даут та Йонатанды ак юреги мен суьйди.

Ама Шаул олардынъ досласканын яратпады. Пилистшилерди енъген израилшилер уйлерине кайтаятырганда, олардынъ алдына шыккан халк, Даутты данъклап, йырлап бийидилер, куванып кышкырдылар: «Шаул мынълап явын енъди, Даут – он мынълап!» Ол соьзлерди эситкен Шаул айлак туьнъилди. Ол Дауттынъ данъкын яратпады. Сол куьннен алып Шаул Даутка куьншилик суьрип баслады эм оны оьлтирмеге амал изледи.

Бир кере, кара йин Шаулды кыйнаганда, Даут аьдетинше ога лирада ойнай эди. Шаул Даутка карап суьнъги йиберди, ама Даут тайып калды, эм суьнъги онынъ яныннан ушып кетти. Бир неше кере Йонатан Даутты атасынынъ ашувыннан корыды эм Шаулды онынъ кара ниети ушин шуьшлеп, айта эди: «Патша, оьзининъ кулы Даутка каратып, куьналык этпегей эди; Даут болса сага карсы куьналык этпеди, не этсе де, сага тек пайда болды. Ол, оьзининъ янын кавыфлыкка ушыратып, пилистшиди оьлтирди, эм Раббий савлай Израилге уллы енъуьв савгалады. Сен, ол затты коьрип, кувандынъ. Энди болса сен неге, шуьшсизлей, Дауттынъ канын тоьгип, оны себепсиз оьлтиргинъ келип туры?» Шаул Йонатан-нынъ соьзин тынълады эм Даутты оьлтирмеске ант этти.

1 ПАТШАЛАР 17:57-58; 18:1-11; 19:1-6

Даут Шаулдынъ янын аяды

Шаулдынъ юрегинде Даутка ашув куьннен куьнге оьсти, эм ол Даутты оьлтirmeге токтасты. Йонатан сол зат акында билди эм суьйген досына айтты. Сол заманда Даут, оьзине алал аьдемлериннен куьп йыйып, Шаулдан кашып, тавларда ясырынды. Шаул оьзининъ аьскершилери мен оны токтамай кувдылар, ама Раббий Даутка ярдам эткеннен себеп, онынъ артыннан еталмадылар. Даутка болса бир неше кере Шаулды оьлтиргендей амал берилди, ама Даут Шаулга яманлык эткиси келмеди, неге десе ол Аллады суьетаган эм оннан коркатаган эди.

Бир кере Шаул исраилшилерден уьш мынъ санлы аьскер йыйды эм, Даутты излеп, тавларга йолланды. Ешимон шоьллигине караган Хакила тоьбесинде, йол янында, Шаул аьскери мен тавдынъ тоьслерининъ бирисине конмага деп ерлескенин билип, Даут кардашынынъ улы Авишайды алып, кеше тувра Шаулдынъ конысына барды. Баьриси де уйклай эдилер. Олар уйклап яткан Шаулдынъ касына келдилер эм онынъ суьньгиси бас бетинде ерге кадалганын коьрдилер. Авишай Даутка айтты: «Мага суьньги алып оны оьлтirmeге ызын бер». Тек Даут ога Алладынъ сайлаган патшасын оьлтirmeге ызын бермеди, заманы келип, Раббий Оьзи оны язалаяк, деди. Олар Шаулдынъ суьньгисин эм сувы ман шоьлмегин алдылар эм кеттилер.

Даут тавдынъ аргы ягындагы тоьсине коьшти эм Шаулдынъ конысы орынласкан ерге карсылас тоьбединъ басына минди. Ол бакырып Шаулды шакырды эм ога онынъ суьньгисин эм шоьлмегин коьрсетти. Сол заманда Шаул, онынъ эткен яманлыклары уьшин Даут оннан оьш алмаганын коьрип, айтты: «Куьналыман мен. Кайт, Даут увылым, энди мен сага яманлык этпен, неге десе меним яшавымды буьгуьн сен баалы деп коьрдинъ. Мен акылсызлык эттим эм коьп куьна алдым». Шаул Даутка оны арбатын кувмаска соьз берди, ама оны коьрип унамады.

1 ПАТШАЛАР 20:1-43; 26:2-21

Даут Израилде патшалык суьреди

Исраил уллары пилистшилердинъ кезуувли согысында енъилдилер, Шаул патша эм онынъ уллары оьлдилер. Патшадынъ аьскериннен бир аьдем, согыс бара турып Даутка, Шаул эм онынъ улы Йонатан пилистшилер мен согыста оьлгенлери акында хабар алып келди. Ол аьдем, Даут, душпаны Шаул оьлгени акында эситип, куванаяк деп ойланган эди. Ама Даут Шаулдынъ ога эткен яманлыгын эске алмады. Ол кайгырып, Шаулга эм Йонатанга сыйт этти эм олардынъ акында толгав айтты:

Шаул ман Йонатан бири-бирине суьйикли эм аьзиз эдилер,
яшавда да оьлимде де олар бирге болдылар;

карагуслардан тезирек,

арсланлардан куьшли эди олар.

Исраилдинъ кызлары!

Сизди ярасык, ал кийимге кийиндирген,

кийиминъизди алтынлар ман безеклеген

Шаулдынъ сыйтын этинъиз.

О, согыс майданында уллылар йыгылдылар!

Исраил, сенинъ бийикликлеринъде Йонатан оьлди.

Йонатан кардашым, сенинъ акынъда кайгыраман,

калай сен мага аьзиз эдинъ!

Кыскаяклы суьйиминнен артык

сенинъ суьйиминъди баалай эдим.

Соьйтип Даут, олар оьлгенде, сыйт этти. Оннан сонъ ол, Раббийдинъ буйырыгы ман, Хеврон шахарында орынласты. Тез арадан онда юдашылар келдилер эм, Даутты майлап, Исраилдинъ кубыласында, Юдада, патшалыкка салдылар. Даут ети йыл Юдага патшалык суьрди, сонъ отыз уьш йыл буьтин Исраилге Алла пайхамбар Шамайыл аркалы эткен ваьдесин толтырды.

2 ПАТШАЛАР 1:1–4, 23–27; 2:1–4

Алладынъ сандыгы Ерусалимде

Даут, Израилдинъ патшалыгында беркигенде, ѳззининъ тагын Ерусалимде ерлестирди. Алла Даутты даналык эм куват пан багыслады, соны ман Даут Израилдинъ буътин явларын енъмеге болды. Даут Аллады съеди эм Алладынь кие сандыгы онынъ янында, онынъ шахарында болганын съеди. Бу сандык согыслардынъ бирисинде пилистшилердинъ колына туъсти, эм олар оны ѳзлери мен аъкеттилер. Сонъ олар сандыкты израилшилерге кайтардылар, эм ол Кирят-Ярим еринде Амминадав атлы аъдемнинъ уйинде турды. Эм Даут кие сандыкты Ерусалим шахарына коъширмеге токтасты.

Даут, отыз мынъ аъдем аъскер йыйып, Алладынь кие сандыгын аъкелмеге йол алды. Кие сандыкты Ерусалимге аъкелип, Сийон тавына коътергенде, Даутты кайдай наъсип сезими бийледи! Ол, лирада ойнап, шапагатлы Аллады данъклады, эм Раббий алдында, коънъилленип, бийиди. Буътин Израил халкы да Аллады куванышлы тавыслар ман эм саз алатларды сеслендирип, данъклады. Алладынь сандыгын Даут аъзирлеген орынга, кие шатырдынъ ортасына салдылар. Даут Раббийге коъплеген курманлыктар шалды. Курманлык шалып, ол халкты Раббий Саваоптынъ аты ман багыслады эм буътин Израил улларына ѳтпек, калакайлар эм кувырылган эт уълестирди.

Раббий Даутка онынъ патша ырувын беркитпеге ваъде этти, асаба тувдыгы акында булай деди: «Мен ога Ата боларман, а ол Мага ул болар! Эгер ол куъналы болса, Мен оны куъшлилердинъ согувлары ман шуъшине йолыктырарман, тек, сага болып унамаган Шаулдан алганымдай этип, ѳзимнинъ шапагатымды оннан алмаспан. Сенинъ ырувынъ, патшалыгынъ эм тагынъ Меним алдымда ѳмирликке берк болаяк». Раббийдинъ бу съзлерин Даутка пайхамбар Натан еткерди. Оларды эситип, Даут, Раббий алдында турып, булай деди: «Сен мага бу заттынъ баърин де савгалагандай, киммен мен, Раббий Ием меним, эм не ди меним ырувым Сенинъ алдынъда? Калай Сен уллы, Раббий Ием меним! Сага тенъ болган йок, эм Сеннен баска Алла йок. Энди болса, Раббий Аллам, ѳз кулынънынъ эм онынъ ырувы акында айткан съезинъди ѳмирге беркит эм ѳзинъ берген ваъдеди толтыр».

2 ПАТШАЛАР 6:2-19; 7:14-16, 18-29

Дауттынъ зикирлери

Даут, койшы болган заманында, лирада ойнап, оъзи шыгарган зикирлерди йырламага суъетаган эди. Атаклы патша болганында да, ол зикирлер язувын коймады. Кие китапта Дауттынъ коъплеген зикирли язылган. Олар Аллага суъйим мен дертленген эм Онынъ атын данъклайды.

Даут койларга аъруъв койшы керегин бек ийги анълаган. Сол себеп зикирлерининъ бирисинде ол Раббий акында йырлайды:

Раббий мени койшыдай багады,
мен бир затка да муктажлы болмаякпан.
Ясыл яйлавларда Ол мага парахат береди,
эм тынык сувларга аъкетеди,
меним янымды беркитеди,
Оъзининъ аты уъшин мени тувра йоллары ман алып барады.
Каранъалык оълим оъзен мен барсам да,
баъле-казадан коркпам, неге десе Сен мени мен бирге;
Сенинъ шокпарынъ эм аса таягынъ мени тынышландырады.
Сен мага душпанлардынъ алдында зияпет сыпырасын кура-
сынъ,
басыма май ягасынъ;
меним аягым муълдирем толы.
Тек ийгилик эм рагимлик мени мен оъмирим бойынша болаяк,
эм мен Раббийдинъ уъйинде коъп куънлер болаякпан.

ЗАБУР 22

Пайхамбар Натан Дауттынъ алдында

Даут Раббийди суъйди эм Ога тынълавлы болды. Ама бир кере Даут уйкен куъна этти. Бир заманда кешликте ол оъзининъ сарайынынъ тоъбесине ял алмага шыкты. Сол ерден ол бир кыскайклыды коърди, эм оны, коъргенлей, яратты. Ама Даут оны оъзине хатын этип алмага болмады, неге десе онынъ эри бар эди. Хатыннынъ аты Батшева. Сол заманда Даут Батшевадынъ эри Урияды кавгага йиберди. Кавгада Урияды оьлтирдилер, эм Даут Батшевадынъ оъзине хатын этип алды.

Бир кесек заман озды, эм Раббий Даутка Натан пайхамбарды йиберди. Натан Даутка бу хабарды айтты: «Бир шахарда эки аъдем яшаган: олардынъ бириси бай, баскасы – ярлы. Бай кисиде увак эм кара мал айлак коьп эди. Ярлы кисиде болса, ол оъзи кишкейлей сатып алып асыраган козыдан баска, малы болмаган. Козы, онынъ саъбийлери мен бирге бир оьтпекти ашап эм бир аяктан ишип, койнында ятып, оъз кыз баласындай болып оьсти. Бир кере бай аъдеме бир мисапир келди, эм бай киси, конакка зияпет аъзирлер уьшин, оъзиннен бир кой яде оьгиз алмага унамады, ол ярлыдынъ койын алып, сойды».

Даут, бу хабарды эситкенде, ашувлы тавыслады: «Ол затты эткен аъдем оьлимге тийисли! Козы уьшин ол доьрт кабат тоьлемеге керек, неге десе аявсыз зат эткен».

Сол заманда Натан Даутка: «Ол аъдем – сенсинъ», – деди. Пайхамбар Дауттынъ куънасын аявсыз ашыклады. Даут оькинип, «Мен Раббийдинъ алдында куъналыман» деди. Дауттынъ оькингенин коьрип, Натан ога булай яваплады: «Аьше, тек Раббий сенинъ куънанъды таваф этти, сен оьлмессинъ. Ама сен, булай зат этип, Раббийдинъ явларына Оны яманламага себеплик бердинъ. Сонынъ уьшин сенинъ янъы тувган баланъды оьлим саклайды». Алла Дауттынъ куънасын таваф этти, ама оны язасыз коймады. Даут эткен куънасы уьшин калай оькингенин Забур китабынынъ бу зикиринде анълатады: «Я Аллам, уллы рагимлигинъ мен меним кыянат ислеримди кешир... Ювындыр мени, кардан ак болайым... Аллам, мага бир таза юрек ярат, рухымды янъырт».

2 ПАТШАЛАР 11:2–17; 12:1–14; ЗАБУР 50:9, 12

Авшаломнынъ оьлими

Авшалом Дауттынъ улларынынъ бириси эди. Ол бек оьктем эм минсиз таза улан эди. Боятен де онынъ узын шашлары ярасык эди. Авшалом оьзининъ атасы Даутты суьймейтаган эди эм онынъ тагын бийлемеге ойлайтаган эди. Израил уллары Авшаломды суьетаган эм сыйлайтаган эдилер, неге десе ол алдаман, ырыялык эм экиюзлик пен, аьйлежилик танълык эм ялган бас-коьз болув ман олардынъ юрегин оьзине ийилтти. Даут, оьзининъ улынынъ кувгынлыгыннан сакланар уьшин, аьскер йыйып Ерусалимдеги хансарайын калдырып кетпеге эм эрек таса ерде ясырынмага керекли болды.

Авшалом, атасынынъ каерде экенин билип, ога карсы уьйкен аьскер мен шыкты. Даут, ол зат акында эситип, улынынъ алдына оьзининъ аьскер куьбин йиберди, тек Авшаломга зая этпеске эм яшавын сакламага буйырды. Даут, улы ога сол шаклы кайгы келтиргенине карамай, оны суьетаган эди.

Согыс агашлыкта болды. Раббий Алла Дауттынъ аьскерине ярдам этти, эм олар енъдилер. Авшаломнынъ аьскери болса кашты. Авшалом оьзи катырга минип кашты. Уьйкен эмен теректинъ касыннан озаятырганда, ол шашлары ман теректинъ бутагына каптырылды. Катыр кашып кетти, а Авшалом терекке асылып калды, эм онынъ аяклары ерге тиймейтаган эди. Дауттынъ аьскерининъ басшысы, оны коьрип, огы ман атты, эм Авшалом ян берди.

Даут, болган зат акында эситип, бек кайгырды эм коьп коьзяс тоькти. «Улым меним, Авшалом, ай, улым меним, улым меним, Авшалом! Ах, мен сенинъ орнынъа оьлген болсам экен, Авшалом, улым меним, улым меним!» Авшаломнынъ аваралы яшавын Алла шешекейленген заманында уьзди.

Кие Китапта айтылганша: «Оьзининъ ата-анасын яманлаганынъ шырагы каранъалыкта соьнер».

2 ПАТШАЛАР 14:25–26; 15:1–6; 18:2–14, 32–33;
СУЛЕЙМАННЫНЪ ТАВАРЫХЛАРЫ 20:20

Дана патша Сулейман

Дауттынъ олимпиадинъ сонъ Раббий онынъ улы Сулейманды Исраилдинъ патшасы этти. Бир кере Раббий Сулейманга туъсинде коьринди, эм ол не затты тилесе, соны береегин айтты. Сол заманда Сулейман, озининъ коьп санлы халкына басшылык этер ушин, Раббийден даналык тиледи. Раббий ога явап этти: «Сен озинъе не узак оьмир, не байлык, не явларынъа оьлим тилемединъ, ама, халкынъа аькимлик этер ушин, озинъе даналык эм акыл тилединъ. Мен сен тилегенше этермен. Мен сага акыллы эм дана юрек беремен. Эм сен тилемеген байлыкты эм даналыкты да мен сага беремен, эм сенинъ оьмиринъде патшалар арасында сага тенъ болган шыкпас. Эм эгер сен, сенинъ атанъ Дауттай болып, Меним йолларым ман юрип, Меним парызларымды эм йорыкларымды толтырсанъ, Мен сага узак оьмир берермен».

Бир заманда Сулейманга эки эрислескен хатын, озлери мен кишкей саьбийди алып, келдилер. Олардынъ аьр кими саьбий озиндики экенин айта эди. Дурыслыкты билер ушин, Сулейман балады ортасыннан эки кесекке боьлип, аьр кимине бир яртысын бермеге буйырды. Ол балады оьлтирмеге ойламай эди, ол затты ол хатынларды сынаяк болып айтты. Хатынлардынъ бириси: «Кесинъиз! Ол не сага, не мага тиймесин», – деди. Экиншиси болса: «Саьбийди ога беринъиз, тек оьлтирменъиз», – деп кышкырды.

Событип Сулейман патша кайсы хатын ана экенин билди, неге десе шынты ана, баласын оьлтирмес ушин, оны бермеге разы болаяк.

3 ПАТШАЛАР 3:5–28

Алладынъ табынув уыйи

Раббий Даутка онынъ увылы Сулейман табынув уыйин кураягын айтты. Сол уый Алладынъ ярлык данъкы ман толаяк эди.

Сулейман Раббийдинъ буйырыгын толтырды эм Ога аълемет ярасык табынув уый курды. Табынув уыйдинъ ишки иргелери алтын ман куупленген эди, эм шыракбаслардынъ ярыгында олар, коьздинъ явын алып, йылтырай эди. Храмнынъ тоьгерегине Сулейман тас кора мен каланган азбар этти. Азбарда он уыйкен ез шара туратаган эди, онда курманлыкка аькелинетаган айванларды юватаган эдилер. Шаралардынъ бириси калган он шарадан уыйкен эди эм ездэн этилген он эки оьгиздинъ уьстине салынган эди. Олдин куллыкшыларга аьбдес салар уьшин куралган. Азбарда уыйкен, ез курманлык шалатаган орын да бар эди. Табынув уыйдинъ ишинде, алтын ман куупленген Алладынъ сандыгынынъ орны бар – Кие ер. Кие ердинъ ишки бетининъ алдында алтын курманлык орын турады, эм онда аьруьв ийисли майлар куьйдиргенлер. Онда зейтун теректен этилген эм алтын ялатылган эки маьлек-керубий салынган. Керубийлер сондай бек уыйкен эди, олардынъ бирисининъ канаты бир иргеге тийип, экиншисининъ канаты экинши керубийдинъ канатына тийип тура эдилер.

Табынув уыйдинъ иргесине керубийлер, пальма тереклер эм ата-тырган шешекейлер суьвретенген, ерине де алтын куупленген.

3 ПАТШАЛАР 6:14–36

Сулейман дува этеди

Табынув уый салынган сонъ, дин куллыкшылары Алладынъ сандыгын аькелдилер эм оны ишки кие ерге салдылар, ол ерге Киелердинъ Кие орны деп айтылатаган эди. Онда бирев де кирип болмайтаган эди, тек йылда бир кере дин куллыкшысы, оьзининъ куьнасы эм халктынъ Раббий алдында эткен куьнасы уьшин курманлык шалмага киретаган эди. Кие ерге киретаган эсикти уйкен яюв ябатаган эди.

Алладынъ сандыгын табынув уйге киргисткенлей, дин куллыкшылары ман йыршылар Яратувшыды данъкладылар, Раббий Оьзи булытта коьринди, эм буьтин табынув уйи Онынъ данъкына толды. Сол заманда Сулейман курманлык шалатаган орыннынъ алдына турагалып, дува этип, колын коькке коьтерди эм айтты: «Раббий, Израилдинъ Алласы! Сага тенъ Алла не коькте, не ерде йок; Сен Оьзинънинъ Келисуьвинъди саклайсынъ эм Сага ак юреклери мен кылынган Сенинъ кулларынъа рагимлисинъ. Акыйкаты ман да, Алла ерде яшамага керекпе? Аспанлардынъ аспаны Сени сыйдыралмайды, кене де мен бу табынув уйди салдым. Сен Оьзинънинъ кулынънынъ дувасын эсит эм онынъ тилегин, Раббий, Аллам меним, эсит, Сени калай шақырады Сенинъ кулынъ, калай Сага ол ялбырайды. Бу табынув уйи – бу ер акында сен айткансынъ: „Меним Атым онда болаяк“, – кеше эм куьндиз Сенинъ коьзинъ алдында болсын; Сенинъ кулынънынъ бу орын акында дувасын эсит. Бол мени мен, Сенинъ кулынъ ман, эм Сенинъ халкынъ ман, Израилдинъ халкы ман, эм дайым олар Сени шақырганда, олардынъ дувасын эсит».

3 ПАТШАЛАР 8:3-11, 22-52

Сулейман эм ханбийке Саба

Узак кубыла элинде ханбийке Сабадынъ ерлери орынласкан. Сулейманнынъ данъкы эм Раббийдинъ аты уьшин онынъ эткен баъри затлары акында эситип, ханбийке Саба оны юмаклар ман сынамага токтасты. Ол Ерусалимге сансыз коьп байлык пан келди: онынъ туьелерине ийисли майлар, айлак коьп алтын эм асыл таслар тиелген эди. Ол Сулейманга келди эм оны ман юрегинде болган баъри зат акында хабарласты. Сулейман онынъ баъри сорауларына явап берди, эм ханбийкеге белгисиз болган яде ол анълаталмаган бир зат та болмады.

Ханбийке Саба Сулейманнынъ даналыгын коьрди. Онынъ салган уьйин, дастарханындагы ас-сувын, онынъ кулларынынъ уьйлерин, таьвкелерининъ сылувлыгын эм олардынъ кийимлерин, эм онынъ шагыршыларын, Раббийдинъ табынув уьйинде аькелген тутасяндырууларын баърисин де коьрди. Аьжепке калып, ол патшага айтты: «Мен озьимнинъ кыралымда сенинъ ислеринъ эм сенинъ даналыгынъ акында эситкен хабарлар дурыс болып шыкты. Ама мен ол хабарларга ынанмадым, озьим келип эм эки коьзим мен коьргенше, мага яртысы да айтылмаган болып шыкты. Сенде даналыгынъ эм байлыгынъ, мен эситкеннен эсе, артык. Сенинъ халкынъ наьсипли, эм дайым сенинъ алдынъда туратаган эм сенинъ дана соьзлеринъди эситетаган кулларынъ да наьсипли. Оьзининъ ыхтыяры ман сени Израилдинъ тагына олтырткан Раббий, Сенинъ Алланъ, разы болсын! Раббий, Оьзининъ Израилге оьмирлик суьйими мен сени акыйкатлыкты коршаламага эм тоьре этпеге патша этип салды». Ол патшага юз йьрма кесек алтын, коьплеген ийисли майлар эм асыл таслар савгалады. Ерусалимге ханбийке Саба патша Сулейманга савгалаган ийисли майлардай коьп бу заманга дейим келтирилмеген эди. Патша Сулейман да ханбийке Сабага коьп савгалар берди, оннан баска болып, онынъ яратканын эм тилегенин баърин де савгалады. Эм ханбийке оьзининъ таьвкелери мен оьз элине кайтты.

3 ПАТШАЛАР 10:1-13

Сулейман Алладан таяды

Сулейман табынув уый кураган заманында, Алла ога айтты: «Эгер сен Меним парызларымды толтырсанъ эм меним йорыкларымды тутсанъ, Мен, сен аркалы Даутка, сенинъ атанъа, эткен ваъдемди толтырарман: Мен Исраил улларынынъ арасында яшарман. Меним халкымды, Исраил улларын, калдырмам». Эм Сулейман ак юректен Алладынъ парызларын толтырып турды.

Тек коьп йыллар озды, эм картайган Сулейман Алладан тайды. Онынъ динге туъспеген халклардан коьп хатынлары бар эди, олар баъри де, тири Аллады билмей, бутларга табынатаган эдилер. Динге туъспеген хатынлар Сулейманнынъ оьзин бутларга табынмага бурдылар, эм ол олардынъ бутларына курманлык орынлар ясады.

Алла Сулейманга ялган аллаларга табынмаска парыз этти, ама Сулейман Алла берген парызды толтырмады, эм ога эки кере коьринген Раббийге юреги мен бойсынмады. Сол зат уьшин Алла Сулейманга каарланды эм ога булай айтты: «Мени мен Келисуьвди эм Мен сага берген Меним йорыкларымды сакламаган уьшин, эм сенинъ азбарынъда сондай ислер болатаны уьшин, Мен сеннен патшалыгынъды тартып аларман эм сенинъ кулынъа берермен. Тек Даут, сенинъ атанънынъ хаьтерине, Мен ол затты сенинъ яшавынъда этпеспен, – сенинъ улынънынъ колыннан Мен патшалыкты тартып аларман. Ама буьтин патшалыкты тувыл – бир аркасын Дауттынъ, Меним кулымнынъ хаьтери уьшин, эм Сен сайлаган Ерусалим уьшин, – Мен сенинъ улынъа берермен».

Эм соьйтип болды. Патшадынъ куьнасы уьшин кырал эки кесекке боьлинди, эм согыслар басланды.

3 ПАТШАЛАР 6:12-13; 11:1-13

Патшалыктынъ боьлинуьви

Данъклы Израил патшалыгы тек 120 йыл турды: онда кыркар йыл Шаул, Даут эм Сулейман патшалык суьрдилер. Патша Сулейманнынъ оьлиминнен сонъ, патшалык Израил эм Юда патшалыкларына боьлинди. Ол зат булай болды. Баъри исраилшилер Сихемде, дуныядан тайган Сулейманнынъ улы Рехавамды такка олтыртар уьшин, йыйылдылар. Израил ямагаты Рехавамга булай деди: «Сенинъ атанъ мойнымызга коьтералмас ислердинъ югин артты. Сен эсе сол даяналмас исти енъиллет, эм ол заман биз сага кызмет кылармыз».

Рехавам патша Сулейманнынъ сарайында кызмет кылган аксакаллар ман кенъести, эм олар: «Эгер сен буьгуьн бу халкка кул болып, олардынъ тилегин алып, кызмет кылсанъ, эм явап бергенде, юмсак соьзинъди аямасанъ, олар сага оьмирлерге кул болар», – деп явап бердилер. Ама Рехавам аксакаллардынъ маслагатын кулагына аспады эм оьзи бирге оьскен яс тайпадынъ кенъеси мен пайдаланды. Олар Рехавамга келиспеген кенъес бердилер: «Халкка булай деп айт: меним шынатайым атамнынъ бутыннан юван. Эгер атам сизге авыр юк арткан болса, мен онынъ уьстине тагы да косарман; атам меним сизди камшы ман язалаган болса, мен сизди карабийлер мен язаларман».

Израил халкы, Якыптынъ он эки улынынъ санына коьре, он эки ырувга боьлинген. Израилшилер, янъы салынган патша Рехавамнынъ соьзлерин эситкенде, патша олардынъ тилеклерин толтырмага унамайтаганын анъладылар. Он исраил ырувы ога карсы шыктылар, айырылдылар эм оьзлерине патша этип Рехавамга карсы турган Яровамды сайладылар. Кие Китапта сол янъы куралган патшалыкка Израил патшалыгы деп айтылады. Патшалык Израилдинъ керуьвинде орынласкан себеп, ога Керуьв патшалыгы деп те айтадылар. Басында онынъ бас каласы Сихем, сонъ Тирса эм ахырында Самария шахары болды. Израил патшалыгы 200 йылдан артык турды эм Ашшура патшасы Салманасар бизим оьмирден алдын 721 йылдан ер юзиннен юк этти.

Сулейманнынъ улы Рехавамга алал болып тек Юдадынъ ырувы эм Беняминнинъ уйкен болмаган ырувы калдылар; олар Юдадынъ патшалыгын туьздилер, кыскаша, Юда. Ол Израилдинъ кубыласында орынласкан себеп, ога Кубыла патшалык деп те ай-

тадылар. Онынъ бас каласы Ерусалим эди. Юдадынъ патшалыгы 350 йылга дейим турды эм Бабыл оны Иса Масихтинъ тувувыннан 586 йыл алдын ер юзиннен йок этти.

3 ПАТШАЛАР 12

Юда – Кубыла патшалык

Юда, яде Кубыла патшалык, уьш юз элли йылга ювык патшалык суьрди. Ол, Керуьв патшалык шашылган сонъ, 135 йылдан сонъ шашылды. Кубыла патшалыкта 20 патша авысты: Рехавам, Авия, Аса, Йошпат, Ехорам, Ахазия, ханбийке Аталия, Йоаш, Амасия, Уззия (Азария), Йотам, Ахаз, Хизкия, Манаше, Амон, Йошия, Йоахаз, Йояким, Екония эм Сидкия.

Кубыла патшалардынъ коьплери, Раббийден тайып, бутларга табынып, куьналы яшав суьрген болсалар да, Аллага алал болып калдылар. Мысалыга, Хизкия эм Йошия патшалардынъ заманында Кубыла патшалыгында уянув вакытлары келди, патшалар бутлардынъ меканларын бузып, халкка Алладынъ соьзин сыйламага, яман ислерден эрек кашып, Алладынъ занъларын, шериатын, йорыкларын эм аьдетлерин толтырмага буйырдылар.

Юда патшалыгынынъ халкынынъ саны Израил патшалыгынынъ халкыннан алты кере кем эди. Ама тоьгеректе яшайтаган халклар ман тенълестиргенде, эки патшалык та ондай уьйкен тувыл эдилер. Олар оьз ара кавга этселер де, олардынъ энъ бас душпанлары болып динсиз халклар калатаган эдилер: керуьвде – Сирия (Аьрам), куьнтуварда – куватлы оькиметлер Ашшура эм Бабыл, кубыла-куьнбатарда – пилистшилер эм кубыла-куьнтуварда – моавшылар.

Юда эм Израил Раббийге алал эдилер, олар согысларда енъетаган эдилер, тек олардынъ халклары эм патшалары йорыкларды бузып яшасалар, Раббий, оларды явлардынъ колына берип, язалайтаган эди.

3 ПАТШАЛАР 12

Исраил – Керуэв патшалык

Бу патшалык эки юз йылдан артык турды. Такта он тогыз патша авысты: Яровам, Надав, Бааша, Эла, Зимрий, Омрий, Ахав, Ахазия, Йорам, Еху, Йоахаз, Ехоаш, Яровам II, Зекерья, Шаллум, Менахем, Пекахья, Пеках эм Хошея. Бу патшалыктынъ тарихи канлы. Ол дайым Юда патшалыгы эм туърли халклар ман кавга этип турды. Патшаларды олардынъ уллары эм ювыклары, оьзлери патша болаяк болып, оьлтиретаган болдылар, тек олар такка олтырсалар, оларды да оьлтирдилер. Соьйтип Керуэв патшалыктынъ тагында тогыз арка (династия) авысты. Кубыла патшалыкта тек бир арка (династия) – Даут патшадынъ ырувы – патшалык суьрди.

Керуэв патшалыктынъ патшалары Алла кабыл этпеген затларды этип турдылар. Олар Алладынъ йолыннан тайдылар, Ога кылынмадылар, олардынъ патшалыгында эдапсызлык эм бутларга табынув кенъ яйылды. Намыссыз керуэв патшалары оьзлерининъ буьгин халкын да куьналы эттилер. Соьйтип биринши патша Яровам заманында халк бутларга табынып баслады. Ол зат булай болды. Яровам патша оьзи ялгыз болган заманында булай ойлады: «Патшалык тагы да Дауттынъ ырувына коьшпеге болаяк: эгер халк Ерусалимге Раббийдинъ уьйине курманлык этпеге барса, халктынъ юреги Рехавамга, Юдадынъ патшасына бурылмага болаяк. Сол заманда олар мени оьлтирееклер эм оьзлерининъ патшалары Рехавамга кайтаяклар». Эм Яровам эки алтын бузав этпеге буйырды, халкка булай деди: «Сиз Ерусалимге барманъыз. Исраил, мине сени Мысырдан шыгарган аллаларынъ». Яровам бир алтын бузавды Бетелге, а баскасын Данга салмага буйырды. Эм бу куьнасызлыктынъ басы болды: алтын бузавлардан баска болып, халк динсизлердинъ алласы Баалга табынып баслады.

Сол заманда Исраилдинъ патшалыгында Алладынъ пайхамбары Ахия яшайтаган эди. Онынъ билдируьвлери Яровамга эм онынъ патшалыгына карсы каратылган эди: «Соьйтип айтады Раббий, Исраилдинъ Алласы: сеннен алдын болган патшалардынъ баьриннен де кем сен болдынъ. Сен, Мени ынжынтып, оьзинъе баска аллаларды, бутларды эттинъ, а Мени арт тасладынъ. Сонынъ уьшин Мен Яровамнынъ ырувына баьле-каза йиберемен». Ахырында соьйтип ок болды.

3 ПАТШАЛАР 12; 14

Ильяс пайхамбар

Иыллар озадылар. Патшалар авысадылар, эм Исраилдинъ тагына Ахав олтырады – оннан алдын болган Исраил патшаларынынъ арасында энъ де намыссызы. Онынъ хатыны Изевел динсизлерден эди. Ол Ахавты Баал бутка табындырды, ога табынув уый курдырды эм акыйкат Аллага алал болып калганларды кырып йок этпеге шалысты.

Ахав патшалык суьрген заманында Исраилде Ильяс – Алладынъ алал пайхамбары яшайтаган эди, ол баьрин де Аллага кылынмага шақыратаган эди. Сол заманларда Исраил халкы Раббийдинъ йо-лыннан тайды эм бутларга табынып баслады. Сол зат уьшин Алла Исраил улларын язалады: Ильяс пайхамбардынъ соьзи мен Исраил еринде уьш йыл алты ай ямгыр явмады, эм уйкен кургаклык басланды. Раббий Ильяска Ахавтынъ кувгыныннан шокрыактынъ янында бир бос ерде ясырынмага буйырды. Алла, эртенъликте зм кешликте пайхамбарга оьтпек эм эт аькелип тургандай, каргаларды йиберди, сувсынын болса, ол шокрыактынъ сувы ман кандырды.

3 ПАТШАЛАР 16:29 – 17:6

Тул хатыннынъ улын тирилтуъв

Бир кесек заман озганнан сонъ, Ильяс сув алып ишетаган шо-кырак курыды. Сонда Раббий ога Сидондагы Сарептага барып, бир тул хатыннынъ уыйнде орынласпага буйырды. Ильяс, сол уыйге келип, хатыннан кесек оътпек эм бираз сув тиледи. Хатын улы ман яшайтаган эди, эм ол бек ярлы эди. Хатында сонъгы бир увыс уны эм шоълмектинъ туъбинде бираз майдан баска бир заты да йок эди. Ол зат акында Ильяска айтканда, ол: «Коркпа. Раббий ерге ямгыр явдырган куынге дейим, сенинъ шапшактагы унынъ да, шоълмектеги майынъ да таъвесилеек тувыл», – деп яваплады.

Пайхамбар Ильяс тул хатыннынъ уыйнде яшап калды, эм Раббий керемет этти: олар куън сайын оътпек писирдилер, тек ун эм май, Ильяс айтканынша, кемимеди.

Капилестен хатыннынъ улы авырды эм оьлди. Кайгыдан каста тапкан ана, Алла оны куъналары уьшин язалаган деп ойлап, коьзи ясланып, пайхамбарга улынынъ илесин алып келди. Ильяс ога айтты: «Улынъды мага бер». Ол анадынъ колыннан оьли балады алды эм оьзининъ боьлмесине аькетти. Оны оьзининъ тоьсегине салып, ол Раббийге дува этти: «Раббий, Я Алла! Мен уыйнде яшган тул хатынга, онынъ улын оьлтирип, Сен яманлык этерсинъ-ме?» Оннан сонъ ол уьш кере яс саьбийге энъкейди эм яне Аллага айтты: «Раббий, Я Алла! Бу баладынъ янын кайтар!» Раббий алал пайхамбардынъ тилегин эситти эм хатыннынъ улына янын эндирди. Ильяс балады анасына аькелди эм айтты: «Кара, сенинъ улынъ сав». Суьйинген хатын пайхамбарга: «Энди мен билемен, сен Алладынъ элшисисинъ, эм сенинъ авызынънан шыккан Алладынъ соьзи акыйкат».

3 ПАТШАЛАР 17:7–24

Тул хатыннынъ улын тирилтуъв (ызы)

Бир заманда Раббий Ильяска Ахав патшага бармага эм ога Баал буттынъ пайхамбарларын эм динсизлердинъ баска пайхамбарларын эм буьтин халкты Кармел тавына шақырмага буйырды. Патша сол затты толтырганда, эм баьриси де тавда йыйылганда, Ильяс оларга каратып бу соьзлерди айтты: «Энди де коьпке дейим эки акыл болып турааксызба? Эгер яраткан Алла – Раббий болса, Онынъ йолы ман юринъиз, эгер Баал болса, онынъ йолы ман юринъиз». Тек пайхамбарга бирев де бир соьз де явапламады. Сонда Ильяс халкка булай деди: «Раббийдинъ пайхамбарларыннан мен сынъар оьзим калганман, Баалдынъ пайхамбарлары болса, доьрт юз элли. Бизге эки бузав берсинлер, олар оьзлерине бир бузавды сайлап алсынлар, ортасыннан ярып, отыннынъ уьстине салсынлар, тек отынды тутандырмасынлар; мен баска бузавды аьзирлейим эм де отыннынъ уьстине салайым, тек отынды тутандырмаспан. Сиз оьзинъиздинъ кудайынъызды, атын айтып, шақырынъыз, а мен Раббийдинъ, оьзимнинъ Алламнынъ, атын айтып, шақырайым. Ким, отты яндырып, явап берсе, сол акыйкат Алла». Халк разы болды.

Баалдынъ пайхамбарлары бузавды отынга салдылар эм бакырып басладылар: «О Баал! Бизди эсит!» Соьйтип олар, акылыннан авысканша, сав куьнди бакырып турдылар, тек бир явап та эситпедилер. Сол заманда Ильяс халкка оьзининъ касына ювык келмеге буйырды. Баьри де касына келгенде, ол он эки тас алды, Израил халкынынъ он эки аркасынынъ саны шаклы, таслардан курманлык орын ясады, онда отын салды, бузавларды ортасыннан ярды эм отыннынъ уьстине салды. Оннан сонъ курманлык орынга уьш кере доьртер шелек сув куймага буйырды, соьйтип курманлык орыннынъ тоьгерегине казылган эндек сувга толды. Сонъ Ильяс дува этип баслады: «Раббий, Ибрагимнинъ, Исхактынъ эм Израилдинъ Алласы! Бу куьнде баьриси де билсинлер, Сен Израилде сынъар бир Алласынъ эм мен Сенинъ кулынъман, эм баьри затты Сенинъ соьзинъ мен эткенмен. Эсит мени, Раббий, эсит мени! Бу халк билсин, Сен – Раббий, Алла, Эм Сен олардынъ юреклерин Оьзинъе бураяксынъ». Раббий Оьзининъ пайхамбарынынъ дуvasын эситти, эм коьктен туьскен от курманлыкты,

отынды эм тоьгеректеги тасларды яндырды эм эндектеги сувды ютты. Оны коьрип, баьри де тизлерине шоьньктилер: «Раббий – ол Алла, Раббий – ол Алла!» Соййтип Раббий буьтин халкка Ол – сы-ньар Алла, а Баалдынъ пайхамбарлары ялган экенин коьрсетти.

3 ПАТШАЛАР 18:18–39

Сув ман керемет эм май ман керемет

Алла Элиша, Ильястынь орынбасарын, атаклы пайхамбар этти эм ол аркалы коьп аьжейип затлар коьрсетти. Бир заманда, ол Ерихо шахарында болганда, ога шахардынъ яшавшылары келдилер эм айттылар: «Бизим шахарымыз тап орынласкан, ама сувы яман, эм сол себепли ери онъыс бермейди». Сол заманда Элиша ога янъы аяк бермеге эм онда бираз туз салмага тиледи. Ога туз бан аякты бергенде, ол булакка келди, онда тузды таслады эм Раббийдинъ соьзи мен сув тазаланды, эм оннан энди не оьлим, не ашлык болмаяк. Соннан сонъ булактынъ сувы бек таза болды.

Бир кере Элишага тул хатын келди эм сыйт этип, оьзининъ кайгысы акында айтты. Эри яшавдан тайган сонъ, бу хатын борышларын тоьлеялмады, эм соннан себеп ол борышлы болган аьдем, хатыннынъ эки улын оьзине кул этип алмага келди. Элиша, ога ярдам этеек мырат пан, оннан сорады: «Мага айт, сенинъ уьйинъде не зат бар ды?» Хатын: «Менде бир шоьлмек май болмаса, баска бир затым да йок», – деп яваплады. Пайхамбар ога айтты: «Оьзинънинъ конъысыларынъа баьрине де бар эм олардан бос савытлар тиле. Сонъ эсикти киртле эм улларынъ ман бирге оьзинънинъ шоьлмегинънен бос савытларга май куй, эм толы савытларды айырып сал».

Ол уьйине барды эм, Элиша калай айткан болса, солай этти. Ол конъысыларыннан шоьлмеклер эм савытлар алды, уьйининъ эсиклерин киртледди эм уллары ман бирге бос савытларга оьзининъ шоьлмегиннен май куйып баслады. Коьплеген шоьлмеклерди толтырган сонъ, хатын улыннан тагы да бир савыт бермеге тиледи, ама улы баска савыт йок деп, яваплады. Сол заманда тул хатын оьзининъ шоьлмегинде де май таьвесилгенин коьрди.

Савытлардынъ баьри де майга толтырылганда, хатын Элишага келди эм болган аьжейип зат акында хабарлады. Элиша ога айтты: «Бар, сол майды сат эм борышынъды тоьле, а борыш тоьленгеннен сонъ калган акшага сен эм сенинъ улларынъ яшамага боларсыз».

4 ПАТШАЛАР 2:19–22; 4:1–7

Сириядынъ (Шамнынъ) аьскершиси Нааман

Шам патшасында Нааман атлы аьскершиси болган. Ол бел-гили эм абырайлы аьдем болган, ама бек яман мараз – иримбопаз бан авырган.

Исраилшилер мен бир согыстан сонъ, сирийшилер есирге киш-кей кызалакты алдылар, ол Нааманнынъ хатынына таьвке болып алынды. Бу кызалак Раббий Элиша аркалы этетаган аьжейип затлары акында билетаган эди. Бир кезуьвде ол оьзининъ бийке-сине айтты: «Ай, эгер меним ием Самарияда яшаган пайхамбарга барса, пайхамбар оны иримбопаз маразыннан савартар эди». Бу соьзлерди эситип, Нааман оьзининъ патшасына келди эм ога кызалак билдирген хабарды айтты. Шам патшасы сол заманда Нааманга айтты: «Исраилге йоллан, а мен сеннен исраил патша-сына хат йиберермен».

Нааман Исраилге йолланды. Патшага келгенде, ол хатты берди, онда булай язылган эди: «Бу хат пан мен сага Нааманды, оьзимнинъ кулымды, сен оны иримбопаз мараздан эмлесин деп, йиберемен». Исраилдинъ патшасы, хатты оқып, оьзининъ кийимлерин йыртты эм айтты: «Мен Алла тувылман, ян алып, ян бергендей? Неге ол мага аьдем йибереди, мен оны иримбопаздан эмлесин деп? Энди сиз коьресиз, ол мени мен явласпага сылтав излейди».

Ол зат акында эситип, Элиша кулын патшага булай айтпага йи-берди: «Сен не уьшин кийимлеринъди йырттынъ? Ол аьдем мага келсин эм Исраилде пайхамбар бар экенин билсин».

4 ПАТШАЛАР 5:1-8

Нааман эмленген

Нааман, кодалак арбасына минип, Элишадынъ уыйине келди эм эсиктинъ алдында токтады. Элиша ога озининъ кулын айтпага йиберди: «Бар, ети кере Йорданда шомыл, эм сенинъ тенинъ янъырар, эм сен таза боларсынъ». Нааман, бу совзлерди эситип, каты ашувланды эм айтты: «Мен, ол алдыма шыгар, эм, Раббийдинъ, озининъ Алласынынъ атын шақырып, колын авырган ерге салаяк эм иримбопаздан эмлеек деп, ойлаган эдим. Авана эм Фарфар, Дамасктынъ йылгалары, Израилдинъ буьтин сувларыннан артык тувылма? Мен, ол сувларда шомылып, тазаланып болмадымма?» Эм ол, ашувлы болып, Элишадынъ уыйиннен кетти.

Тек сол заманда куллары онынъ касына келдилер эм айттылар: «Атамыз бизим, эгер пайхамбар сага бир маьнели затты тапшырган болса, сен этпеспе эдинъ? Ол сага тек: „Шомыл эм таза боларсынъ“, деп айткан». Сол заманда Нааман пайхамбардынъ айткан совзлерин толтырмага разы болды. Ол Йордан йылгасына барды, онда ети кере шомылды, эм онынъ тени кишкей саьбийдикиндей таза болды.

Нааман Элишага, Алладынъ элшисине, кайтты эм ога айтты: «Энди мен билемен, ер юзиндеги баъри халклардан тек Израил Аллады биледи. Энди озинънинъ кулынънынъ савгасын ал». Ама, Нааман Элишады кыстаса да, Элиша оннан савгаларды алмага унамады. Аманласаятканда, Нааман, эндиден арбатын, тек Раббийден баска, ялган аллаларга тутасяндырувлар эм курманлыклар аькелмеске ваьде этти.

4 ПАТШАЛАР 5:9-17

Соқырланган баскыншылар

Шам Исраил мен соғыс бардырган заманларында, Элиша Исраил патшасына Шам аскерининъ орынласкан ерлерин коърсетип барды, неге десе ога Раббий оларды ашатаган эди. Соьйтип Исраил енъуьвден енъуьв алып барды. Шам патшасы айлак тынышсызланды, онынъ аскершилерининъ арасында, исраилшилерге соғыс бардырув сырларын билдиретаган саткыншы бар болар деп, ойлады. Ама онынъ кызметшилерининъ бириси ога: «Ай патшам, меним ием, бизим арамызда саткыншы йок, ама Элиша – Исраилде яшайтаган пайхамбар. Исраил патшасына сен оьзинънинъ уйклайтаган боьлменъде айткан соьзлеринъди де еткерип турады», – деди.

Элиша кайсы шахарда яшайтаганын билип, Шам патшасы, оны есирге алаяк болып, уьйкен аскер йиберди. Туьнде аскершилер сол шахарды курсап алдылар. Тек сирийшилер Элишага келгенде, ол Раббийге дува этти эм айтты: «Олардынъ коьзлерин соқыр эт». Эм Раббий Элишадынъ тилеги мен олардынъ коьзлерин соқыр этти. Элиша пайхамбар соқырланган сирийшилерди оьзининъ шахарыннан шыгарып, ол заманда Керуьв патшалыктынъ бас каласы болган Самарияга аькелди, сонда Исраилдинъ патшасы яшайтаган эди. Олар Самарияга келгенинде, Элиша айтты: «Раббий! Олардынъ коьзлерин аш, олар тагы да коьрип болгандай». Раббий олардынъ коьзлерин ашты, эм олар оьзлери Самариядынъ ортасында болганларын коьрдилер. Сирийшилерди коьргенде, Исраил патшасы Элишага: «Белки, оларды оьлтирейимме, атам?» – деди. Ама Элиша: «Йок, оьлтирме. Сен оларды оьзинънинъ кылышынъ эм яйынъ ман, оьлтирмеге деп, есирге алгансынъма? Оларга оьтпек эм сув бер. Олар ишсинлер эм есинлер, сонъ оьзлерининъ патшаларына барсынлар», – деди. Эм патша оларга уьйкен зияпет аьзирледи, олар иштилер, едилер. Сонъ патша оларды босатты, эм олар оьзлерининъ патшаларына кайттылар. Арбатын Шам аскерлери Исраил ерине шапкынлык этпедилер.

4 ПАТШАЛАР 6:8–23

Йоаштынъ такка олтырувы

Ахазия Юдадынъ патшаларынынъ бириси эди. Ол согыста ян бергенде, онынъ анасы, намыссыз эм ашувлы Аталия, озы такты асабага алмага деп, патшадынъ тукумын тамыры-тумыры ман йок этпеге токтасты. Тек Йошева, Охозидинъ аяптеси, Йоашты, Охозидинъ улын, Аталиядан ясырды, эм ол сав калды. Йошева алты йыл Йоашты Раббийдинъ табынув уйинде ясырып турды. Сол шаклы заманды Аталия Юдада патшалык суьрди.

Йоашка ети йыл толганда, дин куллыкшысы Йояда Раббийдинъ табынув уйине баъри аьскершилерди, юзбасшыларды, хабар еткеруьвши атлыларды эм патшадынъ саклавшыларын шакырды. Ол патшадынъ улын оларга коьрсетти эм оны такка олтыртпага деп соьйлести. Аьскершилер, Йоашты коршалап, табынув уйди буьтин ягыннан курсап алдылар, а дин куллыкшысы Йояда Йоашты шыгарды, басына патшадынъ тажын салды эм оны патшалыкка майлады. Баъри де Йоашты саламлап басладылар, «Яшасын патша!», деп тавысладылар. Бу хабарды эситип, буьтин Исраил халкы куванды. Аталияды болса, оьлтирдилер.

Дин куллыкшысы Йояда яс патшадынъ насихатшысы болган заманында, Йоаш Алла йорыкларын толтырып турды. Йоаш оьскенде, ол Алладынъ табынув уйинде аьлекленген затларды туьзетпеге буйырды. Ама Йояда оьлгеннен сонъ, патша арам кенъесшилерди тынълап баслады, эм тири Аллады калдырып, бутларга кылынып баслады. Ол Алладынъ эмирине карсы шыгып баслады.

Бир кере Йоядадынъ увылы, Зекерья, халктынъ куьнасын ашыклап баслады. Оны эситип, Йоаш оны тувра Алладынъ табынув уйининъ азбарында оьлтирмеге буйырды. Оннан сонъ кырал баъле-казага ушырады: сирийшилер Исраилди йота соккандай эм олжа этип табынув уйдинъ казнасын аькеттилер. А Йоаш патша авыр яраланып ятканда, эки кулы келип, оны оьлтирдилер.

4 ПАТШАЛАР 11; 12; 2 ЙЫЛСАНАМАЛАР 24:1–25

Уззиядынъ оьктеми эм язасы

Ю да патшалыгында оныншы патша Уззия болды. Ол такка олтырганда тек 16 ясында эди, эм 52 йыл патшалык суьрди.

Уззия Раббийге якын затларды этти. Дин куллыкшысы Зекерья оны Алладан коркувга уйьреткенде, ол Раббийге ынанды, эм Алла ога ярдам этти. Уззия Ерусалимде беркитуьвлер курады, шоьлликте коьплеген куйылар казды, неге десе онынъ маллар суьруьви тав этегинде эм оьзенлерде бар эди. Ол ершиликти де суьетаган эди, соннан себеп коьплеген аьдемлер тавларда эм оьзенлерде онынъ кырларында эм юзим бавларында аьрекетлейтаган эдилер. Уззияда саны уьш юз ети мынъ бес юз аьскершилери бар эди. Уззия буьтин аьскершилерине калканлар, суьнъгилер, тувылгалар, куьбелер, яйлар эм сапалдаслар аьзирледи. Ерусалимде ол оклар эм уйькен тасларды ататаган эм тас атувшы топлар этти, оларды минараларга эм иргелердинъ муьйислерине беркитип салатаган эдилер. Уззиядынъ данъкы Юдадынъ тысына эрекке яйылды, неге десе ол оьзининъ патшалыгын беркитти эм куватлы болды.

Ама Уззия сондай куьдиретли болганында, онынъ юреги оьктем болды, сол зат оны оьлимге аькелди: ол Раббийдинъ, оьзининъ Алласынынъ, йорыкларын бузды. Оьктем болып, патша Уззия, Раббийдинъ табынув уйине кирип, ладан ийисин оьзи шыгармага ойлады. Онынъ артыннан дин куллыкшысы Азария эм оны ман бирге Раббийдинъ сексен дин куллыкшысы кирдилер. Олар патша Уззиядынъ йолын бувмага куьрестилер: «Уззия, сага Раббийге ийис шыгарув тиймейди; ол, Раббий белгилеген Аруннынъ уларынынъ, дин куллыкшыларынынъ иси. Кие ерден шык, неге десе сен шериятты бузгансынъ эм сен Раббий Алладан сыйга тийисли болмаяксынъ». Уззия дин куллыкшыларына каты ашувланды – неге десе онынъ колында ийис шыгарув савыты бар эди. Ама ол ашувланганда, онынъ бетине иримбопаз шыкты. Бу зат буьтин дин куллыкшыларынынъ коьз алдында болды, Раббийдинъ табынув уйинде, ийис шыгарув орыннынъ янында. Патшадынъ бетинде иримбопазды коьргенде, дин куллыкшысы Азария эм баска дин куллыкшылары оны Алладынынъ табынув уйиннен шыгып кетпеге кыстадылар. Уззия оьзи де, Раббий оны язага ушыратканын анълап, кетпеге асыкты. Патша Уззия, оьлгенше, иримбопаздан

тазаланмады. Ол ялгыз бир уйде яшады эм Раббийдинъ табынув уйине киралмады. А Йотам, онынъ увылы, патшадынъ уйин юргистти эм халкка басшылык этти.

2 ЙЫЛСАНАМАЛАР 26

Исраил Алладан таяды

Исраил уллары оларды Мысырдан шыгарган эм параоннынъ эзиетлевиннен куткарган оъз Аллалары Раббий алдында куъна этип басладылар. Олар ят аллаларды сыйлап эм динсиз халклардынъ аьдетлерин тутып басладылар. Динсиз халкларды Раббий, ерлериннен кувып, онда Исраил улларын орынластырган эди. Исраилшилер оъз патшаларынынъ уьлгисине ызлайтаган эдилер. Патшалар да Алла кабыл этпеген ислерди эттилер: яшаган ерлеринде, каравыл минарасыннан беркитилген шахарга дейим, бутларга курманлык шалатаган орынлар ясадылар, аьр бийик тоьбеде эм аьр бир япалак, салкын береттаган терек астына кие таслар эм динсиз Ашторет алладынъ суьвретин салдылар. Раббий олардынъ алдыннан кувып шыгарган халклардай, исраилшилер ийис шыгаратаган эдилер. Олар Раббийди каарландырдылар, Раббий оларга: «Сол затларды этпенъиз», – дегенине де карамай, бутларга табындылар.

Раббий Исраилди эм Юдады пайхамбарлар эм сыншылар аркалы сакынмага шакырган: «Яман йоллардан тайынъыз! Меним сизинъ аталарынъызга толтырмага буйырган Йорыкка коьре айтылган, Оъз кулларым, пайхамбарлар аркалы, сизге еткерилген буйырыкларымды эм парызларымды толтырынъыз». Ама олар тынъламадылар эм, тап Раббийге, оъз Аллаларына, ынанмаган аталарындай, ийнат болдылар. Олар Онынъ занъларын, аталары ман беркиткен оьсиетин, оларга берген парызларын толтырмадылар. Олар яман бутларга иерип, оьзлери де яман болдылар. Раббий коьрим алмага тыйым салган олардынъ тоьгерегиндеги халклардан коьрим алдылар. Олар Раббийдинъ, оъз Аллаларынынъ, баьри йорыкларын бузып, оьзлерине куйылып этилген эки бузав бут ясадылар эм Ашерага, Баалга, юлдызларга табындылар. Олар улларын эм кызларын от курманы эттилер, бал аштылар, сыхыршылык эттилер, эм, Раббийдинъ каарын козгап, Онынъ арам деген ислерге берилдилер.

Раббий Исраилге айлак бек ашувлы болды эм оны Оьзиннен эрек этти. Тек бир Юдадынъ тукумы калдырылган эди, ама Юдадынъ оьзи де Раббийдинъ, оъз Алласынынъ, буйырыкларын толтырмады.

4 ПАТШАЛАР 17:7–18

Ашшура Израилди енъеди

Хошея Керуэв патшалыктынъ – Израилдинъ – сонъгы патшасы болды. Ол тогыз йыл патшалык суърди – 730-ншы йылдан 721-нши Масих Туваяктан алдын йылга дейим, эм Раббий кабыл этпеген затларды этти. Израилден керуэв-куънтуварда Ашшура патшалыгы кенъ яйылган эди, бас каласы Ниневия шахар эди. Ашшурадынъ патшалары каты эм аъкимлик суъетаган эди. 724-нши йылда Ашшурадынъ Шалманесер патша басшылаган куватлы аъскери Израилге кирди. Израил патшасы Хошея Шалманесерге бойсынды эм ога ясак тоълеп баслады.

Ашшурадынъ патшасы Шалманесер, Хошея ога йыл сайын тоълейтаган ясагын тоълемей, Мысыр патшасы Сигорга элшилер йиберетаганын билди. Ол патша Хошеяды саткыншыдай этип, зинданга олтыртты, а оъзи, кавга этип, Израилге барды. Самарияга етип, оны уш йылдынъ бойында курсап алып турды. Хошеядынъ патшалык суърувнинъ тогызыншы йылында Ашшурадынъ патшасы Самарияды алды эм израилшилерди Ашшурага коъширди. Оларды Халахага эм Хаворга ерлестирди, Гозан йылгасынынъ янына эм Мидиядынъ шахарларына коъширди. Ол Керуэв патшалыктынъ сонъы болды.

Событип Раббий халкын, йорыкты бузганы уъшин, язалады. Сол оъзгерислер Масих туваяктан алдын 721 йылда болды. Тек эки юз йылдан сонъ, коъп болмаган израилшилер Ашшурадан Израилге кайттылар, сол ок заманда Кубыла патшалыктынъ ювытлары есирден кайттылар.

4 ПАТШАЛАР 17:2–6

Самаршылар

Керуэв патшалыктынъ израилшилери, есирге алынып, узактагы Ашшурага кувылганында, олардынъ эллери босады. Бир кесек заманнан сонъ Ашшурадынъ патшасы Израилдинъ шахарларына Бабылдан эм баска эллерден аьдемлерди ерлестирди. Олар Самарияды бийледилер эм онынъ шахарларында яшап басладылар. Басында, сонда яшай туруп, олар Раббийди сыйламадылар: Раббий оларга арсланларды йиберди, арсланлар аьдемлерди оьлтирди. Ашшурадынъ патшасына сол зат акында билдирдилер эм айттылар: «Сен Самариядынъ шахарларына коьширген халклар сол ердинъ Раббийининъ Тауратын билмейдилер, сонынъ уьшин Ол аьдемлерге арсланларды йибереди, эм арсланлар оларды оьлтиреди». Ашшурадынъ патшасы Самарияга оннан шыккан израилшилерден бир дин куллыкшысын, ол сонда яшап, сол ердинъ Раббийининъ Тауратын уйьретсин деп, йибермеге буйырды.

Самариядан шыккан дин куллыкшыларынынъ бириси, Бетелге келип, сонда ерлести. Ол Самариядынъ яшавшыларын Раббийди калай сыйламага кереги акында уйьретти. Соьйтип те, аьр бир халк оьзининъ бут-аллаларын да этти, оларды бир заманларда самаршылар эткен бут орынларга салдылар. Олар Раббийге сыйындылар, тек оьзлери шыккан халкларынынъ аьдетлерин де сакладылар эм аллаларына табындылар.

Ювытлар бу аьдемлердинъ тувдыклары деп Янъы Антласувда айтылган самаршыларды санайтаган эдилер. Бу заманда самаршылар, динсиз халклардынъ алласына сыйынмай, тек Раббийге сыйын берселер де, олар ювытлардан коьбинше баскаландылар эм олар ман явласып турдылар. Олардынъ оьзлерининъ дин куллыкшылары болды, эм олар оьзлерининъ аьдетлерин ыслайтаган эдилер. Гаризим тавында олар оьзлерине айырым табынув уй курдылар, ама ювытлар оны сонъында буздылар.

4 ПАТШАЛАР 17:24–33

Хизкия патшадынъ дуvasы

721-нши йылда ашшурашылар Керуъв патшалыкты басып алып, иcpaилшилерди Ашшурага коьширген сонъ, Алладынь эмири мен уьйкен болмаган Кубыла патшалыгы, Юда, тагы да 130 йыл патшалык суьрди.

Хизкия Юдадынъ патшаларынынъ бириси эди. Ол Ерусалимде йырма тогыз йыл патшалык суьрди. Ол Юдадынъ патшаларынынъ энъ ийгиси эди, неге десе Раббийден бурылмады, Муса аркалы берилген баъри йорыкларды толтырды. Хизкия бутларга табынув ман куьрес баслады. Ол буьтин болган бутларды бузып шашты эм халкты тири Аллага сыйынмага шакырды. Хизкия, Ашшура патшасына карсы шыгып, ога бойсынмады.

Сол заманда Ашшура патшасы Сеннахирим Хизкиядынъ юрегинде коркыныш тувдырмага шалысты, ога бойсынмага шакырды. Патша Хизкияга хат йиберди, онда Юда патшасынынъ Раббийге табынатаганын мисетсинмей селекеледи эм озине, Ашшурадынъ патшасына бойсынмага талаплады, неге десе тоьгеректеги баъри патшалыклар ога бойсынганлар, эм аллалары оларга Сеннахиримнинъ куватлыгын енъмеге ярдам этпегенлер.

Хизкия, хатты алып, Раббийдинъ табынув уьйине барды. Ол хатты Раббийдинъ алдына яйып салды эм дува этип баслады: «Я Раббий, керубийлердинъ уьстинде олтырган Иcpaилдинъ Алласы! Ердеги буьтин патшалыклардынъ Сен сынъар Алласы, Сен ерди эм коькти яраткансынъ. Я Раббий, кулак сал да, эсит; коьзлеринъди аш та, Оьзинъ коьр. Я Раббий, Сени, тири Аллады, корлап, бу хатты йиберген Сеннахиримнинъ соьзлерин эсит! Я Раббий, дурыс, Ашшурадынъ патшалары халкларды эм олардынъ ерлерин бузгынлыкка еткердилер эм олардынъ аллаларын отка тасладылар; ама олар аллалар тувыл, а аьдем колы ман агаштан эм тастан этилген затлар, эм сонынъ уьшин олар йок этилдилер. Ама энди, Раббий, Алламыз, онынъ колыннан бизди коршала, эм ердинъ буьтин патшалары, Сен, Раббий, сынъар бир Алла экенинъди, билсинлер».

Раббий патша Хизкиядынъ дуvasын эситти эм ашшурашыларды Онынъ кие атын корлаганлары уьшин язолады. Туьнде маьлек ашшурашылардынъ конысында юз сексен бес мынъ аьдемге зарар тийгисти.

4 ПАТШАЛАР 18:1-7; 19:9-19

Патша Йошиядынъ оьсиети

Иошия да Юададынъ патшаларынынъ бириси эди. Ол, сегиз ясына толганда, патшадынъ тагына олтырды эм Ерусалимде отыз бир йыл патшалык суьрди. Ол Раббий кабыл эткенди этти, оьзининъ атасы Дауттынъ йолы ман юрди, не онъга, не солга бурылмады, сав яшавынынъ бойында Алладан таймады.

Он алты ясыннан Йошия юреги мен Аллага ымтылды, а доьрт йылдан, такка олтырганы он экинши йылында, Юадаы эм Ерусалимди бутлардан эм оларга курманлык этетаган ерлерден тазалап баслады. Буьтин Юда еринде ол бутларды, агаштан эм тастан этилген сынтасларды бузып шашты. Патшалыгынынъ он сегизинши йылында Йошия Раббийдинъ Кие уьйинде, оны яньыртпага деп, куллыклар басламага буйырды. Ол затка халк коьп куьмис берди.

Раббийдинъ уьйин яньыртув куллыклар басланганында, дин куллыкшысы Хилкия, Раббий Муса аркалы Алладынъ Таурат китабын тапты. Дин куллыкшысы бу китапты каьтип Шапанга берди, эм ол китапты патшага аькетти. Йошия патша китапты окымага буйырды. Табылган китапта язылган соьзлерди эситип, патша айлак коркты: ол, буьтин халк ызламаган, Алладынъ Тауратынынъ соьзлери эди.

Йошия ак юреги мен кайгырды, йылады эм Раббийден кешируьв тилеп баслады. Ол Алладынъ табынув уьйине келди, буьтин халкты йыйды эм олардынъ алдында, давазын йиберип, Раббийдинъ уьйинде табылган китаптынъ баьри соьзлерин окыды. Сонда ол Раббийге ант этти – Ога ызламага эм Онынъ буьтин парызларын, йорыкларын эм занъларын ак юректен толтырмага. Эм буьтин халкка да бу оьсиетти толтырмага Аллага ант этпеге буйырды.

Йошия Израил улларынынъ буьтин еринде динсизлердинъ калдыкларын эм баьри бутларын тамыры-тумыры ман йок этти. Израил уллары Йошиядынъ яшаган куьнлеринде Раббийге сыйынмага деп берген антларын берк ысладылар эм Раббийдинъ йолыннан таймадылар.

2 ЙЫЛСАНАМАЛАР 34:1–8, 14–19, 29–33

Еремия пайхамбар

Еремия пайхамбар дайым Алла акында шаат этти. Бир кере ол Ерусалимнинъ яшавшыларын, олар ялган бут-аллаларга сыйынып, оларга курманлык аькелетаганлары акында ашыклап айтты. Басында Еремия олар акында пайхамбар соьзин Топетте айтып турды. Сонъ Ерусалимге келди, Алладынъ табынув уьйинде йыйылган буьтин халкка: «Соьйтип Аьлемлердинъ Раббийи, Исраилдинъ Алласы айтады: „Бу шахарга эм онынъ тоьгерегинде болган авылларга Мен ога билдирген баьле-казаларды йиберермен, неге десе олар ийнат эм Меним соьзлеримди тынъламайдылар“».

Дин куллыкшысы, табынув уьйинде бу пайхамбарлык билдируьвди эситкенде, каты ашувланды, Еремия пайхамбарды урды, сонъ байлады эм зинданга олтыртты. Ол экинши куьн Еремияды босатты, тагы да Исраил шахарларынынъ, буьтин халкынынъ эм Раббийге алал болмаган дин куллыкшысынынъ бактысы акында билдирди. Сонъ Еремия Аллага каратып, бу соьзлерди айтты: «Сен мени алдандырдынъ, Раббий, – эм мен алдандым, Сен меннен куьшлисинъ – эм Сен енъдинъ; мен куьн сайын маскарага каламан, аьр ким мени корлайды. Неге десе мен соьйлеп басласам – бакыраман эм кышкыраман, зорлык эм кыргын болаяк деймен, эм Раббийдинъ соьзи уьшин мени яманлайдылар эм куьн сайын мен куьлкиге каламан. Эм ойладым: „Оны эслерине салмаякпан эм Онынъ атыннан соьйлемеекпен“, тек юрегимде меним ялын, эм суьеклеримде от эди. Мен карувсызландым, оны ишимде тутпага шалыстым, ама ыслалмадым».

Туврашыл пайхамбарда кувгыншылары коьп болды, тек Алла оны дайым да беркитти. Соннан себеп Еремия айтты: «Мени мен Раббий, ол куватлы аьскерши, соннан себеп кувгыншыларым меним суьринерлер, эм мени енъалмас, уятлы болаяклар, неге десе ойсыз. Куватлы Раббий! Сен туврашылды сынайсынъ, Сен онынъ рухын эм юрегин коьресинъ. Раббийге йырланъыз, Раббийди мактанъыз, неге десе ярлыдынъ янын Ол залымлардынъ колыннан куткарады».

ЕРЕМИЯ 19:13–15; 20:1–13

Варух Еремиядынъ билдируувлерин язады

Бир кере Раббий Еремияга булай деди: «Оъзинъе колязба китап ал эм онда Мен сага Израил, Юда эм баска халклар акында айткан баъри затты – Мен оларга баъле-каза йибереек болатанымды яз. Белки, Юда эстер, эм олар оъзлерининъ яман йолларын калдырарлар, эм сол заманда Мен оларга йорыксызлыкларын эм куъналарын кеширермен».

Еремия Варух атлы аъдемди шакырды эм Раббий, пайхамбар аркалы, ога айткан баъри соъзлерин язбага тиледи. Варух баъри айтылганды колязба китапка язганда, Еремия ога: «Мен капалып тураман эм Раббийдинъ табынув уйине баралмайман; соннан себеп сен бар эм ораза куън бу колязбада язганынъды – Раббийдинъ мен аркалы айткан соъзлерин – оқы. Баъри соъзлерди буътин Ерусалимнинъ халкынынъ эм баска шахарлардан келген баъри ювытлардынъ алдында тавыслап оқы. Белки, олар Раббийге ялбарып дува этерлер эм оъзлерининъ яман йолларын калдырарлар, неге десе Раббийдинъ бу халкка каары эм ашувы бек уйкен».

Варух, Нириядынъ улы, ога пайхамбар Еремия буйырган баъри затты да этти. Ювыт Йоаким патшадынъ, Йошиядынъ улы, патшалык суърувнинъ бесинши йылынынъ тогызыншы айында, Ерусалимде яшайтаган буътин халкка эм Ерусалимге баска ювыт шахарлардан келгенлерге Раббий алдында ораза тутпага кереги айтылды. Сол куън Варух Еремиядынъ колязбага язылган соъзлерин Раббийдинъ табынув уйинде окыды.

ЕРЕМИЯ 36:1–10

Патша Йоаким билдируьвлер язылган колязбады ягады

Варух Раббийдинъ уыйнде колязбада пайхамбар Еремия-дынъ соьзлерин окыганда, ювыт патшадынъ сарайынынъ кызметшилери айлак корктылар эм сол сабат ок онынъ акында Йоаким патшага билдирдилер. Патша сол колязбады ога аькелип окымага буйырды. Патша оьзининъ кыскы сарайында олтыра эди, эм онынъ алдында ошак яна эди. Ога колязбады аькелдилер эм эситтирип окып басладылар; ол, окылган кесеклерди пышак пан кесип алып, отка таслай берди. Соьйтип буьтин колязба отта яндырылды. Йоаким патша эм онынъ кызметшилери Алладынъ соьзине ынанмадылар эм, Аллага бойсынмаганлары уьшин, ювыт-лар тезден Бабыл патшасына есирге туьсеек деген Еремиядынъ билдируьвиннен коркпадылар. Йоаким каьтип Варухты эм Ере-мияды ысламага буйырды, ама Раббий оларды кувгыншылардан ясырды.

Патша колязбады яккан сонъ, Раббий Еремияга, баска коляз-ба алып, онда ювыт патшасы яккан биринши колязбада язылган соьзлерди янъыдан язбага буйырды. А ювыт патшасы Йоакимге булай айтпага буйырды: «Соьйтип Раббий айтады. Сен колязбады, булай айтып, яктынъ: „Не уьшин сен бу колязбага Бабыл патшасы келеек эм бу ерди бузып-шашаяк эм онда болган аьдемлерди эм буьтин малды кырып йок этеек деп, яздынъ?“ Соьйтип Раббий ювыт патшасы Йоаким акында айтады: сонынъ уьшин онынъ несили Дауттынъ тагында олтырмайк, онынъ илеси куьндизги иссиликке эм туьндеги сувыклыкка тасланаяк. Мен онынъ эм оьзин, эм онынъ ырувын, эм онынъ кызметшилерин, олардынъ залымлыклары уьшин язаларман. Мен оларга, эм Ерусалимнинъ яшавшыларына, эм Юдадынъ халкына баьри баьле-казаларды йи-берермен. Мен аьвелде айткан эдим, тек олар кулак салмадылар».

Еремия колязбады каьтип Варухка, Нириядынъ улына, берди, а ол ювыт патшасы Йоаким яккан колязбадагы соьзлерди Ере-миядынъ авызыннан янъыдан язды; янъы колязбага алдынгы колязбадагындай тагы да коьп зат косылды.

ЕРЕМИЯ 36:14–32

Бабыл Юадаы енъеди

Раббий Пайхамбар Еремия аркалы калай билдирген болса, солай болды: Бабыл патшасы Навуходоносор ювытларды есирге алды. Халк, баъри саксындырувларга эм ашыклавларга карамай, Раббийдинъ алдында тевбеге келмеди эм бутларга кылынувларын, яманлыкларын эм куъналарын коймады, сонынъ уьшин язalandы. Кубыла патшалыктынъ яшавшылары Раббий Керуъв патшалыкты калай язалаганына шаат болсалар да, йорыксызлыкта яшап бардылар. Сол заманда Раббий сосы патшалыкты да, 130 йыл артта Израилди язалаганындай, патшалыкка Бабыл аьскерлерин йиберип, бузбага токтасты.

Екония, Йоаким патшадынъ увылы, Ерусалимде такка олтырганда, он сегиз ясында эди. Ол, коьп ерде атасындай болып, Раббий кабылламаган затларды этти. Ол Ерусалимде патшалык суьргенине уьш ай болганында, Бабыл патшасынынъ кызметшилери Ерусалимнинъ касына келип, калады курсап алдылар. Камаланган шахарга Бабыл патшасы Навуходоносор оьзи келди. Екония, Юадынъ патшасы, Бабыл патшасы алдына оьзининъ анасы, оьзининъ куллары, сарай кызметшилери эм евнухлары ман бирге шыкты эм есирге берилди. Раббий билдиргенинше, Навуходоносор Ерусалимнен Раббийдинъ табынув уьйининъ казнасын патшадынъ сарайынынъ казнасы ман алып кетти эм Израилдинъ патшасы Сулейман Раббийдинъ табынув уьйине деп эттирген шоьлмеклерин бузып шашты. Буьтин Ерусалимди баскыншылар Бабылга коьширдилер – баъри кызметшилерди эм йигит аьскершилерди, баъри агаш усталарын эм темиршилерди; баъри коьширилгенлердинъ саны он мынъ болды. Юадада ярлы эгиншилерден баска аьдем калмады.

Екониядынъ орнына Бабыл патшасы Юадынъ патшасы этип Матфанийди, Екониядынъ нагашакасын салды, эм онынъ атын авыстырды, Сидкия деп атады. Сидкия, йырма бир ясына толганда, патша болды эм Ерусалимде он бир йыл патшалык суьрди. Ол, патша Йоакимдей болып, Раббий кабылламаган затларды этти. Раббийдинъ каары Ерусалимге эм Юадага сондай куьшли эди, Ол Оьзининъ юзин олардан бурды.

4 ПАТШАЛАР 24:8–20

Ерусалимди эм табынув уйди йок этув

Исраил патшасы Сулейман Ерусалимде Раббийдинъ буйыргы ман аьлемет табынув уй кураганы акында окыганмыз. Ама Бабыл аьскерлери, Ерусалимди биринши кере енъгениннен он бир йыл озганында, шахарга тагы да келгенлеринде, олар Сулейман салган табынув уйди бузып шаштылар. Ол зат акында Кие китапта булай язылады.

Патшалык суьргени тогыз йыл болганында, Бабыл патшасы Навуходоносор оьзининъ аьскери мен Ерусалимге келди эм шахарды, тоьгерегине эндеклер казып, курсап алды. Ерусалим шахары курсап алынган аьлинде бир йыл ярым турды, эм шахарда ашлык басланды: шахардынъ яшавшыларында азык-туьлик калмады. Шахар алынганда, Юдадынъ буьтин аьскери туьнде йол ман патшадынъ бавынынъ эки иргеси арасындагы авызга шапты. Халдейлер шахардынъ тоьгерегинде турсалар да, патша туьзликке аькететаган йол ман кашты. Халдей аьскери Сидкиядынъ артыннан кувды, эм Ерихо туьзликлеринде артыннан етти. Юда патшасынынъ буьгин аьскери ян-якка шашылды. Сидкияды есирге алдылар, оны Бабыл патшасы Ривлага аькеттилер эм сонда оьким шыгардылар. Сидкиядынъ улларын онынъ коьзининъ алдында оьлтирдилер, Сидкиядынъ коьзлерин шыгардылар, шынжырлар ман байладылар эм Бабылга аькеттилер.

Навузардан, Навуходоносордынъ саклавшыларынынъ басшысы, халдей аьскери Ерусалимге келдилер эм Раббийдинъ табынув уйин, патшадынъ сарайын эм баьри уйлерди яктылар, Ерусалимнинъ тоьгерегиндеги иргелерди буздылар. Шахарда калган буьтин халкты эм Бабыл патшасынынъ ягына коьшкенлерди, Навузардан, саклавшылардынъ басшысы, суьргинге йиберди. Тек ярлы эгиншилердинъ бир кесегин юзим бавларда ислетип эм эгиншилик пен каьрлетип калдырды. Раббийдинъ табынув уйининъ азбарында болган ез баганаларды, кызмет кылганда кулланылатаган баьри ез савыт-сабады халдейлер буздылар эм ездн Бабылга аькеттилер. Олар кызмет кылганда кулланылатаган баьри болган ез савытларды оьзлерине алдылар; ийисли майлар ягув уьшин кулланылган савытларды, аякларды, алтын ман куьмистен этилген баьри затты да аькеттилер.

Бу затлар Масих туваяктан алдын 587–586 йылларда болганлар. Сулейманнынъ Раббий уйи 400 йыл турды.

4 ПАТШАЛАР 25:1–16

Даниял эм онынъ уыш тенъи

Ерусалимнинъ яшавшыларын есирге алган Бабыл патшасы Навуходоносор, патша сарайынынъ кызметшилерининъ басшысына есирге алынган исраилшилерден эм ювытлардан патшадынъ сарайында кызмет кылмага йигит яслар айырмага буйырды. Олар патшадынъ яде мырзадынъ тукумыннан, таза минсиз, ярасык келбетли, илмиди анълаган эм акыллы болмага тийисли эдилер. Патшадынъ буйырыгы толтырылды, ол кызмет кылувга сайланганларды озининъ патша дастарханынынъ зияпетлери эм шагыры ман сыйламага тапшырды. Тагы да ол ясларды илмиге эм халдей тилине уйретпеге эм соьйтип уыш йыл тербияламага буйырды.

Ювыт яслардынъ арасында Даниял, Анания, Мисаил эм Азария да бар эдилер. Бабыл сарайында Даниялга Белтешасар деп атадылар, Ананияга – Седрах, Мисаилге – Мисах эм Азарияга – Авденаго, дедилер. Даниял патшадынъ дастарханынынъ зияпети эм шагыры ман арамлангысы келмеди: бу зияпетлер, Мусадынъ шерияты ман ювытларга ашамага тиймейтаган айванлардынъ яде куслардынъ этиннен аьзирленмеге болаяк эдилер. Соннан себеп Даниял, патша сарайынынъ кызметшилерининъ басшысына оларга емеге тек ясылшалар эм ишпеге тек сув бермеге деп, тиледи. Басында ол Даниялдынъ тилегин толтырмага батпады, неге десе яслар азсалар, патша ога ашувлы болар деп, коркты. Ама Даниял, он куьн бойында оларды тек сув эм ясылшалар берип сынамага деп, тиледи. Он куьн озганда, доьрт ювыт ястынъ юзи ярасык, а сынлары, патшадынъ дастарханынынъ зияпетлерин ашаган баска ясларга коьре, толы экени коьринди.

Алла Даниялга, Ананияга, Мисаилге эм Азарияга билим эм даналык берди, а Даниялга Ол туьслерди йорайтаган зегенлик те берди.

Уыш йылдан сонъ патша ога кызмет кылмага сайланган исраил эм ювыт уланларды аькелмеге буйырды. Патша олардынъ аьр кими мен соьйлескен сонъ, ол Даниял, Анания, Мисаил эм Азарияга тенъ болган йок деген ойга келди. Соннан себеп олар патшага кызмет кылмага калдырылды. Патша уланлардан кайдай акыл-кенъес сораса да, олардынъ яваплары халдей сыхыршылары эм йоравшыларынынъ айтканыннан он кабат дана болып шыкты.

ДАНИЯЛ 1:3–20

Алтын сынтас эм уыш йигит улан

Бабыл патшасы Навуходоносор алтыннан бийиклиги отыз метр эм кенъи уыш метр сынтас этпеге эм Деир даласына салмага буйырды. Сонъ патшадынъ буйырыгы ман билдирувъши кышкырды: «Халklar эм туърли тилде соъйлейтаган ырувлар: карнай эм баска саз алатынынъ сесин эситкенлей, ерге бетинъиз бен йыгылынъыз эм патша Навуходоносор салган алтын сынтаска сежде кылынъыз. Эгер ким ерге йыгылмаса эм табынмаса, сол саъат янган отка тасланаяк».

Халдейлердинъ бириси ханга еткерди: «Ювыт уланлар Седрах, Мисах эм Авденаго сенинъ буйырыгынъа бойсынмайдылар, патшам, сенинъ аллаларынъа сыйынмайдылар эм алтын сынтаска сежде кылмайдылар». Сол заманда Навуходоносор каты ашувланды эм каарланды, Седрах, Мисах эм Авденагоды аькелдирди эм оларга айтты: «Эгер сиз сынтаска аьле ок сежде бермесенъиз, кызган пешке тасланаяксыз, эм сол заманда сизди кайсы Алла меним колымнан куткара?» Олар болса, патшага булай явап бердилер: «Сыйынган Алламыз бизди кызган пештен де, эм сенинъ колынънан да, патша, куткармага болаяк. Тап солай болмаса да, патша, билип кой, биз сенинъ аллаларынъа сыйынмаякпыз эм сен салган алтын сынтаска кылынмаякпыз». Бу соъзлерди эситкен Навуходоносор, ашувына сыймай, оззининъ энъ куватлы аьскершилерине бойсынмас ювытларды байламага эм кызган пешке тасламага буйырды.

Уыш ювыт уланды байладылар эм пешке тасладылар. Пеш бу кере ети кабат куышли кызган эди, уланларды отка таслаган аьдемлер оттынъ ялыныннан оьлдилер. Отка тешкерип караган Навуходоносор сейирге калды, орныннан ушып турды эм мырзаларына: «Биз отка уыш байланган яс тасладык та! А мен оттынъ ишинде юрген доьрт байланмаган ясты коьремен, эм оларга бир зарар да болганы йок. Эм доьртиншиси Алладынъ уланына усайды», – деди.

Патша пештинъ янына келди эм шапырды: «Седрах, Мисах эм Авденаго, Алла-Тааладынъ куллары! Шыгынъыз эм меним касыма келинъиз!» Олар ялыннан шыктылар эм касына келдилер. Эм баъри де от оларга бир зарар этпегенин коьрдилер: шашлары куыймеген, кийимлери туьрленмеген, эм де олардан куыйик ийиси де шыкпайтаган эди. Эм сонда Навуходоносор айтты: «Седрах,

Мисах эм Авденагодынь Алласы разы болсын. Онынъ белгилери атаклы эм Онынъ кереметлери куватлы! Патшалыгы Онынъ – оьмирлик патшалык, эм иелиги Онынъ – ырувдан ырувга». Эм патша Седрах, Мисах эм Авденагоды Бабыл элинде йогары дережелерге коьтерди.

ДАНИЯЛ 3

Даниял анъламсыз соъзлердинъ маънесин анълатады

Навуходоносордан сонъ Бабылда Белтешасар патша болды. Бир кере ол озининъ мынъ мырзасына дастархан тизди. Сонынъ ушин Белтешасар кызметшилерине Ерусалимнен, Раббийдинъ табынув уйиннен онынъ атасы шыгарган алтын эм куъмис савытларды аькелдирди. Сол савытлардан патша, онынъ мырзалары эм хатынлары шагыр иштилер эм озлерининъ алтын, куъмис, бакыр, темир, агаш эм тас бут-аллаларын алгысладылар.

Бирден патшадынъ сарайынынъ, ас-сув ишилетаган боълмединъ иргесинде, шыраксалгышка карсылас, кол коьринди эм иргеге язып баслады. Патшадынъ, оны коьргенде, коркканнан сыпаты кашты, тизлери онынъ калтырады. Ол бакырды, ога буьтин Бабыл даналарын аькелмеге буйырды. Иргеде язылганды анълаткан аьдемди озининъ патшалыгында ушинши аьким этпеге ваьде берди. Тек Бабыл даналарынынъ бириси де иргеде язылганнынъ маънесин туьсиндиралмады.

Болган затты эситкен ханбийке, зияпет асы берилип турган ерге келди эм патшага Даниял акында хабарлады: «Патшалыгынъда Алладынъ Рухы конган, акылы эм билими болган Даниял атлы аьдем бар. Ол туьслерди йорайды, юмакларды шешеди эм анъламсыз затты туьсиндиреди». Даниялды аькелдилер, эм патша ога иргеге язылган соъзлердинъ маънесин туьсиндир деп, тиледи.

Даниял Белтешасар патшага, Алла ога онынъ оьктем болганы ушин эм кие савытларды алып, олардан, бутларды алгыслап, шагыр ишетаганлары ушин, ашувлы болганын анълатты. Сонынъ ушин Оннан бу язув йиберилген. Сонъ Даниял айтты: «Эм мене мунда язылганы: МЕНЕ, МЕНЕ, ТЕКЕЛ, УПАРСИН. Ол соъзлердинъ маънеси: МЕНЕ – Алла сенинъ патшалык суьреек куьнлеринъди санаган эм сонъын белгилеген; ТЕКЕЛ – сен шеккиде шегилгенсинъ эм айлак енъил болып табылгансынъ; УПАРСИН – сенинъ патшалыгынъ боьлинген эм мидий мен перслерге берилген». Сонда Белтешасардынъ буйырыгы ман Даниялга койы-кызыл кийимлер кийдирдилер, мойнына алтын шынжыр тактылар эм патшалыкта ушинши аьким этип атадылар. Сол куьннинъ туьнинде билдируьв толды: Белтешасар оьлтирилди, онынъ патшалыгын Дарий, Мидий патшасы бийледи.

ДАНИЯЛ 5:1–31

Даниял дува этеди

Белтешасардынъ тагын бийлеген патша Дарий де оьктем аьдем эди эм бутларга табынатаган эди. Ама ол Даниялды даналыгы эм йогары рухы уьшин суьйди.

Дарий оьзининъ патшалыгынынъ уьстине, олар буьтин ислерди юргистсин деп, юз йьрма басшы салмага токтасты. Оннан баска тагы да йогары дережели уьш ваьзир салды. Патшага авырлыгы келмесин деп, басшылар, ислердинъ тамамлавын этип, оларга беретаган эдилер. Даниял, уьш ваьзирдинъ бириси, баска ваьзирлерге эм аькимлерге коьре, оьзининъ акылы эм аьдиллиги мен баскаланатаган эди, эм патша оны буьтин патшалыкка салмага ойлайтаган эди. Сол заманда басшылар эм ваьзирлер Даниялды, куллыгын бардыралмайды деп шуьшлемеге бир сылтав излеп басладылар. Тек олар бир хаьте де, бир кемшилик те табалмадылар, неге десе Даниял патшага баьри яктан да алал эди.

Ахырында олар Даниялды патшадынъ алдында калай караламага болаягын ойладылар. Олар Даниял оьзининъ Алласына йыйы-йыйы дува этетаганын биле эдилер. Солды да олар патшага келдилер эм отыз куьннинъ бойында тек патша Дарий болмаса, эш бир алладан яде аьдемнен бир зат тилемеске тыйым салган занъ шыгармага керегин айттылар. Бу занъды бузган аьдем арсланлар капалган шонъкырга тасланаяк. Патша, бу тилектинъ туьп маьнесин билмеген себеп, сондай занъды бегитпеге разы болды.

Даниял, янъы занъ акында эситсе де, оьзининъ Алласына дува этуьвин коймады. Куьнине уьш кере ол, тизине шоьнъкип, оьзининъ боьлмесинде, Аллага шуькир этип, дува этетаган эди. Сондай заманларда Онынъ тувган Ерусалим шахары бетке караган боьлмединъ терезелери ашык эди, Алладынъ табынув уьйи бузылмай туруп, оннан Алладынъ ярык данъкы коьринетаган болган.

Даниялды коьрип болмаган ашувлы аьдемлер, ясыртыннан карап, ол оьзининъ Алласына дува этип, рагимлик тилейтаганын коьрдилер эм сол зат акында патшага тез ок билдирмеге токтастылар.

Даниял арсланлар ман бир шонъкырда

Даниялды коьрип болмаган сарай кызметшилери патша Дарийге, Даниял, патшадынъ занъына да карамай, куьнине уьш кере озининъ Алласына дува этеди деп, билдирдилер. Ол затты эситкен патша айлак кайгырды эм Даниялды куткармага токтасты. Ама сарай кызметшилери, мидий эм перслердинъ занъына коьре, патшадынъ колы салынып беркитилген буйырыгын толтырмай болмайтаганын айттылар. Сол заманда патша Даниялды арсланлар болган шонъкырга тасламага буйырды. А Даниялга булай деди: «Сен дайым да кызмет кылган Алланъ сени куткарсын!» Сонъ патша озининъ сарайына кайтты, кешки асын да ишпей ятты, ама танъ атканша уйкы таппады. Патша танъда Даниял тасланган арсланлар шонъкырына асыкты эм оны мунълы давазы ман шакырды: «Даниял, тири Алладынъ кулы! Сен дайым да кызмет кылган Алланъ сени арсланлардан куткаралдыма?» Даниял явап берди: «Меним Аллам Оьзининъ маьлегин йиберди, эм ол арсланлардынъ авызын капады, олар мага хаьте этпедилер, неге десе мен Алладынъ алдында куьнасыз болып шыктым, сизинъ алдынъызда да шуьшим йок, мен бир кыянат та этпегенмен».

Даниял сав-саламат болганына Дарий ак юректен суьйинди эм оны шонъкырдан шыгармага буйырды. Шыгарганда, ога арсланлар бир зыян да этпегени коьринди. Патшадынъ буйырыгы ман Даниялды шуьшлеген аьдемлерди аькелдилер эм оларды сол ок шонъкырга аттылар. Шонъкырдынъ туьбине етер-етпес, оларга арсланлар атылдылар эм йырткышладылар.

Соннан сонъ патша Дарий буйырык язып, патшалыгынынъ буьтин ерлерине йиберди. Бу хатта ол патшалыгынынъ буьтин халкларына Даниялдынъ Алласын сыйламага буйырды, неге десе Даниялдынъ Алласы – Оьмирли Алла, Онынъ патшалыгы шетсиз-кыйырсыз. «Ол коршалайды эм куткарады, коькте эм ерде кереметлер эм нышанлар коьрсетеди. Ол Даниялды арсланлардан куткарды!» – деп язылган бу хатта.

ДАНИЯЛ 6:12-27

Ювытлардынъ есирден кайтувы

Ашшура аьскерлери Керуъв патшалыкты, Израилди, енъип, Израил халкын есирге аькеткенин биз оқыганмыз. Бу зат Масихтинъ туваягыннан ети оьмир алдын болган. Юз йыл озганнан сонъ, мидийлердинъ эм бабылшылардынъ бирлескен аьскерлери экийыллык курсавдан сонъ, Ниневия шахарын алдылар. Бабыл, куватлы оькимет болып, конъысы ерлерди тонады, солардынъ ишинде Кубыла патшалыкты, Юдады, эм ювытларды есирге аькетип турды.

Ама куватлы Бабыл империясынынынъ да сонъы келди. Оны мидийшилер эм перслер енъип алдылар. Персиядынъ патшасы Кореш ювытларга оьзлерининъ тувган ерлерине кайтпага ызын берди. Ол оьзининъ буьтин патшалыгына билдирди: «Сойтип айтады Кореш, перс патшасы: ер юзинде буьтин патшалыкларды мага Раббий, Аспаннынъ Алласы, берди. Ол мага Оьзине Юдадагы Ерусалимде табынув уй курмага буйырды. Онынъ халкыннан болганлар, баъри де, – Алла олар ман болсын, – Юдадагы Ерусалимде, Раббийге, Израилдинъ Алласына, табынув уй курсынлар». Тувган юртларына туьрли Израил ырувларыннан кырк мынъ ювыт кайтты, ювытлардынъ коьбиси Юдадынъ ырувыннан эдилер. Ама ювытлардынъ коьплери перс эллеринде калды.

Тувган юртларына кайтканынынъ экинши йылында ювытлар, курылысты басламага деп, Ерусалимде йыйылдылар эм янъы табынув уйдинъ негизин салдылар. Алдынгы табынув уйди эслеринде туткан ясы уйкен дин куллыкшылары, левийшилер эм ырувлардынъ басшылары, янъы табынув уйдинъ негизи салынатаганын коьрип, давазларын йибериپ йыладылар, баскалары болса, тавыслап суьйиндилер. Суьйинишли тавыслар йылавдынъ сеслери мен косылдылар, эм олардынъ коьтеринки давазлары эрекке эситилди.

Янъы табынув уйининъ курылысын Зерубавел, ювыт патшасы Екониядынъ йиени, басшылады. Ама эртеден ювытлар яшаган ерлерди бийлеген халклар оларды коьрип унамадылар эм, ювытларды коркыстып эм оларды перс патшасы Артаксеркс алдында шуьшлеп, табынув уйининъ курылысына орав салып басладылар. Олар табынув уйдинъ курылысын – перс патшасы, онынъ аты да Дарий эди, такка олтырганша, он бес йылга токтаттылар.

Патша Дарий патша Корештинъ буйырыгын беркитти эм Ерусалимге, табынув уйининъ курылысын битирмеге деп, хат йиберди. Янъы табынув уйдинъ курылысы Адар айдынъ ушинши куьнине, патша Дарийдинъ патшалык суьруьвининъ алтыншы йылында кутылды.

ЭЗРА 1 – 6

Ханбийке Эстер

Персия патшасы Ксеркс уйленмеге ойлады. Ол озынинъ патшалыгынынъ буьтин ерлерине, патшалыктынъ бас каласы Сузыга энъ сылуw кызларды йыйып аькелмеге деп, атлылар йиберди. Онда кызларды он эки айдынъ бойында патша ман йолыгьска аьзирледилер. Персияда сол вакытта ашшура эм бабыл аьскерлери оьз заманында есирге алган ювытлардынъ тувдыклары яшайтаган эдилер. Сузыда сол заманда ок Мардохей атлы бир ювыт яшайтаган эди. Ол озынинъ нагашакасынынъ кызын, Эстерди, тербиялайтаган эди. Кыз айлак сылуw эм субай эди. Онынъ атасы эм анасы яшавдан тайган сонъ, Мардохей Эстерди озынинъ кызындай этип оьстирди. Патшалыктынъ бас каласы Сузыга энъ сылуw кызларды йыйып баслаганларында, патшадынъ уйине Эстер де шакрылды. Патшага Эстер баска сылуwлардан коьре бек ярады. Ол кыздынъ басына патшадынъ тажын салды эм ханбийке этти. Эстер ушин патша оьзлерининъ буьтин мырзаларына эм патша кызметшилерине той-зияпет этти, кыралдынъ туурли ерлерине патша юмартлыгы ман савгалар уьлестирди. Эстер болса, Мардохей ога насыьхатлаганынша, оьзи кайсы ырувдан экени акында бир зат та айтпады.

Тезден патша озынинъ мырзаларынынъ бириси, Аманнынъ, дережесин коьтерип, оны баска мырзалардынъ басшысы этип салды. Патша уйининъ баьри кызметшилери, патшадынъ буйырганынша, Аманнынъ алдында тизлериннен шоьгип, ерге дейим ийилетаган эдилер. Тек Мардохей ийилмейтаган эм тизине де шоькпейтаган эди. Аман каты ашувланды эм Ксеркстинъ патшалыгындагы баьри ювытларды оьлтирип йок этпеге ойлады.

Ол Ксеркс патшага айтты: «Сенинъ патшалыгынънынъ баьри яшарлык еринде баска халклардынъ арасында шашылып эм таралып яшайтаган бир халк бар. Олардынъ занълары баска халклардыкыннан оьзге, патшадынъ занъларын олар толтырмайды». Патша Аманга сосы халк пан оьзи суьйгенинше этпеге ызын берди. Эм атлылар Ксеркстинъ патшалыгындагы буьтин уьлкелерге хатлар аькеттилер, онда он экинши айдынъ (Адар айынынъ) он уьшинши куьнинде баьри ювытларды, кишкейиннен уьйкенине дейим, саьбийлерди эм кыскаяклыларды, бир куьннинъ ишинде

оьлтирип, кырып, ер юзиннен йок этпеге эм олардынъ мал-муьлк-
лерин таламага деген буйырык бар эди. Эм патшадынъ буйырыгы
еткен ерлерде ювытларда кара кайгы эди: ораза, эм сыйт, эм бозлав.

ЭСТЕР 1 – 3

Ханбийке Эстер (ызы)

Сол зат акында эситип, Мардохей Эстер ханбийкеге патшадынъ буйырыгы акында билдирди эм ога, патшага оъз халкы уьшин тилемеге эм патшага кешируув акында ялбармага деп, тапшырды. Эстер Мардохейге кулы аркалы яваплады: «Шакырылмай патшадынъ ишки азбарына барган аър кимге бир оьким – оьлим. Тек эгер патша ога оьзининъ алтын аса таягын созса, сав калаяк. А мен патшадынъ алдына отыз куьннен бери шакырылган йокпан». Мардохей Эстерге явапка булай деди: «Сен, ювытлардынъ ишиннен патшадынъ уьйинде сынъар оьзинъ куткарылаяксынъ деп, ойлама. Ким биледи, белки, сосындай куьнлерге деп, сен ханбийке санына еткен боларсынъ?» Эстер Мардохейге яваплады: «Бар, Сузы шахарында болган баъри ювытларды йый, эм мени уьшин ораза тутынъыз, уьш куьн – не кеше, не куьндиз – ашаманъыз эм ишпенъыз. Эм мен де таъвкелерим мен соьйтип ораза тутайым, сонъ, йорыкты бузсам да, патшадынъ алдына барайым. Эгер мага оьлмеге керек болса, оьлермен». А сол арада ашувлы Аман Мардохейди аспага деп, бийиклиги йырма бес метр болган дарагаш аьзирлеген эди.

Уьшинши куьн Эстер ханбийке кийимин кийди эм ишки азбарга, патшадынъ боьлмесине барды. Патша Эстерге алтын аса таягын созды. Эстер, ювыклап келип, аса таякка тийди эм патшады Аман ман бирге сол куьнги зияпет аска шакырды. Патша эм Аман зияпетке келдилер. Олар шагыр ишип турганда, патша сорады: «Ханбийке Эстер, сенинъ кайдай уьмитинъ бар? Сенинъ тилегинъ кайдай?» Ханбийке яваплады: «Меним уьмитим – меним яшавым мага савгалансын, эм тилегим меним – меним халкыма яшавы савгалансын. Неге десе сатылганмыз биз, мен эм халкым меним, ер юзиннен йок этилмеге, оьлтирилмеге эм кырылмага». Соьйтип патша, онынъ хатыны ювыт экенин билди эм Аманнынъ кара ниетин анълады. Патшадынъ буйырыгы ман, Аманды онынъ Мардохейге аьзирлеген дарагашына астылар.

Тек патшадынъ перс патшалыгында ювытларды кырып йок этпеге деген буйырыгын токтатып яде туьрлендирип болмай эди, неге десе ол патшадынъ аты ман язылып, патшадынъ мухыры ман беркитилген эди. Сол заманда каьтиплер патшадынъ янъы

буйырыгын яздылар: патша ювытларга баъри шахарларда йыйылып, оъзлерининъ яшавларын коршаламага ызын беретаган эди. Юз йырма ети патша куралында, Индиядан Эфиопияга, аргымак патша атларында атлылар атландылар эм тез арадан патшадынъ буйырыгы сол юртлардынъ аъкимлерине еткерилди. Ювытлардынъ куткарылувы акында Мардохей Пурим деп атап йыл сайын байрам озгармага токтасты.

ЭСТЕР 4 – 10

Нехемия Ерусалимнинъ иргелерин курайды

Иудей Нехемия Перс патшасы Артаксеркстинъ хансарайында, бас шахары Сузыда, абырайлы патша кызметшиси болган.

Онынъ кардашларынынъ бириси эм тагы да бир неше аъдем Ерусалимнен Персияга келдилер. Нехемия кардашыннан Ерусалим эм онда калган ювытлар акында сорастырып баслаганда, ол Нехемияга бу хабарды айтты: «Есирге аькетилмей, оьзлерининъ элинде калган жуьйтлер уйкен кыйынлыклар эм корлык шегедилер. Ерусалимнинъ иргелери бузылганлар, эм онынъ капылары яндырылган». Бу созлерди эситип, Нехемия олтырды эм йылады. Ол бир неше куън кайгыда болды, эм, Артаксеркс оны Ерусалимге йиберсин эм шахардынъ иргелерин янъыдан курмага ызын берсин деп, ораза тутты эм Аллага дува этти.

Патша Артаксеркс Нехемияды Ерусалимге йиберди, эм Нехемия ювытлар ман бирге шахардынъ бузылган иргелерин эм капыларын туъзетип баслады. Ол зат акында ювытлардынъ явлары эситтилер эм, коркыстып, курылысты токтатайк болып каьрледилер. Тек Нехемия оьзининъ аъдемлерин савытлады. Иргединъ курылысына тас тасыйтаганлар бир колы ман ислеп, экинши колында савыт ыслайтаган эдилер. Курувшылардынъ баьриси де кылыш пан савытланган эдилер, куллык кеше-куьндиз токтамайтаган эди. Раббийдинъ Колы курувшыларды коршалайтаган эди, эм Бабыл аьскери Ерусалимди бузып якканы юз кырк йыл озганы сонъ, ирге янъыдан салынды.

Етинши ай келгенде, буьтин халк майданда йыйылды. Дин куллыкшысы Эзрага Раббий Исраилге берген Мусадынъ Таурат китабын аькелмеге буйырды. Дин куллыкшысы Эзра Таурат китабын аькелди эм баьри йыйылганлардынъ – эр кисилер, хатынлар эм баьри туьсингенлердинъ алдында танънан туьске дейим окыды. Буьтин халк эс этип Таурат китаптынъ созлерин тынълады. Эзра Раббийге шуькир этти, атаклы Аллага, эм буьтин халк: «Эмин, эмин», – деп, колларын коькке коьтерип, яваплады, сонъ баьриси де, тизлерине шоьгип, Раббийге сежде кылдылар.

НЕХЕМИЯ 1 – 8

---

* «Эмин» бурынгы ювыт тилиннен коьширгенде: «акыйкат, соьйтип болсын».

Халк Аллага тевбе этеди

Сол айдынъ йырма доъртинши куьнинде буьтин Исраил уллары йыйылды – ораза тутатаган эм кетен кумаштан тулланув кийимлер кийгенлер, олардынъ басларына, ювытларга ораза туткан заманында тийислисинше, куьл себилген эди. Исраил уллары баска ырувлардан айырылдылар эм оьзлерининъ куьналары эм аталарынынъ кыянатлары акында куьналарын аштылар. Бир орында турып, олар куьннинъ доъртинши кесегин Раббийдинъ, оьзлерининъ Алласынынъ, Тауратыннан китаплар окыдылар, эм куьннинъ доъртинши кесегин Раббийге, оьзлерининъ Алласына, куьналарын ашып эм эм табынып озгардылар. Бийикликте левийшилер Ешуа, Бани, Кадмиил, Шевания, Бунни, Шеревия, Бани, Кенани турдылар эм Раббийге, оьзлерининъ Алласына, тавыслап ялбардылар. Левийшилер айттылар: «Турынъыз, Раббийди, оьзинъиздинъ Алланъызды, оьмирлерге данъкланъыз. Сенинъ данъклы атынъ, Раббий баъри алгыс-мактавлардан да йогары. Сен, Раббий, сынъарсынъ, Сеннен баска Алла йок. Сен аспаннынъ аспанын эм онда болган буьтин затты, ерди эм онда болган буьтин затты, денъизди эм онынъ ишинде болган буьтин затты яраткансынъ, Сен баъри затка ян бересинъ, эм аспаннынъ аьскерлери Сага сыйынады».

Халк, оьзининъ куьналары эм саткыншылыгы уьшин тевбеге келип, Раббийге дува этти: «Эм энди, Алламыз бизим, атаклы Алла, куьдиретли эм коркынышлы, оьзининъ келисуьвин саклайтаган эм Оьз халкына рагимли! Биз, патшаларымыз эм мырзаларымыз, дин куллыкшыларымыз пайхамбарларымыз, аталарымыз эм буьтин халкынъ Сенинъ, – Ашшура патшаларынынъ куьнлериннен алып эм буьгуьнги куьнге дейим, – Сага аз азап шеккен деп, коьринмесин. Сенинъ бизим басымызга йиберген язаларынъ акыйкат. Сен туврашыл оьким эттинъ, а биз шуьшлимиз. Соннан себеп биз язба кебинде келисуьв аламыз – Алладынъ занъын бузбав эм онынъ баъри йорыкларын эм парызларын толтырув. Биз ога кол саламыз, эм оны бизим патшаларымыз, бизим левийшилеримиз эм бизим дин куллыкшыларымыз моьр салып, беркитеди». Йогары кызмет кылувшылар бу занъга кол салганлар эм оьзининъ моьри мен бегиткенлер. Баска халк, дин куллыкшылары, левийшилер, капышылар, йыршылар, табынув уьйде кызмет кылувшылар эм

тыс кыраллардынъ Алладынъ занъына бойсынган аъдемлери, олардынъ хатынлары, улары эм кызлары, акылы болган аър ким, оъзлерининъ халкынынъ сыйлы аъдемлерине косылып, сосы келисуъвди ант этип аладылар.

НЕХЕМИЯ 9:1–6; 9:32 – 10:29

Аюптынъ азап шегуви

Ус элинде туврашыл эм бек бай Аюп атлы аьдем яшайтаган эди. Ол айлак таза, аьдил, Алладан коркатаган эм яманлыктан эрек туратаган аьдем эди. Онынъ ети улы эм уьш кызы бар эди.

Бир кере Аллага шайтан келди, эм Раббий оннан сорады: «Сен кайдан келдинъ?» Шайтан яваплады: «Мен ерди кездим эм оны буьтин айланып шыктым». Раббий ога айтты: «Меним кулым Аюпка сен эс эттинъме? Неге десе ер юзинде ондай таза, аьдил, Алладан коркатаган эм яманлыктан эрек туратаган аьдем йок». Сол заманда шайтан Раббийге: «Аюп Сеннен босына коркама? Оны, онынъ уйин, онынъ болган баьри затын Сен коршаламайсынъ-ма? Онынъ колы тийген баьри исти Сен кабыл эттинъ, эм онынъ мал суьруьвлери буьтин ерде яйылады. Ама Сен колынъды созып, онынъ болган затына тийсенъ, – ол Сага кабыл этерме?» Эм Алла шайтанга айтты: «Онынъ буьтин болган заты сенинъ колынъда».

Шайтан, сондай ызын алып, Аюпка, туьрли амаллар тавып, зарар этип баслады. Ол онынъ баьри балаларын оьлтирди эм мал-муьлкин йок этти. Аюп зарланып эм Аллады яманлап басламады, айтты: «Раббий берди, Раббий алды; Раббийдинъ аты данъклансын!» Эм хатынына айтты: «Биз Алладан ийгиликлерди алаякпыз, а кыйынлыкларды алмаякпызба?» Оьзининъ эш бир соьзи мен Аюп Раббийдинъ алдында куьналы болмады. Сол заманда ибилис ога коркынышлы мараз тийдирди – ол аягыннан басына дейим ший яра болып котырланды. Аюптынъ азабы куьшли эди, эм ол яшавдан туьнъилди.

Онынъ уьш тенъи, Аюптынъ басына туьскен баьле-каза акын-да эситип, онынъ коьнъилин ашпага келдилер. Тек коьнъилин авлаван олар – Алла туврашылларды язаламайды – солды да, Аюптынъ бир шуьши бар болар деп, шуьшлевге коьштилер. Тек Аюп оьзининъ туврашыллыгын яклады. Ол тенълерининъ соьзлерин тынълаганы аз эди. Ол Алла ман соьйлегиси келди. Аюп ога сондай азаплар неге йиберилгени акында сорады, ама куткарылынувына уьмитин уьзбеди: «Мен билемен, Куткарувшым меним сав эм сонъгы куьнде ол мени топырактан янландыраяк, эм мен Аллады коьреекпен».

АЮП 1; 2; 4; 5; 19:25–26

Аюп сынавлардан сонъ

Аюп тенълери мен сойлеп турган заманында куъшли елдинъ сеси эситилди эм Раббийдинъ Оъз давазы эситилди. Алла Аюпка сораулар берип баслады, оларга аъдем явап берип болмас эди, эм Аюп Алладан эсап талаплап болмаягын анълады. Алла биз Онынъ акында билгенлеримизден йогары. Алла сойлеп ку-тылганында, Аюп Ога айтты: «Билемен, Сен баъри затты да этип боласынъ эм Сенинъ ниетинъе буршав салып болмайды».

Алла, Аюпты сынап, ога толысынша йойганын кайтарды эм ал-дын болганыннан да эки кабат коъп берди. А маънесиз юбантувшы болган, Аюпка карсы Онынъ акында акыйкат болмаган соъзлер айткан тенълерине каарланды. Сонынъ уъшин Алла оларга оъзлери уъшин курманлык аъкелмеге, эм Аюпты олар уъшин дува этпе-ге тилемеге буйырды, неге десе Ол тек Аюптынъ дуvasын кабыл этеек. Аюптынъ тенълери Раббийдинъ буйырыгын толтырдылар эм Аюптынъ дуvasы ман Алладан кешируъв алдылар.

Сынавларды оъткен сонъ, Аюпка кардашлары, аъптелери эм баъри таныслары келдилер эм ога савгалар аъкелдилер. Алла Аюптынъ сонъгы куънлерин алдынгыдан да артык кабыл этти. Аюп шеккен баъле-казаларыннан сонъ узак йыллар яшады, онынъ тагы да ети увылы эм уъш кызы тувды. Ер юзинде Аюптынъ кыз-ларындай ийги хатынлар йок эди.

Аюп картлыгында, яшавдынъ завкын суърип, дуныядан тайды.

АЮП 38 – 42

Забур

Забур – Кие китаптынъ энъ де окылатаган китапларынынъ би-
риси. Ол куый сеси шыгарылып йырланатаган юз эллиге ювык
зикирден туъзилген. Зикирлер Аллага алал аъдемлердинъ юрегин
кыйнайтаган затларды билдиреди: ер юзинде болатан кыянат-
лар ушын кайгырув, ярыклык каранъалыкты енъеегине уьмит,
оьзининъ куьналары ушын тевбе этуьв эм Алладынь савгалаяк
куткарылувына сенуьв. Энъ де йогары дертленген зикирлер Иса
Масихтинъ келееги акында пайхамбарлык балавларга бийиклейди.

Зикирлер акында соьз бардырылса, Дауттынъ зикирлерин эске
аладылар, неге десе олардынъ коьплерин ол язган. Тек Забурда
баска авторлар язган зикирлер де бар. Коьплеген христиан дува-
ларда забурлардан алынган соьзлер бар. Бу китапта мысалыга биз
эки Забурды келтиремиз.

Забур 1

Ырызсызлардан кенъес излемеген эм куьналылардынъ йол-
ларына туьспеген, намыссызлардынъ йыйынларында олтыр-
маган – наьсипли ди; ол Алладынь Занъыннан эрк алады,
Онынъ Занъы акында кеше-куьндиз ойлайды. Ол, сув ягасында
оьсетаган, оьзининъ емисин заманы ман беретанган эм япы-
рагы дайым да ясыллай калатаган теректей; аьр эткен исинде
етимис табады. Ырызсызлар солай тувыллар; олар, каты ел
коьтерген топырактай. Солды да ырызсызлар кыямет куьнинде
язаланажлар, туврашыллардынъ йыйынында куьналыларга
орын табылмаяк. Раббий туврашыллардынъ йолын биледи,
ырызсызлардынъ йолы оьлимге аькетеди.

Забур 150

Аллады кие орнында мактанъыз; куьдиретин коьрсеткен
коьклерде Оны данъкланъыз! Уллы ислери ушын, Онынъ
куватын мактанъыз, эсапсыз бийиклиги ушын данъкланъыз.
Данъкланъыз Оны карнай сеси мен, арфа эм лирады шертип.
Дуьмбирдетип даул согып эм биювлер мен мактанъыз, кыл-
лы саз алатлар эм сыбызгы ман данъкланъыз. Занъырдавык
сесли давылбаз эм кимваллар согып мактанъыз, коьтеринки
авазлы дуьмбирдевиклер мен данъкланъыз. Тыныс алган
баъри янлылар Раббийди данъкласын! Раббийди мактанъыз!

Забурдан ятлавлар

Сенинъ атынъды билгенлер, Сага таянаяклар, неге десе Сен, Раббий, Сени излегенлерди ярдамсыз калдырмаксынъ (9:11).

Коьклер Алладынъ данъкын ашыклайды; коьклер аспаны Онынъ колларынынъ ислерин коьрсетеди (18:2).

Буьтин ер юзи Раббийди оьрметлесин; дуныяда аьр бир яшаган Оны сыйласын, калтырап турсын (32:8).

Сынап кара эм коьр Раббийдинъ яхшылыгын, Ога сыйынган киси наьсипли ди. (33:9).

Барар йолынъды Раббийге тапшыр, Ога сыйын, Ол керек затты этер (36:5).

Кыйналган куьнинъде Мени шакырсанъ, Мен сени куткарам, эм сен Мени данъкларсынъ (49:15).

Аллам, мага бир таза юрек ярат, рухымды янъырт, тувра йолдан барайым. (50:12).

Халкым! Аллага аьр заман уьмитлен; Онынъ алдында юрегинъ-ди аш; Алла – бизим сыйынув орнымыз (61:9).

Дуныя Сенинъ йолынънан бармага уйренсин, баьри миллет-лерге Сен Куткарувшы болганынъ белгили болсын (66:3).

Тавлар болмай турып, Сен дуныя ман ерди кеплегеннен алдын да, Оьмирлерден оьмирлерге Сен – Алласынъ (89:3).

Ама Раббий – меним беркитпем, меним Аллам – Каям эм сыйынув орным (93:22).

Данъкла Раббийди, яным меним, Онынъ буьтин ийгиликлерин эш мутпа (102:2).

Коьклер ерден калай бийик болса, Оны сыйлаганларга солай уйкен Онынъ шапагаты (102:11).

Раббийди сыйлав – даналыктынъ басы. Онынъ буйырыкларын толтыратаганлар – анъламлы. Раббийге оьмирлерге данък болсын! (110:10).

Раббий меним ягым – коркпаякпан. Аьдем мага не зат этер? (117:6).

Яс ийгитке яшав йолын таза этип калай сакламага болар экен? Сенинъ соьзинъе бойсынса, болар (118:9).

Мен – Сеникимен, куткар мени (118:94).

**Сенинъ соъзинъ – меним
аякларыма шырак,
йолыма ярык шашкан нур.**

Забур 118:105

Коъзяслары ман эгин шашканлар куванып аслык ораяклар (125:5).

Раббий Ога ялбарганларга, Ога ак юреги мен дува эткен аър кимге ювык (144:18).

Таварыхлар Китабы

Кие китаптынъ бириси Сулейманнынъ Таварыхлары деп аталады. Ол яс-явкага каратылган эм кыска насихатлардан туъзилген; олардынъ коьбиси даналыгы ман белгили Сулейман патша ман язылган. Таварыхлардынъ темалары – даналык, туврашыллык, Алладан коркув, билим, эдаплык, оьзин тыюв, шалыс-кырлык, сабырлык, Аллага сыйынув, ярлыларга ярдам, явларга рагимлик, балаларды тербиялав, тувралык, аьдиллик, дурыс ой эм т.б. Таварыхлар Китабыннан бир неше насихатлар келтиремиз.

Даналыктынъ басы – Алладан коркув; тек акылсызлар даналыкты эм насихатлавды унамайдылар (1:7).

Тынъла, улым меним, атанънынъ насихатлавын эм ананънынъ да кенъесин кери таслама (1:8).

Улым меним! Сени куьналылар оьзлери як этпеге куьресселер, разы болма (1:10).

Баъри юрегинъ мен Раббийге ыйнан, оьзинънинъ акылынъа таянма. Эткен баъри затларында Онынъ мырадын билмеге куьрес, Ол сага тувра йолды коьрсетер (3:5-6).

Раббийдинъ тербиялавын, улым меним, кабыл этпей койма, Онынъ шуушлевин авырлыкка санама, неге десе, ата суьйген баласын тербиялаганындай, Раббий де суьйген аьдемин тербиялар (3:11-12).

Ким ярлыды корлайды, сол Яратувшыды яманлайды; Раббийди сыйлайтаган муктажы болганга ярдам этеди (14:31).

Туврашылык миллетти коьтерер, а куьна – аьр халкка айып (14:34).

Аьдем оьзининъ йолын ойланады, ама Раббий онынъ абытларын йолландырады (16:9).

Атасын тонап, анасын кувган ул – беташкыш эм уятсыз (19:26).

Балады ястан тувра йолга салсанъ, ол картайганда да сол йолдан таймас (22:6).

Эгер сенинъ явынъ аш болса – оны тойдыр; сув ишкиси келсе – сув ишир (25:21).

Увазшыдынъ китабы

Сулейманнынъ Товарыхлары китабынынъ ызында Екклесиасттынъ Китабы (яде Увазшыдынъ Китабы) орынласкан. Ога, Товарыхлар Китабындагы насихатларга усаган, аьлемет дана зикирлер киргистилген. Солардынъ бир нешевин келтиремиз.

Аьр не зат та босына, дейди Екклесиаст, боп-босына! Дуныядынъ аварасы! (1:2).

Кайгырув куълмеден ийги, неге десе юздинъ кайгылы болувы юрекке пайдалы. (7:3).

Даналык кавгадынъ савыт-садагыннан ийги; ама бир куьналы коьп ийгиликти йок этер (9:18).

Шонъкыр казган киси ишине оьзи туьспеге болар, иргеди опыратканды – йылан шагар (10:8).

Ийгилик эт те сувга ат, неге десе бир кесек заманнан сонъ, сен оны янъыдан табарсынъ (11:1).

Йигит, яс заманынъда шатлан, юрегинъ яслыгынъда суьйинсин! Юрегинъ суьйген, коьзинъ коьрген йолларда юр, тек бил, баьри бу затлар сени Алла оькимине аькелеек. (11:9).

Авыр куьнлер келмей, «Мен оларда бир завк та таппайман» – деп, олар акында айтаяк йылларынъ ювыкламай турып, Яратувшынъды сол яслык заманынъда эсте тургыст. Авыр куьнлер келмеден: «Оларда бир куваныш йок» – деп, айтаяк йыллар басынъа келмей, куьн, ай, ярык эм юлдызлар соьнмей, ямгыр артыннан янъы булытлар келмей, яслыгынънан Яратувшынъды эсте сакла. Келер куьн: уьй саклавшылар калтырарлар, куьшли эрлер аьлсизленер, ун тартканлар азаярлар, терезеден караганлар мыдах боларлар. Орамга шыккан капылар тиекленер, термен сеси токтар; аьдем куслардынъ сарнавларыннан уянар, ама йырлар эситалмаяк. Аьдемлер бийиклевлерден, орамлардагы кыянатлыклардан коркаяклар; миндаль шешекей атар, ширкей авырланар; каперс шашылар; неге десе аьдем оьмирлик уьйине кетер, бозлавшылар орам бойы ман юерерлер. Куьмис йип уьзилмей, алтын аяк шатламай, шокрыак янында шоьлмек кырылмай, куйы тегершиги сынмай турып, Яратувшынъды эсте тургыст.

Тен оъзи келген ерге, топыракка, кайтпай, ян десе, оны берген Аллага кайтпай, Яратувшыньды эсте тургыст. «Бос, баъри зат – бос! – деди Уваз айтувшы. – Баъри зат бос!» (12:1-7).

Пайхамбарлар

Эски Антласувдынъ коьбисин пайхамбарлардынъ китаплары туъзеде: Ешаядынъ, Еремиядынъ (ога Варух ярдамласкан), Езекиилдинъ, Даниялдынъ эм тагы да он эки пайхамбарлар китабы; пайхамбарлардынъ аты ман аталган китаплардынъ иштелиги уыйкен болмаган себеп, оларга «кишкей...» деп айтадылар. Олар Хошея, Йоел, Амос, Авдий, Юнус, Мика, Нахум, Хабакук, Сепания, Хагай, Зекерья эм Малахия пайхамбарлардынъ китаплары.

Пайхамбарлар тек келеектегин билдиретаган аьдемлер болмаганлар (ондай зегенликлери де болмага болаяк). Олардынъ кызмет кылуварынынъ маьнеси баска затта: тоьгеректеги аьдемлерге буьтин болатан затлардынъ акыйкат маьнесин анълатув – бурында, аьли эм келеекте. Пайхамбарлар мутшак Исраилге ол ер юзиндеги халклардан баска экенин эске туьсиретаган эдилер. Исраил – Алла оны Оьзининъ халкы деп атаган халк, эм Ол оны ман Антласув беркиткен халк. Онынъ келеектегиси тыскы оьзгерислерден себеп болмай, а ол оьзининъ Раббийине калай алал болып калганы себеп болган. Пайхамбарлардынъ китапларында ашы шуьшлев соьзлери ярык уьмитке эм берк сенимге авысадылар: ахырында аьдемлер Раббий Аллага бурылаяклар эм Онда оьзининъ куткарылувын табаяклар.

Пайхамбарлар Исраил улларына оьзлерининъ атыннан шакрып соьйлемедилер – олар Алла Оьзи берген ашыклавды айттылар. Пайхамбарлардынъ билдируьвлери нышанларга эм юмакларга толы эди, солды да оларды туьсинмеге де енъил тувыл эди. Тек оьмирлер озган сонъ, аьдемлер пайхамбарлардынъ соьзлерининъ акыйкатлыгын коьрдилер эм болган оьзгерислерде пайхамбарлардынъ билдируьвлерин таныдылар. Соьйтип Масих туваыктан бек эрте пайхамбарлар дуныяга Куткарувшы келеегин, Ол аьдемлерди куьнадан эм оьлимнен куткарып, ер юзинде оьмирлерге Оьзининъ патшалыгын кураягын билдирдилер.

Эм буьгуьн, пайхамбарлардынъ китапларын окыганда, биз онда тарихлик хабарлардан эм яшавга энген билдируьвлерден баска болып, аьдемнинъ Аллага келетаган йоллары акында эскирмейтаган хабарларды табамыз.

Ешая пайхамбар

Пайхамбар Ешая Иса Масих туваяктан ети юз йыл алдын яшаган. Ол ак юреги мен Алладынь данькын яйган, Израил халкынынъ экиюзли, ырыялы, Раббийден буратаган диншилигин селекелеген эм тевбеге кайтпага шақырган. Ол коьплеген шахарлардынъ эм халклардынъ уьстиннен Алла оьким шыгараягы акында, алдыда Масих келееги акында билдирген.

Ешая Израил халкын Аллага сыйынмага шақырды. Онынъ шақырувларынынъ бириси: «Сен билмейсинъме? Сен эситпегенсинъме, ердинъ шетлерин яраткан оьмирли Раббий Алла арымайды эм аьлсиремейди? Онынъ даналыгына акыл етпес. Ол арыганга карув береде, такаты таьвесилгенге куьдирет береде. Йигитлер арыйдылар эм карувсызланадылар, яс аьдемлер йыгыладылар, тек Раббийге сыйынганлар янъы куьш аладылар; карагуслардай, канатларын коьтерерлер, шабарлар эм арымаслар, барарлар эм аьлсизленмеслер».

Ешая пайхамбар Масихтинъ тувувын билдирди – аьлем дуныясынынъ Куткарувшысы, Иса Масихти. Ол Онынъ тувувы, яшавы, азаплар шегуьви, оьлуьви эм тирилуьви – юз йыллар озган сонъ болган эм Эски Антласув китабында язылган затлар акында.

Пайхамбар Ешая Масих акында булай айта эди: «Ол бизим кас-таларымызды Оьзине алды эм маразларымызды алып аькетти; а биз болсак, Алла бизди урды, язалады эм корлады, деп ойладык. Тек Ол бизим куьналарымыз уьшин яраланды эм кыянатларымыз уьшин азапланды; бизим дуныямыздынъ язасы Онда болды, Онынъ яралары ман биз эмлендик. Биз тентиреген койлардай адастык, аьр кимимиз оьз йолымыз бан кеттик; эм Раббий баьримиздинъ куьнамызды Оьзине алды. Оны эиетледилер, ама Ол Оьз эрки мен азап шекти, эм авызыннан сес шыгармады; соймага аькетилген кой эм кыркылатаган козы сес шыгармагандай, Ол да авызыннан сес шыгармады».

ЕШАЯ 40:28–31; 53:4–7

«Кылышларын сабанга авыстыраяк...»

Пайхамбар Ешаядынъ Китабында сонъгы заманлар эм коьп сакланган Масих акында, Алла ваъде эткен Куткарувшы эм дуныядынъ Иеси акында билдируувлер бар:

Сонъгы куьнлерде
Раббийдинъ Кие уйи тавлардынъ басы болаяк,
эм тоьбелердинъ уьстиннен коьтерилеек,
эм ога халклар агындай болып келееклер.
Эм коьплеген халклар келерлер, эм айтарлар:
«Юринъиз, Раббийдинъ тавына минеегинъиз,
Якыптынъ Алласынынъ уйине;
Ол бизди Оьзининъ йолларына уйрETER,
эм биз Онынъ сокпаклары ман барармыз».
Неге десе Сийон тавыннан йорык шыгаяк,
эм Раббийдинъ соьзи – Ерусалимнен.
Эм халкларга оьким этеек,
эм коьплеген ырувлардынъ айыпларын ашаяк;
кылышларын сабанга авыстыраяк,
эм найзаларын – оракка;
миллет миллетке карсы кылыш коьтермес,
эм согыс этип уйренмеслер.

ЕШАЯ 2:2–4

«Яманлык этпееклер...»

Раббий пайхамбар Ешаяга, Иса Масихтинъ, Алладынь Улынынъ, патшалыгында келеекте не зат болаягын, эм ер юзинде не яманлык, не кайгы болмаягын ашты.

Ол ярлыларга туврашыл оьким шыгарар,
ерде эзиетленгенлердинъ исин акыйкатлык пан шешер;

Онынъ аса таягы ерге урар,
соьзининъ рухы ман Ол намыссызды оьлтирер.

Онынъ белбавы – туврашылык,
Янбасларынынъ бавы – акыйкатлык.

Сонда боьри козы ман яшар,
эм йолбарыс улак пан бирге ятар;
эм бузав, яс арслан эм оьгиз бирге боларлар,
эм кишкей саьбий оларды айдар.

Эм сыйыр аюв ман бирге отлар,
эм бузав аюв баласы ман ятар,
эм арслан, оьгиздей, тобан ашар.

Эм саьбий йыланнынъ уясынынъ уьстинде ойнар,
эм саьбий колын йыланнынъ уясына созар.

Меним буьтин кие тавымда яманлык эм зарар этпееклер;
неге десе сувлар денъизди толтыргандай,
ер юзи де Раббийдинъ билими мен толаяк.

ЕШАЯ 11:4–9

Пайхамбар Хошея

Раббийден Керуув патшалык, Израил, бурылганы эм онда болган йорыксызлык эм бутларга табынув акында биз окыганмыз. Алла Оьзининъ пайхамбарлары аркалы аьдемлерге тилек салды эм, Израил халкын эм онынъ патшаларын акыйкат йолына кайтармак уьшин, язадынъ ызыннан яза йиберди, тек себеп болмады. Патшалар эм миллет йорыксыз яшав бардырдылар эм бутларга табындылар. Сонда Раббий бу патшалыкты бузбага эм онынъ халкын шапкыншылардынъ колына бермеге токтасты. Керуув патшалык шашылмага аз заман калганда, Пайхамбар Хошея Израилге оьз тилегин билдирди. Пайхамбар Хошеядынъ Китабында Алладынъ Израил мен айкасувы бай ман пише арасы айкасув кебинде коьрсетиледи, а халктынъ саткынлыгы пишединъ байына арамлыгы ман тенълестириледи. Мине кайтип пайхамбар онынъ акында айтады:

Раббийдинъ соьзин тынъланъыз, Израил уллары: бу ердинъ яшавшыларына Раббий оким шыгараяк, неге десе дуньяда не акыйкат, не рагимлик, не Алла акында билим йок. Наьлетлев эм алдав, аьдем оьлтируув, кырсызлык эм зийналык шетсизкыйырсыз, эм кан тоьгуувдинъ ызыннан кан тоьгуув. Меним халкым, бир зат билмеге унамайтаган, ер юзиннен йок этилеек: неге десе сен билимди унамадынъ, Мен де сенинъ Меним алдымда кие ислеринъди кери кагарман; сен оьзинънинъ Алланънынъ Тауратын муттынъ, Мен де сенинъ балаларынъды мутарман. Куванма, Израил, баска халклардай, шатланма, неге десе, сен оьзинънинъ Алланънан тайып, зийналыкка айландынъ.

Ама пайхамбар, эгер халк Раббийге кайтып, Ога тевбе кылса, Алла Оьзининъ халкын кабыл этееги акында айтады: «Раббийге, оьзинънинъ Алланъа, кайт, Израил; неге десе сен йорыксызлыгынъда зыян болдынъ. Мен оларды сав этермен, разылыгым ман суьермен эм оларга ашувлы болмаспан. Мен Израилге танъда туьскен шык боларман, ол лилия шешекейдей атар, эм, ливан кедр терегиндей тамырласып, оьрленер».

Тевбеге келген халктынъ келеегин Хошея эртеден билдирип айтты: «Израил улларынынъ саны не оьлшеп, не санап болмас,

тенъиз кумындай коьп болып, оьрленеек; оларга: „Сиз меним Халкым тувылсыз“, дегенлер, „Сиз тири Алладынь улларысыз“», деп айтаяклар.

ХОШЕЯ 1:10; 4:1-2, 6; 9:1; 14:2, 5-6

Пайхамбар Йоел

Пайхамбар Йоел кашан яшаганы белгисиз, ама ол Юдада пайхамбарлардынъ бириси болган деп, саналады. Ол келеекте болаякты, Раббийдинъ келеек куъни акында билдирген:

«Ай, кайдай куън! Эм сол куън, Раббийдинъ куъни, ювык: Куткарувшыдан йота соккандай келеек ол куън. Сийонда карнайларда ойнанъыз, Меним кие тавымда давилбазлар согынъыз. Буэтин ердинъ яшавшылары калтырасынлар, неге десе Раббийдинъ куъни келеятыр, неге десе ол ювык. Соннан сонъ Мен Рухымды аър бир инсанга шашаякпан, эм сизинъ улларынъыз эм кызларынъыз билдирувлер айтаяклар; аксакалларынъызга туъслер энеек, эм яс йигитлеринъиз нышанлар коъреек. Эм де кулларынъызга эм таавкелеринъизге сол куънлерде Мен Рухымды шашаякпан. Эм нышанлар коърсетермен: кан, эм от, эм туэтин. Куън каранъалыкка айланар эм ай – канга, Раббийдинъ куъни келеектен алдын, атаклы эм коркынышлы. Эм Раббийдинъ атын айтып шакырган аър ким куткарылаяк, неге десе Ерусалимде, Сийон тавында куткарылув болаяк, соьйтип Раббий айткан, эм баъри де, кимди Раббий шакыраяк, сав калаяк».

Коьп оьмирлер озган сонъ, элши Петер, халкка Иса Масих акында шаат эткенде, бу соьзлерди келтирген.

Йоел Израил алдынгы кебине кайтаягы акында билдиреди: «Мен Юдады эм Ерусалимди есирден кайтарган заманда, сол вакытта ок буэтин миллетлерди йыйып, Мен оларды Иосафат туэзлигине аькелеекпен эм оларга, Меним халкымды, Меним асабамды баска халклар арасында шашканлары уьшин, эм Меним еримди боьлгенлери уьшин, оьким шыгараякпан. Эм Меним халкым акында олар сыбага таслаганлар. Эм Раббий Сийон тавыннан бакыраяк, эм Онынъ давазы Ерусалимнен эситилеек; коьк эм ер шайкалаяклар, тек Раббий Оьзининъ халкынынъ коршалавшысы эм Израил улларынынъ калканы болаяк. Сол заманда сиз биле-ексиз: Мен – Сийонды, Меним кие тавымды мекан эткен, сизинъ Раббий Алланъыз; эм Ерусалим кие ер болаяк».

ЙОЕЛ 1:15; 2:1, 28–32; 3:1–2, 16–17

Пайхамбар Юнус

Бир заманда Раббий Юнуска айтты: «Тур, уйкен Ниневия шахарына бар эм онда пайхамбарлык эт, неге десе Мен онда кайдай яманлыклар этилетаганын билемен». Юнус, Аллады тынъламага унамай, Оннан Персис шахарына кашып кетпеге оялады. Ол Иоппия шахарына етти эм онда Персис шахарына кететаган кемеге олтырды. Ама Раббий куышли ел йиберди; денъизде куышли давыл кобтерилди, эм кеме бузылмага аз калды. Кемешилер аър кими оъзининъ алласына дува эттилер, эм, кемеди енъиллетер уышин, юклерди денъизге таслап басладылар. Сол вакытта трюмда каты уйклайтаган эди. Кемединъ басшысы, Юнусты уянтып: «Сен кайтип уйкламага боласынъ? Тур! Оъзинънинъ Алланъа дува эт, белки, Ол бизди куткара», – деди. Кемешилер айттылар: «Ким уышин биз сосындай баълеге калганымызды билер уышин, сыбага таслаягынъыз». Эм сыбага Юнуска туъсти. Сол заманда Юнус оларга: «Мени алынъыз эм тенъизге тасланъыз, эм денъиз тынар, неге десе мен билемен, меним уышин сиз бу уйкен давылга туъстинъиз». Юнусты денъизге тасладылар, эм денъиз сол такыйкада ок тынышланды. Кемеде болганлар, Раббийдинъ алдында коркып эм калтырап, Ога курманлык аькелдилер эм Онынъ алдында ант эттилер. Алла уйкен балыкка Юнусты ютпага буйырды. Юнус, балыктынъ курсагында уыш кеше эм уыш куып турып, Раббийге, оъзининъ Алласына, дува этти. Эм Раббий балыкка Юнусты ягага туъкирип тасламага буйырды.

Раббий Юнуска экинши кере айтты: «Тур, уйкен Ниневия шахарына бар эм онда Мен сага буйырганымды билдир». Бу кере Юнус Раббийди тынълады эм Ниневияга барды. Шахарга келгенде, ол орамларда пайхамбарлык соъзин айтып баслады: «Кырк куыннен Ниневия бузылып шашылаяк!» Ниневиядынъ патшасы, бу хабарды эситип, оъзининъ сарайын калдырды, патша кийимлерин шешип, абага – кетен кумаштан тигилген кийимге – кийинди эм баъриси де абага кийинип, ораза тутсынлар эм Аллага, буътин куыналарын кеширсин деп ялбарып, дува этсинлер деп, буйырды. Шахардынъ яшавшылары Аллага эм Онынъ пайхамбарына ынандылар. Раббий, Ниневия шахарынынъ яшавшылары яман йолларынан тайганларын коърип, рагимлигин коърсетти эм оларга язалаяк болган баъле-казады йибермеді.

ЮНУС 1 – 3

Пайхамбар Мика

Пайхамбар Мика Юдада орынласкан Морешет шахарыннан эди. Ол Юда патшалары Йотам, Ахаз эм Хизкия, Израил патшалары Менахем, Пекахья, Пеках эм Хошея, 740–700-нши йылларда, Иса Масих туваяктан алдын, пайхамбарлык этти. Мика халктынъ Алладан бурылаягы акында, келеекте халктынъ басшыларына оьким шыгарылаягы, Самария эм Ерусалим бузылып шашылаягы акында билдирди. Ол келеектеги Сийон Патшасы, Масих, эм Онынъ патшалыгы акында да билдирди:

Ахыры куьнлерде соьйтип болаяк: Раббийдинъ тавы тавлардынъ басы болаяк эм тоьбелердинъ уьстинде коьтерилеек, эм ога халклар, йылгадай болып, агаяклар... Сол куьн, дейди Раббий, кыргынга ушыраганларды йыярман, шашылганларымды эм язалаганларымды косарман. Кыргынга ушыраганларды сакларман, узакка шашылганларды куьшли халк этермен, эм Раббий олардынъ уьстиннен Сийон тавында буьгуьн эм оьмирлерде патшалык суьрер. А сен, суьруьвдинъ каласы, Сийоннынъ кызынынъ тоьбеси! Сага алдынгы иелигинъ келеек, эм патшалык Ерусалимнинъ кызларына кайтаяк.

Эм коьплеген баска туьрли халклардынъ арасында Якыптынъ тувдыклары Раббийден туьскен шыктай, коьгоьленге явган ямгырдай болар.

МИКА 4:1, 6–8; 5:7

Иса Масихтинъ келееги акында билдируувлер

Бу китаптынъ басында Алла аъдемди Оьзининъ келбетине коьре яратканы акында айтылады. Алла, аъдем Ога усап, рагимли, аьдил, куьнасыз болганын суьйген. Ама тап биринши аъдемлер – Адам эм Ава – куьна алганлар. Олардынъ тунгыш уллары Кабил оьзининъ кардашы Абилди оьлтиреди. Тез арадан ер юзи куьнага сол шаклы толады, эм Раббий булай дейди:

«Баьриси де арамзаделер,
олардынъ эш биреве де калмай бузылганлар,
ийгилик эткен эш бирев йок!».

Раббий Алла Ога, акыйкат Аллага, ынанувды саклап, онынъ йорыклары ман яшасын деп, ер юзинде бир халкты айырды – Израилдинъ халкын. Алла Оьзининъ пайхамбарлары аркалы Израил халкына дуньяга Куткарувшыдынъ – Оьзининъ Майланганы (еврейше «Майланган» – «Масих», грекше – «Христос») келееги акында билдирген. «Неге десе Саьбий тувды бизге; Ул берилген бизге; иелик Онынъ ийинлеринде, эм ат берерлер Ога: Аьжейип, Маслагатшы, куьдиретли Алла, Оьмирликтинъ атасы, Тынышлыктынъ мырзасы». Пайхамбар Мика Масихтинъ туваяк ерин де белгиледи: «Эм сен, Бетлехем-Ефрафа, сен Юдадынъ мынълаганларынынъ арасында аз болсанъ да, Израилде Ие болаяк сеннен шыгаяк; Онынъ тувувы оьмирлерден».

Ешая пайхамбардынъ китабыннан биз Иса Масихтинъ келувининъ бас мырадын билемиз – аъдемлерди куьнадан куткарув, оларды Аллага бурув эм олардынъ куьналарын оьзине алып, куткарув. Раббий, пайхамбар аркалы, булай дейди: «Ол, Туврашыл, Кулым меним, коьплерди аклар эм олардынъ куьналарын Оьзине алар».

Бу билдируувлердинъ баьриси де ерге Иса Масих келгенинде толтырылдылар. Бу китаптынъ экинши боьлигинде Иса Масихтинъ тувувы, Онынъ яшавы эм окувы, Онынъ оьлувы эм тирилувы.

ЗАБУР 13:3; ЕШАЯ 9:6; 53:4–12; МИКА 5:2

ЯНЪЫ АНТЛАСУВ

Зекерья эм маълек Алла уйинде

Эски Антласувда язылган энъ сонъгы озгерислер мен Янъы Антласувдынъ озгерислерининъ арасын бир неше оьмир айырады. Иса Масих дуныяга энеек заманга ювыт халкы оззининъ саясат эркинлигин йойды эм урымшыларга бойсынды. Ама аьдемлер уьмит этип яшадылар: бурынгы пайхамбарлардынъ китапларында келеекте дуныяга Куткарувшыдынъ келееги акында язылган эди. Коьплер ынанатаган эдилер: Ол ювытларды урымшылардан босатаяк эм Исраилдинъ аьвелги данъклыгын (атагын) кайтараяк. Ама Раббий Оьзининъ халкына бир де уьйкен, бир де ийги зат аьзирлейтаганын – Куткарувшы Масихтинъ келеегин – Яхъя Шомылдырувшы билдирди.

Яхъядынъ дуныяга энувви бек аьлемет. Онынъ атасы, Зекерья, дин куллыкшысы болган. Ол хатыны Элисабет пен Юдадынъ тавлы кесегинде яшаган. Олардынъ экеви де, Алладынъ алдында туврашыл болып, Раббийдинъ буьтин парызларын эм йорыкларын минсиз толтыра эдилер. Оькинишке, олар аьвлетсиз эдилер, энди экеви де уьйкен ясларына еткен эдилер.

Бир кере Зекерья озь борышын Алладынъ Ерусалимдеги уьйинде толтыратаган эди, буьтин йыйылган халк тыста дува этетаган эди. Ол ягымлы ийислерди яндырып турганда, Раббийдинъ бир маълеги коьринди. Оны коьргенде, Зекерья бек коркты. Маълек ога: «Коркпа, Зекерья, неге десе сенинъ дуванъ кабыл болган, эм хатынынъ Элисабет сага ул табаяк. Сен ога Яхъя деген атты берексинъ. Ол сага куваныш эм суьйиниш аькелеек, коьплер онынъ тувганына суьйинееклер. Неге десе ол Раббийдинъ алдында уллы болаяк. Ол шагырды ишпеек эм аьле анасынынъ карнында ок Кие Рухка толаяк. Исраил улларынынъ коьплерин ол Раббийге, озьлерининъ Алласына, кайтараяк».

Сонда Зекерья маълектинъ соьзлерине шекленди эм айтты: «Мен оны неден билермен? Мен картайганман, эм хатынымнынъ да йыллары еткен».

Маълек ога яваплады: «Мен Алладынъ алдында турувшы Жабраилмен, эм сага сол хабарды еткермеге йиберилгенмен. Меним соьзлериме ынанмаганынъ уьшин, сен энди сакав болаяксынъ, сол зат толтырылаяк куьнге дейим соьйлемей тураяксынъ».

ЛУКА 1:5-21

Яхъя пайхамбардынъ тувувы

Баъри зат та, маълек калай айткан болса, солай болды. Бала туваяк вакыты еткенде, Зекерья ман Элисабетте ул тувды. Олар бек куванатаган эдилер, олардынъ кардашлары эм конъысылары да олар ман бирге суъйинетаган эдилер. Бурын заманларда, эгер байы ман пишесинде, Зекерья ман Элисабеттей, аъвлетлери бол-маса, ол зат уыйкен баъле эм уятлык деп саналган.

Мусадынъ парызы ман, бала тувганы сегизинши куънинде суъннет аъдетин озгармага тийисли. Йыйылганлардынъ баъриси де балага атасынынъ атын, Зекерьяды, атамага токтастылар, неге десе янъы тувган балага ата-анасынынъ яде кардаш-тукумыннан биревдинъ атын беретаган эдилер. Ама баладынъ анасы: «Йок, Зекерья тувыл, Яхъя онынъ аты», – деди.

Ога явапладылар: «Сенинъ тукумынъда ондай атлы бирев де йокты да». Сонда, ымлап, атасыннан онынъ кайтип атаяк бола-таганын сорадылар.

Зекерья, такта тилеп алды да, язды: «Онынъ аты – Яхъя».

Баъриси де сейирсиндилер. Сол саъатлей Зекерьядынъ авызы да, тили де ашылды эм ол, Аллага шуъкир айта берип, соъйлеп баслады. Олардынъ тоъгерегинде яшаганларды коркув бийледи, эм сол болган затлардынъ хабары Юдадынъ баъри тавлы кесегинде яйылды. Оны эситкенлердинъ баъриси де айта эдилер: «Сосы аъвлет ким болаяк экен?»

Раббийдинъ куваты Яхъя ман бирге эди. Кие Рухка толган онынъ атасы Зекерья пайхамбарлык соъзин айтып баслады: «Исраилдинъ Алласы Раббийге шуъкир болсын, Ол халкына ярдамга келди эм оны куткарды, Оъзининъ кулы Дауттынъ тукумыннан бизге куъшли Куткарувшыды шыгарды, кие пайхамбарларынынъ авызы ман билдирди. Сен, аъвлет, Алла-Тааладынъ пайхамбары болаяксынъ, неге десе Онынъ алдында барып, Ога йол аъзирлеексинъ эм Онынъ халкына, Алладынъ рагимлиги мен олардынъ куъналары кеширилгеннен сонъ куткарылув болаягын билдиреексинъ. Онынъ рагимлиги мен йогардан тувган Куън каранъада эм олим куълеткисинде олтырганларды ярыкка шыгараяк, бизим аякларымызды татымлык йолына бураяк». Кишкой Яхъя оъсе барды эм коънъили мен беркиди; Исраил халкы алдына келеек куънине дейим ол шоълде яшады.

ЛУКА 1:22–25, 1:57–80

Иса Масихтинъ тувувы акында ийги хабар

Алла-Таала аъдемлерди куънадан эм олимнен куткара ушын, дунияга Оьзининъ улы Иса Масихти йиберди. Онынъ тувувы ман ер юзинде янъы даъвир басланды. Аьлиги заманнынъ йыл санавы да Иса Масихтинъ тувувы ман басланады.

Иса Масихтинъ дунияга энуввининъ тарихи айлак аъжейип. Ол – Алла-Тааладынъ Улы – мал котанда тувган. Иса Масих тувганнан сонъ, патша Ирод Оны оьлтirmeгe уьмитленди.

Ама энъ басыннан баслаяк. Галилеядынъ керуьвинде, уьйкен болмаган Назарет каласында кыз яшаган, аты онынъ Марьем болган. Ол Аллады бек суьйген эм онынъ юреги таза болган. Бир куьннинъ биринде ога Алла йиберген Жабраил маълек келеди эм айтады: «Салам, шапагатлы! Раббий сени мен болар. Хатынлардынъ арасында сен бактылысынъ». Марьем, маълекти коьрип, онынъ соьзлериннен саьспекледи. Ама маълек ога: «Коркпа, Марьем, неге десе сен Алладан шапагатлы болгансынъ. Энди карнынъда болып, Ул табаяксынъ эм Оны Иса деп атаяксынъ. Ол данъклы болаяк, Алла-Тааладынъ Улы деп саналаяк. Ога Раббий Алла Онынъ атасы Дауттан калган такты береек. Ол оьмир оьмирге Якып тукумынынъ уьстинде патшалык этеек эм Онынъ патшалыгынынъ сонъгы куьни болмаяк», – деди.

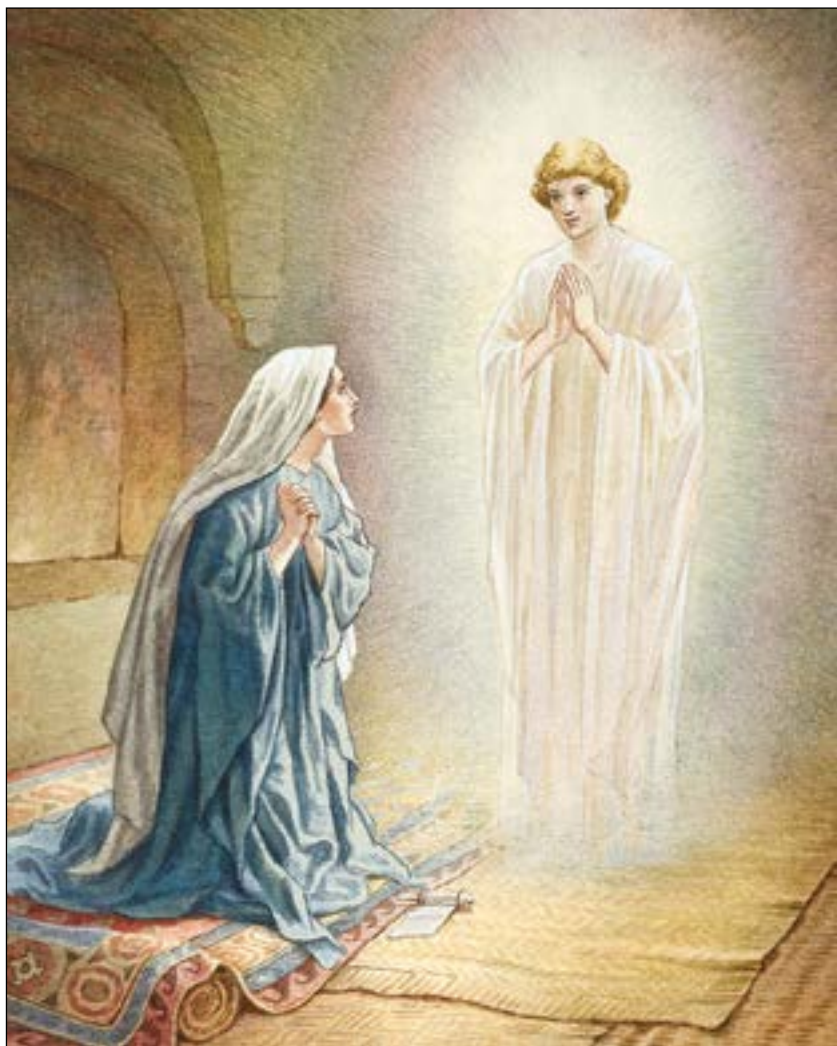
Ол заманда Марьем Юсып атлы эр мен соьз тавысып турган эди. Ол маълектен: «Бу кайтип болар, эгер мен энди де эр сынамаганман?» – деп сорады.

Ога маълек явапка: «Кие Рух сага туьсеек, Алла-Тааладынъ куьши сени каплап алаяк; сонынъ ушын туваяк кие Бала Алладынъ Улы деп аталаяк», – деди.

Сонда Марьем: «Мен Раббийдинъ кулыман. Менде сенинъ айтканынъдай болсын», – деп яваплады. Маълек оннан тайды.

Марьемнинъ авыраяклы болганын билген Юсып оны йибере-ек болды, тек ога туьсинде Раббийдинъ бир маълеги коьринип айтты: «Даут улы Юсып! Марьемди хатын этип алмага коркпа, неге десе онынъ карнындагы Бала – Кие Рухтан болган. Марьем ул табаяк, сен Оны Иса деп атаяксынъ, неге десе Ол Оьз халкын куьналарыннан куткараяк».

МАТАЙ 1:19–21; ЛУКА 1:26–35, 38

Иса Масихтинъ тувувы

Марьем авыраяклы заманда, ол Юсып пан бирге узак йолга атланды, неге десе патша Августтынъ буьтин Урым ерлериндеги аьдемлер санын язып алув буйырыгы шыкты. Сонынъ уьшин баьрисе де, аьр ким, оьзи тувган ата юртына язылмага бармага керек болды. Юсып, Иса Масих туваяктан мынъ йыл алдын, Исраилде патшалык суьрген Даут ырувыннан эди.

Сойтип, Юсып пан Марьем, Даут патшадынъ Бетлехем деп аталатаган шахарына атланды. Назарет шахарыннан Бетлехемге дейим эки юзден артык шақырым эди. Ол заманда туьрли коьликлер болмаганнан себеп, бир неше куьн йол юрдилер. Назарет Исраилдинъ керуьвинде, Галилеяда, а Бетлехем – кубылада, Юдада. Галилеядан Юдага барар уьшин, йолда Самарияды оьтип кетпеге керек эди, Самария эм Юда – тавлы ерлер.

Юсып пан Марьем Бетлехемге еткенде, конакбайдынъ боьлмесинде оларга орын табылмады, Марьемге бала табув заманы етти. «Марьем оьзининъ Улын, тунгышын, тапты, Оны боьледи эм отлыкка салды», – деп язылган Инжилде. Неге десе, олар мал котанда орынласкан эдилер, эм янъы тувган сабийди отлыкка салдылар. Бурынгы таварыхка коьре, котан тавдынъ дорбынында эди. Ол тарапларда койшылар сондай дорбынларды койларына котан этип кулланганлар.

ЛУКА 2:1–7

Маълеклер койшыларга Иса Масихтинъ тувувы акында билдиредилер

Сол вакытта Бетлехемнинъ тоъгерегинде койшылар койларын бакканлар. Иса Масих тувган кеше койшылардынъ бир кесеги, уйкламай, оъзлерининъ отарларын саклап, куъзет шыгатаган эдилер. Бирден олардынъ алдына Раббийдинъ маълеги туъсти, Раббийдинъ нуры оларды ярыкландырды. Суърувъшилер бек корктылар. Ама маълек оларга: «Коркпанъыз! Мен сизге де, баъри аъдемлерге де бек куванышлы ийги хабарды билдиремен: буъгуън сизге Даут шахарында Куткарувшы тувды – Ол Раббий Масих. Мине сизге онынъ нышаны: сиз боъленген эм отлыкта яткан Балады табаяксыз». Сонъ анъламастан маълекке аспаннынъ сансыз маълеклер аъскери келип косылдылар. Олар Аллага шуъкир айтып: «Алла-Таалага данък, ер уъстинде Онынъ разы болган аъдемлерине тынышлык болсын!» – дедилер.

ЛУКА 2:8–14

Койшылар Иса Масихтинъ янында

Элбетте, койшылар, маълеклерди коърип, корктылар эм Куткарувшы – Раббий Иса Масихтинъ тувувы акында эситип, аъжепсиндилер. Соннан себеп олар, отарларын калдырып, Бетлехемге бардылар. Инжилде язылгандай, маълеклер олардан коъкке тайганда, койшылар бир бирлерине: «Бетлехемге бараяк, онда не зат болганын караяк, Раббий бизге не затты билдирди экен», – деп айттылар. Олар асыгыслы бардылар да, Маръем мен Юсыпты эм отлыкта яткан балады таптылар. Коъргенлеринде, сосы Аъвлет акында оларга не зат белгили болганын билдирдилер. Эм эситкенлердинъ баъриси де койшылардынъ айтатаган затларына сейирсине эдилер. Маръем, болса, сосы соъзлердинъ баърисин де юрегине салды. Сонъ койшылар, эситкенлери, коъргенлери эм оларга калай билдирилгени болса, солай ок болганы уъшин Аллады данъклай эм Ога шуъкир айта, артларына кайттылар.

ЛУКА 2:15–20

Туврашыл Шимон

Сегиз куън озганнан сонъ, дин куллыкшысы Саабийге суъннет аъдетин этти, эм ога Иса атты бердилер. Ога туваяктан алдын маълек пен билдирилген аттынъ маънеси «Раббий куткарады».

Раббий берген Тауратта белгиленуъвге коъре, аър бир тунгыш эр саабий Раббийге багысланмага керек. Сонынъ уъшин, Исага ети юма толганда, Тауратка коъре, Оны, Аллага багысламага эм курманлыкка эки анаш коъгершин яде эки балапан коъгершин багысламага деп, Ерусалимге аъкелдилер.

Сол вакытта Ерусалимде Шимон атлы карт киси яшаган. Ол туврашыл, Аллады сыйлаган эм Израилди куткарувды уъмитлеген эр эди, эм Алладынъ Кие Рухы онда эди. Алладынъ Рухы ман ога, Масихти коърмей, оълмееги билдирилген эди. Кие Рух пан коънъилленип, сол куън Шимон, ата-анасы Иса аъвлетине, Тауратта буйырылган аъдетти эттиреек болып, аъкелген заманда, Алла уъйине келген эди. Шимон Исады колына алды, Аллага шуъкир айтып: «Дуныядынъ Бийи, Сенинъ соъзинъ толды; мен, сенинъ кулынъ, энди тынышлык пан оълермен; неге десе энди Сенинъ буътин халклар алдына аъзирлеген куткарувынъды, баска миллетлерге билим ярыгын ашаякты эм Оъз Израил халкынънынъ данъкын шыгараякты коъзим мен коърдим», – деди. Юсып эм баладынъ анасы, Шимоннынъ Онынъ акында айткан соъзлерин тынълап, сейирсиндилер.

Шимон оларга ийгилик тиледи эм баладынъ анасы Марьемге: «Сосы аъвлет Израилде коъплердинъ йогарга оърленуъвине де, коъплердинъ тоъмен туъсуъвине де себеп болаяк. Ол шет кагылаяк нышан болаяк. Сенинъ оъзинънинъ янынънан да кылыш оътеек».

ЛУКА 2:21–35

Юлдыз билимшилердинъ табынувы

Ирод патшалык суьрген кезуьвде, Юдадынъ Бетлехем шахарында Иса тувганда, Ерусалимге куьнтувардан юлдыз билимшилери келип, айттылар: «Ювытлардынъ янъы тувган патшасы кайда экен? Биз Онынъ юлдызынынъ куьнтуварда тувганын коьрип, Ога табынмага келгенмиз».

Муны эситип, патша Ирод тынышсызланды. Ол оьзине баьри бас дин куллыкшыларын эм дин аьлимлерин шақырды да, олардан: «Масих каерде туваякты?» – деп сорады.

Олар явапладылар: «Юда дынъ Бетлехем шахарында. Онынъ акында пайхамбар аркалы булай язылган: „Юдадынъ ериндеги Бетлехем, сен эш бир зат пан да Юдадынъ баска шахарларынынъ арасында кем тувылсынъ. Меним халкым Исраилге йол коьрсетек Басшы сеннен шыкпага керек“».

Сонда Ирод, юлдыз билимшилерин оьзине ясыртын шақыртып, олардан янъы юлдыздынъ коьринетаган туьз вакытын билди, сонъ оларды Бетлехемге йиберип, тапшырды: «Барынъыз, Саьбийдинъ акында баьрисин уьйкен мукаятлык пан билинъиз. Оны тапсанъыз, мен де Ога барып табынар уьшин, мага билдирерсиз». Керисинше, Ирод Саьбийди оьлтirmeге токтасты, неге десе Ол онынъ тагына олтырар деп коркатаган эди.

Юлдыз билимшилери, патшадынъ тапшырувын тынълап, йолга шыктылар. Олар куьнтуварда коьрген юлдыз, олардынъ алдында барып, сонъында Бала болган ердинъ уьстине келип токтады. Юлдызды коьргенде, олар айлак бек кувандылар.

МАТАЙ 2:1-10

Ирод куьнасыз балаларды оьлтиреди

Юлдыз билимшилери, Бетлехем шахарына келгенде, уьстинде юлдыз токтаган уьйге кирдилер. Уьйге кирип, Балады анасы Марьем мен коьргенде, Ога бас ийдилер, сонъ шыгарып, савгага алтын, ладан эм мир бердилер.

Тек, туьслеринде оларга Иродка кайтпанъыз деген билдируьв болганы уьшин, баска йол ман оьзлерининъ кыралларына кайтылар. Оны эситкен патша Ирод бек каарланды, Бетлехемде эм онынъ тоьгерегинде эки ясындагы эм оннан да кишкей болган баьри эркек балаларды оьлтirmeге буйырык берип, аьскершилерди йиберди. Балалардынъ ясларын, юлдыз билимшилери айтканша, белгилеген эди. Аьскершилер, Бетлехемге келип, куьнасыз балаларды оьлтирдилер.

МАТАЙ 2:10–12, 16

Мысырга кашув

Патша Ирод, оьлтирилген балалардынъ арасында юлдыз билимшилери, Ол – Израилдинъ патшасы, Келеектегиси деп айткан бала да бар болар, деп ойлаган эди. Ама солай болмады. Юлдыз билимшилери кеткеннен сонъ, Юсыпка туъсинде Раббийдинъ бир маълеги коьринди: «Тур, Балады да, Онынъ анасын да алып, олар ман Мысырга кашып кет. Мен айтканга дейим, онда токтап тур, неге десе Ирод Балады оьлтиреек болады», – деп билдирди. Юсып, турып, Иса ман Марьемди алды да кешесинде Мысырга кашты, эм онда олар Ирод оьлгенге дейим турдылар. Соьйтип, Раббий Оьзининъ пайхамбары аркалы билдирилген: «Улымды Мысырдан шақырдым», – деген соьзлери толтырылды.

Бетлехемнен Мысырга дейим – юзлеген шақырым. Юсып пан Марьемге, кишкей Саьбий мен, сол йолды оьтпеге бек авыр болды.

МАТАЙ 2:13–15

Исадынъ Назаретте балалыгы

Юсып, Марьем эм саббий Иса Мысырда патша Ирод оьлгенше яшадылар. Ирод оьлгеннен сонъ, Раббийдинъ бир маьлеги Мысырда Юсыпка туьсинде коьринди: «Тур! – деди ол. – Балады да, Онынъ анасын да алып, Израил ерине кайт. Сол Балады оьлтиреек болганлар оьлди».

Юсып, Раббийдинъ маьлеги билдиргенше, Балады эм Онынъ анасын алып, Израил ерине кайтты. Ама Юдада Иродтынъ улы Архелайдынъ патшалык суьргенин билгенде, онда бармага коркты. Сонда ога тагы да туьсинде билдируьв болганнан сонъ, Юсып Галилеяга, аьвелде Марьем яшаган Назарет шахарына кайтты.

Исадынъ Назарет шахарында яшавы акында биз бек аз билемиз. Юсып агаш устасы болган, эм Иса, ога исте ярдамласып, сол кеспиге уйренеди. Инжилде Исадынъ балалык эм яслык заманы акында аз язылган. Тек ол язылганды окысак, коьп заттынъ маьнесин анълаймыз: «Аьвлет оьсе барды, акылланды, яны беркиди; Алладынъ шапагаты Онда эди». Эм тагы да: «Иса оьсти эм акыллана барды. Оны Алла да, аьдемлер де суьетаган эдилер».

Мунда Иса ата-анасына тынълавлы болганы акында айтпага керек. Инжилде онынъ акында окыймыз: «...оларга бойсынуwлы болган». Алла саббийлер атасын эм анасын суьйгенлерин эм тынълавлы болганларын макуллайды. Алладынъ он парызынынъ бирисинде айтылады: «Атанъызды эм ананъызды сыйланъыз. Солай этсенъиз, Мен, Раббий Алланъыз, сизге береек ерде узак яшарсынъыз».

МАТАЙ 2:19–23; ЛУКА 2:40, 50–52; ШЫГЫП КЕТУЬВ 20:12

Саъбий Иса Алла уйинде

Соъйтип, Иса Назарет шахарында яшады, тербияланды. Аьвлет оьсе барды, акылланды, яны беркиди; эм Алладынь шапаты Онда эди.

Аьр йыл сайын Исадынъ ата-анасы Ерусалимге пасха байрамына баратаган эдилер. Иса он эки ясына еткенде, олар Ерусалимге байрамга Оны бирге алып келдилер.

Байрам куьнлери кутылганда, баъриси де артларына кайтып басладылар. Тек Иса Ерусалимде калды. Марьем мен Юсып сол затты эскермей калдылар, Ол таныслары эм кардаш-ювыклары ман бирге келеди деп, ойладылар. Бир кесек заман озганнан сонъ, Оны излеп басладылар, таппаганда, Ерусалимге кайттылар. Уьш куьннен сонъ Исады, Алла уйининъ каралдысында устазлар арасында олтырып, оларды тыньлап эм оларга соров сала турганда, таптылар. Оны тыньлавшылардынъ баъриси де Онынъ акыллылыгына, берген явапларына сейирсинетаган эдилер.

Исадынъ анасы Ога: «Балам! Сен бизге булай неге эттинъ? Мине Сенинъ атанъ ман мен, Сени излестирип, бек кайгырып юримиз», – деди.

Иса олардан: «Сиз Мени неге излединъиз? Яде сиз Мен Атамнынъ уйинде болмага керегимди билмединъизбе?» – деп сорады. Ама атасы ман анасы оьзлерине айтылган соьзлерди анъламадылар. Исадынъ анасы Марьем айтылган соьзлердинъ баърсин де эсинде саклап, юрегине салды.

Иса ата-анасы ман бирге Назаретке кайтты эм оларга бойсынуvлы болды. Ол оьсти эм акыллана барды, Оны Алла да, аьдемлер де суьетаган эдилер.

ЛУКА 2:40–52

Яхъя пайхамбарлыгын баслайды

Дин куллыкшысы Зекерьядынъ улы Яхъя шоьлде яшаган. Раббий оны уйкен маьнеси болган кызметке – халкка тезден Масихтинъ келеегин билдирмеге, халкты куьналарынынъ кеширилуьви уьшин тевбеге туьспеге шақырмага аьзирлейтаган эди. Яхъя Масихтинъ келеегине халкты аьзирлееге акында пайхамбарлар Иса туваяктан юз йыллар алдын язганлар: «Мине Мен хабаршымды Сенинъ алдынъа йибереятырман, ол Сага йол аьзирлеек» эм «Шоьлде шақыратаганнынъ давысы: „Раббийге йол аьзирленъиз, Онынъ алдына йолларды туьз этинъиз“ дейди».

Яхъядынъ кийими туье юниннен эди, белинде кайыс белбавы бар эди эм шегертки мен кийик бал ашайтаган эди. Раббий Яхъяга Оьзининъ ыхтыярын билдиргеннен сонъ, Яхъя увазлар айтып баслады. Ол Йордан йылгасынынъ тоьгерегин айланып юрди, шоьлде аьдемлерди, куьналарынынъ кеширилуьви уьшин тевбеге туьспеге, сувда шомылдырылып тазаланмага шақырды. Ога Ерусалимнен эм Юдадынъ баьри якларынан халк келетаган эди. Кимлер оьзининъ куьналарын ашык айтып билдирсе, Яхъя солардынъ баьрисин Йордан сувында шомылдырып тазалайтаган эди.

Халк оннан: «Аьше, бизге не этпеге керек?» – деп сорастырды.

Ол оларга явапка: «Кимде эки коьйлек болса, сол онынъ бирин – болмаганга берсин; кимде ырызкы бар болса, солай ок этсин», – деп хабарлады.

Ясакшылар да сувда шомылдырылып тазаланмага келдилер эм оннан: «Устаз, бизге не этпеге керек?» – деп сорадылар.

Яхъя оларга да: «Аьдемлерди тонаманъыз, сизге буйырылганнан артык бир затты та тилеменъиз, тек тийисли ясакты алынъыз», – деп яваплады.

Оннан аьскершилер де: «А бизге не этпеге керек?» – деп сорадылар.

«Биревди де ынжынтпанъыз, яладан якпанъыз эм оьз кыйынагынъызга канагатланынъыз», – деди Яхъя.

МАРК 1:1–6; ЛУКА 3:2–14

Исадынъ сувда шомылдырылувы

Халк Масихтинъ келуэвин куэтип яшады, эм соннан себеп коьплер сорадылар: «Яхъя Алла ваэде эткен Масих – Куткарувшы ма экен?»

Ама Яхъя: «Мен сизди сувда шомылдырып тазалайман, ама Сол, меннен сонъ келеек, меннен куышли. Мен Онынъ шарыкларын алып бармага да тийисли тувылман. Ол сизди Кие Рух эм от пан тазалай». Событип ол Иса Масих акында айтатаган эди.

Эм мине Иса, Яхъядан сувда шомылдырылаяк болып, келди. Яхъя Оны токтатайк болып: «Мен Сеннен сувда шомылдырылмага керекпен. Сен мага неге келгенсинъ?» – деди.

Ама Иса яваплады: «Баъриси де солай болмага тийисли, бизге баъри тувралыкты толтырмага керек».

Муннан сонъ Яхъя разы болды. Иса сувда шомылдырылганлай, коьклер как ярылдылар эм Яхъя, Алладынъ Рухынынъ коьгершин кебинде Исага туьсеятырганын коьрди. Эм коьктен: «Бу – Меним суьйген Улым, Мен Ога разыман», – деген давыс эситилди.

МАТАЙ 3:11-17

Исадынъ сыналувы

Иса шомылдырылганнан сонъ, Алладынь Рухы Оны шайтанга сынатпага шоьлликке аькетти. Онда кырк куьн эм кырк кеше ораза тутканнан сонъ, Иса бек ашыкканын сезди. Сонда азгырувшы, шайтан, Ога ювыкласып: «Сен Алладынь Улы болсанъ, сосы тасларга оьтпек болмага буйыр», – деди.

Иса азгырувшыга Кие Язувдынъ соьзлери мен яваплады: «Аьдем тек бир оьтпек пен яшамаьк, ама Алладынь авызыннан келген аьр соьз бен яшаяк».

Ол заманда шайтан Исады Ерусалимге алып келди. Оны Алла уьйининъ бийиклевине салып, Ога: «Сен Алладынь Улы болсанъ, муннан тоьменге атыл! „Алла Сени Оьз маьлеклерине аманат этер, эм олар, аягынъды таска да тийгистпей, Сени колларында аькетерлер“, – деп язылган», – деди.

Иса ога: «Сондай болып: „Раббий Алланъды сынама“, – деп те язылган», – деди.

Сонда шайтан Исады айлак бийик тавга алып келди, оннан Исага дуниядынъ баьри эллеринде болган патшалыклардынъ ярасык-лыкларын коьрсетти эм айтты: «Эгер Сен аягыма йыгылып, мага бас ийсенъ, солардынъ баьрисин де Сага берермен».

Иса ога явапка: «Меннен тай, шайтан! „Раббий Алланъа бас ий эм тек Ога кылын“, – деп язылган», – деди. Сонда шайтан Исады калдырды. Исага маьлеклер келип, Ога ярдам эттилер.

МАТАЙ 4:1–11

Иса Масихтинъ он эки соктасы

Иса, еткен яс болганда, Назаретти калдырып, Галилеяга кайт-ты эм Гиннесар коьлдинъ касында орынласкан Капарнаум шахарында ерлести. Сол заманларда бу коьлге Галилея коьли деп те айтатаган эдилер. Соьйтип, Ешая пайхамбардынъ билдирген йорувы толтырылды: «Денъизге баратаган йолдагы, Йордан су-вынынъ аргы ягындагы Завулон ман Напталий ери, баска мил-летлер турувшы Галилея! Каранъалыкта яшайтаган халк уллы ярык коьрди. Оьлим коьлеткисининъ кушагындагы кыралда яшайтаганларга саавле яркырады».

Сосы заманнан алып Иса: «Тевбе этинъиз, Алладынь Патшалы-гы энди ювыкта», – деп, Алладынь соьзин айтып баслады. Онынъ артыннан туьрли ерлерден коьплеген аьдемлер иерди. Иса оларды уьйретти эм авырганларды савартты.

Эндрей эм онынъ кардашы Шимон, ога Петер деп те айтатаган эдилер, Галилея коьлинде балык ыслап туры эдилер. Иса, оларды коьрип: «Мени мен келинъиз, – деди, – Мен сизди, балык ыслаган-дай, аьдем коьнъилин авламага уьйретермен!». Олай дегенининъ маьнеси, олар Алла Патшалыгынынъ акында Ийги Хабарды ай-тып юрееклер, тынълаганлар акыйкатты анъласынлар деп. Эн-дрей мен Петер, сол саьатлей йылымларын калдырып, Исадынъ ызыннан кеттилер. Бираз барганнан сонъ, Иса, Якып пан Яхъя, аталары Зебедей мен, кайыкта йылымларын ямай турганларын коьрди. Иса оларды да шақырды. Кардашлар, кайыгын да, атала-рын да калдырып, Исадынъ артыннан иердилер. Соьйтип те баска сокталары, сол саьатлей ок Онынъ ызыннан кеттилер. Иса оларга маразлыларды эмлеп, йинлерди кувмага ызын берди.

Соьйтип Иса Оьзине он эки сокта айырды. Олар дайым Оны ман болдылар, Иса оларды айырым уьйретти. Мине Ол сайлаган он эки соктадынъ атлары: Шимон, Эндрей, Яхъя, Якып, Пилип, Барталмай, Матай, Тома, Алпай улы Якып, Тадай, Канай Шимон эм сонъында Исады саткан Юда Искарот. Сокталардынъ баьриси де арамлыгы болмаган аьдемлер эди, тек Раббий оларга Алладынь улы Иса Масихтинъ тенъи эм соктасы болгандай бакты берди.

МАТАЙ 4:12–22; МАРК 3:14–19

Исадынъ биринши эткен аьлемет нышаны

Бир кере Иса ман Онынъ сокталары Галилеядынъ Кана деген авылына тойга шақырылган эдилер. Той зияпетининъ ортасында шагыр таавесилип калады. Сол вакытта тойда болган Исадынъ анасы Ога: «Булардынъ шагыры таавесилди», – деди. Ама Иса анасына Онынъ вакыты энди де етпеген, деп яваплады. Сол заманда Онынъ анасы тойда куллык этетаганларга Исады коьрсетип: «Ол сизге не айтса, соны этинъиз», – деди.

Сол ерде алты уыйкен тас савыты туры эди. Иса тойда куллык этетаганларга: «Савытларды сув ман толтырынъыз», – деди. Олар савытларды сув ман толтырдылар. Иса, батырып алып, той юргистуьвшиге аькетип бермеге буйырды.

Той юргистуьвши аькелинген ишимликти ишкеннен сонъ, киевди шақырып: «Баьриси де тойдынъ басында ийги шагырды береди, а сонъында, коьп ишкеннен сонъ, колайсызын узатадылар. А сен соьлеге дери ийгисин саклагансынъ!» – деди. Той юргистуьвши шагырдынъ кайдан шыкканын билмей эди – оны тек тас савытлардан сувды алган куллыкшылар билетаган эдилер.

Исадынъ биринши эткен аьлемет нышаны Галилеядынъ Кана авылында болды. Иса, соьйтип, Оьзининъ данъкын коьрсетти, Ога сокталары ынандылар.

ЯХЪЯ 2:1-11

Иса Алла уйиннен сатувшыларды кувады

Пасха байрамы ювыклай эди. Иса Ерусалимге барды. Алла уйине киргенде, Ол оьгиз, кой, коьгершин сатувшыларды эм онда олтырган акша авыстырувшыларды коьрди. Иса, арканнан камышы этип, оны ман Алла уйиндегилердинъ баьрисин кувды. Соьйтип койларды да, оьгизлерди де кувып, авыстырувшылардынъ акшаларын шашты эм олардынъ сыпыраларын авдарды. Оннан сонъ Ол коьгершин сатувшыларга: «Аькетинъиз буларды булайдан! – деди, – Меним Атамнынъ уйин базарга айландырманъыз!» Сонда Онынъ сокталары: «Мени Сенинъ уйинъе ян авырувым йойтаяк», – деп язылганды эслерине алдылар.

Сонда ювытлар Исадан: «Мунынъ баьрисин де этпеге ишинъ бар экенине Сен кайдай нышанды бизге коьрсетпеге боласынъ?» – деп сорадылар.

Иса оларга явапка: «Бу Алла уйин бузынъыз, Мен оны уьш куьннинъ ишинде янъыдан курарман», – деди.

Ювытлар: «Бу Алла уйи кырк алты йыл салынган, а Сен оны уьш куьннинъ арасында янъыдан кураяк боласынъма?» – дедилер.

Иса «Алла уйи» дегенде, оьзининъ шаркы акында айта эди. Иса оьлилерден тирилген сонъ, сокталары Онынъ айтканын эслерине туьсирдилер эм Кие Язувга да, Иса айткан соьзлерге де ынандылар.

Иса Ерусалимде Пасха байрамында болганда, коьплер, Ол этетаган аьлемет нышанларды коьрип, Ога ынанып сендилер.

ЯХЪЯ 2:13–23

Исадынъ Никодим мен хабарласувы

Парисейлердинъ ишинде Никодим деген бир аьдем бар эди. Ол ювыт басшыларынынъ бири эди. Бир кере кеште ол ясыртын Исага келди де айтты: «Биз Сенинъ Алла Оъзи йиберген Устаз экенинъди билемиз. Алла оны ман бирге болмаса, Сен этетаган аьлемет нышанларды эш бирев де эталмаяк, сайсы!»

Иса ога явапка: «Акыйкат, сага дурысын айтаман: эш бирев де Алла Патшалыгын коьралмаяк, эгер янъыдан тувмаса», – деди.

Никодим оннан: «Аьдем тагы да бир кере тувмага калай болаяк, эгер ол энди карт болган болса? – деп сорады. – Ол, тагы да анасынынъ карнына кирип, янъыдан калай тувмага болаякты?»

Иса: «Сага дурысын айтаман: эш бирев де Алла Патшалыгына киралмаяк, эгер сув эм Алла Рухы ман тувмаса. Деннен – ден, Рухтан рух тувады. Сиз янъыдан тувмага тийислисиз деп, Меним айтканыма сейирсинменъиз», – деп яваплады.

Никодим онынъ айтканын анъламады эм: «Ол калай болады, аьше?» – деп сорады.

Иса яваплады: «Муса шоьлде йыланды йогарга калай коьтерген болса, солай Аьдем Улы да, Ога ынанганнынъ аьр бири йойылмай оьмирлик яшавды алар уьшин йогарга коьтерилеек. Алла бу дуныяды солай бир бек суьйген себепли, ялгыз Улын, Ога ынанганлардынъ аьр бири йойылмай, оьмирлик яшавлы болсын деп, берген. Алла оьз Улын дуныяга, оны шуьшлесин деп тувыл, а дуныя Ол аркалы куткарылсын деп, йиберген. Ога ынанган шуьшленмеек; а ким ынанмайды, сол энди шуьшленген, неге десе ол Алладынъ ялгыз Улына ынанып сенмеди. Шуьшине еткеруьв мине сонынъ уьшин болады: дуныяга ярык келген, тек аьдемлер каранъалыкты ярыктан коьбирек суьедилен, неге десе олардынъ ислери кара. Ким яманлык этеди, сол ярыкты суьймейди, онынъ яман ислери баьрининъ алдында ашылар деп, коркканыннан ярыкка келмейди. Ама ким акыйкатлык пан яшайды, сол эткен ислерин Алладынъ ярдамы ман эткенин коьрсетер уьшин, ярыкка барады».

ЯХЪЯ 3:1-21

---

* *Парисейлер* – бурынгы ювытлардынъ куьшли дин куьби. Таурат парызларын мукаят толтырмага куьрескен аьдемлер.

** *Аьдем Улы* – аьрамей тилде «киси», «инсан». Кемшиликсиз инсан болганы себепли Иса Масих уьшин кулланылган титул (Таурат, Даниял 7:13).

Иса эм самарияшы хатын

Бир кере Иса Израилдинъ кубыласындагы Юдадан Галилеяга барды. Юда ман Галилеядынъ ортасында Самария орынласкан. Самарияшылар, еврейлердей, ерди эм коькти яраткан бир Аллага ынанатаган эдилер. Тек олардынъ оьзлерининъ аьдетлери, оьзлерининъ дин куллыкшылары, бир заманларда оьзлерининъ табынувы да бар эди, ама оны ювытлар йойган эдилер. Ювытлар ман самарияшылар дайым явласып турганлар.

Иса Оьзининъ сокталары ман Самариядынъ Сухар шахарына келди. Узак йолдан арыган Иса куйыдынъ касына олтырды, сокталары азык сатып алмага кеттилер. Уйле вакыт эди. Бир самарияшы хатын куйыга сув алмага келди. Иса ога: «Мага сув ишир», – деп тиледи.

Сейирге калган хатын: «Сен ювытсынъ, а мен самарияшы хатынман. Сен меннен сув ишпеге калай тилейсинъ?» – деп сорады.

Иса деп яваплады: «Эгер сен Алладынъ савгасын билсенъ эм Ким сеннен сув ишпеге тилегенин билсенъ, сен оьзинъ Оннан тилер эдинъ. Эм сол заманда Ол сага янлы сувды берер эди».

Хатын Ога: «Бийим, Сенде аьле сув батырып алмага бир затынъ да йок, куйы да терен, янлы сув кайдан экен Сенде?» – деп яваплады.

Иса ога: «Ким сосы сувды ишеди, сол тагы да оны ишпеге суьек. Мен ога береек сувды ишетаган, сол эш бир заманда да тагы да сувсав ман кыйналмаяк. Мен береек сув онынъ ишинде оьмирлик яшавга агатаган булак болаяк».

Хатын Исадан кайсы ерде Аллага табынмага керегин сорады: «Бизим аталарымыз бу тавда сежде бергенлер, а сиз (ювытлар) биз Аллага табынмага керек болган ер – Ерусалимде, дейсиз?».

Иса ога деп яваплады: «Алла – Рух, Ога табынувылар Рух пан эм акыйкатлык пан сежде бермеге тийислилер».

Самарияшы хатын Ога: «Мен, Христос деген Масих келеегин билемен. Мине кашан келсе, Ол бизге баьрисин де сол заманда анълатар».

Иса ога: «Ол Менмен, сени мен соьйлейтаган», – деди.

Хатын сол саьатлей шоьлмегин калдырды, шахарга кайтты эм аьдемлерге оьзи раскан Аьдем акында: «Масих Ол тувылма экен?» – деди. Сол шахарда яшайтаган самарияшылардынъ коьп-

лери, хатын шаатлык эткени ушын, Исага ынандылар. Соннан себеп, Исага келгенде, олар ман калмага тилеп басладылар. Иса онда эки куьнди озгарды. Оннан да коьплер, Исадынъ соьзин тынълап, Ога ынандылар.

ЯХЪЯ 4:1-42

Йылым толы балык

Иса халкты Гиннесар коьлдинъ касында уьйрететаган эди. Бир кере Алладынь соьзин тынъламага сондай бир коьп халк йыйылды. Исага соьйлемеге кыйын болды. Коьлдинъ шетинде эки бос кайык туры эди, кайыклардынъ бириси Шимондыкы эди. Иса Шимоннынъ кайыгына минди, ягадан бираз таймага тиледи; сонъ коьлдинъ ягасында турган халкты уьйретип баслады.

Айтып кутылганнан сонъ, Иса Шимонга: «Терен ерине юзип бар да, балык ысламага йылымларды тасла», – деди.

Шимон Ога: «Устаз! Биз туьн бойы ислеп шыктык, тек бир зат та ыслаялмадык, кенем де, Сенинь соьзинъди этип, йылымларды таслайым», – деди. Соьйтип эткеннен сонъ, олар сансыз балык ысладылар, аьле йылымлары да йыртылып басладылар. Юыкта балык ыслап турган йолдаслары Якып пан Яхъяды шақырып, олардынъ кайыкларын да балыкка толтырдылар. Кайыклар авырлыктан батып та басладылар. Оны коьргенде, Шимон Петер, Исадынъ аягына йыгылып: «Раббий, меннен кет, неге десе мен куьналы кисимен», – деди. Оны уьйкен коркыныш бийлегеннен айтты, оьзин Раббийдинъ янында турмага тийиссиз деп санады.

Сонда Иса Шимонга: «Коркпа, буьгуьннен алып сен аьдемлердинъ коьнъилин авлаяксынъ», – деди.

Заман озды, эм Петер билдирип эм аьдемлерди Иса Масихке бурып, оларды куткарувга алып барды.

ЛУКА 5:1–10

Иса паралич сокканды савартады

Иса Капарнаум шахарында болганда туърли ерлерден коьплеген халк йыйылды. Иса оларды уйьрететаган эди, эм авырганларды Алладынь Ога берген куьши мен савартатаган эди. Мине Иса соьзин айтып турган уйьге ким эсе де биревлер паралич соккан маразлыды тоьсеги мен коьтерип келип, уйьге киргистип, Исадынъ алдына салмага шалыстылар. Ама аьдемнинъ коьплигиннен, уйьге эсиктен кирмеге йол таппадылар. Сонда олар, уйьдинъ тоьбесине минип, оны аштылар, оннан авырганды тоьсеги мен ортага туьсирип, Исадынъ алдына салдылар. Иса, олардынъ Ога ынанувларын коьрип, сол аьдемге: «Куьналарынъ кеширилген!» – деди.

Дин аьлимлери мен парисейлер: «Ассылык эткен бу ким экен? Бир Алладан баска куьналарды ким кеширмеге болады?» – деп, оьз ара ойластылар.

Иса, олардынъ ойлаганларын анълап, оларга явапка айтты: «Акылынъызга ондай ойлар неге келеди? Не зат енъил айтпага: „Куьналарынъ кеширилген“, яде „Тур да юр“? Тек сиз билмеге керексиз: Аьдем Улынынъ ер юзинде куьналарды кеширмеге де куваты бар...». Сонъ Иса авырган кисиге: «Сага айтаман, тур, орнынъды алып, уйьинъе кайт», – деди.

Авырган турды, тоьсегин алды, Аллады данъклап, уйьине кайтып кетти. Сонда болганлардынъ баъриси де, Аллады данъкладаылар эм айттылар: «Биз буьгуьн кайдай аьжейип ислерди коьрдик!»

ЛУКА 5:17–26

Тавдагы насихатлав: бактылыктын йорыклары

Бир вакыт Иса, касында топарласкан аьдемлерди коьрип, тавдынъ бавырына коьтерилди. Бу тавда халкка каратылган насихатлавды Тавдагы насихатлав деп атаганлар. Иса Масих Эски Антласув заманында берген он парызындай, Тавдагы насихатлав да аьдемнинъ яшавынынъ эдаплык негизине эм Алладынъ патшалыгына йол коьрсетеди. Сокталары эм халк Исадынъ янына олтырганда, Ол насихатлап баслады:

Коьнъил яктан пакырлар – бактылы, Алладынъ Патшалыгы олардыкы.

Йылайтаганлар – бактылы, олар юбанаяклар.

Юваслар – бактылы, олар ерге ие болаяклар.

Тувралык этпеге суьйип термилгенлер – бактылы, олар суьйгенлерин алаяклар.

Баскаларды языксынатаганлар – бактылы, Алла оларга да языксынаяк.

Таза юреклилер – бактылы, олар Аллады коьрееклер.

Аьдемлерге тынышлык аькелетаганлар – бактылы, олар, Алладынъ уллары деп, саналааяклар.

Туврашыл болганлары уьшин кувылып юретаганлар – бактылы, Алладынъ Патшалыгы олардыкы.

Мени уьшин сизди кашан корласалар, кувсалар эм яманласалар – сиз бактылысыз; куванынъыз эм шатланынъыз, коьклерде сизди уллы савга саклайды. Тап соьйтип сизинъ алдынъызда болган пайхамбарларга да залымлык эткен эдилер.

Сиз ердинъ тузысыз: ама туз оьзининъ даьмин йойтса, оны не зат тузлы этпеге болаяк? Ол, энди тыска атылып, аьдемлердинъ аягы астында калувдан баска бир затка да яравсыз.

Сиз дуниядынъ ярыгысыз. Тав басында орынласкан шахарды ясырып болмас.

Майшыракты яндырып, оны уьй савытынынъ туьбине салмайдылар, оны, баьри уьйдегилерге ярык берсин деп, шырак-салгышка саладылар.

Сизинъ ярыгынъыз да аьдемлерге ярык берсин, соьйтип олар яхшы ислеринъизди коьрип, Коьктеги Атанъызга мактав салсынлар.

МАТАЙ 5:1-16

Тавдагы насихатлав: Таурат акында

Мен Тауратты яде пайхамбарлардынъ уыйретуьвлерин йок этпеге келгенмен деп, ойламанъыз: Мен йок этпеге тувыл, ама толтырмага келгенмен. Сизге дурысын айтаман: коьк пен ер йогалмаганша, Таураттынъ бир кишкей аьриби де, бир сызыгы да йогалмай, баьриси толтырылаек. Эгер дейим ким бу парызлардынъ энъ кишкейлериннен бирин бузса эм баска аьдемлерди оны бузбага уыйретсе, сол Алладынь Патшалыгында энъ кишкей деп, саналаек. А ким парызларды толтырып, сога аьдемлерди де уыйретсе, сол Алладынь Патшалыгында уллы деп, саналаек. Сизге айтаман: эгер дейим сиз Алладынь парызларын парисейлер мен дин аьлимлериннен мукаят толтырмасанъыз, Алладынь Патшалыгына киралмаяксыз.

Сиз бурынгы аьдемлерге «оьлтirme» эм «аьр бир оьлтирген шуьшине еткерилеек» дегенди эситкенсиз. Ама Мен сизге айтаман: эгер аьдем (иман) кардашына ашувды тутса, ол шуьшине еткерилеек. Ким кардашына акмак деп айтса, сол межлистинъ* алдында явап береек. А ким кардашына акылсыз деп айтса, сол яханем отына тийисли болаек. Сонынъ уьшин, сен савганъды курман этилуьвши ерге аькелетаган заманда, кардашынъ бир зат уьшин сага разы болмаганын онда эсинъе туьсирсенъ, савганъды сол ерде калдырып, алды ман барып кардашынъ ман ярас, а сонъ кел де, савганъды бер.

«Зийналык этпенъиз» деп, айтылганды эситкенсиз. Мен ше сизге айтаман: ким хатынга сукланып караса, сол энди ок юрегинде оны ман зийналык эткен болады. Сизге айтылган эди: «Ким пишесиннен айырылса, сол ога талак салув акында шаатлама бермеге тийисли». Мен ше сизге айтаман: ким пишесине, онынъ эр-хатынлык алаллыкты бузганыннан баска себептен талак салса, сол оны зийналык этпеге ийтейди. А ким талакланган хатынга уйленсе, ол да зийналык этеди.

Сиз бурынгы аьдемлерге: «Антынъызды бузбанъыз эм Раббийге не затка ант эткен болсанъыз, сонынъ баьрисин толтырынъыз», – деп айтылганды эситкенсиз. Мен ше сизге айтаман: коьтере ант этпенъиз. Коьк пен де ант этпенъиз: ол Алладынь тагы. Ер мен де ант этпенъиз: ол Онынъ аяк асты; Ерусалим мен де: ол Уллы

---

* Синедрион – оьр тоьрешилик.

Патшадынъ шахары. Басынъ манд ант этпе: сен озинъ бир туъ-
гинъди де ак яде кара эталмассынъ. Сизинъ «аъше» дегенинъиз,
уъшини мен де «аъше» болсын; сизинъ «йок» дегенинъиз, уъшини
мен «йок» болсын. Ога косылганлардынъ баъриси тек шайтаннан.

МАТАЙ 5:17–37

Тавдагы насихатлав: суьюв эм дува

Сиз «Коьзге – коьз, тиске – тис» дегенди эситкенсиз. Мен ше сизге айтаман: яманга карсылык этпенъиз. Ким сенинъ онъ ягынъа шалса, ога сол ягынъды да бер. Эгер бирев сени оькимге берип, койлегинъди алаяк болса, сога абанъды да бер. Ким сени оьзи мен бир шақырымды бармага кыстаса, соны ман эки шақырымга да бар. Сеннен тилегенге бер, сеннен борышкага тилейтаганнынъ тилегин алмай калма.

Сиз «Ювыкларынъды суьй, душпанларынъды коьрип болма» дегенди эситкенсиз. Мен ше сизге айтаман: душпанларынъызды суьйинъиз, сизди кувгынга туьсиргенлер уьшин дува этинъиз. Соьйтип коьктеги Атанъыздынъ уллары боларсыз. Неге десе Ол куьнге огырсызды да, огырлыды да ярыкландырмага буйырады; туврашылларга йиберген ямгырын, солай ок туврашыл болмаганларга да йибереди. Эгер сиз тек оьзинъызди суьйгенлерди суьетаган болсанъыз, соны уьшин сиз кайдай савга алмага саклайсыз? Ясакшылар да солай ок этпейдилерме? Эгер сиз тек (иман) кардашларынъызды саламласанъыз, сонда аьлемет деп саналаяк не зат эткенсиз? Соны (иман етпейтаган) баска миллетлилер де этпейдилерме? Соьйтип, Коьктеги Атанъыз кенъ коьнъилли болгандай, сиз де кенъ коьнъилли болынъыз.

Садаканъызды аьдемлер алдында, олар коьрсинлер деп, этуьвден сак болынъыз. Эгер сиз солай этсенъиз, Коьктеги Атанъыздан савга алаяк тувылсыз.

Соны уьшин ярлыларга садака бергенде, экиюзлилер синагогларда эм орамларда оьзлерин мактатар уьшин оны беретаганларындай этип, баьрисине яйманъыз. Сизге дурысын айтаман: олар оьз савгаларын энди алганлар. Сиз болсанъыз, ярлыларга садака бергенде, сол колынъыз онъ колынъыздынъ не этетаганын билместей этип, беринъиз. Сизинъ садаканъыз тасада болсын. Тасадагын коьруьвши Атанъыз да сизге савгады берер.

Сиз, дува эткенде, экиюзлилердей болманъыз. Олар синагогларда эм де орам муьйислеринде турагалып, аьдемлерге дува этетаганларын коьрсетпеге суьедилер. Сизге дурысын айтаман: олар оьз савгаларын энди алганлар. Сиз болсанъыз, дува этетаганда, уьйге кирынъиз, эсикти ябынъыз да коьринмеген Атанъызга дува этинъиз. Тасадагын коьруьвши Атанъыз сизге савгады берер.

Дува эткенде, баска миллетлилер этетагандай этип, артык соьзли болманъыз. Олар, коьп соьзлигимиз уьшин эситилеекпиз деп, ойлайдылар. Олардай болманъыз: Коьктеги Атанъыз, не керек-линъиз бар болганын, сиз Оннан тилеектен алдын да биледи.

МАТАЙ 5:38 – 6:13

Атамыз бизим

**Коьктеги Атамыз,
атынъ сыйлансын.
Патшалыгынъ курылсын;
Коьктегиндей, ерде де буйырыгынъ
толтырылсын.
Куьнлик оьтпегимизди
бизге буьгуьнге бер.
Биз борышлыларымызды
кеширгендей,
борышларымызды кешир.
Бизди азгырувга туьсирме,
яманлыктан куткар.
Неге десе патшалык,
куьдирет эм мактав оьмирге Сеники.
Амин.**

Тавдагы насихатлав: Аллага табынув акында

Ораза тутсанъыз, экиюзлилердей, мыдах юзли болып юрменъиз: олар оьзлерининъ шырайына эс бермеви мен аьдемлерге ораза тутатаганларын коьрсетеек боладылар. Сизге дурысын айтаман: олар оьз савгаларын энди алганлар. Сиз болсанъыз, ораза тутканда, юзинъызди ювып, шашынъызды майланъыз. Ораза тутканынъыз, аьдем алдында болмай, тасадагы Атанъыздынъ алдында болсын. Тасадагын коьруувши Атанъыз сизге савгады берер.

Ер уьстинде оьзинъызге карзыналар йыйманъыз: мунда куе мен тот басув оларды бузар; урлакайлар уйге кирселер, оларды урламага болар. Оьз карзыналарынынъ коькке йыйынъыз: онда оларды не куе, не тот йок эталмас эм бир урлакай да киралмас. Карзынанъыз кайда сакланган, юрегинъиз де сонда болар.

Шаркынънынъ шырагы – коьзинъ. Сога коьре коьзинъ таза коьрсе, буьтин шаркынъ да ярык болар. Ама коьзинъ яман коьрсе, буьтин шаркынъ да каранъа болар. Эгер ишинъдеги ярык – каранъалык болып шыкса, кайдай яман сол каранъалык!

Эш бирев де эки иеге бирден куллык эталмайды; неге десе ол, яде олардынъ бирин коьрип болмас, а экиншисин яратар, яде биревине бек шалысар, а экиншисине эс бермес. Сиз бир ок заманда Аллага да, байлыкка да кул болалмассыз.

Сол себептен Мен сизге айтаман: не ашармыз, не ишермиз деп янынъыз уьшин, не киермиз деп шаркынъыз уьшин каьр шекпенъиз. Ян – тамактан, шарк – кийимнен артык. Коьктеги кусларга каранъызтага: олар не шашпайдылар, не ормайдылар, не амбарга йыймайдылар, ама Коьктеги Атанъыз оларды тамакландырады. Сиз куслардан коьп баалы тувылсызба? Кайсынъыз, каьрлеп, яшавына бир саьат болса да коспага болады?

Сиз кийим уьшин неге каьр шегесиз? Данъылдагы лилия шешекейлери калай оьсетаганларына каранъызтага: олар куллык та этпейдилер, уршык та ийирмейдилер, ама сизге айтаман: Сулейман, аьлемет коьркли болса да, солардынъ бириндей ярасыклы кийиналмаган. Эгер буьгуьн бар болган, а эртен отка тасланаяк кыр оьленин Алла солай кийиндиретаган болса, сизди олардан да бек кийиндирмеспе экен, аз иманлылар?

Сога коьре, «Не ашармыз?», «Не ишермиз?», «Не киермиз?» деп, каьрлеменъиз. Бу затлардынъ баьрин де бу дуныядынъ миллетлери излейдилер; а Коьктеги Атанъыз бу затлардынъ баьриси сизге керек болганын биледи. Бас деп, Алладынъ Патшалыгын эм тувралыгын изленъиз, сонда бу затлардынъ баьриси де сизге ога косылып берилер. Сонынъ уьшин эртенги куьннинъ каьрин шегип юрменъиз, аьр бир куьнге оьз каьрлери етеди.

МАТАЙ 6:16–34

Тавдагы насихатлав: аьдемлер мен айкасув акында

Терислеменъиз, сиз де терисленмессиз. Баскаларды кайдай терислик пен терислесенъиз, сондай ман сиз де терисленерсиз. Кайдай оьлшем мен оьлшесенъиз, сондай ман сиз де оьлшенерсиз. Оьз коьзинъдеги баганады сезбей, иман кардашынънынъ коьзиндеги шоьпке неге карайсынъ? Коьзинъде багана турганлай, кардашынъа: «Бер, мен коьзинъдеги шоьпти шыгарайым», – деп, кайтип айтарсынъ? Экиюзли! Бас деп, оьз коьзинънен баганады шыгар, сонъ кардашынънынъ коьзиндеги шоьпти кайтип шыгараягынъды коьрсинъ.

Кие затларды ийтлерге берменъиз эм ынжыларынынъ донъызлардынъ алдына атпанъыз. Солай этсенъиз, олар баьрисин аяк астында таптар, сонъында кайтып келип, сизди де талар.

Тиленъиз – сизге берилер; изленъиз – табарсыз; эсикке кагынъыз – сизге ашарлар. Аьр бир тилеген алады, излеген табады, какканга да эсикти ашадылар. Кайсынъыз, оьз улы оьтпек тилегенде, ога тас берер? Яде, балык тилегенде, ога йылан берер? Соны ман, сиз кайдай яман болсанъыз да, оьз балаларынъызга яхшы савгалар берип билетаган болсанъыз, аьше, Коьктеги Атанъыз кайгадер бир коьп Оннан тилегенлерге яхшы затлар берер!

Сол себепли, аьдемлер сизге калай этпеге керегин суье болсанъыз, сиз де оларга солай ок этинъиз. Таурат эм пайхамбарлардынъ уьйреткенлери сонда сыйынадылар.

Тар капыдан кирынъиз, Йойылувга аькететаган йол кенъ, капысы яйдак эм коьплер сол йол ман барадылар. Яшавга аькететаган капы тар, йол да кыйын, аз аьдемлер сол йолды табадылар.

МАТАЙ 7:1-14

Алтын акыйкат

**Сол себепли, аьдемлер сизге калай
этпеге керегин суь болсаньыз,
сиз де оларга солай ок этиньиз.**

МАТАЙ 7:12

Тавдагы насихатлав: акыйкат эм ялган

Ялган пайхамбарлардан сакланынъыз. Олар сизге кой терисинде келедилер, ишиннен болсалар олар йырткыш боърилер. Оларды емислериннен (эткен ислериннен) танырсыз. Шоъкирли коьгемликтен юзим яде сары тегенектен ынжыр йыйыларма? Ийги терек – огырсыз емис, яман терек те яхшы емис бералмас. Яхшы емисти бералмайтаган аър теректи кесип, отка таслайдылар. Соьй-тип, оларды емислериннен танырсыз.

Мага: «Раббий, Раббий!» – деп айтувшылардынъ баъриси де Алладынъ Патшалыгына кирмес, тек сол Коьктеги Атамнынъ буйырыгын толтыратаганлар кирер.

Сол куьн (кыямет куьни) коьплер мага: «Раббий, Раббий! Аьше, Сенинъ атынъ ман пайхамбарлык этпедикпе? Сенинъ атынъ ман йинлер кувмадыкпа? Сенинъ атынъ ман коьп куьдиретли ислер этпедикпе?» – деп айтаяклар. Сонда Мен оларга: «Мен сизди танымайман. Яманлык этуьвшилер, касымнан тайынъыз!» – деп ашык айтарман.

Меним соьзлеримди тынълаган эм оларды толтырган аър аьдемди оьз уьйин таска салган акыллы киси мен тенълестирмеге болады. Ямгыр явып, йылгалар яйылдылар, еллер эсип уьйге согылдылар, ама уьй бузылмай калды: ол уьй таска салынган эди. Мени тынълайтаган, ама Меним соьзлеримди толтырмайтаган аьдемди оьзининъ уьйин кумга салган акмак пан тенълестирмеге болаяк. Ямгыр явып, йылгалар яйылдылар, еллер эсип уьйге согылдылар, эм уьй авды да савлай опырады.

Иса муны айтып кутылган заманда, халк Онынъ окувына сейирсинди, неге десе Иса оларды, дин аьлимлериндей эм парисейлердей болмай, бир куваты ман окытатаган эди.

МАТАЙ 7:15–29

Тул хатыннынъ улынынъ тирилуви

Оннан сонъ тез арадан Иса Наин деп аталган шахарга кетти. Оны ман сокталары да, коьп халк та биргесине бардылар. Иса шахар капысына янасып келген вакытта, булайда оьликти шыгараятыр эдилер. Ол анасынынъ ялгыз улы эди, ана оьзи де тул хатын эди. Шахардан шыгатаган коьп халк та сол хатын ман бирге бара эди. Раббий, йылайтаган анады коьргенде, языксынды эм ога: «Йылама!» – деди. Ювыклай берип, шапырашка колын тийгистти; оны коьтерген аьдемлер токталдылар эм Иса: «Йигит, сага айтаман, тур!» – деп буйырды. Оьлик коьтерилди, олтырды эм соьйлеп баслады. Иса оны анасына кайтарды.

Сонда баьрисин де коркув бийледи, эм олар, Аллады данъклап: «Бизим арамыздан уллы пайхамбар шыкты! Алла Оьз халкына ярдам этпеге келди!» – дедилер.

ЛУКА 7:11–16

Эгинши акында таварых

Иса халкка эгинши акында таварыхты айтты:
Эгинши урлык шашпага шыгады. Ол шашатаган вакытта, урлыклардынъ бир кесеги йол бойына туъседи. Куслар ушып келедилер де оларды шоуплейдилер. Баска урлыклар топырагы аз болган таслык ерге туъседилер. Тамырлары топыракта терен болмаганнын себеп, олар тез болып, туъртип шыгадылар. Ама куън тувганы ман оъсимликлер иссиликтен курыйдылар, неге десе олар куъшли тамырсыз. Баска урлыклар шоъкирли коъгемликке туъседилер, тек коъгемлик оъсип, туъртип шыккан оъсимликлерди басып кояды. Калган урлыклар ийги топыракка туъседилер де, шашылганыннан юз, алпыс яде отыз кабат артык онъыс береди-лер. Тыньлаяк болган тыньласын!

Сонъ Иса сокталарына таварыхтынъ маънесин анълатты:
Алладынъ Патшалыгы акында соъзди эситетаган, ама оны анъламайтаган аър биревге шайтан келеди, сол аъдемнинъ юрегине шашылганды урлайды. Йол бойына шашылган урлык эне соны анълатады.

Таслык ерге шашылган урлык – ол соъзди эситетаган эм, куванып, оны янме-ян кабыл этетаган аъдем; тек куъшли тамырсыз болганыннан, ол тебентели тувыл, Алла соъзи ушын кыйынлыкларга эм эзиетлерге расканлай, йолдан тез таяды.

Шоъкирли коъгемликке шашылган урлык – ол соъзди эситетаган, ама бу оъмирдинъ кайгысы эм байлыктынъ алдавлары оны басып, онъыссыз эткен аъдем.

Ийги топыракка шашылган урлык – ол соъзди эситкен эм оны анълаган аъдем. Ондай урлык шашылганыннан юз, алпыс яде отыз кабат артык онъыс береди.

МАТАЙ 13:3–9, 18–23

Алладынъ Патшалыгы акында алты таварых

Бир вакытта Иса, уйден шыгып, коьлдинъ ягасына олтырады. Онынъ янына коьплеген аьдем йыйылады. Ол, кайыкка минип, коьлдинъ ягасында болган аьдемлерди уйретиپ баслайды. Иса халкка таварыхлап айтатаган эди:

Алладынъ Патшалыгы данъыллыкка яхшы урлык шашкан аьдеме усайды. Мине аьдемлер уйклайтаган заманда, онынъ душпаны келип, бийдай арасына яман оьленлердинъ урлыгын шашып кетеди. Бийдай оьсип, бас кускан заманда яман оьленлер де коьринип баслайдылар. Уйдинъ иесине куллары келип: «Иемиз, сен данъылынъа яхшы урлыкты шашкан эдинъ де, а яман оьленлер кайдан шыкты?» – дейдилер. «Оны душпан эткен», – деп яваплайды иелери. Сонда куллары сорайдылар: «Аьше, суе болсанъ, биз барып оьленди отайык?» «Йок», – деп яваплайды ол, – «Сиз, яман оьленлерди отаймыз деп, оны ман бирге бийдайды да юлкапага болаяксыз. Экиси де орув заманына дейим оьссинлер. Орувда мен орувшыларга: „Алды ман яман оьленди йыйып, куьлте этип байлап, куьйдирынъиз, сонъ бийдайды йыйып, амбарыма аькелинъиз, – деп, айтарман“».

Иса оларга тагы да бир таварых айтты:

Алладынъ Патшалыгы аьдем оьз данъылына шашкан шуьшитки урлыкка усайды. Шуьшитки урлык баьри баска туьрли урлыклардынъ энъ кишкейи болса да, оьскенде, калган оьсимликлериннен бийик болып, терекке айланады эм куслар онынъ бутакларында уялайдылар.

Ол тагы да баска таварыхлар айтты:

Алладынъ Патшалыгы, хатын баьрисин ашытар уьшин уьш оьлшем ун ман карыстырган ашыткыга усайды.

Алладынъ Патшалыгы данъылда коьмилген карзынага усайды. Аьдем, карзынады тапканда, оны ясырады. Табынышына куванганыннан, баьри болган затын сатып, данъылды алады.

Алладынъ Патшалыгы баалы ынжы буьртигин излейтаган саьвдегерге усайды. Онынъ бек баа буьртигин тапканда, баьри болган затын сатып, сол ынжыды алады.

Алладынъ Патшалыгы коьлге атылган, ога коьп туьрли балык туьскен йылымга да усайды. Йылым толганда, балыкшылар оны ягага шыгардылар. Сонъ олтырып, яхшы балыкларын савытлар-

га йыядылар, яманларын тысына тасладылар. Дуниядынъ сонъында да солай ок боляк: маълеклер келееклер, огырсызларды туврашыллардынъ арасыннан айырып, янган отка, йылав эм тис кыршылдатув болган ерге атаяклар.

МАТАЙ 13:24–33, 44–50

Иса коьлде давилды тынышландырады

Бир куьн Иса Оьзининъ сокталары ман Гиннесар коьлдинъ аргы ягына оьтпеге кайыкка олтырды. Юзип бараятырган-да, Иса уйклап кетти. Бирден коьлде куьшли давил коьтерилди эм кайыкка сув куйылып баслады. Сокталары Исады уянттылар: «Раббий! Бизди куткар: аьлек болаятырмыз».

Иса сокталарына: «Сизинъ иманынъыз кайда ды? Сиз неге булай корктынъыз, аз иманлылар?» Сонъ Иса турды, елге эспеске буйырды, а коьлге: «Тын! Токтал!» – деди. Янме-ян давил токталды, коьлдинъ толкынласувы тайып, терен тыныклык туьсти.

Сокталары болса, коркып эм хайранланып, бир бирлерине: «Бу ким экен? Ол елге де, сувга да буйырады, эм олар Ога бойсындылар!» – дедилер.

МАТАЙ 8:23–27; МАРК 4:37–41; ЛУКА 8:22–25

Яирдинъ кызын тирилтуув

Бир вакытта Галилей коблининъ ягасында Иса, Онынъ тоь-герегине туурли ерлерден йыйылган халкты уйретип туры эди. Исадынъ янына синагогтынъ басшыларыннан Яир атлы бири келип, Онынъ аягына йыгылды. «Меним кызым оьлеятыр, ама Сен келип, ога колынъды бир салсанъ, ол сав болып, яшар», – деп Оннан ялбарып тиледи. Иса оны ман барды. Олардынъ артыннан калмай, уймелеклесип, коьплер де иердилер.

Бир хатын он эки йылдан бери кан тасувдан кыйналатаган эди. Ол хыйлы эмлевшилерден коьп азап шегип, тек ярдам таппай, яманнан яман бола берди. Хатын Исадынъ хабарын эситкен эди. Ол халктынъ арасыннан кыстырылып кирип, билдирмей колын Онынъ абасына тийгистти. Хатын: «Эгер Онынъ тек абасына тийсем де сав болаякпан», – деп ынанатаган эди. Эм сол саьатлей ол маразыннан сав болганын сизди.

Иса Оннан эмлевиши куьштинъ шыкканын анълап, халкка бу-рылды да: «Меним абама ким тийди?» – деп сорады.

Сокталары: «Сени кыстыратаган сондай бир коьп аьдем бар, а Сен, келесинъ де, Мага ким тийди деп, сорайсынъ!» – дедилер.

Иса, оны ким эткенин коьрөөк болып, йыйылганларды коьз-леп шыкты. Хатын оьзине не болганын билип, коркканыннан калтырап, Онынъ касына келди, аягына йыгылып, болганды туврасыннан айтты. Иса ога: «Кызым, иманынъ сени куткарды. Тынышлык пан кет, маразынънан сав бол», – деди.

Иса соьйтип соьйлей турганнынъ арасында, синагог басшысы-на аьдемлер келип: «Кызынъ оьлди. Устазды энди неге кыйнай-сынъ?» – деп еткердилер.

Иса, бу соьзди эситкенлей, Яирге: «Коркпа, тек ынан!» – деди. Синагог басшысынынъ уйине келгенлеринде, Иса онда гуьрил-дескен халкты коьрди. Аьдемлер, йылап, уйкен сыйт этетаган эдилер. Иса, уйге кирип: «Неге йылап, сыйт этесиз? Кыз оьлме-ген, тек уйклайды», – деди.

Йыйылганлар Ога куьлип койдылар. Иса, Оьзи мен бирге бол-ган Петер, Якып, Яхъяды эм кыздынъ ата-анасын алып, кыз яткан

боълмеге кирди. Кыздынъ янына келип, колыннан ыслап: «Кыз-
лак, сага айтаман, тур», – деди. Кыз янме-ян турды да юрип бас-
лады. Бу аълемет нышанды коьргенлер бир бек аъжейипсиндилер.

МАРК 5:21–42

Иса бес мынъ аьдемди тойдырады

Оннан сонъ Иса Галилея коьлининъ аргы ягына оьтип, Тиберия ерлерине келди. Онынъ артыннан коьп аьдемлер топарласып иердилер, неге десе Исадынъ авырганларды эмлегенде этетаган аьлемет нышанларын коьрген эдилер.

Иса, тавдынъ тоьсине коьтерилип, онда Оьз сокталары ман олтырды. Ювытлардынъ Пасха байрамынынъ заманы ювыклай эди. Иса, Ога келеятырган коьплеген аьдемлерди коьрип, Пилипке айтты: «Сосы аьдемлерди ашатар уьшин биз оьтпекти кайдан алаякпыз?» Иса оны Пилипти сынар уьшин айтты, а Оьзи энди не этеегин билетаган эди.

Пилип: «Эгер эки юз динарга оьтпекти алсак та олардынъ аьр бирине бир кесек бермеге де етпеек!» – деп яваплады.

Сокталарынынъ бириси, Шимон Петердинъ кардашы Эндрей айтты: «Булайда бес арпа калакайы ман эки балыгы болган яс бар, тек сондай коьп халкка ол не ди?»

Иса: «Халкты орынластырынъыз», – деди. Сонда калын коьгоьлен бар болган себепли, баьриси оьленге олтырдылар. Онда саны бес мынъга ювык аьдем бар эди.

Иса оьтпекти алды, шуькир дувасын этип, аьр ким керегин алгандай, уьлестирди. Балык пан да солай болды. Баьриси ашап тойганларында, Иса сокталарына: «Калган кесеклерди йыйынъыз, эш бир туьйирин де йоймага тийисли тувыл», – деди. Олар, бес арпа калакайдан ашаганларыннан калган кесеклерди йыйып, он эки шетенди толтырдылар.

Аьдемлер, Иса эткен бу аьлемет нышанды коьргенде: «Ол – уьшини мен де бу дунияга келеек пайхамбар», – деп соьйледицер.

ЯХЪЯ 6:3–14

---

* *Динар* – Урым акшасы; Иса Масихтинъ заманында аьдетли ишлилерге куьнде бир динар тоьленер эди.

Иса сув уьстиннен юреди

Оьтпеклер эм балыклар ман халкты тойдырганнан сонъ, Иса сокталарына, кайыкка минип, коьлдинъ аргы ягына Оьзиннен алдын оьтпеге буйырды, а Оьзи халкты таркатаяк болды. Халкты таркаткан сонъ Иса, ялгыз Оьзи, дува этейим деп, тавга коьтерилди, эм кешликте де онда ялгыз калды. Сол вакыт кайык коьлдинъ ортасында эди. Толкынлар кайыкка согыла эдилер, неге десе ел карсы эсетаган эди. Танъ манъында Иса коьлдинъ уьсти мен юрип, сокталарына ювыкласты. Сокталары, Онынъ коьлдинъ уьстиннен юруьвин коьргенде, адаладылар: «Бу – куьлетки!» – дедилер эм коркканларыннан кышкырыкладылар.

Ама Иса сол саьатлей олар ман соьйледи де айтты: «Коьнъил-ленинъиз, Бу – Мен, коркпанъыз!»

Петер Ога: «Раббий! Эгер бу Сен болсанъ, мага Сенинъ касынъа сув уьсти мен юрип келмеге буйыр», – деди.

«Кел», – деди Иса.

Кайыктан шыгып, Петер, Ога бараяк болып, сув уьсти мен кетти. Ама елдинъ бек куьшли эскениннен коркты эм, батып баслаганда, кышкырды: «Раббий! Куткар мени!»

Иса сол саьатлей колын тутты, ога ярдамласты да: «Аз иманлы! Неге шеклендинъ?» – деди.

Олар кайыкка мингенлей, ел тынды. Кайыкта болганлардынъ баьриси, ювыкласып келип, Исага бас ийдилер эм: «Сен уьшини мен де Алла Улы экенсинъ!» – дедилер.

МАТАЙ 14:22–33

Исадынъ шырайынынъ туърленуви

Иса Петерди, Якыпты эм онынъ иниси Яхъяды алып, ялгыз оларды бийик тавга мингистти. Онда дува этип турган вакытта, сокталарынынъ алдында Ол туърленип кетти. Онынъ юзи куъндей яйнады, кийимлери болса, куъннинъ ярыгындай, ап-ак болдылар. Муса эм Ильяс данъкланып коьринип, Иса ман соьйлестилер. Уьйкен аьжейипке калган Петер Исага: «Раббий! Биз мунда турсак калай аьруьв эди! Суьйсенъ, мунда уьш кос курайым: бири Сага, бири Мусага, бири де Ильяска», – деп айтты.

Петер бу соьзлерди айта туруп, оларды ярк булыт каплады эм булыттынъ ишиннен бир давыс: «Бу – Меним суьйген Улым, Мен Ога разыман. Онынъ айтканын тынъланъыз», – деди.

Сокталар, муны эситкенде, бек сескендилер, коркып, эт бет-лериннен йыгылдылар. Иса болса янларына келип, оларга колы ман тийип: «Турынъыз, коркпанъыз», – деди. Коьзлерин ашып караганда, Исадан баска биревди де коьрмедилер.

Сонъ, тавдан туьсеятканда, Иса оларга: «Аьдем Улы обилирден тирилгенге дейим, бу коьргенинъизди биревге де айтпанъыз», – деп буйырды.

МАТАЙ 17:1–9; ЛУКА 9:28–36

Баърин кеширетаган суъюв

Бир заманда Петер Исадынъ касына келип: «Раббий! Мага карсы куъна эткен кардашымды неше кере кеширмеге керекти, ети кереге дейим ме?» – деп сорады.

Иса ога: «Сага етиге дейим демеймен, а етисерден етпис кере». Эм бу таварыхты айтты:

Алладынъ Патшалыгы оззининъ кулларынынъ борышларын эсапламага суъйген патшага усайды. Патша эсаплавды баслаган заманда, ога он мынъ талант* борышы болган биревди аькелдилер. Борышлы кисидинъ тоълемеге заты болмаганнан себепли, патша онынъ оззин, хатынын, балаларын эм болган баъри мал-муълкин сатып, борышты тоълемеге буйырды. Сол заманда кул онынъ аягына йыгылып: «Бийим! Бираз тоъз мага, сага баърин тоълермен», – деп, белиннен буъгилди. Бий кулды аяп, баъри борышын кеширип, оны йиберди. Ама кул кете барып, йолдасларыннан ога юз динар** борышлы болган биревди тавып, оны сермеп ыслап: «Борышынъды тоъле!» – деп, бугындырып баслады. Сонда йолдасы онынъ аягына йыгылып: «Бираз тоъз мага, мен сага тоълермен», – деп ялбарып тиледи. Болган уьшин ол унамады, борышын тоълегенге дейим карамай, аькетип йолдасын тутнакка капатады. Бу исти коьрген баска тенълери, юреклери бек кыйналып, барып патшага болган ис акында айттылар. Патша оны шақырып: «Намарт кул! Сен меннен тилегенинъ уьшин мен баъри борышынъды кеширген эдим. Мен сени аягандай, сен де озинънинъ йолдасынъды аяп болмадынъма?» – деди. Патша ашувланып, баъри борышын тоълеп кутылганга дейим, сол кулды азап шектиретаганларга берди. Меним Коьктеги Атам да аьр биринъизге тап соьйтип этеек, эгер дейим сиз озъ кардашларынъызды ак юректен кеширип билмесенъиз, – деди.

«Атамыз бизим» деген дувада Раббий бизди кешируьв акында дува этип уьйретеди: «Биз борышлыларымызды кеширгендей, борышларымызды кешир».

МАТАЙ 6:2; 18:21–35

---

* Талант – Иса заманында исшидинъ 15 йыллык кыйын агы.

** Юз динар – Иса заманында исшидинъ 100 куънлик кыйын агы.

Юмсақ юрекли самарияшы акында таварых

Дин аьлимлерининъ бириси, Исады сынап, сорав берди: «Ус-таз! Оьмирлик яшавдан уьлисли болар уьшин мага не зат этпеге керекти?»

Иса ога: «Тауратта не зат язылганды?» – деди.

Дин аьлими явап берди: «Раббий Алланъды буьтин юрегинъ, янынъ, куьшинъ, акылынъ ман суьй; ювыгынъды да, оьзинъди суьйгендей суьй».

Иса ога: «Сен дурыс явапладынъ. Солай этсенъ, оьмирлик яшав табарсынъ».

Ама дин аьлими, оьзин акламага шалысып, Исадан сорады: «А меним ювыгым ким ди?»

Иса ога таварых пан яваплады: «Бир аьдем Ерусалимнен Ерихога бараятырганда, йолда ога йолбасарлар расадылар. Олар онынъ кийимлерин шештирип аладылар, эм оьлим аьлге еткерип яра-лайдылар да кетедилер. Бираздан сол ок йол ман бир дин кул-лыкшысы оьтеятырган болган, оны коьреди, ама яныннан озып кетеди. Солай ок, сол ерден оьтеятырган бир левийши де, онынъ касына барып, карап, озып кетеди. Бир самарияшы, сол йолдан озаятырганда, оны коьргенде, языксынады. Онынъ касына келип, яраларын зейтун майы ман, шагыр ман суьртип тазалайды, байлайды. Сонъ самарияшы, оны оьзининъ эшегине мингистип, конагуьйге аькеледи де онынъ кайгысын шегеди. Эртеси куьн, кетятырып, шыгарып, конагуьйдинъ иесине акша узатады эм ога: „Оны карарсынъ; эгер коьп затты зыраф этсенъ, мен кайтканда, сага тоьлермен“, – деп тапшырады».

Таварыхты айтып болып, Иса Таурат аьлиминнен сорайды: «Кайтип ойлайсынъ, мине сол уьшевининъ кайсысы йолбасарлар колына туьскен аьдемге ювык экен?»

«Оны языксынган», – деп яваплады дин аьлими.

Сонда Иса: «Бар, сен де солай эт», – деди.

ЛУКА 10:25–37

Иса – танъ Койшы

Раббий Иса Масихти Оьзининъ халкына Койшы этип йиберген. Койшы койларын калай бас-коьз болып карайды, соьйтип ок Иса Масих, дуныядынъ Куткарувшысы, Оны ак юреклери мен хош коьрип, яшавында Онынъ парызларына ызлайтаганларды аявлап карайды. Мине Иса Масихтинъ соьзлери:

Сизге дурысын айтаман: ким койлар авласына капыдан кирмей, ама кайдай болса да баска бир йол ман кирген – карак эм тонавшы; а ким капыдан киреди, сол койлардынъ койшысы. Каравыл ога капыды ашады. Койлар койшыдынъ давысын эситедилер. Ол койларын, атын айтып, шақырып, шыгарады. Койларын шыгарганда, олардынъ алдында барады, койлар да, давысын танып, артыннан иередилер. Койлар эш бир заманда да келетеннинъ артыннан бармаяклар, онынъ давысын танымаган себепли, оннан кашаяклар

Сизге дурысын айтаман: Мен койлардынъ капысыман. Мага дейим келгенлер – баьриси карак эм тонавшылар. Койлар оларды тынъламадылар. Мен капыман. Ким Меннен киреди, сол куткарылаяк эм отлак табаяк. Карак тек урламага, оьлтирмеге эм бузбага келеди. Мен аьдемлерге яшавды, толы яшавды таптырмага келгенмен.

Мен танъ койшыман: танъ койшы оьзининъ койлары уьшин яшавын береди. Ялшы койлардынъ койшысы эм иеси болмаган себепли, боьри келгенин коьрсе, койларды таслап, кашады. Сонда боьри оларды талап шашады. Ялшы кашып кетеди, неге десе ялга алынган эм койлардынъ каьрин шекпейди.

Мен танъ койшыман: Оьзимнинъ койларымды таныйман, койларым да Мени таныйдылар. Солай ок Атам да Мени таныйды, Мен де Атамды таныйман; Мен янымды койларым уьшин беремен. Менде сосы авладан болмаган баска койлар да бар, оларды да аькелмеге керекпен. Олар да Меним давысыма тынълавлы болаяклар, тек бир суьрим, тек бир Койшы болаяк.

Сонынъ уьшин Атам Мени суьеди, неге десе, кайтарадан алаяк болып, янымды беремен. Эш бирев де Меннен янымды тартып алмайды, Мен оны разы болып беремен. Оны бермеге эм кайтарадан алмага куватым бар. Бу буйырыкты Атамнан алганман.

ЯХЪЯ 10:1-5, 7-18

Марта ман Марьем

Ерусалимнен узак болмай орынласкан Бетхиний авылында аьптели-синъли Марта эм Мария кардашлары Лазар ман яшайтаган эдилер. Олар Исады хош коьрип, дайым конакка ша-кыратаган эдилер.

Бир кере Иса оларда конакта болганда, Марьем Исадынъ аягынынъ касына олтырып, Онынъ соьзин тынълай эди. Марта болса уллы зияпеттинъ каьрин шекти. Ама Марьем ога ярдамласпайтаганын Марта яратпады. Ол Исадынъ янына ювыклап: «Раббий! Меним синълимнинъ буьтин исти мага калдырганы Сени бир де кыйнамайма? Мага ярдамлассын деп ога билдирсенъ экен», – дегенди айтты.

Иса ога явапка: «Марта! Марта! Сен коьп затларды каьрлеп кыйналасынъ. А тек бир зат керек. Марьем болса оьзиннен эш бирев мен де сыйырылмаяк яхшы уьлисин сайлаган», – деди.

ЛУКА 10:38–42

Бай аьдем акында таварых

Иса, халкты уыйретип: «Каранъыз, аьр туьрли суганаклыктан сакланынъыз, неге десе аьдемнинъ яшавы мал-муьлкининъ коьплигине карамайды», – деди. Ол сосындай таварыхты айтты: Бир бай аьдемнинъ ери ога онъ аслык берген экен. Ол ойлап баслады: «Энди мен не этейим? Буьтин йыйылган аслыкты мага сакламага ер йок». Сонъ: «Мен мине булай этейим. Эски амбарымды бузайым да янъы уйкен амбар салайым. Онда аслыгымды да, ырызкымды да йыярман. Сонъында оьзиме: „Яным, сенинъ ырызкынъ коьплеген, коьп йылларга етеек. Тыншай, аша, иш эм куван деп айтарман“, – деди. Ама Алла ога: «Акылсыз! Буьгуьн кеше ок сенинъ янынъ алынаяк. Оьзинъе деп аьзирлегенинънинъ баьриси кимге тиер экен?» – дегенди айтты. Алладынъ алдында байымай, оьзине деп байлыкты йыятаган аьр бир аьдем де солай болаяк.

Иса тагы да: «„Не ашармыз? Не ишермиз?“ деп, каьрлеменъиз эм кайгырманъыз. Бу затлардынъ баьрин де бу дуныядынъ миллетлери излейдилер; а сизинъ Атанъыз (Алла) бу затлар сизге керек болганын биледи. Аьр неден де бек Алладынъ Патшалыгын изленъиз, сонда бу затлар да сизге ога косылып берилер. Коркпа, кишкей суьрим, Атанъыз сизге Патшалыкты бермеге макул коьрген! Болган мал-муьлкинъизди сатып, ярлыларга садака беринъиз. Заман ман бузылмайтаган капшыкларды, коькте кемимей тураяк карзыналарды аьзирленъиз: сонда оларга карак та ювымас, сонда суьмме де ашамас. Неге десе, карзынанъыз сакланган ерде, юрегинъиз де сонда болар», – деди.

ЛУКА 12:15–21, 29–34

Бай эм Лазар акында таварых

Иса мундай таварыхты айтты:

Бир бай аьдем болган. Ол карагошкыл-кызыл эм баа ку-машлардан кийим киетаган болган эм аьр куьн кейфли яшаган. А онынъ каралдысынынъ капысында Лазар атлы пакрыр ятатаган эди. Онынъ уьсти буьтин котыр ман ябылган эди. Ол, байдынъ сыпырасыннан туьскен увак-туьеклерин де еп, тамакланмага куьсейтаган эди. Ийтлер, кирли айванлар, келип, онынъ котыр-ларын ялайтаган эдилер.

Вакыты келгенде, пакрыр оьледи эм маьлеклер оны Ибрагимнинъ кушагына аькетип береди. Бай да оьледи, оны да коьмедилер. Ахыретте азап шеккен бай коьзлерин коьтергенде, алыста Ибрагимди эм онынъ кушагында Лазарды коьреди. Ол ялбарып: «Атам меним Ибрагим, языксын мени эм Лазарды йибер! Ол, бармагын сувга малып, меним тилимди сувытсын, неге десе мен бу отта азап шегемен», – дегенди айтты. Ама Ибрагим: «Улым! Эсинье туьсир, сен яшавынъда ийги затларыньды алдынъ, а Лазар кыйын аьлде эди. Энди ол мунда юбаныш тапты, а сен азап шегесинъ. Оннан сонъ, бизим арамызда тик кая бар, соннан себеп сенинъ ягынъа оьтпеге суьйген оьталмаяк эм эш бирев де сизден бу якка коьшалмас», – деп яваплады. «Булай эсе, атам, сеннен тилеймен, Лазарды меним ата юртыма йибер. Неге десе менде бес тувган кардаш бар; Лазар оларга коьргенин айтсын, олар да бу азап шегуьв ерине келип олтырмасынлар», – дегенди айтты бай. Ибрагим ога: «Оларда Муса эм пайхамбарлардынъ китаплары бар. Оларга тынъласынлар», – деди. А бай болса: «Йок, Ибрагим атам, оьлгенлерден бирев оларга келсе, олар тевбеге туьсерлер», – деди. Бу затка Ибрагим: «Эгер олар Мусады эм пайхамбарларды тынъламайтаган болсалар, бирев оьлилерден тирилсе де, оларды ынандыралмас», – деп яваплады.

ЛУКА 16:19–31

Адаскан кой акында таварых

Баъри ясакшылар эм куъналылар, Исады тынълар уъшин, Онынъ янына йыйыла эдилер. Парисейлер мен дин аълим-лери болса: «Ол куъналылар ман катнасады эм олар ман бирге ашайды», – деп, разы болмай, оъз ара соъйлестилер.

Сонда Иса оларга бу таварыхты айтты:

Айтпага, аранъыздан ким болса да биревдинъ юз койыннан бири адаскан. Аъше сиз, токсан тогызын авлакта калдырып, адасканын тапканга дейим излемессизбе? А тапканда, суъйинип, оны арканъызга салып, уйге кайтарсыз, досларынъызды эм конъысыларынъызды шақырып, оларга: «Мени мен бирге куванынъыз, неге десе мен адаскан койымды тапканман!» – дерсиз. Сизге дурысын айтаман: тевбе этпеге керекли болмаган токсан тогыз туврашыл аъдемлерден эсе, куъналы бир аъдемнинъ тевбеге туъскени уъшин коъкте куваныш солай коъп болар.

ЛУКА 15:3–7

Адаскан ул акында таварых

Тагы да бир таварыхты хабарлады Иса:

Бир кисидинъ эки улы болыпты. Кенжепай улы атасына: «Атам, муълкинънинъ мага тийисли эншисин айырып бер», – деди. Эм атасы муълкин улларына боълди.

Бир неше куън озганнан сонъ, кишкей улы, баъри болганын йыйып, узак элге кетти. Онда, азгырувлыкка берилип, байлыгын йойды. Баърисин де шашып кутылган сонъ, сол элге бек уйкен ашлык келгенде, ол муктажланып баслады. Эм ол, соьлеги элдинъ бир яшавшысына келип, ялшылыкка туъсти, а ол оны оьзининъ шошкаларын бакпага далага йиберди. Кенжепай донъызлардынъ емин ашамага да разы эди, ама оны да ога бирев бермеди.

Сол заманда эсин йыйып: «Атамда неше бир ялшы бар эм ырызкысы да коьп, а мен мунда аштан оьлеятырман. Барып, атама кайтайым да, ога айтайым: „Атам! Мен коьктинъ эм сенинъ алдынъда куъналы болдым. Энди сенинъ улынъ деп аталмага да тийисли тувылман. Мени ялшыларынънынъ бириси этип болса да ал“». Эм ол, турып, атасына кетти.

Атасы, оны эректен коьрип, аяды; алдына ювырып шыгып, кушагына алды, оьпти. Улы ога: «Атам! Мен коьктинъ эм сенинъ алдынъда куъналы болдым. Энди сенинъ улынъ деп аталмага да тийисли тувылман». Ама атасы оьзининъ кулларына: «Тез барып, энъ яхшы кийимди аькелип, оны кийиндиринъиз, бармагына юзик салынъыз, аякларына машпак кийгистинъиз. Бесленген бузавды аькелип шалынъыз; зияпет этип, байрам этеек! Неге десе меним бу улым оьлген эди, мине ол тирилди, ол йойтылган эди, энди табылды», – деди.

Сол заманда онынъ уйкен улы кырда болган эди. Ол кайтып, уйге ете баслаганда, уйде йыр анъларын эм суьйиниш тавысларын эситти. Ол, куллардынъ бирисин шакырып, онда не зат болатанын сорады. Кулы ога: «Сенинъ ининъ кайтып келди, атанъ онынъ сав-саламат кайтканы уьшин куванганыннан, бесленген бузавды шалдырды». Тунгыш улы ашувланды эм уйге киргиси де келмеди. Сонда атасы шыгып, оны шакырды. Тек улы ога: «Мен сага не шаклы йыл ислеймен, бир заманда да айтканынънан шыкпадым. Сен, болсанъ, меним уьшин кишкей улак та сойып, тенълерим мен байрам этпеге да бермединъ. А энди, муълкинъди

кыдыруувке хатынларга шашып таъвескен бу улынъ уйге кайтканда, сен онынъ ушин бесленген бузавды шалгансынъ!» – деди. Атасы ога: «Улым! Сен аыр заман мени мен бирге эдинъ, эм буътин муълким – сеники. Ама биз, сенинъ ининъ олып тирилгени эм йойтылып табылганы ушин куванып, байрам этпеге керекли боламыз», – деди.

ЛУКА 15:11–32

Иримбопаз маразлы он аьдем

Ерусалимге йолланганда, Иса Галилея ман Самария арасындагы мажа бойы ман оьтип бараятыр эди. Бир авылда Ол иримбопаз маразлы он аьдемге йолыкты. Олар эректе токталдылар да: «Насихатшы Иса, бизди языксын!» – деп, кышкырдылар.

Иса оларга: «Барынъыз да дин куллыкшыларга коьрининъиз!» – деди. Олар, бараятып, йолда авыр мараздан тазаланганларын коьрдилер.

Он аьдемнинъ тек бириси, оьзининъ савартылганын коьргенлей, кери кайтты. Ол Исадынъ аягына йыгылды, Ога савбол айтты эм куьшли давысы ман Аллады данъклап баслады. Бу аьдем самарияшы эди, калган тогызы болса – ювыт эдилер.

Иса сонда: «Тазаланганлар онав тувылма эди? Тогызы ша кайдады? Тек бу тыс кыралшыдан баска Аллады данъкламага кайткан болмадыма экен?» – деп сорады. Сонъ ога: «Тур да бар, сенинъ иманынъ сени куткарды», – дегенди айтты.

ЛУКА 17:11-19

Парисей эм ясакшы акында таварых

Оьзлерин туврашыл этип санап, баскаларга мисетсинмей карайтаган бирер кавымларга Иса сосы таварыхты айтты: Эки аьдем Алладынь уййине дува этпеге бардылар. Олардынъ бири парисей, а баскасы ясакшы болган. Парисейлер Таураттынъ парызларын мукаят толтыратаган, сыйлы, дин туткан аьдемлер эди. Ясакшылар болса, халкты эзиетлеп, урымшыларга ясак йыятаган эдилер. Парисей турады да оьзининъ ишиннен: «Я Алла! Мен, баска аьдемлердей, йолбасар, корлавышы, зийналык этуьвши, яде болса мине бу ясакшыдай болмаганым уьшин сага шуькир этемен. Мен юмада эки кере ораза тутаман эм буьтин алатаган келимнен он кесегининъ бир боьлигин беремен», – деп дува этеди. Ясакшы болса, коькке коьзин де коьтералмай, эректе турады. Коькирегине сога-сога: «Я Алла, мени, куьналыды, языксын!» – дейди. Сизге айтаман: Парисейден эсе сосы аьдем Алла алдында акланьп уййине кайткан, неге десе оьзин-оьзи коьтеруьвши аьр ким тоьменленеек, а оьзин-оьзи тоьменлетуьвши коьтерилеек.

ЛУКА 18:10–14

Иса балаларга яхшылык тилейди

Бир вакытта сокталары Исадынъ касына келип: «Алладынъ Патшалыгында энъ уйкен ким?» – деп сорадылар. Иса бир балады шақырып, оны олардынъ ортасына салып: «Туърленмесеъиз эм де балаларша оъзинъизди тутпасанъыз, Алладынъ Патшалыгына бир заманда да киреек тувылсыз. Соны ман, бу баладай, оъзин ким кишкейге санаса, сол Алладынъ Патшалыгында энъ уйкенге саналаяк. Мунадай бир балады Меним атымнан ким кабыл этсе, сол Мени кабыл этеди».

Бир кере Исага, колын тийгистип, яхшылык тилесин деп, балаларды аъкелдилер. Тек Онынъ сокталары балаларды тыйдылар. Иса: «Койынъыз саъбийлерди, оларга Мага келмеге тыйдажлык этпенъиз, неге десе Алладынъ Патшалыгы сондайлардыкы», – деди. Сонъ балалардынъ басларына колын салып, яхшылык тиледи.

МАТАЙ 18:1–5; 19:13–15

Соқырды савартув

Иса Ерихо шахарына келди. Аьдеттегинше, Онынъ янында коьлем халк бар эди. Ол, Ериходан шыгаятырганда, йол янында садака тилеп соқыр аьдем олтыра эди. Онынъ аты Бартимай эди. Исадынъ озып бараятырганын билгенде, ол: «Даут улы Иса, мени языксын!» – деп, кышкырыклап баслады. Коьплер Бартимайды уьндетпеске шалыстылар, ама ол: «Даут улы Иса, мени языксын!» – деп, тагы да бек куьшли бакырды.

Иса, токтап, оны шақырмага буйырды. Бир неше аьдем, соқырдынъ касына келип, ога: «Коркпа, коьтерил, Ол сени шақырады», – дедилер.

Бартимай, орныннан турып, уьстиндеги абасын шешип таслады да, Исадынъ касына келди. Иса оннан: «Сен Меннен не зат тилейсинъ?» – деп сорады.

Соқыр: «Устаз! Меним коьзлерим коьрип басласа экен», – деп тиледи.

Иса ога: «Бар энди, иманынъ сени сав этти», – деди. Бартимай сол саьатлей коьрип баслады да, Аллады данъклап, йол бойы Исадынъ аргыннан иерди.

МАРК 10:46–52; ЛУКА 18:35–43

Ясакшы Закайды куткарув

Иса Ерихога кирди. Онда ясакшылардынъ басшысы Закай атлы бай аьдем Исады коьрмеге эм Онынъ ким экенин билмеге шалысты. Тек бойы маштак болган себепли, Оны аьдемлер арасыннан коьралмады. Сонда ол, Исады коьрер уьшин алдыга шабып барып, йол уьстиндеги кийик ынжыр терекке минди. Иса, сол ерге еткенде, йогарыга карап, оны коьрди де ога: «Закай, тез болып туьс, буьгуьн Мага сенинъ уьйинъде конак болмага тийисли», – деди. Закай тез болып туьсти эм, куванып, Исады уьйинде конакбайлык коьрсетип алды.

Оны коьргенлердинъ баьриси, де разы болмай, куьналыдынъ конагы болды деп, соьз этип басладылар. Закай болса, Раббийге: «Мен соьле болган мал-муьлкимнинъ яртысын ярлыларга уьлестирейим. Эгер дейим биревди бир зат пан алдаган болсам, ога доьрт кабат арттырып берейим!» – дегенди айтты.

Иса: «Буьгуьн Закайдынъ уьйине куткарылув келди, неге десе бу аьдем де Ибрагимнинъ улы. Аьдем Улы йойтылганды таппага эм куткармага келген», – деди.

ЛУКА 19:1-10

Иса Лазарды тирилтеди

Ерусалимнен узак болмаган Бетхиний авылында Марьем эм онынъ аыптеси Марта кардашлары Лазар ман яшайдылар. Олар Исадынъ дослары эди. Иса Мартады, онынъ синълиси Марьемди эм Лазарды суьетаган эди. Бир кере, Иса сокталары ман авлак ерде болганда, Ога: «Раббий! Сенинъ суьйген аьдеминъ авырыйды», – деп хабар йибердилер.

Иса эситип: «Бу авырув олим авырувы тувыл, ол Алла данъкы уьшин, Алла Улы сол авырув аркалы данък тапсын деп, берилген», – деди. Лазардынъ авырыйтаганын эситкенде, сокталары ман турган еринде тагы да эки куьн калды. Сонъ, Лазардынъ оьлгенин билгенде, Бетхиний авылына кайтты.

Коьплеген ювытлар Марта ман Марьемге кардашлары уьшин кайгы соьзин айтпага келдилер. Марта, Исады коьргенде: «Раббий! Сен мунда болган болсанъ, кардашым оьлмеек болар эди. Ама мен соьле де билемен: Сен Алладан не тилесенъ, Алла Сага соны береек», – деди.

Иса: «Кардашынъ тирилеек», – деп яваплады да, – «Мен – тирилуьв эм яшав, Мага иман эткен аьдем оьлсе де, яшавын бардыраяк. Яшаган эм Мага ынанган аьдем бир заманда да оьлмес. Бу затка ынанасынъма?» – деп сорады.

Марта: «Аьше, Раббий! Сенинъ дуныяга келмеге керек болганынъа, Алла Улы Масих экенинъе ынанаман», – деди.

Сонъ кетип, синълисин шақырды. Иса Марьемнинъ эм оны ман келген ювытлардынъ йылаганын коьрип, Оьзининъ де коьнъили толып, бек кайгырды. «Сиз оны кайда орынластырдынъыз?» – деп сорады.

«Раббий! Кел, Оьзинъ коьрерсинъ», – дедилер.

Иса Лазар коьмилген дорбыннынъ янына келди. Кабыр алдына тас суьелген эди. Марта: «Лазар оьлгени доьрт куьн», – деди.

Иса ога: «Мен сага айтпаган эдимме, иман этсенъ, Алладынъ данъкын коьрерсинъ», – деп яваплады. Оьли яткан дорбыннан тасты алганларында, Иса, коьзлерин коькке тигип: «Атам, Мени эситкенинъ уьшин Сага шуькир этемен. Билемен, Мени дайым да эситесинъ, тек бу соьзлерди, мунда турган халк Мени мунда йибергенинъе ынансын деп, айтаман», – деди. Муны айтканнан

сонъ, Ол куышли давыс пан, «Лазар! Тыска шык!» – деди. Коллары, аяклары кевин мен байланган оылген аьдем шыкты.

Ювытлардынъ коьбиси, Иса эткен нышанды коьрип, Ога ынан-дылар. Парисейлер мен бас дин куллыкшылар болса, сол заманнан алып, Исады оьлтирмеге сылтавлар излеп, кеньесип басладылар.

ЯХЪЯ 11:1–50, 53

Кимге коьп кеширилетаган болса, сол коьп суьеди

Шимон атлы парисейлердинъ биревИ Исады аска шакырды. Иса разы болды эм онынъ уйине барды.

Ол шахардынъ бир куьналы хатыны, Исадынъ парисей уйинде болганын билгенде, ак мермер савыт пан аьруьв ийисли май алып келди. Ол Исадынъ аягынынъ касына ювыклап турды эм, йылап, коьзяслары ман Онынъ аякларын ювды, сонъ оьз шашы ман суьртти; оларды оьпти, ийисли-коькыслы майды якты.

Исады шакырган парисей, оны коьргенде, оьзи оьзине: «Эгер бу Аьдем уьшини мен де пайхамбар болса, Ол Оьзине кайдай кыскаяклы тиетаганын билер эди: хатын – куьналы ды», – деди.

Ама Иса, ога карап: «Шимон, Мен сага айтаягым бар», – деди. «Айт, Устаз», – деди Шимон.

«Эки аьдем бир ок иесине борышлы болганлар: бири бес юз динар, а экиншиси – элли. Тек, олардынъ тоьлемеге акшалары болмаган себепли, иелери экевине де борышларын кеширеди. Айтшы, экевининъ кайсысы оны бек суьер экен?» – деди Иса.

Шимон: «Меним ойыма коьре, кимге коьбирек борышы кеширилген – сол», – деп яваплады.

Иса ога: «Сен дурыс ойлайсынъ», – деди. Сонъ Иса хатынга карады да Шимонга айтты: «Коьресинъме сен бу хатынды? Мен сенинъ уйинъе келдим, сен Меним аягыма сувды да бермединъ. Бу хатын болса коьзяслары ман Меним аягымды ювды эм шашлары ман суьртти. Сен, саламласканда, Мени оьппединъ, а ол, Мен бу ерге келгенли, аягымды оьпкенин токтатпайды. Сен Меним басыма май да якпадынъ, а ол аягыма да ийисли-коькыслы майды ягады. Сол себептен сага айтаман: онынъ коьп куьналары кеширилгени уьшин, ол соьйтип суьйимин коьрсетеди».

Иса хатынга: «Сенинъ куьналарынъ кешириледилер», – деди.

Сонда болган аьдемлер ишлериннен: «Куьналарды да кеширетаган Бу ким экен?» – дейтаган эдилер.

Иса болса, хатынга: «Сенинъ ынанувынъ сени куткарды; тынышлык пан бар», – деди.

ЛУКА 7:37–50

Иса Ерусалимге киреди

Иса сокталары ман, Ерусалимге ювыклап, Зейтун тавынынъ касындагы Бетпагей мен Бетхиний эллерине етти. Сонда Иса эки соктасын алдыга йиберди. Оларга: «Алдынъыздагы элге барынъыз. Онда киргенлей, уьстине бирев де минмеген, байланып турган яс эшекти табарсыз. Оны шешип, мунда алып келинъиз. Эгер ким де болсын бирев сизден: „Сиз не зат этесинъиз?“ – деп сораса, „Ол Раббийге керек, Ол оны тез артына йиберер“, – деп айтарсыз», – деди.

Сокталар кеттилер эм, Иса буйырганша, эттилер. Сокталар яс эшекти Исадынъ касына алып келдилер, абаларын эшектинъ уьстине салдылар. Иса онынъ уьстине минди. Исады оьрметлеп, коьплер абаларын йол уьстине яйдылар, а баскалары, тереклерден бутаклар кесип, йол уьстине тоьсей эдилер. Алдыда барувшылар да, арттан келуьвшилер де: «Осанна! Раббийдинъ аты ман келе-ятырган муьбарек болсын! Атамыз Дауттынъ келеек патшалыгы муьбарек болсын! Алла-Таалага осанна!»

Иса Ерусалимге киргенде, шахардынъ баьри яшавшылары козгалды эм баьриси: «Ким ди Ол?» – деп сорай эдилер.

Оны данъклап, халк: «Бу Галилеядагы Назареттен шыккан Иса Пайхамбар», – деп, яваплай эди. Коьлем халк Иса Лазарды оьлилерден тирилткени эм тагы да коьп аьлемет нышанларды коьрсеткени акында хабарлай эдилер.

Сол заманда парисейлер бир бирлерине: «Коьресизбе? Бизге бир зат та ярдам этпейди. Мине, дуныя Онынъ артыннан барады!» – дедилер. Парисейлердинъ кайбирлерери Исага: «Устаз! Сокталарынъды тый!» – дедилер.

Ама Иса оларга явап этип: «Сизге айтаман, олар тынып калсар, таслар кышкыраяклар», – деди.

МАТАЙ 21:6–11; МАРК 11:1–10; ЛУКА 19:39–40; ЯХЬЯ12:14–19

---

* Аьрамей тилде «Энди куткар!» деген алгыс соьз.

Иса Ерусалим уьшин йылайды

Иса Ерусалим уьшин – Оны хош коьрип алмаган шахар уьшин – йылайды. Ерусалим, сенинъ шахарында аьр бир тас даналар эм пайхамбарлар, кавгалар эм баъле-казалар, дувалар эм уьмит-лер акында хабарламага болады, – сондай узак Куткарувшыды саклап, оны танымадынъ:

Ай, Ерусалим, Ерусалим! Пайхамбарларды оьлтиресинъ эм сага йиберилгенлерге тас атасынъ. Кус балапанларын канатларынынъ астына йыйгандай, Мен де сенинъ балаларынъды йыймага неше кере ымтылдым, а сен унамадынъ! Мине бу уьйинъиз сизге бос калдырылады. Сизге айтаман: «Раббийдинъ аты ман Келеятырган муьбарек болсын!» – деп айтканга дери, Мени коьреек тувылсыз.

Иса, шахарга ювыклап келгенде, ога карап, онынъ уьшин йылады:

Ай, эгер буьгуьн сенинъ тынышлыгынъа не зат келисетаганын билсенъ экен! Ама бу зат энди де сенинъ коьзлеринънен ясыртын. Неге десе сага сондай куьнлер келееклер, ол заманда сенинъ душпанларынъ тоьгерегинънен эндеклер казып, сени курсап алаяклар эм аьр тараптан да кыстаяклар. Сени шашаяклар эм балаларынъды оьлтирееклер, сенде тас уьстинде тас та калдырмаяклар, неге десе Алладынъ сага ярдам этпеге келген вакытын билмединъ.

ЛУКА 13:34–35; 19:41–44

Яман юзимшилер акында таварых

Иса бас дин куллыкшыларга эм парисейлерге таварых айтты: Бир уьйдинъ иеси юзим бавын олтыртады, тоьгерегине кора этеди, онда юзим эзгиш казып, каравылшыга бийиклев курады, сонъ бавды юзимшилерге берип, тыс элге кетеди.

Емис йьюв заманы еткенде, онъыстан туьскен пайын алаяк болып, юзимшилерге оьзининъ кулларын йибереди. Юзимшилер, онынъ кулларын ыслап, биревлерин тоьбелейдилер, экиншилерин оьлтиредилер, уьшиншилерин тас пан сыбалайдылар. Ол тагы да алдынгыннан да коьп баска кулларын йибереди; оларга да солай этедилер.

Сонда ол: «Улымнан уялырлар», – деп, оларга оьзининъ улын йибереди. Ама юзимшилер онынъ улын коьрип, бир-бирлерине: «Бу – муьлктинъ асабасы. Кел оны оьлтиреек, муьлк бизге калар», – дейдилер. Эм, оны ыслап, бавдан тыска шыгарып, оьлтиредилер. Энди юзим бавынынъ иеси келгенде, бу юзимшилерге не этер экен? Олар Исага: «Ол яман аьдемлерди яман оьлтирер, юзим бавын да ога заманында емислерин берип тураяк баска юзимшилерге берер», – дедилер.

Иса оларга: «Сиз Кие Язувларда „Уьй курувшылар яравсыз деп таслаган тас муьйистинъ негизин салган тасы болды. Бу – Раббий эткен ис, оны коьргенде, сейирге каламыз“, – деп язылганын бир заманда да оқымагансызба? Сонынъ уьшин сизге айтаман: Алладынъ Патшалыгы сизден алынаяк, хайырын тийгистеек халкка берилеек. Сол тастынъ уьстине ким йыгылса – шашылар, а кимнинъ уьстине сол тас туьссе – эзилер».

Бас дин куллыкшылар эм парисейлер Исадынъ таварыхларын эситкенде, Ол оьзлерининъ акында айтканын анъладылар. Исады ысламага шалыстылар, ама халктан корктылар; неге десе халк Онынъ пайхамбар болганын билетаган эди.

МАТАЙ 21:33–46

«Шакырылганлар коьп, сайланганлар аз»

Иса бир парисейдинъ уыйине келди. Онда коьп конак келген эди, эм Иса конакбайына булай айтты: «Эгер сен уыйле яде кешки ас этсенъ, оьзинънинъ досларыньды, кардаш-кавымыньды яде колайлы конъысыларыньды шакырма. Олардынъ сага, сени бир заманда шакырып, эткениньди кайтармага амаллары бар. Сога коьре ас эткенде, ярлыларды, сакатларды, аксакларды, сокырларды шакыр. Сен сонда наьсипли боларсынъ, неге десе олар ийгиликти кайтаралмаяклар. Туврашыл аьдемлер тирилгенде, савга аларсынъ».

Муны эситип, Иса ман олтырганлардынъ биреви Ога: «Алладынъ Патшалыгындагы зияпетте болган аьдем наьсипли!» – деди.

Иса ога таварых пан яваплады:

Бир аьдем уллы зияпет этип, коьплерди шакырган эди. Астынь заманы еткенде, ол оьзининъ кулын, шакырылганларга: «Не зат аьзир, келиньиз», – деп айттырып, йибереди. Ама олардынъ баьриси де, соьйлескендей, кешируувди тилеп баслаптылар. Бириси: «Мен соьле-аьле ер сатып алганман, соны барып коьрмеге керекпен, кешир мени, тилеймен», – дейди. Экиншиси: «Мен бес косак оьгиз сатып алдым эм оларды сынамага бара-ятырман, кешир мени, тилеймен», – деди. Уьшиншиси: «Мен уьйленгенмен, сонынъ уьшин баралмайман», – дейди.

Кулы кайтып келип, бийине баьрин де еткереди. Сонда уьй иеси ашувланады да кулына: «Тез болып шыгып, шахардынъ орамлары эм сокпаклары ман бар да, мунда ярлыларды, сакатларды, аксакларды эм сокырларды алып кел», – деп буйырды. Кулы: «Бийим! Сенинь буйырыкларынь толтырылды, ама тагы да орын бар». Бий кулына: «Йоллар эм кора бойлары ман барып, меним уьйим толгандай, тапканларыньды келмеге разы эт. Сол себептен, сизге айтаман, Мен алдыда шакырганлардынъ биреви де Меним асымнан авызына салмаяк; шакырылганлар коьп, сайланганлар аз», – деди.

ЛУКА 14:12–24; МАТАЙ 22:14

«Кесардыкы кесарга, Алладыкы Аллага»

Дин аьлимлери эм парисейлер, сонъ Исадынъ соьзлеринде Оны шуьшлемеге амал табар уьшин, Исады оьзлерининъ эрис-суьрислерине карыстырмага шалысатаган эдилер. Олар Исага оьзлерининъ сокталарын эм патша Иродтынъ аьдемлерин йиберип: «Устаз! Сен туьз соьзли болып, Алладынъ йолына туьз уьйреткенинъди билемиз. Ким де болсын онынъ ойлаганына эс бермейсинъ, неге десе кимге де болсын сога ярамага куьреспейсинъ. Айт бизге: Сен кайтип ойлайсынъ? Кесарга ясак тоьлемеге тийислиме яде тийисли тувылма?»

Исага явап таппага бек кыйын сорав берилди. Эгер Ол кесарга ясак тоьлемеге тийисли, деп яваплаган болса, Оны, Израил халкынынъ пайдалыгын сатып, урым властине ярдам этеди, деп шуьшлер эдилер. Эгер дейим де Иса ясак тоьлемеске керек деген болса, Оны Урымга карсы коьтериристе шуьшлер эдилер.

Иса болса олардынъ яман ниетлерин билип: «Неге сынайсыз Мени, экиюзлилер? Ясакка берилетаган акшады Мага коьрсетинъиз», – деди. Исага бир динар аькелип бердилер. Иса: «Мунда кимнинъ суьврети эм кимнинъ аты язылган?» – деп сорады

«Кесардыкы», – деп явап бердилер парисейлер.

Сонда Раббий оларга: «Солай болса, кесардыкын кесарга, Алладыкын Аллага беринъиз», – деди. Муны эситкен парисейлер, сейирсинип, Исады калдырып кеттилер.

Сол заманда Иса халкка да, сокталарына да булай айтты: «Мусадынъ орнын дин аьлимлери мен парисейлер бийлегенлер. Сол себептен олардынъ сизге баьри де айтканларын тутынъыз эм этинъиз. Тек олардынъ эткенлерин этпенъиз, неге десе олар бир затты айтадылар, а баска затты этедилер. Олар, коьтерип болмастай, авыр юкти аьдемлердинъ аркасына юклейдилер, а оьзлери болса бармакларын да йыбырдатпага суьймейдилер. Олар баьри ислерин аьдемлер коьрсин деп этедилер».

МАТАЙ 22:15–22; 23:1–5

---

* Кесар – урым императоры.

«Биринши эм энъ маънели парыз»

Бир вакытта Исадынъ янына бир дин аълими ювыклап: «Устаз! Тауратта энъ маънели парыз кайсы?» – деп сорады.

Иса ога: «Раббий Алланъды буътин юрегинъ, янынъ, акылынъ ман суъй. Бу – биринши эм де энъ маънели парыз. Экиншиси де ога келисли: „Ювыгынъды оъзинъди суыйгендей суъй“. Савлай Таурат та, пайхамбарлардынъ окувлары да бу эки парызга негизленедилер».

МАТАЙ 22:36–40

Ярлы тул хатыннынъ садакасы

Алла уйинде Оьзининъ уйретуьвинде Иса: «Дин аьлимлериннен сакланынъыз. Олар майданларда салам алмага, си-нагогларда энъ йогары орынларда эм тойларда тоьрде олтырмага суьедилер. Тул хатынлардынъ уйлерин оьзлерине байырлап, халк коьрсин деп, коьзбайлавышка узун дувалар окыйдылар. Ондайлар катырак шуьшлерине еткерилееклер», – деди.

Сонъ Иса Алла уйине садака йыйылатаган ердинъ карсысында олтырып, келетаган халктынъ сонда акша салувын карап турды. Коьплеген байлар коьп те сала эдилер. Сонда бир ярлы тул хатын да келип, эки увак акша салды.

Иса сокталарын шақырып, оларга: «Сизге дурысын айтаман: бу ярлы тул хатын садака йыйылатаган ерге салувшылардынъ баь-рисиннен де коьбирек салды. Неге десе баьриси де оьзлерининъ артыкларыннан салдылар, а бу хатын, колайсыз болса да, буьтин барлыгын, яшав уьшин керек болган аьр затын берди», – деди.

МАРК 12:38–44

Иса келеек заман акында айтады

Кие Китаптынъ коьп еринде Масихтинъ келееги эм буьтин ду-
няда Алладынъ патшалыгы куралаягы акында айтылады.
Масих куьдирети эм уллы данъкы ман келеек, ама бу дуныядынъ
яманлыгы Ога йолды, согыспай, бермеек. Иса Масих сонъында
яманлыкты енъеек, ама бу зат болганнан алдын коьп баъле-каза
болаяк. Ол зат акында Иса Оьзи бир неше кере сокталарына ша-
атлап айткан:

Сак болынъыз, ким де болсын бирев сизди адастырмасын. Неге
десе коьплер Меним атым ман: «Масих менмен», – деп келеек-
лер эм коьплерди адастыраяклар. Согыслардынъ давысларын,
согыслардынъ хабарларын эситерсиз. Каранъыз, коркпанъыз,
неге десе бу затлар болмага керек. Тек бу аьли де заманнынъ
ахыры тувыл: миллет – миллетке, патшалык – патшалыкка
коьтерилеек, туьрли ерлерде ашыклар, аьдем кыратаган ма-
разлар эм ер сенъкилдевлер болаяк. Булардынъ баьриси де
азаплардынъ биринши белгилери. Сол заманда сизди азапка
берееклер, оьлтирееклер эм де Меним атым уьшин сизди баьри
миллетлер коьрип болмаяклар. Сол заманда коьплер йолдан
таяклар, бир бирлерин сатаяклар эм бир бирлерин коьрип
болмаяклар. Коьп ялган пайхамбарлар шыгаяклар, олар коьп-
лерди адастыраяклар. Йорыксызлык коьбейген сайын коьп-
лерде суьйим сувыяк; ама ким сонъына дейим шыдаса, сол
куткарылаяк. Эм де Алла Патшалыгынынъ бу Ийги Хабары
буьтин дуныяда баьри миллетлерге шаатлыкка билдирилеек.
Сол заман оьмирдинъ ахыры болаяк.

Ялган масихлер эм ялган пайхамбарлар шыгаяклар. Амал
болса, сайланганларды да адастырув уьшин уллы нышанлар
коьрсетип, аьжейип ислер этееклер. Сол кайгылы куьнлер-
ден сонъ ок, куьн каранъаланаяк эм ай оьзининъ яркылыгын
бермеек, эм юлдызлар коьктен туьсееклер, коьктеги куьшлер
шайкалаяклар. Сол вакытта коькте Аьдем Улынынъ нышаны
коьринеек эм баьри ер уьстиндеги ырувлар йылаяклар. Олар
коьктеги булытлардынъ уьстинде куьдирети эм уллы данъкы
ман келеятырган Аьдем Улын коьрееклер. Коьк пен ер йогалып
кетерлер, тек Меним соьзлерим йогалмаслар. Сол куьннинъ

эм сабатинъ акында бирев де билмейди: коьктеги маьлеклер
де, тек Ата биледи. Сонынъ уьшин уйкламанъыз, неге десе
Раббийинъиздинъ кайсы сабатте келеегин билмейсиз.

МАТАЙ 24:3–14, 24–31, 35–36, 42

Он кыз акында таварых

Иса, заманнынъ ахыры акында билдируувден сонъ, таварыхларында: «Сак болынъыз, уйкламанъыз, Аьдем улынынъ алдында коьринмеге аьзир болынъыз», – деген парызды айткан. Алладынъ Патшалыгы капилестен келеегин Масих, таварыхларынынъ бирисинде, шыракларын алып кыздынъ кыймаслары йолыккан киев мен тенълестиреди:

Сол заманда Алладынъ Патшалыгы, шыракларын алып, киевдинъ алдына шыккан он кызга усяяк. Олардынъ бесеви акыллы эм бесеви акылсыз болганлар. Акылсызлары, шыракларын алып, шыракмай алмага мутканлар; акыллылары болса, шыраклары ман бирге шыракмай да алганлар. Киев кешиккен себепли, баъриси де калгый туруп, уйклап калдылар.

Туьннинъ ортасында: «Киев келеди, шыгынъыз онынъ алдына!» – деп кышкырган давыс эситилди. Кызлар баъриси де туруп, шыракларын аьзирледилер. Акылсызлары акыллыларына: «Бизге майынъыздан беринъиз, бизим шыракларымыз соьнедилер», – деп тилеп басладылар. Акыллылар болса: «Эгер берсек, сизге де, бизге де етеек тувыл, оннан да сатувшыларга барып, оьзинъизге сатып алсанъыз, ийги болар», – дедилер. Акылсызлар шыракмай сатып алмага кеткен вакытта, киев келеди. Оны ман акыллы кызлар да тойга кирдилер, эсиклер де киртленди.

Сонъ акылсыз кызлар да келип: «Бийимиз! Бийимиз! Аш бизге!» – дедилер. Ол оларга явапка: «Сизге дурысын айтаман: танымайман сизди», – деди.

Соны ман сак болынъыз, уйкламанъыз, неге десе Аьдем улынынъ кайсы куьн, кайсы саьатте келеегин билмейсиз.

МАТАЙ 25:1-13

Масих – юзим бутагы

Иса Оьзининъ сокталарына булай айтатаган эди:
«Мен – акыйкат юзим терегимен, а Атам – юзимши. Ол Менде болган емиссиз бутаклардынъ баърисин кеседи, а емис берген аър бутакты, тагы да емисли болсын деп, тазалайды. Меним айткан соьзим аркалы энди сиз тазасыз. Мага байланып калынъыз, Мен де сизге байланып каларман. Бутак юзим терегине байланып калмаса, оьзи оьзиннен емис бералмас. Солай ок сиз де Мага байланып калмасанъыз, емис бералмассыз. Мен – юзим тереги, а сиз – бутаклары. Ким Мага байланып калса эм Мен ога байланып калсам, ол коьп емис берер, неге десе Менсиз бир зат та эталмассыз. Ким Мага байланып калмаса, пайдасыз бутактай, тыска атылар эм курар. Эгер Мага байланып калсанъыз эм Меним соьзлерим сизде калса, сол заманда тилеген не затынъызды да аларсыз.

Атам Мени суьйгенше, Мен де сизди суьемен. Меним суьйимимде калынъыз. Мен Атамнынъ парызларын толтырып, Онынъ суьйимин алгандай, сиз де Меним парызларымды толтырсанъыз, Меним суьйимимди аларсыз. Бир биринъизди суьйинъиз – Меним сизге парызым сол.

Эгер дуния сизди коьрип болмаса, билинъиз: ол сизден алдын Мени коьрип болмаган. Сиз бу дуныядан болсанъыз, дуния оьзиннен болганларды яратар эди; тек сиз бу дуныядан тувылсыз, Мен сизди дуныядан сайлап айырдым, соны уьшин дуния сизди коьрип болмайды. Эгер Мени кувган болсалар, сизди де куваяклар; эгер Меним уьйреткенимди толтырган болсалар, сизинъ уьйреткенинъизди де толтыраяклар. Булардынъ баърин де Меним атым уьшин сизге этееклер, неге десе Мени Йибергенди танымайдылар. Мен келип оларга айтпаган болсам, олардынъ куьналары болмас эди, а энди куьналарын кеширеек бир затлары да йок. Мени коьрип болмаган, Меним Атамды да коьрип болмайды».

ЯХЪЯ 15:1–7, 9–10, 17–23

Сонъгы ас

Пасха байрамы келгенде, Иса: «Барынъыз, бизге ашарга Пасха асын аьзирленъыз», – деп, Ерусалимге Петер мен Яхъяды йиберди.

Олар Исадан: «Асты каерде аьзирлемеге буйырасынъ?» – деп сорадылар.

Иса: «Сиз шахарга кирсенъыз, сизге шоьлмек пен сув алып барая-тырган киси расар. Онынъ артыннан барынъыз да, ол кирген уйге кишинъыз. Сол уйдинъ иесине: „Устаз сеннен Мен сокталарым ман бирге Пасха асын ашаяк боьлме кайдады, деп сорайды“, – дерсинъыз. Ол сизге йогарыда ярастырылган уйкен боьлмеди коьрсетер, сонда асты аьзирлерсинъыз», – деди. Сокталары кеттилер де, аьр неди де Иса айтканша табып, Пасха асын аьзирледилер.

Заманы еткенде, Иса эм Онынъ он эки соктасы сыпырадынъ янына орынласты. Иса сокталарына: «Мен азап шегеегимнен алдын сосы Пасха асын сизи мен бирге емеге бек суье эдим! Сизге айтаман: Энди Мен Пасха асын, ол Алла Патшалыгында толы маьнесине еткенге дери, ашамаякпан». Сонъ Иса, аякты алып, шуькир дуvasын этип: «Муны алынъыз да оьз ара уьлесинъыз. Сизге айтаман: Алла Патшалыгы келгенге дейим, Мен энди юзим емисиннен этилгенди ишеек тувылман».

Иса, оьтпекти алып, шуькир дуvasын этти. Оьтпекти сындырды да: «Бу – сизинъ уьшин берилген Меним шаркым. Мени эскеруьв уьшин булай этинъыз», – деп, сокталарына узатты. Солай этип астан сонъ аякты алып: «Бу аяк – сизинъ уьшин тоьгилген Меним каным ман бегитилген Янъы Антласув», – деди.

ЛУКА 22:8–20

Астан сонъ хабарласув

Иса астан турды, бетявлык алып, белине байлады. Сонъ кумганга сув куйды, сокталарынынъ аякларын ювып, белине байланган бетявлык пан суъртип баслады. Ол Шимон Петердинъ касына келгенде, адалаган Петер: «Раббий! Меним аякларымды Сен юваяксынъма?» – деп сорады.

Иса явапка: «Сен соъле Меним не зат этетаганымды анъламайсынъ, заман озса, анълаяксынъ», – дегенди айтты.

Иса, сокталарынынъ аякларын ювып кутылганнан сонъ, олардан: «Меним сизге не зат эткенимди анъладынъызба? – деп сорады. – Мине сиз Мени Устаз деп те, Раббий деп те атайсыз эм тувра этесиз, неге десенъ Мен – эм Устаз, эм де Раббий. Сонынъ ушын, Мен, Раббий эм Устаз бола турып, аякларынъызды ювган болсам, сиз де бир биринъиздинъ аякларынъызды ювмага керексиз. Мен сизге коърим коърсеттим... Сизге дурысын айтаман: кул оззининъ бийиннен уйкен тувыл, элши оны йибергеннен уллы тувыл. Сиз бу затларды билгенинъизге коъре, толтырсанъыз – бактылысыз! Мен баъринъиз акында айтпайман; Мен Озим сайлаганларымды билемен. Тек „Мени мен бирге оътпек ашайтаган Мага карсы коътерилген“ деген Кие Язув толтырылмага керек».

Соъйтип соъйлегеннен сонъ, Исадынъ коънъили кайгылы болып: «Сизге дурысын айтаман: биринъиз Мени сатаяк», – деп беркитти.

Сокталар, Исадынъ ким акында соъйлегенин анъламай, бир бирлерине карадылар. Сокталарынынъ бириси, Исадынъ коъкирегине ювыклап: «Раббий, ким ди ол?» – деп сорады.

Иса: «Мен бир кесек оътпекти малып кимге берсем, эне – сол», – деди де, бир кесек оътпекти тепшекке малып, Шимон улы Юда Искарйотка берди. Юда, кесек оътпекти алганлай, уйден шыгып кетти. Туън эди.

Юда шыгып кеткенде, Иса: «Балаларым! Сизге янъы парыз беремен: бир биринъизди суъйинъиз. Мен сизди суъйгендей, бир биринъизди солай суъйинъиз. Эгер дейим бир биринъизди суъйсенъиз, Меним сокталарым экенинъизди баъриси де билер», – деди.

Оннан сонъ Иса бу кеше сокталары Оннан таяягын айтты. Петер Ога явапка: «Баъриси йолдан тайса да, Мен бир заманда да таймам», – деди.

Иса ога: «Сага дурысын айтаман: бу кеше, кораз кышкырганша, Меннен уыш кере басынҗды алаяксынъ», – деди.

МАТАЙ 26:33–34; ЯХЪЯ 13:4–35

Гатшеманейде этилген дува

Сол ок кеше Иса эм Онынъ он бир соктасы, Ерусалимнен шыгып, Гатшеманей атлы ерге келдилер. Сонъ Ол сокталары ман бавга шыкты да: «Мен барып, онда дува эткенше, булайда олтырып турынъыз», – деди. Оъзи мен бирге Петер, Якып эм Яхъяды алып кетти, кайгылы болып, коьнъили бузылып баслады. Иса оларга: «Яным бек кайгылы, бу кайгы Мени оьлтиреди. Мунда калынъыз эм Мени мен уяв болып турынъыз», – деди.

Олардан бираз алдыга кетип, тизине шоьгип: «Атам! Амал болса, бу аяк Меннен кери болсын. Ама баъри зат та Мен суьйгенше тувыл, Сен суьйгенше болсын», – деп, дува этти. Сол вакытта Исадынъ янына коьктен маьлек келип, Ога куват берди. Яны кыйналганлыктан, Иса мукаятланып тилек тиледи эм Онынъ тери, кан тамшыларындай болып, ерге тамдылар.

Иса, сокталарына кайтып келгенде, олардынъ уйклап ятканын коьрди. Оларды уянтып: «Сиз Мени мен бир сабатти де уйкламай туралмадынъыз ба? Азгырувга туьспес уьшин, уяв болып турынъыз, дува этинъиз: ян кайратлы, ден карувсыз», – деди.

Сонъ Ол, тагы кетип: «Атам! Мен оны ишпей, бу азап аягы Меннен кери кетпеге амал йок болса, Сенинъ буйырыгынъ болсын», – деп, дува этти. Масих бизим куьналарамыз уьшин шегеек азаплары акында айта эди.

МАТАЙ 26:36–44; ЛУКА 22:39–46

---

* Аяк – азаптынъ символы.

Иса ысланады

Иса уыш кере сокталарынынъ касына кайтып келди эм дайым да олардынъ уйклап ятканын коьрди. Уышинши кере келгенде: «Сиз энди де уйклайсызба? Сабат ювыклады. Мине Аьдем Улы куыналылардынъ колына берилеатыр. Турынъыз, кетеек: Мени сатаяк ювыкта», – деди.

Иса айта турганнынъ арасында, он эки соктасынынъ бири-си – Юда келди. Ол отыз куымис акшага Исады бас дин куллыкшыларга ыслатпага разы болган эди. Юдадынъ янында бас дин куллыкшыларыннан эм халктынъ аксакалларыннан йиберилген, кылышлар эм казыклар ман савытланган аьскер эм коьлем аьдем бар эди. Саткыншы Юда: «Кимди оьпсем, Оны ысланъыз», – деп, оларга белги берген эди. Ол Исадынъ касына янасып: «Салам, Устаз!» – деп, Оны оьпти.

Иса, болса, ога: «Досым, сен не уышин келгенсинъ Аьдем Улын оьбуьв мен сатасынъма?» – деди. Иса Юда ман келген аьскершилердинъ алдыларына шыгып: «Кимди излейсиз?» – деп сорады.

Олар: «Назаретши Исады», – деп явап бердилер.

Раббий: «Ол Мен», – деди. Бу соьзлерди эситкенде, олар, арт-ка тайып, ерге йыгылдылар. Иса Оьзин аькетпеге келгенлерге: «Йолбасарга шыккандай, кылышлар эм казыклар ман шыктынъыз Мени алмага! Мен аьр куьн сайын, сизди уйьретип, бирге Алла уйьинде болатаган эдим, эм сиз Мага кол коьтермединъиз. Ама энди сизинъ заман, каранъалык бийлеген кезуьв», – деди.

Аьскершилер, Исады тутып, бас дин куллыкшыдынъ уйьине алып кеттилер, а сокталары болса, Оны калдырып, каштылар.

МАТАЙ 26:45–49, 56–57; ЛУКА 22:45–54; ЯХЪЯ 18:1–12

Иса межлис алдында. Петердинъ басын алувы

Петер эм сокталардынъ тагы да бириси, эректен карап, Исадынъ ызыннан, ахырын коьрер уьшин, бас дин куллыкшыдынъ каралдысына дейим бардылар. Бас дин куллыкшылар, аксакаллар эм савлай межлис, Исады оьлтирмеге тапшырув уьшин, Ога карсы ялган шаатлыклар излей эдилер. Ама коьп ялган шаатлар алдыга шыксалар да, излегенлерин табалмадылар.

Сонъында эки ялган шаат алдыга шыгып: «Ол, Алладынь уьйин бузып, оны уьш куьннинъ ишинде куралаякпан деп айткан эди», – дедилер.

Бас дин куллыкшы, турып, Исага: «Булардынъ Сага карсы эткен шаатлыкларына бир явап бермеексинъме?» – деп сорады. Иса уьндемеди. Бас дин куллыкшысы Ога: «Яшав беруьвши Алла ман Сага ант эттиремен, айт бизге: Алладынь Улы Масих Сенсинъме?» – деди.

Иса ога: «Сен айттынъ. Ама Мен сизге айтаман: муннан ары Аьдем Улынынъ Яратувшыдынъ онъ янында олтырганын эм коьктеги булытлардынъ уьстинде келгенин коьрерсиз», – деди.

Сол заманда бас дин куллыкшысы оьзининъ кийимлерин йырытып: «Ол асылык этеди! Бизге тагы да кайдай шаатлар керек экенлер? Мине Онынъ асылык эткенин энди оьзинъиз эситтинъиз! Энди не айтарсыз?» – деди.

А олар явапка: «Ол оьлимге тийисли!» – дедилер.

Сонъ, Онынъ бетине туькирип, соктылар; баскалары да ягына шалып: «Эй, Масих! Пайхамбарлык эт, айт бизге, Сени ким сокты?» – дедилер.

Сол вакытта Петер каралдыда баска куллар ман бирге оттынъ янында йылынып олтырды. Сувык эди. Бир таьвке кыз келип ога: «Сен де галилеяшы Иса ман бирге эдинъ», – деди.

Ама Петер баьрининъ алдында: «Сенинъ не айтканынъды билмеймен», – деп, Исадан басын алды.

Петер капы алдына шыкканда, оны баска таьвке кыз коьрип: «Бу да Назаретши Иса ман эди», – деди.

Петер тагы да: «Ол Аьдемди танымайман», – деп ант этип, Исадан басын алды.

Бир неше заманнан сонъ, сол ерде турганлар Петерге ювык келип: «Шексиз сен де олардансынъ, неге десе соьйлевинъ де коьрсетип турады», – дедилер.

Сол заманда Петер: «Ол Аъдемди танымайман», – деп карганып, ант этип баслады. Сол сабат кораз кышкырды.

Петер Исадынъ ога: «Кораз кышкырганша, сен Меннен уыш кере басынъды алаяксынъ», – деп айткан соъзлерин эсине туъсирди эм, каралдыдан шыгып, оъксип йылады.

МАТАЙ 26:58-75; ЯХЪЯ 18:15

Иса тоьре Пилаттынъ алдында

Танъ атканда, баъри бас дин куллыкшылар эм халктынъ аксакаллары йыйылып, Исады оьлтирмеге деген токтас алдылар. Исады байлап, Урым императоры Юдада тоьреси болсын деп йиберген Понтий Пилатка аькетип бердилер. Исады саткан Юда, Ога оьким шыгарылатаганын коьрип, оькинип, отыз куьмисти бас куллыкшыларга эм аксакалларга кайтарып: «Туврашыл бир Аьдемнинъ канын сатып, куьналы болдым», – деди. Юда, куьмислерди Алла уьйинде ерге таслап, шыгып кетти де оьзин оьзи асты.

Исады акелген ювытлар, арамланмас уьшин, ювыт болмаган Пилаттынъ Преториум деп аталган сарайына кирмедилер. Пилат олардынъ алдына шыгып: «Бу кисиди не уьшин айыплайсыз?» – деп сорады.

Олар явапка: «Ол яманлык этуьвши болмаса, Оны сага ыслап бермес эдик», – дедилер. «Ол бизим халкымызга бузгынлык салады, Ол кесарга ясак бермеге коймайды, Оьзине де Масих Патша дегенди айтады», – деп, Исады шуьшлеп басладылар.

Сонда Пилат Преториумга кирди, Исады шакырып: «Ювыт патшасы сенсинъме?» – деди.

Иса: «Меним патшалыгым бу дуниядыкы тувыл. Эгер патшалыгым бу дуниядыкы болса, кызметшилерим Мени ювыт басшыларынынъ колларына бермес уьшин куьресер эдилер», – деди.

Пилат: «Соны ман, Сен патшасынъма?» – деди.

Иса: «Мен акыйкатлык акында шаатлык этуьв уьшин тувганман эм дунияга да сонынъ уьшин келдим. Акыйкатлык яклы аьр ким Меним давысымды эситеди», – деп яваплады.

Пилат: «Акыйкатлык деген ол не ди?» – деп сорады.

Исадынъ патша Иродка бойсынган Галилея ериннен болганын билгенде, Пилат оны Иродка йиберди. Сол куьнлерде Ирод оьзи де Ерусалимде эди. Ирод Исага коьп соравлар берди, тек Иса ога бир зат та явапка айтпады. Сонда болган бас дин куллыкшылары эм дин аьлимлери болса, Исады терислемеге шалыстылар. Ирод оьзининъ аьскершилери мен Исага мисетсинмей карап, Оны маскаралап кутылганнан сонъ, коьркли, ярасык кийим кийгистип, Пилатка кайтарып йиберди. Сол куьн Ирод пан Пилат дос болдылар. Оннан алдын олар явласкан эдилер.

Пилат болса, бас дин куллыкшыларды, басшыларды эм халкты йыйып, оларга айтты: «Сиз бу Кисиди: „Халкты азгырады“, – деп, айыплап аькелдинъиз. Ама мен Оны сизинъ алдынъызда тешкердим, сиз Ога айткан терисликлердинъ бирин де таппадым».

Пасха байрамга тоьрединъ тутнакта олтырганлардынъ бирисин босатаган аьдети бар эди. Пилат Исады босатпага ойлаган эди, ама буьтин халк: «Ога оьлим! А бизге Бараббады эркин эт!» – деп, кышкырып баслады. Барабба деген аьдем шахарда козгалув яратканы эм аьдем оьлтиргени уьшин тутнакка туьскен эди. Исады эркин этпеге суьйип, Пилат тагы да давысын коьтерди. Ама халк: «Оны кашка кер, кашка кер!» – деп кышкырысты. Эм олардынъ кышкырыклары Пилаттынъ давысыннан куьшли болды.

МАТАЙ 27:1–4; ЛУКА 23:2, 7–23; ЯХЪЯ 18:28–30, 33–38

«Оьзининъ кашын коьтерип...»

Сонъ Пилат, Исады ыслап, камышыламага буйырды. Аьскершилер шоькирли коьгем бутакларыннан таж оьрип, Исадынъ басына салдылар, Ога карагошкыл-кызыл аба кийдирдилер. Ога ювыкласып: «Яшасын Ювыт Патшасы!» – деп, ягына шала эдилер.

Пилат яне тыска шыгып, ювытларга айтты: «Мине, Онда эш бир айып таппаганымды билдируьв уьшин, Оны сизинъ алдынъызга шыгараман».

Сол заманда, басына шоькирли таж эм карагошкыл-кызыл аба кийип, Иса тыска шыкты. Пилат: «Мине сосы Киси!» – деди.

Бас дин куллыкшылар эм саклавшылар Исады коьрип: «Кашка керинъиз Оны!» – деп кышкырдылар.

Пилат: «Онда бир айыплык та таппайман!» – деп яваплады.

Ювытлар: «Бизим йорыклар бойынша, Ол Оьзин Алладынь Улы деп санаганы уьшин, оьлмеге тийисли», – дедилер.

Пилат, бу соьзлерди эситкеннен сонъ, тагы да бек коркты. Ол тагы да Преториумга кирип Исадан: «Сен кайдансынъ?» – деп сорады. Иса ога явап бермеди. Пилат: «Сен мага явап бермейсинъме? Сени босатпага да, кашка кермеге де эркинлигим болганын Сен анъламайсинъма?» – деп сорады.

Иса: «Эгер дейим сага йогардан берилмеген болса, Меним уьс-тимнен эш бир эркинлигинъ болмаяк эди. Соны уьшин Мени сага сатканнынь куьнасы сеникиннен де уьйкен», – деп яваплады. Сонъ Пилат Оны босатпага каьрледи.

Пилат Исады тыска шыгарды эм оьким шыгарув орынга олтырды. Пилат ювытларга: «Мине Патшанъыз!» – деди.

Олар кышкырдылар: «Ал Оны, кашка кер!»

Пилат оларга: «Солай болса Масих атлы Исага мен не этейим?» – деди.

Баьри де: «Кашка керилсин!» – дегенди айттылар.

Тоьре: «Не уьшин? Ол не яманлык эткен?» – деди.

Олар: «Кашка керилсин!» – деп оннан да бек кышкырыстылар.

Пилат не этсе де болмаягын, коьгалув уьйкен болып барганын коьрди. Сув алып, халктынъ алдында колларын ювды да: «Бу туврашыл Аьдемнинъ канынынъ тоьгилуьвинде меним шуьшим йок, оьзинъиз каранъыз», – деди.

Баъри халк явап этип: «Онынъ каны бизге эм балаларымызга туъссин!» – дедилер.

Сонда Пилат оларга Бараббады босатты, Исады болса камышылатып, кашка керилсин деп, тапшырды. Аьскершилер Исады кашка кермеге алып кеттилер. Оьзининъ кашын коьтерип, Иса шахардан шыгып, еврейше Голгота – Бас суьек – атлы ерге келди. Исадынъ артыннан бек коьп халк та, Онынъ уьшин коькирегин согып йылайтаган хатынлар да бара эдилер. Иса болса оларга бурылып: «Эй, Ерусалим кызлары! Мен уьшин йыламанъыз, тек оьзинъыз бен балаларынъыз уьшин йыланъыз. Неге десенъыз: „Наьсиплидилер каратонлар, бала таппаган карынлар эм эмгист-пеген тоьслер“, – деп айтар куьнлер келедилер», – деди.

МАТАЙ 27:20–26; ЛУКА 23:27–29; ЯХЪЯ 19:1–17

Исадынъ оьлими

Иса ман бирге оьлтирмеге эки кыянатшыды алып бара эдилер. Бас суьек атлы ерге келгенлеринде, онда Исады да, кыянатшыларды да кашка кердилер: бирин – Онынъ онъ ягына, экиншисин – сол ягына. Иса болса айтты: «Эй, Ата! Сосыларды кешир, неге десе не ислейтаганларын да билмейдилер». Пилат еврейше, грекше эм латынша язув яздырып, оны каштынъ уьстине какпага буйырды. Онда «Назаретши Иса – Ювыт Патшасы» деп, язылган эди.

Аьскершилер, Исады кашка кергеннен сонъ, Онынъ кийимлерин алып, аьр аьскершиге бир уьлис этип, боьлдилер. Сыбага таслап, Исадынъ узын коьйлегин де алдылар. Халк токтап карай эди. Басшылар да, селеке этип, куьлип: «Баскаларды куткаратаган эди: эгер Алла сайлаган Масих Ол болса, Оьзин-Оьзи куткарсын!» – деп айттылар.

Солардай болып, аьскершилер де мыскылладылар. Олар Исага ашыган шагырдан берип: «Сен Ювыт Патшасы болсанъ, Оьзинъ-Оьзинъ куткар!» – дей эдилер.

Кашка керилген кыянатшылардынъ бириси де Оны яманлап: «Сен Масих болсанъ Оьзинъди де, бизди де куткар!» – деп айта эди.

Экиншиси болса: «Сен де сондай болып язаланып турганлай, Алладан коркпайсынъма?» – деп, оны тыймага шалысты. «Бизге туьз язалав кесилген. Биз эткен ислеримизге тийислисин алганмыз. Ол болса эш бир яманлык та этпеген». Эм Исага: «Сен Патша болып кери келген заманда, мени эсинъе туьсир!» – деди.

Иса да ога: «Сага дурысын айтаман: буьгуьн ок сен Мени мен бирге еннетте боляксынъ», – деди. Уьйле вакыттан алып уьшинши саьатке дейим буьтин дуныяда каранъа болып калды. Уьшинши саьатке ювык заманда, Иса уьйкен давыс пан: «Элохи, Элохи! Лема шавактани?» – деп кышкырды. Бу соьзлердинъ маьнеси: «Аллам, Аллам! Сен Мени неге атып койдынъ?»

Аьскершилердинъ биреви, сол саьат ювырып барып, губкады алды да, оны ашыган шагырга малды, таякка тагып, Исага ишпеге берди. Иса шагырды ялап карады: «Тамам болды!» – деди. Эм давысын коьтерип: «Ата! Мен сенинъ колынъа Янымды тапшыраман!» – деди. Эм соны айтканнан сонъ, ян берди.

Сол вакыт Алла уйиндеги перде йогардан тоьменге дейим йыртылып, экиге айырылды; ер де сенъкилдеди, каялар да ярылдылар. Кабырлар да ашылып, оьзлерин Аллага багыслаган, оьлген аьдемлердинъ коьбиси тирилдилер. Иса тирилгеннен сонъ, олар кабырларыннан шыгып, кие шахарга (Ерусалимге) кирип, коьплерге коьрингенлер. Юзбасшы эм оны ман бирге Исады саклаганлар, ер сенъкилдегенин эм баъри болган затларды коьргенде, бек коркып: «Шынтылай да Бу Алладынъ Улы болган экен!» – дедилер. Бу тамашады карамага йыйылган буьтин халк, болган затларды коьрген сонъ, коькиреклерине сога-сога кайтты.

МАТАЙ 27:45–49, 51–54; ЛУКА 23:32–43, 46–48; ЯХЪЯ 19:19–24, 30

Исады кабырга салув

Иса юма куън ян берди. Ювыт басшылары, илеслерди шабат куънде кашта калдырмас уъшин – ол шабат куъни айлак маънели куън болган себепли – Пилаттан илеслерди каштан алмага тиледилер. Ызын алганнан сонъ аскершилер келип, Иса ман бирге кашка керилген кыянатшылардынъ сыйракларын сындырдылар. Исадынъ янына келгенде, Онынъ оьлгенин коьрип, сыйракларын сындырмадылар. Ама аскершилердинъ биреве суънъги мен Онынъ янбасына сукты эм тезден оннан кан ман сув акты. Бу баъри зат Кие Язувларда айтылганша толтырылды: «Онынъ эш бир суъеги сынмас» (*Шыгып кетуъв 12:46*) эм «Олар Суънъги Сугылганды коьрееклер» (*Зекерья 12:10*).

Сонъ, тоьре Пилатка бай эм белгили араматайшы Юсып келди. Ол Исадынъ соктасы болган, ама ювыт басшыларыннан коркып, муны билдирмей, ясырып турган. Юсып Пилаттан Исадынъ илесин алмага ызын сорады. Пилат ызын берди.

Озган кеше ясыртын Иса янында болган Никодим де келди. Ол оьзи мен ийисли май куйылган уыйкен шоьлмеклер аькелди. Соьйтип олар, Исадынъ илесин алып, оны аьруув ийисли майлар ягылган кетен кумашка орадылар: ювытлардынъ кабырга салув аьдети сондай эди. Иса кашка керилген ерде бир бав эм бавда каяда уънъилип этилген янъы кабыр бар эди. Юсып эм Никодим Исадынъ илесин сол кабырга салдылар эм кабырдынъ авызын, уыйкен тас авдарып, яптылар.

Шабат куън бас дин куллыкшылар ман парисейлер тоьре Пилатка келип, Иса акында: «Иемиз! Сол алдавшыдынъ сав заманында, „Уш куъннен сонъ тирилеекпен“ деп, айткан соьзи эсимизге туьсти. Сол себептен уъшинши куънге дейим кабырын сакламага буйырык бер. Сокталары кеше келип, Оны урлап, халкка „оьлилерден тирилген“ деп айтпасынлар. Сол заманда арттагы алдавы, алдынгыннан да яман болар», – деди.

Олар, ызын алганнан сонъ, кабырдынъ алдына саклавшыларды салдылар, кабырдынъ тасына да мухыр бастылар.

МАТАЙ 27:57–66; ЯХЪЯ 19:31–42

Масихтинъ тирилуъви

Шабат куъни озганлай, куъшли ер сенъкилдеъ болды. Раб-бийдинъ бир маълеги коьктен туъсип келип, кабырдынъ тасын авдарды. Онынъ сыпаты ясыноктай, кийими де кардай ак эди. Кабырды саклаганлар оннан коркканыннан калтырадылар эм, оьлгендей болып, ерге йыгылдылар. Саклавшылар, эслерин йыйганда, шахарга келип, баъри болган затларды бас дин куллыкшыларга билдирдилер. Дин куллыкшылар аксакаллар ман йыйылысып, кенъес этип, аьскершилерге ийги кесек акша бердилер эм: «Баърисине де, „Исадынъ сокталары биз уйклаганда кеше келип Оны урлаганлар“ деп, айтынъыз. Эгер бу хабар тоьрединъ кулагына етсе, биз оны ынандыармыз, сизге бир зат та болаяк тувыл, коркпанъыз», – деп, уйреттилер. Саклавшылар, акшады алып, оларга дин куллыкшылар айтканша эттилер.

Шабат куъни оьткеннен сонъ танъда, Магдалашы Маръем, Якыптынъ анасы Маръем эм Салиме, Исадынъ суьегин аьруув ийисли майлар ман майлар уьшин, Онынъ кабырына, бавга келдилер. «Кабырдынъ алдына тирелген тасты бизге ким авдарар экен?» – деп, бир бирлери мен соьйлестилер. Барсалар, тастынъ шетке авдарылып, тасланганын коьрдилер. Тас бек уйкен эди. Кабырдынъ ишине киргенде, онъ якта олтырган ак кийимли бир ясты коьрдилер де бек корктылар. Маълек болса оларга: «Коркпанъыз! Мен билемен, кашта керилген Назаретши Исады излейсиз. Сизге айтканынша, Ол – тирилген, Ол мунда йок. Мине каранъыз, Онынъ салынган орны булайда эди. Барынъыз, Онынъ сокталарына: „Ол оьлилерден тирилген эм сизди Галилеяда саклайды“ деп айтынъыз», – деди.

Хатынлар, коркып эм бек куванып, кабырдан тез шыктылар эм Масихтинъ тирилгени акында хабарды Онынъ сокталарына билдирмеге ювырып кеттилер.

МАТАЙ 28:1–8, 11–15; МАРК 16:1–7, 9

Иса сав!

Хатынлар, Исадынъ оълилерден тирилгени акында хабарды Онынъ сокталарына билдирмеге бараятырганда, Иса Оъзи оларды йолда йолыкты да: «Салам!» – деди. Олар, Исады коърип, суыйиндилер, касына келип, Ога табындылар. Иса оларга: «Коркпанъыз, барынъыз, кардашларыма билдиринъыз. Галилеяга барсынлар, олар Мени сонда коърерлер», – деди.

Хатынлар, кабырдан кайтып, тирилген Исады коъргенлери акында Онынъ он бир соктасына билдирдилер. Тек сокталар кыскаяклыларга ынанмадылар.

Сонда Петер эм Яхъя кабырга йоънедилер. Олар экеви де шаптылар, тек Яхъя, Петерди озып, кабырга биринши келди. Ол ийилип кабырдынъ ишине карады, Иса оралган кебинди коърди, тек кабырга кирмеди. Сонъ онынъ артында калган Петер келип кабырга кирди. Ол да сонда кебинди эм Исадынъ басына байланган явлыкты коърди. Явлык, кебин турган ерде болмай, баска бир ерде оъз алдына ятыр эди. Сол заманда Яхъя да кабырдынъ ишине кирди. Ол коърди эм Раббий сав экенине ынанды.

МАТАЙ 28:8–10; ЛУКА 24:9–12; ЯХЪЯ 20:3–8

Иса Аммауска бараяткан сокталарына коьринеди

Сол ок куьн сокталардынъ экиси Ерусалимнен узак болмаган Аммаус деп аталган элге йолландылар. Эм бу болган затлардынъ акында оьз ара хабарласып бардылар. Олар соьйтип бири-бири мен ойласып барганда, Иса Оьзи оларга янасып келип косылды. Ама олар Оны танымадылар.

Иса болса оларга: «Сиз не зат акында хабарласасыз эм не уьшин сондай кайгылысыз?» – деп сорады.

Олардан бирев, Клеопа дегени, явапка: «Сен Ерусалимге янъы келгенлерден боларсынъ, сосы куьнлерде онда болганды билмейсинъ», – деди.

Иса оларга: «Не болганды?» – деди.

Сокталары Ога: «Назаретши Исага не болганы акында. Ол Аладынь эм баьри халктынъ алдында иси мен де, соьзи мен де куьдиретли пайхамбар эди. Бас дин куллыкшыларымыз бан басшыларымыз Оны оьлимге язалав уьшин тоьре Пилатка бердилер эм кашка кердилер. А биз, Ол Израилди куткараяк деп, уьмитленетаган эдик. Оннан сонъ да сол затлардынъ баьриси болганына буьгуьн уьшинши куьн бараятыр. Эм тагы да хатынларымыздынъ бир кавымлары бизди сейирсиндирдилер. Олар кабырга эртенъ мен барып, Онынъ суьегин таппаганлар. Кайтканда, оларга маьлеклер коьринип, Иса тирилген деп, билдиргенлерин айттылар. Бизи мен бирге болганлардан бир кавымлар мезарга барып, онда хатынлар айтканша болганын коьргенлер. Тек Исадынъ Оьзин коьрмегенлер».

Иса оларга: «Ай, калай акылсыз экенсиз эм юреклеринъиз бен пайхамбарлардынъ айткан соьзлерине кеш ынанувшыларсыз! Аьше, Масихке соьйтип азап шегип, Оьз данъкына етпеге керек тувылма эди?» – деди. Эм Ол, Мусадан баслап, Кие Язувларда Оьзининъ уьстиннен баьри пайхамбарлардынъ айтканларын оларга анълатты.

Соьйтип олар бараяк болып шыккан элге ювыклап келгенлеринде, Исага: «Аksam ювыклайды, куьн энди кавысып бараятыр, бизи мен кал», – деп, тилеп басладылар. Иса элге кирип, олар ман калды. Олар ман бирге кешки аска олтырганда, Ол оьтпекти алып шуькир этти де, сындырып, оларга узатты. Сонда олардынъ коьз-

лери ашылды, олар Исады таныдылар, тек Ол оларга коьринмей калды. Эм сокталар бир бирине: «Ол йолда бизи мен соьйлесип, бизге Кие Язувларды анълаткан заманда, юрегимиз ишимизде янмадыма?» – деп сорадылар.

ЛУКА 24:13–32

Иса он бир соктасына коьринеди

Аммауска бараятканда Иса коьринген эки сокта сол сабатлей ок турып, Ерусалимге кери кайттылар. Олар он бир элши эм баска сокталар йыйылып турган ерге бардылар. Эки аьдем оларга йолда не болганын, Иса оьтпек сындырган заманда, Оны калай таныганларын айттылар.

Олар сол затлардынъ акында соьйлесетаган заманда, Иса Оьзи олардынъ арасына кирип: «Тынышлык сизге!» – деди. Олар коркып эм сескенип, Исадынъ янын коьремиз деп ойладылар. Ама Иса оларга: «Неге адалап калдынъыз? Юреклеринъизге сондай ойлар не уьшин киреди экен? Меним колларыма эм Меним аякларыма каранъызтага: бу – Мен Оьзим! Колларыньызды Мага тийдирип каранъызтага, неге десе яннынъ, Менде коьретаганынъыздай, эти де, суьеги де болмайды», – дегенди айтты. Соны айтып, Иса яралардынъ ызы калган кол-аякларын оларга коьрсетти. Олар суьйингеннен, аьле де ынанмай, сейирсинип турганларында, Иса олардан: «Бу ерде сизде кайдай болса да бир азык барма?» – деп сорады. Олар Ога бир кесек писирилген балык эм кавызлы бал узаттылар. Иса олардынъ коьзлери алдында ашады.

Сонъында Иса оларга: «Мен сиз бен аьле болган заманда, Меним акымда Мусага буйырылган Тауратта, пайхамбарлар ман Забур китапларында язылганлардынъ баьриси толтырылмага тийисли деп, мине мунынъ акында айткан эдим. Мине сосы Язувларга коьре, Масих азап шекпеге де, уьшинши куьнинде оьлилерден тирилмеге де керек эди. Солай ок Ерусалимнен баслап, баьри халкларга тевбеге туьсуьв эм куьналарынынъ кеширилуьв хаба-ры Онынъ аты ман билдирилмеге керек болган. Сиз болсанъыз, бу ислердинъ шаатларысыз. Мен де Атамнынъ бермеге айтканын сизге йиберермен. Ама сиз, йогардан куьдиретти алганга дейим, Ерусалим шахарында калынъыз», – деди.

ЛУКА 24:33–49

«Мени суьесинъме?»

Муннан сонъ Тиберия коьлдинъ ягасында Иса сокталарына тагы да коьринди. Шимон Петер, Эгиз деп аталган Тома, Галилеядынъ Кана авылыннан Натанел, Зебедей уллары эм Исадынъ сокталарыннан тагы да экеви бирге йыйылдылар. Шимон Петер: «Мен балык ысламага бараман», – деди. Баска йолдаслары да оны ман бирге бармага токтастылар. Соьйтип тыска шыгып, кайыкка миндилер, ама сол кеше бир зат та ыслаялмадылар.

Танъ атканда, Иса коьл ягасында турды, тек сокталар Онынъ Иса болганын билмедилер. Ол: «Балаларым, калайды, азык барым?» – деп сокталарыннан сорады.

«Йок», – деп явап бердилер.

Сол заманда Иса: «Йылымды кайыктынъ онъ ягыннан тасланъыз эм ысларсыз», – деди.

Олар йылымды тасладылар, балык коьп болганнан себеп, сувдан шыгаралмадылар. Сонда Исадынъ айлак суьйген соктасы (Яхъя) Петерге: «Бу – Раббий!» – деди. Бу соьзлерди эситкен Петер коьлге атылды эм ягага ялдап етти. Баска сокталар балыкка толган йылымды тартып, кайык пан келдилер. Олар ягадан узак болмай балык ыслай эдилер. Ягага шыкканда, янып турган отты эм онынъ уьстинде балык пан оьтпекти коьрдилер.

Соьйтип Иса, оьлип тирилгеннен сонъ, Оьзининъ сокталарына уьшинши кере коьринди.

Олар асишип болганнан сонъ, Иса Шимон Петерге: «Юнус улы Шимон! Буларга караганда, Мени бек суьесинъме?» – деди.

Петер: «Аьше, Раббий! Меним Сени ярататаганымды билесинъ де!» – деди.

Иса: «Козыларымды бак», – деди. Иса экинши кере: «Юнус улы Шимон, Мени суьесинъме?» – деди.

Петер: «Аьше, Раббий! Сени ярататаганымды билесинъ де!» – деди.

Иса: «Койларыма суьруьвши бол», – деди. Уьшинши кайта Иса: «Юнус улы Шимон! Мени яратасынъма?» – деди.

Петер: «Мени яратасынъма?» – деп уьшинши кере соравына мыдахланып, айтты: «Раббий! Сен баъри затты билесинъ. Сени ярататаганымды да билесинъ».

Иса: «Койларымды бак», – деди.

Петер Исадан уш кере басын алганша, энди ол уш кере Исага суыйимин ашыклады. «Койларымды бак» деген соьзлер мен Иса Петерге эм баска сокталарына Ога ынанган инсанларды тапшырды.

ЯХЪЯ 21:1-17

Иса Масихтинъ коькке алынувы

Облилерден тирилген Масих энди кырк куьнди сокталарына коьринип, Алла Патшалыгы акында хабарлады. Сонъ, сокталарын йыйып, оларга буйырды:

«Ерусалимнен кетпенъиз, ама сиз Меннен эситкен Атам береек деп айтканды сакланъыз. Яхъя аьдемлерди сувда шомылдырып тазалаган, сиз болсанъыз, бир неше куьн оьткеннен сонъ, Кие Рух пан тазаланаяксыз.

Кие Рух сизге туьскенде, куьдирет аларсыз эм Ерусалимде, буьтин Юдада, Самарияда эм ердинъ шетлерине дейим де шаатларым боларсыз».

Сол соьзлерди айткан сонъ, Иса олардынъ коьзлери алдында коькке коьтерилип алынды эм булыт ишине йогалды. Исадынъ коьтерилуьвине карап, коьзлери коькке тигилген вакытта, ак кийим кийген эки эр киси олардынъ касына келди. «Галилеяшылар, – дедилер олар, – не уьшин коькке карап турасыз? Сол сизден коькке алынган Иса соьле калай кеткен болса, солай ок кайтып келеек».

ЭЛШИЛЕРДИНЪ ИСЛЕРИ 1:3–5, 8–11

«Йол эм акыйкатлык эм яшав»

Раббий Иса Масихтинъ ерде кызмет кылувы уыш йылга ювык созылды. Сонъ Оны кашка кердилер. Раббий Инжилди, Ийги хабарды, куткарылув акында эм Алладынь Патшалыгы акында пайхамбарлык соьзин яйган. Мине Онынъ бир неше энъ де маъ-нели айтувлары:

Мен Оьзим – йол, акыйкатлык эм яшав. Мен аркалы болмаса, Ата (Алла) янына бирев де келмес (*Яхъя 14:6*).

Мен – тирилуьв эм яшав, Мага иман эткен аьдем оьлсе де яшавын бардыраяк (*Яхъя 11:25*).

Мен дуныяда болган заманда дуныядынъ ярыгыман (*Яхъя 9:5*).

Мен Оьзим яшав оьтпегимен. Ким Мага келеди, сол бир заманда да аш калмаяк; ким Мага ынанады, сол бир заманда да сувсамаяк (*Яхъя 6:35*).

Аьдем Улы йойтылганды таппага эм куткармага келген (*Лука 19:10*).

Бас деп, Алладынь Патшалыгын эм тувралыгын изленъиз (*Матай 6:33*).

Мен сизге тынышлык калдыраман, Оьзимнинъ тынышлыгымды сизге бермен. Мен дуныя бергендей бермеймен. Юрегинъиз тынышсызланмасын эм коркпасын (*Яхъя 14:27*).

Баъри арыганлар эм юклери мен кыйналганлар, Мага келинъиз, эм Мен сизди тынышландыраман. Оьзинъизге Меним мойсамды алынъыз эм Меннен уьйренинъиз, неге десе Мен юваспан, юрегим мен сабырман. Сизинъ янынъыз тынышлык табар. Меним мойсам – ийгилик, югим Меним енъил (*Матай 11:28–30*).

Ким соьзимди эситеди эм Мени Йибергенге ынанады, солардынъ аьр бириси – оьмирлик яшавлы эм шуьшленмеек. Ол оьлимнен яшавга коьшкен (*Яхъя 5:24*).

Улына ынанган оьмирлик яшавды алады. Ким Улына бойсынмаса, сол яшавды коьрмеек: Алла ога токтавсыз каарланаяк (*Яхъя 3:36*).

Ким Меним артымнан келмеге суьйсе, сол оьзи оьзиннен кайталасын, эм, оьлеек кашын коьтерип, Мага иерсин (*Лука 9:23*).

Аьдем, буьтин дуныяды бийлеп, оьзи оьзин йойтса, не де оьзин зыян этсе, муннан ога не пайда? (*Лука 9:25*).

Ким аьдемлер алдында Мени ашык кабыл этсе, соны Мен де коьктеги Атамнынъ алдында кабыл этермен. А ким Меннен аьдемлер алдында тайса, соннан Мен де коьктеги Атамнынъ алдында таярман (*Матай 10:32-33*).

Коьк пен ер йогалып кетерлер, тек Меним соьзлерим оьмирде йогалмаслар (*Лука 21:33*).

Элшилердинъ ислери

Аьлиге дейим Раббий Иса Масих коькке коьтерилеектен алдын болган оьзгерислер акында айтылды. Олар Янъы Антласувда (Инжилде), Матай, Марк, Лука эм Яхъя туьзген доьрт китапта язылган.

Янъы Антласувдынъ бесинши китабы Элшилердинъ Ислери деп аталады. Бу китапта сол заманда Урым патшалыгынынъ тарапларында Иса Масихтинъ дини калай яйылганы акында айтылады. Элшилердинъ Ислери китабында орта орынды элшилер Петер эм Паул калай кызмет кылганлары, боьген де элши Паулдынъ миллетлер арасында Масих акындагы Ийги Хабарды яюв иси тутады.

Элшилердинъ Ислери китабын окыганда, биз, Раббий Иса Масихтинъ Голгота кашында оьлуьви эм Онынъ аьлемет тирилуьви аркалы Алла аьдемлерди куткарганы акында хабар миллетлер арасында яйылып барганын коьремиз.

Элшилердинъ Ислери китабын язган эмлевши Лука – элши Паулдынъ йолдасы эм Инжилдинъ уьшинши китабынынъ авторы. Бу китаплардынъ язылув заманы – янъы эрадынъ 60-ншы йыллары. Элшилердинъ Ислери китабы Иса Масихтинъ тирилуьви заманыннан алып янъы эрадынъ 63-нши йылына дейим болган тарихи акында хабарлайды. Элшилердинъ Ислери китабында Иса Масихтинъ дини калай яйылып барганы акында айтылады.

Кие Рухтынъ туьсуьви

Оннан сонъ сокталар, Иса коькке коьтерилип алынган Зейтун тавыннан туьстилер эм Ерусалимге кайтып келдилер. Олар баьриси аьр дайым дува этпеге йыйылатаган уьйге келдилер. Олар ман бирге бир неше кыскаяклы, араларында Исадынъ ана-сы Марьем де бар эдилер. Юдадынъ орнына он бир элшидинъ он экиншиси болып Матия айырылды.

Пасха байрамыннан сонъ эллинши куьнинде озгарылатаган Пентикост байрамы етти. Он эки элши баьриси де бирге йыйылган эдилер. Бирден коьктен куьшли елдинъ эсуьвине усаган бир сес эситилди, сокталар олтырып турган уьйди савлай толтырды. От тилине усаган бир затлар, боьлинип, бир-бирлеп олардынъ аьр бирининъ уьстине туьсти. Баьриси, Кие Рух пан савлай бийленип, баска туьрли тиллерде соьйлеп басладылар.

Ерусалимде сол ок заманда туьрли кыраллардан байрамга келген, Аллады сыйлаган ювытлар бар эдилер. Коьп аьдем йыйылды эм давыс эситилген якка асыкты, неге десе олардынъ аьр бириси, оьз тувган тилинде соьйлегенлерин эситип, саьспекледи. Сейирсинип, бири бириннен сорастырдылар: «Бу соьйлейтаганлардынъ баьриси де Галилеядан тувылма? Калай болды, бизим аьр биримиз де балалай соьйлеген тилимизде булардынъ соьйлевин эситкенимиз? Баьримиз де олар Раббийдинъ уллы ислери акында тувган тилимизде айтатаганларын эситип турумыз!»

Коьплери аьжепсинип сорастылар: «Мунынъ маьнеси не ди экен?»

Бир кесеклери: «Олар таьтли шагырды коьбирек ишкен боларлар!» – деп, селекелеп куьлип алдылар.

ЭЛШИЛЕРДИНЪ ИСЛЕРИ 1:12–26; 2:1–13

Петердинъ пайхамбарлык соъзи

Петер эм он бир элши йыйылган ямагаттынъ алдында турды. Петер, оны йыйылганлардынъ баъриси де эситкендей, коьтеринки айтты: «Ювытлар эм Ерусалимнинъ баъри яшавшылары, соъзлериме эс беринъиз! Билинъиз: бу аьдемлер, сизге коьрингендей, эсирик тувыл, соъле тек эртенълик! Бу Йоел пайхамбардынъ билдиргенлерининъ толтырылувы: „Сонъгы куьнлерде, дейди Алла, Мен Рухымды баъри аьдемлерге явдырарман. Уллары-нъыз эм кызлары-нъыз пайхамбарлык этееклер, ясларынъызга коьринуьвлер, а картлары-нъызга ашыклав туьслер энееклер. Сол куьнлерде кулларыма, эр кисилерге, хатын-кызларга да болсын, Мен Оьз Рухымнан явдырарман эм олар пайхамбарлык этееклер. Сол заманда Раббийди ярдамга шакырганлардынъ баъриси куткарылаяк“.

Исраилшилер! Бу соъзлерди тынъланъыз: Оьзинъиз билгенше, назаретши Иса – Алла сизинъ аранъызда Онынъ аркалы эткен куьдиретли ислери, аьжейиплери эм аьлемет нышанлары ман бегиткен Аьдем. Ол – Алладынъ белгилеген мырады эм алдыда болаякты билуьвлиги мен колы-нъызга берилген эди. Сиз Оны йорыксызлардынъ коллары ман кашка мыклап оьлтирдинъиз. Ама Алла Оны оьлилерден тирилтти, оьлим азабыннан босатты, неге десе Оны ыслап турмага оьлимнинъ куьши йок эди.

Мине Исады Алла яшавга тирилтти, биз ога баъримиз шаатпыз. Ол Алладынъ онъ колы ман оьрге шыгарылды эм Атасыннан ант этилген Кие Рухты алды. Сиз коьргенше эм эситкенше, бу Рухты бизге туьсирди. Буьтин Исраил халкы ынанымлы билинъиз, сиз Оны, кашка керген Исады, Алла эм Бий, эм Масих этти».

Муны эситкенде, аьдемлер, юреклерине пышак сугылгандай, Петерге эм баска элшилерге: «Кардашлар, биз не этеек?» – дедилер.

Петер: «Тевбеге туьсинъиз, аьр биринъиз Иса Масих аты ман сувда шомылдырылып тазалансын; сонъ куьналары-нъыз кеширилер эм Кие Рух савгасын аларсыз. Неге десе Алла не ант эткен эсе сизге, балаларынъызга эм эректе болганлардынъ баърисине – Алламыз Раббий кимди шакырса, сога этти», – деди.

Соьйтип, Петердинъ соъзин юрегине ювык алганлар сувда шомылдырылдылар эм сол куьн бир уьш мынъга ювык аьдем

иман ямагатына косылды. Раббий аър куьн, Иса Масих аты ман куьналары кеширилип, янъы куткарылганларды ямагатка ко-сатаган эди.

ЭЛШИЛЕРДИНЪ ИСЛЕРИ 2:14–47

Аксак садакашы сав болады

Бир куън Петер мен Яхъя дува этилетаган сабатке Алла уыйи-не бара эдилер. Алла уыйининъ Ярасык Капы деп аталатаган эсигининъ янында аксак аъдем олтыратаган эди. Оны аър куън сол ерге аъкелип, садака тилетпеге олтыртатаган эдилер. Петер мен Яхъядынъ каралдыга киреятырганын коъргенде, аксак олардан садака тиледи.

Петер мен Яхъя, аксакка тигилип: «Бизге кара!» – дедилер. Тиленши, бир зат алаяк болып, Петер мен Яхъяга тигилип карады. Петер: «Менде куъмис те, алтын да йок; болганымнан сага беремен: назаретши Иса Масихтинъ аты ман тур эм юрип кет!» – деди. Оны онъ колыннан ыслап, коътерип тургыстты. Сол сабатлей аякларынынъ табанлары эм асыклары куъшленди. Ушып турып, ол юрип баслады, эм юрип, эм шапкылап, Аллады данъклады, олар ман бирге Алла уыйининъ каралдысына кирди. Буътин халк аъдемде сол Алла уыйининъ Ярасык Капысынынъ касында олтыратаган садака тилевшиди таныдылар. Онынъ юретаганын эм Аллады данъклаганын коърип, ога болган иске адалап, сейирсинуувге толдылар.

Савартылган аксак аъдем Петер мен Яхъядан таймай эди. Буътин халк та бек сейирсинип Алла уыйининъ алдына олардынъ касына ювырып кирдилер. Муны коърип Петер халкка: «Исраил эрлери! Бу затка неге сейирсинесиз? Бизге, оъз куъдиретимиз, диншиллигимиз бен бу кисиди юргисткендей, неге карайсыз? Аталарымыздынъ Алласы Оъз Улы Исады данъклады, а сиз Оны сатып бердинъиз, Пилат босатпага токтасканда, Пилаттынъ алдында Оннан басынъызды алдынъыз. Яшавга Йол Коърсетуъвшиди оьлтирдинъиз, ама Алла Оны оьлилерден тирилтти, биз де ога шаатпыз. Исадынъ аты сиз коърген эм таныган бу аъдемди куъдиретлендирди, неге десе ол Онынъ атынынъ куватына ынанды. Иса аркалы келген иман ога баъринъиздинъ коъзи алдында бу савлыкты берди. Энди, кардашлар, сиз муны, аъкимлеринъиздей, билмегенликтен эткенинъизди анълайман. Алла Оъз Масихининъ азапланаягын баъри пайхамбарлардынъ авызы ман алдыда калай билдирген болса, солай толтырды. Сол себептен теvbеге туъсинъиз эм Аллага кайтынъыз, соьйтип куъналарынынъ кеширилер. Раббий де белгили заманларда сизди рахатландырат эм сизге Оъзи алдын

белгилеген Масихти – Исады йиберер. Ама Алла Ога багысланган пайхамбарлары аркалы коьптен бери билдиргениндей, баьри затларды туьзетеек заманы етпей, Иса аспанда турмага керек болаяк. Оьз Улын тирилткенде, Алла, аьр биринъизди яманлыкларынъыздан тайдырып сизге разылыгын берсин деп, Оны бас деп сизге йиберген».

ЭЛШИЛЕРДИНЪ ИСЛЕРИ 3:1–26

Петер мен Яхъя межлис алдында

Аксак аьдем аьлемет нышан ман савартылганда эм Петердинъ союзин тынълаганнан сонъ, Иса Масихке ынынганлардынъ саны бес мынъга дейим оьсти. Ама Петердинъ уйьреткен союзлери бас дин куллыкшыларын эм басшыларды айлак бек ашувландылар, эм олар, Петерди эм Яхъяды ыслап, капамага буйырдылар. Эртеси куьн аькимлер, аксакаллар эм дин аьлимлери Ерусалимде баьриси бирге йыйылдылар. Петер мен Яхъяды аькелдирип, межлистинъ ортасына алдыларына шыгардылар, эм аксакты калай эмлегенлерин сорап басладылар: «Сиз кайдай куьш пен эм кимнинъ атыннан бу затты эттинъиз?»

Петер, Кие Рух пан бийленип, яваплады: «Халктынъ аькимлери эм Израилдинъ аксакаллары! Эгер сиз буьгуьн бизден сакатка эткен ийгиликке явапты излейтаган болсанъыз, ол калай эмленгенин билмеге суьйсенъиз, билинъиз, сиз эм Израилдинъ баьри халкы: сиз кашка керген, ама Алла оьлилерден тирилткен назаретши Иса Масихтинъ аты ман бу аьдем соьле алдынъызда сав болып туры! Иса – сол сиз уйь курувшылар мисетсинмей караган, ама муьйистинъ негизин салган тасы. Оннан баска эш биревде де куткарылув йок, неге десе коьктынъ астында, аьдемлерге берилген, бизди куткараяк баска ат йок».

Аькимлер эм аксакаллар, Петер мен Яхъядынъ йигерлигин коьрип эм олар бир ерде де окымаган сансыз аьдемлер болганларын эслеп, сейирсинетаган эдилер. Тезден межлистегилер олар Иса ман бирге болганларын да анъладылар. Савартылган аьдемнинъ олардынъ касында турганын коьрип, оларга карсы бир зат та айталмадылар. Сонда элшилерге бир кесек заманга межлисти калдырып шыкпага буйырдылар эм кенъесип басладылар: «Сосы аьдемлер мен биз не зат этеек? – дейтаган эдилер олар, – Ерусалимнинъ баьри яшавшылары олардынъ уллы аьлемет нышан коьрсеткенлерин биледилер эм биз, болмаган деп, айталмаймыз. Ама халк арасында хабарды тагы да бек яйылдырмас уьшин, биз муннан ары Исадынъ аты ман биревге де айтпанъыз деп, оларды коркыстып, тыймага тийислимиз».

Бас дин куллыкшылары тагы да элшилерди киргистпеге шаькырдылар: «Исадынъ аты ман бир зат та соьйлеменъиз эм уйьретпенъиз», – деп буйырдылар.

Ама Петер мен Яхъя явапка: «Оъзинъыз ойланынъызтага, Раббийдинъ алдында туъз боларма, эгер Раббийден эсе коъбирек сизге бойсынсак? Биз коъргенимиз эм эситкенимиз акында уъндемей туралмаймыз», – дедилер.

Межлиске йыйылганлар элшилерди энди де бир кере коркыстапага шалыстылар эм шыгарып йибердилер. Оларды кайтип язаламага керегин билмей эдилер, неге десе баъри халк Аллады болган зат уъшин данъклайтаган эди.

ЭЛШИЛЕРДИНЪ ИСЛЕРИ 4:1-21

Степаннынъ оьлуьви

Элшилердинъ кенъеси мен иман ямагаты ярлылар эм муктажлылар акында каър шекпеге ети ярдамшы айырдылар, олар ярлыларга эм муктажлыларга айырым эс бермеге керек эдилер. Биринши ярдамшы этип Степан атлы бек иманлы, куьдиретли эм Кие Рух пан савлай бийленген аьдемди айырдылар. Степан халк арасында уллы аьжейиплер эм аьлемет нышанлар коьрсететаган эди. Иса Масихке ынанмайтаганлар, Степанды коьрип болмай, оны ман давласып басладылар. Ама Степаннынъ айткан соьзлериндеги акыллылыкка эм Кие Рухка карсы туралмайтаган эдилер. Сонда олар бир талай аьдемлерге: «Степан Мусага эм Аллага карсы ассылык соьзлерди айтканын эситтик», – деп айтпага уьйреттилер. Халкты Степанга карсы козгадылар, сонъ оны ыслап, межлиске аькелдилер. Ялган шаатлар ога карсы соьйлеп баслаганда, межлисте олтырганлардынъ баьриси, эс этип, Степанга карадылар, юзи, маьлектикиндей, нур тоьккенин коьрдилер.

Бас дин куллыкшысы, баьри шаатлардынъ шуьшлевлерин тынълап, Степаннан: «Бу шуьшлевлер уьшинме?» – деп сорады.

Степан явапка Кие Язувдынъ соьзлери мен айтып баслады. Степаннынъ соьзин эситкенде, йыйылганлар ашувдан кутырып, тислерин кыршылдаттылар.

Кие Рух пан савлай бийленген Степан, коькке карап, Алладынъ данъклы нурын эм онъ янында турган Исады коьрди эм айтты: «Мен ашылган коьклерди эм Алладынъ онъ ягында туратаган Аьдем Улын коьремен!» Сол заманда, Степаннынъ соьзлерин эситпес уьшин, кулакларына бармагын тыгып, ашувлы бакырык пан ога атылдылар. Оны шахардынъ тысына тартып шыгардылар, ога тас атып басладылар. Степан болса, дува этетаган эди: «Раббий Иса, янымды кабыл эт!» Сонъ тизиннен шоьнькип, коьтеринки давысы ман айтты: «Раббий, оларды сосы куьна уьшин шуьшлеме». Бу соьзлери мен Степан оьлди.

ЭЛШИЛЕРДИНЪ ИСЛЕРИ 6:2-15; 7:1-60

Пилип эм эфиопияшы

Степан азапланып оьлтирилгеннен сонъ, Ерусалимде иман ямагатына уйкен кувгын туъсти. Иман ямагаты Юдадынъ эм Самариядынъ туърли шахарларында таркадылар. Элшилер Алладынъ соьзин яйганларын токтатпадылар.

Раббийдинъ бир маълеги Пилипке: «Тур, уйле вакытта Ерусалимнен Газага аькететаган йолга – энди кулланылмайтаган йолга – шык», – деди.

Пилип турып кетти. Йолда эфиопияшы бир евнухты коьрди. Ол, Эфиопиядынъ хатын патшасы Кандактынъ ваьзирлерининъ бири болып, баъри казнасына яваплы эди. Аллага табынар уьшин Ерусалимге барган эди. Энди уйине кайтаятырып, паэтонында олтырып, Ешая пайхамбардынъ китабын окыйтаган эди.

Раббийдинъ маълеги Пилипке: «Бу паэтонга ювыкла да ога косыл», – деди.

Пилип паэтоннынъ касына келгенде, евнухтынъ Ешая пайхамбардынъ китабын окыйтаганын эситкенде: «Сен не зат окыйтаганынъды анълайсынъма экен?» – деп сорады.

Евнух: «Оны калай анълайым, эгер бирев де анълатпаса?» – деп яваплады. Ол Пилипти, минип, оьзининъ касына олтырмага шақырды. Кие Язувлардынъ сосы кесегин окыйтаган эди: «Кой курманлыкка аькетилгендей, козы кыркылаяктан алдын давыссыз болгандай, Ол да авызын ашпайды. Оны тоьменлетип, аьдил оьким кесилуьвге разылык бермедилер. Ким Онынъ ырув-тукумы акында айтар? Неге десе яшавы ерден алынар».

Евнух Пилипке: «Тилеймен сеннен, пайхамбар муны кимнинъ акында айтады? Оьзи болмаса, баска биревдинъ акында ма?»

Пилип, ога Кие Язувлардынъ сосы ериннен анълатып баслады да, Иса акында Ййги Хабарды билдирди.

Йолда бара турып, сув болган бир ерге еттилер. Евнух: «Мине сув, мага не зат сувда шомылдырылып тазаланмага карсылык этеди?» – деди.

Пилип: «Эгер буьтин юрегинъ мен ынанатаган эсенъ, сонда болаяк», – деди.

Евнух: «Иса Масих – Алла Улы болганына ынанаман», – деп яваплады. Сонда паэтонын токтатпага буйырды, экеви де сувга

кирдилер, эм Пилип оны сувда шомылдырды. Олар сувдан шыккан вакытта, Кие Рух евнухка туъсти. Раббий Рухы Пилипти аькетти, эм оннан сонъ оны евнух коьрмеди, куванышлы болып, озъ йолын бардырды.

ЭЛШИЛЕРДИНЪ ИСЛЕРИ 8:26–39

Масихке ынанганлардынъ кувгыншысы Шаул

Ерусалимнинъ иман ямагатынынынъ кувгынында катнасув-шылардынъ бириси яс аъдем, парисей Шаул эди. Ол дин билимине йогары уййренген эм Кие Язувды терен билетаган эди. Ол ата-бабалардан калган таварыхларга ызлап, баъри аъдетлери эм Таураттынъ йорыкларын толтыратаган эди. Ама, акыйкат-ты билмегеннен, Иса Масихке сыйынмай, Онынъ сокталарын каъфир деп санады. Шаул, Масихтинъ сокталарынынъ уййлери-не атылып кирип, оларды байлап, тутнакка таслады, азапка эм оylimге ушыратты.

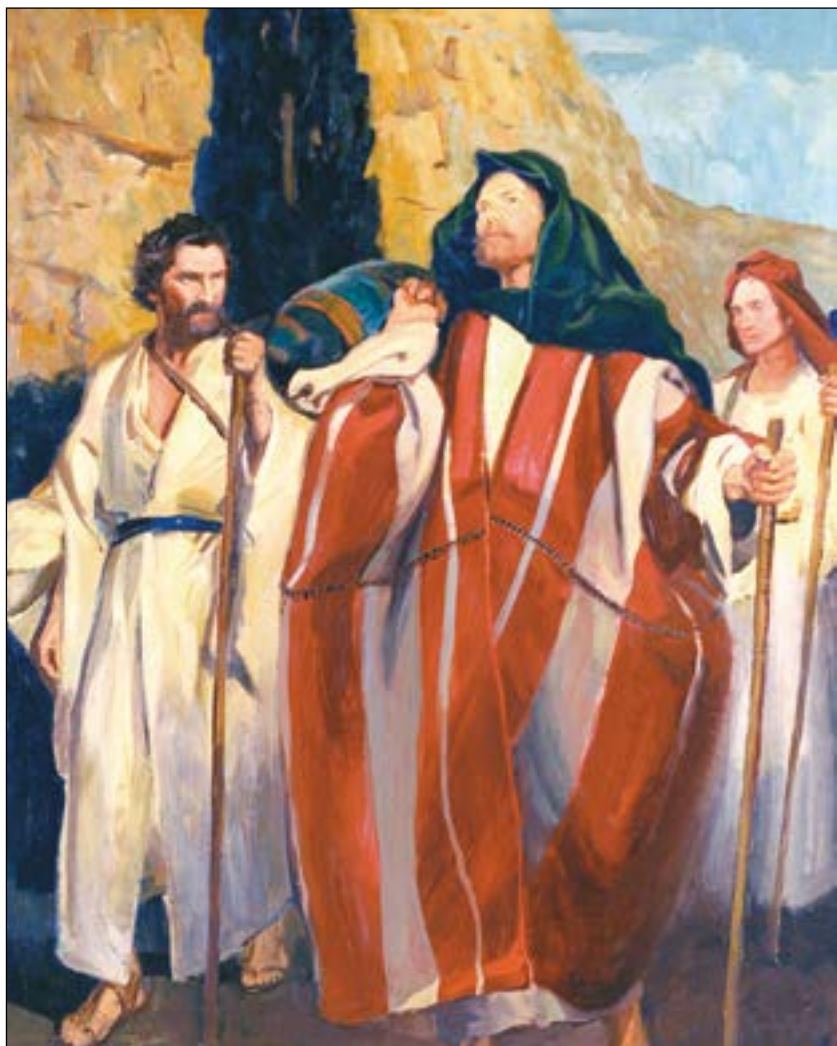
Степанга тас атып баслаганларында, Шаул, ол затты макул коърип, Степанга карсы шаатлык эткенлердинъ абаларын кара-выллады. Шаул аявсыз болмаган, ама этилетаган язалав тувра экенине ол бир де шекленмеді.

Шаулга коъре, Иса Масихке ынанув – ак диннен таюв. Шаул кавыфлы деп санаган бу ынанувдынъ бас шахары Дамаск болга-нында, сонда бармага токтасты. Шаул, баягындай, Раббийдинъ сокталарын оьлтирув мыратка толып, бас дин куллыкшысына келди. Оннан Раббийдинъ йолын тутканлардынъ кимин тапса, сонынъ аягына бугав салып, Ерусалимге аькелер ушин, Дамаск синагогларына разылык хат тилеп алды.

ЭЛШИЛЕРДИНЪ ИСЛЕРИ 7:58; 8:1, 3; 9:1-2

---

* Синагог – ювыт табынув уйи.

Раббийдинъ Шаулга коьринуьви

Шаул Дамаскка етеятырганда, бирден оны коьктен нур ярк-ландырды. Ол ерге йыгылды: «Шаул, Шаул! Мени не уьшин куvasынъ?» – деген давысты эситти.

«Кимсинъ, Бийим?» – деп сорады.

«Мен сен куватаган Исаман, – деди. – Казыкка карсы бармага тынышпа?»

Корккан эм саьспеклеген Шаул: «Раббий! Не этпеге мага буйырасынъ?» – деди.

Раббий ога: «Тур эм шахарга кир, сага не этпеге кереги айтылаяк», – деди.

Шаулдынъ тоьгерегиндеги йолавшылар давысты эситип, ама биревди де коьрмей, адаладылар. Шаул ерден турды, коьзлерин ашса да, эш биревди коьралмады. Йолавшылар оны, колыннан етип, Дамаск шахарына киргисттилер.

Дамаскта Исага бек алал болган Ханания деген бир сокта бар эди. Раббий ога коьринип: «Ханания! – деди. – Турып, Тувра деген орамга бар, онда, Юдадынъ уьйинде, Тарс шахарыннан Шаул деген биревди сора. Ол соьле дува этип турганда, ога коьринуьв болган: Ханания деген киси келгенин, коьзлерин ашар уьшин колларын салганын коьрген», – деди.

Ама Ханания явапка: «Раббий, сол киси Сага багысланганларга Ерусалимде кайдай бир яманлыктар эткенин коьплерден эситкенмен. Булайда да, Сенинъ атынъды айтып, дува эткенлердинъ баьрисин байлап аькетпеге бас дин куллыкшылардан эркинлиги бар», – деди.

Болса да Раббий Хананияга: «Бар! Неге десе ол – баска миллетлилерге, патшаларга, Израилдинъ улларына атымды аькетер уьшин Мен сайлап алган аьдем. Мен де ога, Меним атым уьшин неше бир кыйынлыктарга ушыраягын коьрсетермен», – деди.

Ханания Раббий коьрсеткен уьйге кирди, Шаулга колын салды: «Шаул, кардаш, келген йолынъда сага коьринген Раббий Иса коьзлеринъди ашар эм сен Кие Рух пан савлай бийленер уьшин мени йиберген», – деди. Сол саьатлей Шаулдынъ коьзиннен кабык туьскендей болды, коьзи ашылды. Сол куьн ок Шаул турып барып сувда шомылдырылып тазаланды. Сол вакыттан синагогларда Исадынъ Алла Улы болганын билдирип баслады.

ЭЛШИЛЕРДИНЪ ИСЛЕРИ 9:3–20

Шаул Дамасктан кетеди

Шаул синагогларда Исадынъ Алла Улы болганын билдирип баслады. Буьтин тынълаганлар сейирсинип: «Ерусалимде, Исадынъ атын айтып, дува эткенлерди йок этеек болып каьрлеген сосы тувылма экен? Мунда да, оларды байлап, бас дин куллыкшыларына аькетпеге келмегенме?» – дедилер. Шаул барганнан барган сайын бек куьшленип, Дамаскта яшаган ювытларды, Иса – Масих, Куткарувшы деп бегитип, састыратаган эди.

Бир кесек заман кеткеннен сонъ, ынанмаган ювытлар Шаулды оьлтirmeге соьйлестилер. Ама олардынъ токтасувы Шаулга белгили болды. Ол шахардан кетпесин деп, оьлтиреек болып, шахардынъ баьри капыларын, аьскершилер саклайтаган эдилер. Ама сокталары оны кеше шахардынъ тысына иргеден, шетенге салып, туьсирдилер.

Дамаскты калдырып, Ерусалимге келгенде, Шаул Исадынъ сокталарына косылмага каьрледи, ама, сокта болганына ынанмай, баьриси де оннан корктылар. Барнаба оны ман бирге элшилерге келди, Шаул йолда Раббийди коьргенин, Раббийдинъ ога не айтканын эм ол Дамаскта Исадынъ атыннан йигерли соьйлегенин оларга анълатты. Сол заманда элшилер эм баьри иман ямагаты да Шаулды кардашларындай этип, йолыгып алдылар. Ога Паул деген атты да айтатаган эдилер. Яшавынынъ уьмити этип Шаул Исадынъ атыннан увазларды айтып юруьв деп санады.

Элши Паул туьрли шахарлардынъ иман ямагатына коьп хат язган. Хатларынынъ бирисинде элши Паул булай язады: «Ама бир заманларда мен баа берген аьр затты Масихке сыйынувымда пайдасыз деп санадым. Раббийим Масих Иса уьшин мен аьр бир заттан басымды алдым, Оны танувдынъ уьстинлиги мен тенълестиргенде, аьр бир затты пайдасыз деп санадым. Масихти табып, Оны ман бир болар уьшин, калган баьри затты сыпырып тасладым. Соьйткенде, меним Таураттан келген оьз туврашылыгым йок. Алла мени, Масихке иман эткеним уьшин, туврашыл деп санайды. Алладан келген бу туврашыллык иманга негизленген».

ЭЛШИЛЕРДИНЪ ИСЛЕРИ 9:21–28; ПИЛИПШИЛЕР 3:7–9

Табитадынъ тирилуьви

Яфа шахары Ер арасы денъиздинъ ягасында орынласкан. Яфада Иса Масихтинъ Табита деген бир соктасы яшаган. Атынынъ маънеси – жейран. Бу – коьп хайырлы ислер эткен эм коьп садака берген хатын эди. Бир куьнлерде ол, авырсынып, оьлип калды. Онынъ суьегин ювдылар эм уьйдинъ йогары боьлмесине салдылар.

Элши Петер сол заманда Лод шахарында эди. Лод Яфа шахарына ювыкта болган себепли, Исадынъ сокталары, Петердинъ онда болганын эситип, кешикпей бизге келсин деп, тилетип, эки аьдемди йибердилер.

Петерди, келгенде, йогары боьлмеге киргисттилер. Тул хатынлар, йылап, онынъ алдына шыктылар, Табитадынъ оларга тиккен коьйлеклерин эм шыбаларын коьрсетти. Тек Петер баьрисин боьлмеден шыгарды, тизиннен шоьнъкти, дува этти эм, оьликке бурылып: «Табита, тур!» – деди. Ол коьзин ашты, Петерди коьрип, олтырды. Петер, колын берип, оны тургыстты, сокталарын эм тул хатынларды шакырып, Табитадынъ тири экенин коьрсетти.

Бу ис буьтин Яфа шахарына белгили болды, коьплери Раббийге ынандылар. Петер бир талай куьнлерди Яфада териши Шимон деген биревде калды.

ЭЛШИЛЕРДИНЪ ИСЛЕРИ 9:36–43

Юзбасшы Корнелий

Иса Масихтинъ эм Онынъ сокталарынынъ заманында тек Израил тувыл, Ак денъиздинъ баъри эллери де Урымга бойсынганлар. Урымшылар бу элдерде оъзлерининъ аъскерлерин ыслаганлар. Ак денъиздинъ Кесария портында Италия деген аъскерши боълиги токталган. Бу боъликтинъ юзбасшыларынынъ бириси Корнелий деген киси эди. Ол оъзи эм онынъ уйдегилерининъ баъриси де айлак диншил эм Алладан коркатаган аъдемлер эдилер. Корнелий халкка коъп садака шыгаратаган, Аллага аър дайым дува этетаган эди. Бир кере Корнелийге Раббийдинъ бир маълеги ювыклап келип, ашык коъринип: «Корнелий! Дуваларынъ эм садакаларынъ Раббийге белгили болган, Ол сени эсине алды. Энди Яфага аъдемлер йибер, Петер аты тагылган Шимон деген биревди шакырт. Ол сага сени эм аъелинъди куткараяк соъзлерди уйрETER», – деди. Корнелий, оны мен соъйлеген маълек кеткенде, уй ишилерининъ экевин эм ога алал болган аъскершилердинъ бирусин шакырды да, болганлардынъ баърисин анълатып, Кесариядынъ кубуласында орынласкан Яфага йиберди.

Корнелийдинъ йиберген аъдемлери Яфага келдилер эм Петерди таптылар. Петер оларды конакабайлык этип йолыкты, кондырып калдырды, а эртеси куън олар ман бирге Кесарияга кетти. Корнелий, ювык кардашларын эм тенълерин шакырып, оларды саклай эди. Петер, йыйылганларга карап: «Энди мен уъшини мен анълайман, Алла аъдемлерди бир бириннен айырувшы тувыл. Тек аър миллеттинъ Оннан коркатаганлары эм тувралык этетаганлары Ога суъйдимли. Алла Израилдинъ улларына соъзин йиберди, баърисининъ Раббийи болган Иса Масих аркалы ярасувлык акында Ййги Хабарды билдирди. Биз Исадынъ Юда кыралында эм Ерусалимде эткен баъри затларынынъ шаатымыз. Олар Оны кашка керип, оълтирдилер. Ама Алла Оны уъшинши куънинде тирилтти. Иса Масих бизге, Алла Оны тирилерге де, оългенлерге де тоъреши этип салганын шаатлап, халкка билдирмеге буйырган. Баъри пайхамбарлар, Ога ынанганнынъ аър кими, Онынъ атыннан куъналарынынъ кеширилуъвин алаягына, шаатлык этедилер». Петердинъ соъзлериннен сонъ Корнелий оъзи де, онынъ аъели де эм баъри тенълери де Иса Масихке, Алладынъ Улына ынандылар, эм сувда шомылдырылдылар.

ЭЛШИЛЕРДИНЪ ИСЛЕРИ 10

Маълек Петерди тутнактан босатады

Сол ок заманда патша Ирод иман ямагатынынъ бир кесеклери-не, яманлык этер ушын, кувгын баслады. Онынъ буйырыгы ман Яхъядынъ кардашы Якыпты оьлтирдилер. Ювытларга бу заттынъ яраганын коьрип, сонъ ол, Петерди де ыслатып, тутнакка олтыртты. Пасха байрамы озганнан сонъ, оны халктынъ алдында оькимге шыгармага уьмитленди. Петерди тутнакта он алты аьскерши саклап турдылар. Ама иман ямагаты онынъ ушын Аллага мукаят дува этип турды.

Петер, Ирод оны халктынъ алдында оькимге шыгараяк куьниннен алдынгы кешесинде, эки шынжыр ман байланып, уйклады. Оны эки аьскерши саклайтаган эди. Тутнактынъ капысын да каравылшылар саклайтаган эдилер. Туьннинъ ортасында бирден Раббийдинъ бир маълеги келип туьсти, Петер болган боьлмеди нур ярыкландырды. Маълек Петерди, янбасына туьртип: «Тез тур!» – деп уянтты. Онынъ колыннан шынжырлары туьстилер. Маълек тагы да: «Кийин эм меним артымнан кел!» – деди. Петер шыкты эм артыннан барды, маълек этетаган уьшини мен де болган зат экенин билмей, коьринуьв коьремен деп, ойлады. Эки каравылды оьтип, олар сахарга аькететаган темир капыларга келдилер. Капылар оьз оьзлериннен ашылдылар. Олар шыгып, бир орамды оьткенлей, маълек, Петерден тайып, йогалды.

Петер, эсин йыйганда: «Энди мен, уьшини мен де Раббий Оьз маълегин йиберип, мени Иродтынъ колыннан, ювыт халкы саклаган баьри заттан коршалаганын коьрдим», – деди. Ян-ягына каранып, Петер Яхъядынъ анасы Марьемнинъ уьйине барды. Онда коьплер, йыйылысып, дува этетаган эдилер. Петер оларга Раббий оны тутнактан калай шыгарганын айтты.

ЭЛШИЛЕРДИНЪ ИСЛЕРИ 12:1-17

Элши Паулдынъ биринши элгезерлиги

Элши Паул озининъ кызметине алал эди – миллетлер арасында Иса Масих акындагы Ийги Хабарды яйып юрди. Ол, буьгуьн де Масихке ынанганлар арасында озъ маънесин йоймаган Раббий Иса Масихтинъ парызына ызлаган: «Энди барынъыз, баъри миллетлерди сокталарым болмага уьйретинъиз. Атадынъ, Улынынъ эм де Кие Рухтынъ аты ман сувда шомылдырып тазаланъыз. Мен сизге баъри буйырганды тутпага оларды уьйретинъиз». Урым империясынынъ шахарлары эм тараплары арасында уьш узак элгезерликти Шаул (Паул) Антиохия шахарыннан баслады.

Биринши элгезерликке Шаул ман бирге элши Барнаба да йолланды. Антиохиядан олар кеме мен Кипрге келдилер. Элшилердинъ Ислери китабында, Кипрде Алладынъ атаклы кулы Шаулга Паул деген латин атын атаганлары акында окыймыз. Кипрден олар яне Кишкей Асияга кайттылар, эм оннан сонъ, бирде яав, бирде эшеклер мен, Галатия тарабына еттилер. Онда, Икония шахарында, Паул ман Барнаба айлак бек ынандырып соьйлегеннен сонъ, коьплеген халк иманга туьсип, Иса Масихке ынандылар. Икониядан олар Листра шахарына йолландылар. Листрада Раббий Паул аркалы бир аксак аьдемди савартты. Аьдемлер, Паул эм Барнаба инсан келбетиндеги таънърилер деп, ойладылар. Грек таънъриси Зевстинъ дин куллыкшысы оларга курманлык аькелмеге ойлады. Ама элшилер, бу зат акында эситип, кийимлерин йырттылар эм халк арасына атылып кирип, куьшли давыс пан: «Аьдемлер, не затлар этесинъиз? Биз де – сиздей аьдемлермиз, бу ялган затларды койып, коькти, ерди, денъизди эм олардынъ ишиндегин яраткан Аллага табынынъыз деп, сизге Ийги Хабарды аькелгенмиз. Озган шакларда Алла буьтин халкларга озъ йоллары ман юрмеге ызын берген, ама Оьзи акында да шаатлык беруьвин токтатпай, сизге ийгиликлер этеди: коьктен ямгыр явдырады, онъысларга заманында онъайлык берип, сизди тойдырып, юреклеринъизди суьййиниш пен толтырады», – деп айттылар.

Элшилер Листра шахарында Ийги Хабарды йигерли туьсиндирип юрдилер. Антиохия ман Икониядан кайбир ювытлар келип: «Олар акыйкат зат айтпайдылар, ялган соьзлер соьйлейдилер», деп, халкты оьршиктирди. Паулды таслар ман сыбалаттылар, тек Алла оны саклады, Паул сав калды эм йолын бардырды. Листрадан

Паул Дербе шахарына келди, сол шахарда Ийги Хабарды уыйретип эм коьп сокта йыйып, олар, толтырган ислери уьшин Алладынь шапагатына аманат этилген шахарга – Антиохияга – келдилер. Онда келип, иман ямагатын бир ерге йыйып, Алладынь оьзлери уьстиннен не ислегенин эм баска миллетлерге кайтип иман эсигин ашканын – баьрисин де соьйледицер.

Элши Паулдынъ Ийги Хабарды яяр уьшин биринши элгезерлиги уьш йылга дейим созылды.

МАТАЙ 28:19-20; ЭЛШИЛЕРДИНЪ ИСЛЕРИ 13; 14

Элши Паулдынъ экинши элгезерлиги

Элши Паул Ийги Хабарды яяр уьшин экинши элгезерлигине ювыт йолдасы Силас пан йолга шыкты. Антиохиядан олар тагы да Дербе эм Листра (бир неше йыл артта онда Паулды тас пан сыбалап, оьлим аьлге еткерген эдилер) шахарларына бардылар. Листрада Паул Тимотей атлы бир яс аьдемге расты, ол Паулдынъ алал ярдамшысы болды.

Олар, Мисияды оьтип, Троада шахарына келдилер. Сол кеше Паулга бир коьринис энди. Алдында бир македонияшы киси туры эм ялбарып: «Македонияга оьтип бизге ярдам эт!» деп тилейди. «Сол коьринистен сонъ, биз сол саьатлей Македонияга кетпеге токтастык. Неге десе Раббий бизди Ийги Хабарды сол ерлердинъ яшавшыларына билдирмеге шақырады деген ниетке келдик», – деп язады Лука, Элшилердинъ Ислери китабынынъ авторы. Ол оьзи Паулга, коьриниске коьре, Троадада косылган. Македония Грециядынъ керуьв-куьнтуварында орынласкан урым уьлкеси эди. Олар, кеме мен Эгей денъизин оьтип, Пилип шахарына келдилер. Белки, Европадагы биринши иман ямагаты Пилип шахарында туьзилген болар. Пилипте Паул ман Силасты тутнакка тасладылар, онынъ акында эндигиси хабарымыз. Паул Пилиптен Салоникке, Эгей денъизининъ ягасындагы уьйкен портлы шахарына келдилер. Мунда коьплеген греклер эм ювытлардынъ бир кесеги Иса Масихке ынандылар. Ама ювытлардынъ арасында Паул эм Силасты унамаганлар да болдылар. Олар халкты оларга карсы коьтердилер, эм сол заманда Паул эм Силас Верия шахарына коьшпеге керекли болдылар. Вериядан Паул Атинага, Грециядынъ бас каласына кайтты. Греция ол заманда Урымнынъ басшылавында эди. Грециядынъ аты Ахая деген атка авыстырылды. Атинада Паул Алладынъ соьзин философлар эм кара халк алдында яйды. Онынъ акында биз тоьменде берилген хабарлардынъ бирисинде окыякпыз. Атинадан ол Коринтке келди, Урым империясында энъ де уьйкен шахарлардынъ бириси. Коринтте Паул бир йыл ярым турды, эм сол заманнынъ ишинде мунда уьйкен христиан иман ямагаты туьзилди. Коринттен Паул тенъиз бен Кишкой Асияга кайтты эм уьйкен Эфес шахарга келди. Оннан сонъ ол Ерусалимде болды эм Антиохияга кайтты.

---

* Салоник: Фессалоника.

Паулдынъ экинши элгезерлиги уыш йылга ювык созылды. Сол заманнынъ ишинде Паул бир неше мынъ километр йол юрди.

ЭЛШИЛЕРДИНЪ ИСЛЕРИ 15:36-18:22

Паул ман Силастынъ ысланувы

Бир кере элши Паул оьзининъ йолдасы Силас пан Урымнынъ Пилип шахарына келдилер. Олар онда Иса Масихтинъ аты ман ашувшы йини болган эм балавлары ман оьзининъ иелерине коьп хайыр туьсиретаган таьвке кызды эмледилер. Кыздынъ иелери, хайыр табатаган уьмитлери йок болганын анълап, Паул ман Силасты ыслап, оьзлерининъ басшыларына, базар майданына, аькеттилер. Оларды аькимлердинъ алдына аькелип: «Бу ювыт кисилер шахарымызда тынышсызлык шыгармага себеп береди-лер. Бизге, урымшыларга, кабыл этпеге эм толтырмага тийисли болмаган аьдетлерди яядылар», – дедилер. Халк та Паул ман Силаска карсы шыкты. Аькимлер Паул ман Силастынъ кийимлерин йыртып шешпеге эм таяк пан тоьбелемеге буйырдылар. Оларды бек тоьбелегеннен сонъ, тутнакка аттылар. Тутнактынъ басшысына оларды бек сакламага буйырдылар. Бу буйырыкты алган тутнак басшысы ысланганларды тутнактынъ иш боьлмесине атып, аякларына тысав салды. Паул мен Силас айлак та бек кайгырмадылар. Туьн ортасында, дува этип, Аллады мактай эдилер. Баска ысланганлар да оларды тынъладылар.

Бирден сол кадер куьшли ер сенъкилдеу болды, тутнак негизиннен алып шайкалды. Сол саьатлей буьтин эсиклер ашылды эм баьрисининъ шынжырлары шешилди. Уйкыдан уянган тутнак басшысы, тутнактынъ эсиклери ашылганын коьрип, ысланганлар баьриси де кашкан деп, оьзин оьлтиреек болды. Ама Паул: «Оьзинъди зарарлама, баьримиз де булайдамыз!» – деди.

Тутнак басшысы Паул ман Силастынъ алдына калтырап йыгылып: «Иелерим, куткарылар уьшин не этпеге керекпен?» – деп сорады.

Олар: «Раббий Исага иман эт, сен де, буьтин уьйинъ де куткарыларсыз», – дедилер. Кешединъ сол саьатинде тутнак басшысы оларды тутнактан шыгарып, яраларын ювды, сонъ оьзи де эм уьйдегилери де сувда шомылдырылып тазаландылар.

Эртеси куьн Паул ман Силасты тутнакка олтырткан аькимлер куллыкшыларын: «Сол аьдемлерди эркин этинъыз», – деп йибердилер.

Ама Паул куллыкшыларга: «Бизди, урымшыларды, халк алдын-да тоьбеледилер эм тутнакка оькимсиз тасладылар. Энди болса,

бизди, биревге де билдирмей, куваяк боладыларма? Йок, болмас! Оьзлери келсинлер, бизди шыгарсынлар», – деди. Куллыкшылар бу соьзлерди аькимлерге еткердилер. Аькимлер, Паул ман Силастынъ урымшы болганларын эситкенде, корктылар. Келип, кешируувди тиледилер. Сонъ оларды тыска шыгарып, шахардан кетинъиз деп, ялбардылар.

ЭЛШИЛЕРДИНЪ ИСЛЕРИ 16:16–39

Паул Атинада

Оьзининъ экинши элгезерлигинде Паул, биз хабарлаганымызша, Атинады йоклады. Атина шахары оьзининъ заманынынъ савлайдуныялык маданиятынынъ орталыгы эм коьплеген атаклы философлардынъ – Сократтынъ, Платоннынъ эм баскалардынъ – тувган ери болган. Паул, шахардынъ бутлар ман толы болганын коьргенде, коьнъили кайгылы болды. Бу себептен ол синагогта ювытлар ман Аллага табынганлар эм аьр куьн майданда расканлар ман ойласты, соьйлести. Эпикурейши эм стоикашы философлардынъ кайбиревлери оны ман эрисип баслады. Кими: «Бу босавыз не зат айтпага суьеди?» деп сорады.

Баскалары болса: «Ят кудайлар акында хабар яяды, бугай», – дедилер. Неге десенъ Паул, Иса Масих акында эм Онынъ оьлилерден тирилгени акында Ийги Хабарды яятаган эди.

Олар Паулды Ареопаг деп аталган межлиске аькелип: «Сен яятаган бу янъы окув не зат болганын билмеге болармызба? Кулакка аькис келген соьзлер айтасынъ. Солардынъ маьнесин билмеге суьемиз», – дедилер.

Паул Ареопагтынъ ортасына шыгып: «Эй, атинашылар! Аьр яктан да диншил аьдемлер болганынъызды коьремен; неге десенъ кыдырып юрип, табынган кие ерлеринъызди караганымда, бир курманлык шалатаган ердинъ уьстинде „Танылмаган Аллага“ деген язувга растым. Соьйтип, сиз билмей табынган Алланъызды мен танытайым. Дуныяды эм ишиндегилердинъ баьрисин яраткан Алла, аспан ман ердинъ Иеси болганнан себеп, аьдем колы ман ясалган кие уьйлерде яшамайды. Аьр кимге яшав, тыныс эм аьр затты берген Оьзи, бир затка кереги бардай болып, Ога аьдем колы ман куллык этилмес. Буьтин ер юзинде яшасынлар деп, инсан тукумларынынъ баьрисин де бир каннан яратты, бар болып тураяк заманларын эм яшаяк ерлерининъ шетлерин эрте-рек белгиледи. Оны излесинлер эм сезип тапсынлар деп, бу исти толтырды. Ама Ол эш биримизден узак тувыл. Неге десе „Ол аркалы яшаймыз, аьрекет этемиз, бармыз“. Бирер шайирлеринъиз айткандай: „Биз де Онынъ тукумыннанмыз“. Соьйтип, Алладынъ тукумыннан болганнан себеп, Алла инсаннынъ ойы эм усталыгы ман келбакланган алтын, куьмис яде тастан яратылган бир затка усайды деп ойланмага керек тувылмыз. Билмегенлик заманлар-

ды кеширер уьшин, Алла аьр ердеги аьдемлерге тевбеге туьспеге буйырады. Неге десе Ол бир куьнди белгиледи. Ол куьнде Оьзи эртерек белгилеген Киси аркалы дуньяга аьдиллик пен оьким кесеек. Бу Кисиди оьлилерден тирилтуьви мен мунынъ ьнанувын аьр кимге еткистти».

ЭЛШИЛЕРДИНЪ ИСЛЕРИ 17:16–31

Паулдынъ уьшинши элгезерлиги

Бир кесек заман озган сонъ, Паул Иса Масих акындагы Ийги Хабарды яяр уьшинъ оззининъ уьшинши элгезерлигине йолланды. Ол Антиохиядан керуьвге йол алды, Фригия тарабынъ оьтип, Эфеске, Эгей денъизининъ Асия ягасындагы шахарга келди. Эфес – эки юз элли мынъ яшавшысы болган уьйкен шахар. Эфес шахарында Паул эки йылга ювык кызмет кылды, соннан себеп Асия элиндеги (ол заманда Асия деп аьлиги Кишкей Асиядынъ бир кесегине айтатаган эдилер) аьдемлер, эм ювытлар, эм греклер, Раббий Иса Масих акында эситтилер. Алла Паулдынъ коллары ман коьп керемет коьрсетти.

Эфесте греклердинъ хатын таьнърисы Артемидадынъ 220 йылдан артык мермерден ясалган табынув уьйи болган, – дуньядагы ети кереметинъ бириси. Зергерлер эм суьвретишлер куьмистен Артемидадынъ табынув уьйининъ макетлерин ясап, сувенир этип, сататаган эдилер. Олар шахарда Паулга эм иман ямагатынынъ басшыларына карсы уьйкен козгалыс коьтердилер, неге десе таьнъри Артемидага табынып сол сувенирлерди сатып алганлар энди шынты Аллага ынанганлар.

Паул, Эфести калдырып, кеме мен Эгей денъизин оьтип, алдын пайхамбарлык эткен Македония эм Грецияда, Пилипте эм Коринтте, оннан сонъ Асияга кайтып, экинши кере Троадада пайхамбарлык этти. Троададан Паул Асс шахарына келди, оннан кеме мен Митилини, Самос эм Милитти оьпти. Паул, Эфеске аьдемлер йиберип, Милитке иман ямагатынынъ тамадаларын, олар ман аманласпага деп, шакыртты. Олар ман эндиден арбатын коьриспеегин билетаган эди. Кос эм Родос аралларды, Патара эм Тир портларын оьтип, Паул Птолемаидага келди. Птолемаидадан ол яявлап Кесариядан оьтип, Ерусалимге келди. Ерусалимде Паул ысланды. Ол оззининъ уьшинши элгезерлигинде уьш йылдан артык болды – Иса Масихтинъ туьувуннан сонъ 54-57 й.

Элши Паулдынъ Ийги Хабарды яяр уьшинъ элгезерликлери тек элгезерликлер болмаган. Иса Масих акында Ийги Хабарды яйып, ол бек ызаланган. Паул оьзи язады: «Мен коьп те куллык эткенмен, коьп те тутнактарда олтырганман, мени аямай тоьбелегенлер, коьбинше – оьлим аьлде болганман. Ювытлардан бес кайта отыз тогыз кере камышыландым, уьш кайта таяк пан тоьбеленгенмен,

бир кере – таслар ман. Уш кайта денъизде кеме баълесине ушырадым эм ашык денъизде бир кеше, бир куын калган вакытым да болды. Мен дайым да йолда болып, сувлардан, тонавшылардан, оъз халкымнан, баска миллетлилерден кавыфларга ушырадым; шахарларда, шоъллерде, денъизде эм ялган (иман) кардашлар арасында да кавыфлар сынадым...»

*ЭЛШИЛЕРДИНЪ ИСЛЕРИ 18:23 – 21:34;
2 КОРИНТШИЛЕР 11:23–26*

Сыхыршылыктынъ куьнасы

Эски Антласувда биз Раббий Алла Оьзининъ халкына кайдай да болсын бир сыхыршылык пан, бал ашув, ядылык пан, аруваклардынъ рухларын шақырув ман каьрлемеге каты тыюв салды, болмаса, сол тыювды бузатаганларды оьлтirmeге де буйырды: «Бал ашув ман эм ядылык пан каьр шекпенъиз» (*Левийшилер 19:26*). «Сизинъ аранъызда улын яде кызын курман этип отка якканлар, бал ашатаганлар эм сыхыршылар, нышанларды йорайтаганлар, аьйле этуьвшилер, арувакларды, ата-бабалардынъ эм оьлгенлердинъ рухларын шақырып, сораьларды беретaганлар аранъызда болмасынлар. Сондай ислерди эткенлерден Раббий Алланъыз шийкенеди. Сол шийкендируьвши аьдетлер уьшин Раббий Алланъыз сизден халкларды кувады» (*Шериаттынъ кайтараланувы 18:10–12*). «Оьлгенлердинъ арувагын шақырган, яде сыхыршылык пан каьр шеккен эр аьдемди, яде кыскааяккыды оьлтirmeге керек. Оларды тас пан сыбалап оьлтиринъиз, оьз оьлиминде олар оьзлери шуьшли» (*Левийшилер 20:27*).

Мине Эфес шахарында Паулдынъ уьшинши элгезерлигинде болган ис. Онда Алла Паулдынъ колы ман аьдетте болмаган куьдиретли ислер этип турды. Сол себебли Паул ыслаган коляылыкларды эм абаларды авырганлардынъ уьстине салдылар, олардынъ авыруулары токтады, кара йинлер ишлериннен шыктылар. Кыдырып айланатаган кайбир юьыт кагымшылар да кара йини болганларга: «Паул айткан Исадынъ аты ман сизге буйырамыз», – деп, Раббий Исадынъ атын кулланып баслаган эдилер. Соьйтип бу зат пан Skeва деген юьыт бас дин куллыкшысынынъ ети улы каьрлегенлер эди.

Ама бир кере кара йин: «Исады билемен, Паул да мага белгили, а сиз ким?» – деп сорады. Сонъ ишинде кара йин болган аьдем олардынъ уьстине атылып, баьрисин енъди. Аьдем олардан куьшли болганнан себеп, яланъаш эм яралы болып, сол уьйден шыгып каштылар. Сол ис Эфесте яшаган баьри юьытларга эм греклерге белгили болды. Баьрисине де коркыныш энди, Раббий Исадынъ атына уьйкен сый ман карадылар. Раббийге ынанганлардынъ коьплери келдилер, баьрисининъ алдында эткен яман ислери акында ясырмай айттылар. Сааршылык этуьвшилердинъ коьбиси, китапларын аькетип, баьрисининъ алдында яктылар. Китаплар-

дынъ бааларын эсапладылар: баъриси элли мынъ куъмис акша
эди. Мине сондай куъш пен Рabbий соъзи коътерилди эм беркиди.

ЭЛШИЛЕРДИНЪ ИСЛЕРИ 19:11–20

Элши Паул Эфестинъ тамадаларын насихатлайды

Эфестинъ тамадалары Паул ман аманласпага Милитке келгенде, ол бу соьзлерди айтты: «Билесизбе, мен, Асия элине аяк баскан биринши куьнимнен алып, аьр заман сиз бен болып, коьп сабырлык пан коьзясымды тоьгип, ювытлардынъ яман ниетлери мен мага шектирген азапларына да карамай, Раббийге куллык этип юрдим. Сизге пайда болган эш бир затты анълатувдан шекленмедим, халк алдында да, уьйлерде де сизди уьйреттим. Аллага кайтып тевбеге туьсип, Раббийимиз Исага иман этпеге керекли экенлерин ювытларга эм греклерге хабарладым. Мен соьле, Кие Рухка бойсынып, Ерусалимге бармага керекпен: онда басыма не болаягын билмеймен. Тек Кие Рух, аьр шахарда мени кыйынлыклар эм тутнактар саклайдылар деп, шаатлайды. Ама меним уьшин яшав да, оьлим де уьйкен маьнели тувыл. Тек исимди – Иса Масихтен алган куллыгымды, Алладынь шапагаты ман байланыслы Ийги Хабарды ашык айтув куллыгымды – уьйкен куваныш пан кутылмага тилеймен. Энди эш биревинъиздинъ де меним юзимди коьрмеегин соьле билемен. Мен аранъызда юрип, Алла Патшалыгы акында хабарладым. Мен билемен, мен кеткеннен сонъ, уьйирди аямаган йьрткыш боьрилер аранъызга кирееклер; оьзинъиздинъ аранъыздан да, сокталарды оьзлерине иертуьв уьшин, ялган соьйлейтаган аьдемлер шыгаяктар. Энди сизди, кардашлар, Аллага эм Онынъ шапагатын билдирген соьзине аманат этемен, бу соьзде сизди куьшлендиреек насихат эм Аллага багысланганлардынъ баьриси мен уьлис береек асаба бар. Мен биревдинъ де куьмисине, алтынына, кийимине коьз атпадым. Оьзинъиз билесиз: меним эм йолдасларымнынъ керегине колым куллык этти. Мен эткен аьр исте сизге солай ислеь, карувсызларга ярдамласпага эм Раббий Исадынъ Оьзи: „Алганнан эсе берген – наьсипли“ деген соьзлерин эсте тургыстпага керегин коьрсеттим». Соны айтып, Паул, тизиннен шоьгип, баьриси мен бирге дува этти. Сол заман баьриси Паулды кушаклап, оьбип, бек йыладылар. Боьтен де «Мени энди коьрмессиз» деген соьзлериннен сонъ, бек кайгылы болдылар. Оннан сонъ Паулды кемеге дейим озгарып бардылар.

ЭЛШИЛЕРДИНЪ ИСЛЕРИ 20:17–38

Паул Фест тоьрединъ алдында

Ерусалимде Паул тутылды. Эртеси куьн оны синедрионнынъ (межлистинъ) алдына аькелдилер. Элши Паулдынъ аькимлер алдында айткан соьзиннен сонъ, ювытлар арасында уьйкен карвалас басланды, эрис-суьрис куьшленгенде, урым туьмен басшысы, Паулды кесек-кесекке боьлерлер деп коркып, аьскершилерине Паулды беркитпеге аькетпеге буйырды.

Сол кеше Раббий Паулга коьринип: «Йигит бол! Ерусалимде мени уьшин шаатлык эткендей, Урымда да шаатлык этпеге керексинъ», – деди.

Эртеси куьн саны кырктан артык ювытлар: «Паулды оьлтирмей, авызымызга бир туьйир кадер зат салмаспыз», – деп ант эттилер. Паулды межлис алдында куткарган туьмен басшысы, олардынъ кара ниетлерин билгенде, Кесарияга, коршалап барсынлар деп, эки юз яв аьскер, етпис атлы эм эки юз суьнъгили аьдем мен йиберди. Кесария ол заманда Юдадынъ урым басшыларынынъ орталыгы (резиденция) эди. Кесарияда Паулдан урым тоьреси Феликс сорав алды. Паулды айыплавшыларды тынълап, Паулдынъ шуьшин таппай, оьким кеспеди, ама эки йылга тутнакта калдырды.

Эки йылдан сонъ Феликс орнына тоьре болып Поркий Фест келди. Бир неше куьннен сонъ, Фестти кутлав уьшин, Кесарияга Агриппа патша эм онынъ карындасы Вереника келдилер. Фест оларга Паулдынъ соьзин тынълагандай амал туьзди. Агриппа эм Вереника бопазланып, оьзлерининъ туьмен басшылары эм шахардынъ белгили аьдемлери мен бирге оьким шыгарылаяк боьлмеге кирдилер. Паул да аькелинди. Ол оьз яшавы акында, Раббий Аллага калай бурылганына, Иса Масих акында айтты. Ол соьзин бардырды: «Ама Алла берген ярдамын алып, мен буьгуьнге дейим яшап тураман, уьйкенге, кишкейге, аьр кимге шаатлык этемен. Соьйлегенлерим – пайхамбарлардынъ эм Мусадынъ болаяк деп билдиргенлериннен баска бир зат тувыл. Масих азап шекпеге эм оьлгениннен биринши болып тирилмеге керек деген. Ол ювыт халкына эм баска миллетлерге ярыклыкты билдиреек».

Паул оьзин соьйтип аклайтаганда, Фест: «Паул, акылынъды ишкесинъ! Коьп билиминъ сени алжытты!» – деп кышкырып йиберди.

Паул болса: «Йок, оьрметли Фест! Берли тувылман, тувра эм акыл соьзлер мен соьйлеймен. Мен Алладан буьгуьн мени тынъ-лавшылардынъ баьрисининъ де, мине бу тысавлардан баска, мен-дей болувларын тилер эдим», – деди.

ЭЛШИЛЕРДИНЪ ИСЛЕРИ 21, 23 – 26

Паул Урымга йолда

Элши Паулды Раббий Алла эм Куткарувшы Иса Масих акында шаатлык эткени ушин тутнакка олтырттылар. Ама Паул, оны шуышлегендей зат этпегенин билип, императордынъ оькин мин талаплады: Урым элининъ аьдеми болганнан себеп, ыхтыяры бар эди. Соннан себеп оны кеме мен, юзбасшы Юлийге сакламага тапшырып, баска есирлер мен бирге Урымга йибердилер.

Тенъизде юзип бараятканда, куышли давыл коьтерилди, кемеди толкынлар аьри-бери тасладылар. Уьшинши куьн аьдемлер кемеден баьри юклерди атып тасладылар. Давыл бир неше куьн куышли эскеннен себеп, денъизде болган аьдемлердинъ куткарылууга уьмитлери савлай уьзилди. Аьдемлер узак заман ас ишпегеннен себеп, Паул, баьрисине карап, айтты: «Соьле мен сизди кайратланып турмага тилеймен, неге десе сизден эш биревинъиз де яшавын йойтпаяк, тек кеме аьлек болаяк. Мен кызмет кылган эм Ога байыр болган Алладынъ бир маьлеги кеше яныма келди: „Коркпа, Паул! Сага императордынъ алдында турмага керек, сени уьшин де Алла сени мен кемеден болганлардынъ баьрисин ааяк“, – деди. Сонынъ уьшин, эрлер, йигерленинъиз, мен Аллага ынанаман, Ол мага калай айткан болса, солай болаяк. Биз кайдай болса да бир аралга туьспеге керекпиз».

Он доьртинши кеше, юзип бараятканда, кумлы ягасы болган бир колтык эслеп, амал болса, кемеди сол ягага суьрмеге токтастылар. Рульлердинъ арканларын шешип, кемединъ алды янын-дагы кишкей елкенди елге коьтерип, ягага карап юздилер. Бирден кеме бир кум коьтерилисине туьгилип, денъиздинъ сай ерине олтырды. Кемединъ бурны кумга батты, кыймылдамай калды, арт боьлиги де толкынлардынъ куьши мен шашылып баслады. Юзбасшы, юзип билгенлерге юзип ягага шыкпага, калганларга да такталарга яде кемединъ баска затларына таянып юзбеге буйырды. Соьйтип кемеден болган баьри эки юз етпис аьдем де куткарылып, ягага шыктылар.

Аралдынъ яшавшылары аьдемлерди бек йылы йолыктылар эм Раббий онда Паул аркалы коьп кереметлер коьрсетти. Уьш айдан сонъ олар Искендерия кемеси мен Урымга йол алдылар. Кететырганда аралшылар – элши Паулга аралдынъ яшавшыларын маразлардан савартканына разылыкларын билдирип – оларды

коьп савгалар ман оьрметледилер, кеме мен йолга керекли зат-
лар бердилер.

Элши Паул Раббий Алла уьшин исин бардырды эм коьп азап
басыннан кеширди. Онынъ яшавда эткен аьр бир адымын куватлы
эм рагимли Алла бастыратаганына ынанатаган эди. Урымшы-
ларга хатында ол булай язды: «Аллады суьйген, Онынъ мырады
бойынша шақырылган аьдемлер мен бирге ислеп, (Кие) Рух баьри
затты да ийгиликке айландырады».

*ЭЛШИЛЕРДИНЪ ИСЛЕРИ 25:1-12; 27:14-44; 28:1-11;
УРЫМШЫЛАР 8:28*

Паул Урымда

Элшилердинъ Ислери китабынынъ авторы Лука язады: Биз Урымга келгенде, юзбасшы есирлерди аьскер басшысына тапшырды, Паулга оны саклайтаган аьскерши мен бирге оьз алдына яшамага ызын берилди. Уьш куьннен сонъ Паул онда болган белгили ювытларды шақырды. Белгиленген куьн олар Паул орынласкан уьйге келдилер. Эм ол эртенъликтен кешке дейим Алла Патшалыгы акында окувын анълатып, шаатлык этти, Иса акында соьзин Мусага буйырылган Тауратка эм пайхамбарларга таянып туьсиндирди. Бирерлер онынъ соьзине ынандылар, баскалары ынанмадылар. Бир бири мен тилбирлик таппай, кететырганда, Паул бу соьзлерди айтты: «Кие Рух Ешая пайхамбардан аталарымызга аьруьв айткан: „Бу халкка барып айт: ‘Эситип эситеексиз, ама анъламаяксыз. Карап караяксыз, ама коьрмеексиз’. Неге десеъ бу халктынъ юреклери сезимсиз болган. Олар кулаклары ман кыйын эситедилер, коьзлерин тарс юмганлар. Солай болмаса, коьзлери мен коьрер, кулаклары ман эситер, юреклери мен анълар эм Мага кайтар эдилер, Мен де оларды савартар эдим“. Сизге белгили болсын: Алладынъ куткарувы баска миллетлерге йиберилген. Олар кулак салаяклар». Паул сол затты айтканда, ювытлар бир бири мен коьп эрисип кеттилер.

Паул эки йылды Урымда тоьлевли турак уьйде калып, келгенлердинъ баьрисин де кабыл этип алып, Алла Патшалыгын билдирип, тыйылмай, Раббий Иса Масих акында ашык уьйретип турды.

Сосы соьзлер мен Элшилердинъ Ислери акында китабы кутылады.

Окувшыларды, белки, элши Паулдынъ оннан сонъгы яшав йолы кызыксындырган болар. Кие Язувда ол зат акында айтылмайды. Элши Паулдынъ иман ямагатынынъ эм айырым аьдемлердинъ, эм де туьрли кайнактардынъ билдируьвине коьре, элши Паул оьким шыгарылганнан эки йылыннан сонъ босатылган эди. Ол Италияда, Грецияда эм Кишкей Асияда Ййги Хабарды яйып юрди. Товарыхларга коьре, Урым императоры Нерон, иман ямагатына кувгын баслаганда, элши Паулды язалап оьлтирди.

ЭЛШИЛЕРДИНЪ ИСЛЕРИ 28:16–31

Элшилердинъ хатлары

Раббий Иса Масихтинъ тирилуъвиннен сонъ, Онынъ окувы – Ийги Хабар – Палестинада, Урым империясында эм Ювык Куънтувар эллеринде, сонъ буътин дуныяда кенъ яйылып баслады. Элшилер, Иса Масих Оъзи сайлаган сокталары эм Онынъ тагы да баска окувшылары туърли шахарларга эм кыралларга Алладынъ союзин яймага шашылдылар. Раббий олардынъ союзлерин кереметлер мен шаатлады: олар Иса Масихтинъ аты ман Аллага дува эткенде, маразлылар эм сакатлар савардылар, эм де оълилер тирилдилер, а бу кереметлерди коъргенлер юреклерине Алладынъ союзин синъдирип, куъналык йолыннан тайдылар. Аъдемлер иман ямагатын кувдылар, тек Раббий Иса Масихке, Алладынъ улына ынанув кувгынлардан куъшли эди.

Иса Масихке ынанганлардынъ сыйынувларын беркитуъв уъшин, элшилер иман ямагатына хатлар яздылар. Бирер хатлар тептердинъ бир бети кадер, кыска, баскалары, мысалы, Паулдынъ Урымшыларга хаты, бек узын эдилер. Якыптынъ, Петердинъ, Яхъядынъ эм Юдадынъ хатлары баъри ынанувшыларга каратылган, а элши Паулдынъ хатлары айырым аъдемлерге яде иман ямагатларына каратылган.

Элши Паул бир неше хатын тутнакта капалып турганда язган. «Ийги Хабар уъшин мен азапланаман, кыянатшыдай бугавланганман, ама Алладынъ Союзин шынжыр ман бугавлап болмас», – деп язады Паул тенъи Тимотейге (*Тимотейге 2-нши хат 2:9*).

Элшилердинъ баъри хатлары да Кие Рухтынъ етекшилеви мен язылган, эм сонынъ уъшин, Кие Китаптынъ баска кесеклериндей, олар аъдемлерге каратылган Алладынъ Соъзи боладылар. Биринши ынанувшылар оларды коънъил берип коъширип яздылар, тенъ-досларына коърсеттилер, савга этип бердилер, соъйтип Алладынъ Соъзининъ яйылувына демев эттилер. Сол заманларда кабыкка (папирус) яде коънге (пергамент) язатаган эдилер.

Раббийдинъ асы

Элши Паул коринтшилерге язган биринши хатын туърли эрис-суъристи токтатпага эм Коринттеги яс иман ямагатында туватаган эрисли сорауларга явап берип язган. Сол сораулардынъ бириси – ынанувшылардынъ бутларга табынуvшыларда катнасуvы. Элши Паул сакландырады:

Шуъкир аягыннан – биз Аллага шуъкир эткен аяктан – ишсек, Масихтинъ канына косылмаймызба? Сындырган оътпегимизден ашасак, Масихтинъ шаркына косылмаймызба? Оътпек бир, биз де коьп болсак та, бир шаркпыз, неге десе баъримиз де бир оътпектен пайласамыз. Израил халкына каранъыз: курманлыклардан ашаганлар, курман этилуvвши ердинъ катнасуvшылары тувылым?... бутларга табынуvшылардынъ курманлыклары Аллага багысланмаган, а йинлерге аькелинген. Эм сиз сол йинлер мен айкасканынъызды суъймеймен. Раббийдинъ аягыннан эм де йинлердинъ аягыннан бир йорыкка ишип болмассынъыз. Йинлердинъ сыпырасында катнаса туруп, Раббийдинъ сыпырасына ортакшылык эталмассынъыз.

Сол ок хатта элши Паул коринтшилерди Раббийге багысланган кешки асты калай озгармага керегин насихатлайды:

Неге десе сизге айтып уйреткен затларымды мен Раббийдинъ Оьзиннен алдым. Раббий Иса, кыянатка берилген кешесинде, колына оътпек алып, шуъкир дуvasын этип, оны сындырды эм: «Алынъыз, ашанъыз, Бу – сизинъ уьшин берилген шаркым; мени эскеруvв уьшин булай этинъыз», – деди. Солай этип астан сонъ Ол, аякты да алып: «Бу аяк – Меним каным ман беркитилген янъы антласув. Аяктан ишкен сайын, Мени эскеруvв уьшин булай этинъыз», – деди. Неге десе дайым, бу оътпекти егенде эм сосы аяктан ишкенде, Раббийдинъ келуvвине дейим, Онынъ оьлими акында билдиресиз. Сол себептен, уйгын болмаган аьлде оътпекти еген эм Раббийдинъ аягыннан ишкен, Раббийдинъ шаркына эм канына карсы куьна этеди. Сол себептен, уйгын болмаган аьлде оътпекти еген эм Раббийдинъ аягыннан ишкен, Раббийдинъ шаркына эм канына карсы куьна этеди.

КОРИНТШИЛЕРГЕ 1 ХАТ 10:16–21; 11:23–27

Якыптынъ хаты

Элши Якыптынъ хатында биз кыска эм терен маънели такпаклар эм насихатлар табамыз, мысалы, **байлык акында**: «Куън тувып, оз иссилиги мен коьгоьленди курытады, онынъ шешекейи куйылып, ярасыклыгы йогалады; тап сондай болып, бай аьдем де, озининъ ислерин эте турганлай, курып калады»; **азгырув акында**: «Азгырувда шыдаган – наьсипли; ким сынавдан етимисли оьтсе, сол Раббийден Оьзин суьйгенлердинъ баърисине бермеге айткан оьмирдинъ тажын алар»; **ашув акында**: «Меним суьйикли кардашларым, аьр ким тынъламага аьзир болсын, тек явап кайтармага, ашувланмага да асыкпасын, неге десе аьдемнинъ ашувы Алла суьйген туврашылыкты эттирмейди»; **Алладынъ шериятын толтырув акында**: «Сол соьзди тек тынълавшылар болып калмай, оны толтырувшылар да болынъыз; солай этпесенъиз, сиз озинъизди алдайтаган боларсыз»; **иман акында**: «Соьйтип ок эм иман, эгер онынъ ислери болмаса, оьли болады. Аьдем шаркы рухсыз оьлидей, иман да, эткен иси болмаса, оьли болады»; **тилдинъ куьнасы акында**: «Соьйтип ок аьдемнинъ тили де: ол – кишкей муьше, ама коьп зат этеди. Карасанъ, кишкей йылтын, а кайдай коьп затты ол яндырады... Бир ок булактан таьтли эм ашы сув агып шыкпага болама экен?»; **ант акында**: «Энъ де маънелиси, кардашларым, не коьк пен, не ер мен, не баска зат пан ант этпенъиз; „аьше“ яде „йок“ деп, туврасы ман айтынъыз; сол заманда сизге оьким шыгарылмас»; **авырганлар акында**: «Авырган болса, иман ямагатынынъ тамадаларын шакыртып, Раббийдинъ аты ман, озининъ уьстине зейтун майын яктырып, дува эттирсин, – иман ман этилген дува авырганды сав этер, Раббий онынъ савлыгын туьзетер; куьна эткен болса, куьнасы кеширилер»; **тевбеге келуьв эм дува акында**: «Савартылув уьшин куьналарынъыз акында бир биринъизге ашылынъыз эм бир биринъиз уьшин дува этинъиз; туврашыл аьдемнинъ дувасы бек куьшли эм коьп зат эталады»; **акыйкатлыктан тайганларды суьюв акында**: «Кардашларым! Эгер ким де биревинъиз, акыйкатлыктан тайганга кайтпага ярдам этсе, билсин, куьналыды терис йолдан шыгарган аьдем онынъ янын оьлимнен куткараяк, онынъ коьплеген куьналарын кеширтеек».

ЯКЫПТЫНЪ 1 ХАТЫ 11-12, 19-20, 22; 2:17, 26; 3:5, 11-12;
5:12, 14-16, 19-20

Элши Петердинъ эки хаты

Петер, Иса Масихтинъ он эки элшисининъ бириси, Кишкой Асиядынъ иман ямагатларына каратылган эки хат язган. Балавларга коьре, Петер биринши хатын император Нероннынъ, ынанувшыларды азаплап эм оьлтирип, аявсыз кувгын этилген заманында язган. Император Нерон Урым империясында Иса Масихтинъ динин тамыры-туьбири мен йок этеек болган. Элши Петер, оьзининъ дин кардашларынынъ коьнъилин коьтерер уьшин, азады:

Сиз аталарынъыздан калган бос яшав йолынъыздан, алтын-дай яде куьмистей, тез кешуьвли байлык пан болмай, минсиз эм таза козыга усаган Масихтинъ асыл каны ман сатылып алынгансынъыз... Неге десе аьр бир инсан – коьгоьлендей эм инсаннынъ данъкы – кийик шешекейиндей. Коьгоьлен курыса, шешекейи куйылады; тек Раббий соьзи оьмирликте яшайды. А ол соьз – сизге билдирилген Ийги Хабар.

Суьйикли кардашларым! Сизден ялбарып тилеймен, (бу дуньяда) ят аьдемлердей эм йолавшылардай, инсан кылыгынъыздынъ янынъызга карсылык беретaган яман куьсевлериннен эрекке тайынъыз. Имансызлар арасында яшавынъызды намыслы тутынъыз... бизди, куьналарымыздан куткарып, туврашыл этип яшатар уьшин, Иса Масих куьналарымызды Оьзининъ тени мен дарагашка коьтерди: Онынъ яралары ман сиз де савартылдынъыз. Сиз адасып юрген койлардай эдинъиз, ама энди янларынъыздынъ Басшысына эм Етекшисине кайтып келдинъиз.

Яманлыкка яманлык пан, корланувга корлав ман тувыл, керисинше, разылык пан явап беринъиз, неге десе Алла сизди шакырганда Оьз разылыгын таптыраяк... Раббий Аллады юреклеринъизде сыйланъыз.

Масих, шуьшсиз болса да, куьналарымызды тазалап бизди Алладынъ алдына аькетеек болып, шуьшимиз уьшин азап шекти. Онынъ тени оьлимге берилди, ама Ол рухы ман тирилди... Эгер дейим Масих уьшин сизге яман соьйлеселер, сиз наьсиплисинъиз, неге десе Алладынъ данъклы Рухы уьстинъизде... Тек биревинъиз де аьдем оьлтирген, уры, бир баска кыянатшы, яде баскалардынъ ислерине карысувшы болып

азапка туъспесин, масихши болганынъ уьшин азап шексенъ,
уялма, сол атты юргисткенинъ уьшин Аллады данъкла.

Таварыхларга коьре, Петерди оьлтирмеге деп оьким кескенлер,
эм онынъ тилегенинше, оны кашка басын тоьменге туьсирип кер-
генлер: ол, оьзин Раббий Иса Масихтей болып кашка керилмеге
тийиссиз деп, санаган.

*ПЕТЕРДИНЪ 1 ХАТЫ 1:18–19, 24–25; 2:11–12, 24–25;
3:9, 15, 18; 4:14–16*

Элши Яхъядынъ уыш хаты

Бурынгы шаатламаларга эм дин аьлимлерининъ ойына коьре, бу уыш хатты элши Яхъя язган. Яхъядынъ Ийги Хабарынынъ да, уыш хатынынъ да энъ де бас маьнели соьзлери – суьюв.

Яхъядынъ биринши хатынынъ темалары булар: суьюв, Аллага ынанып яшав, суьйиниш, иманнынъ куьши, яшавдынъ маьнеси. Сол хаттан бир неше насихатлар: **нурда болув акын-да:** «Эгер Ол нурда болгандай, нурда юрсек, биз бир биримиз бен айкасамыз эм Онынъ Улы – Иса Масихтинъ тоьккен каны бизди аьр туьрли куьналардан тазалайды... Ким: „Мен нурда тураман“ – деп, оьзининъ кардашын коьрип болмайды, сол энди де каранъалыкта»; **дуьнялык яшавга карасы акында:** «Дуьнялык яшавга эм онда болган затларга берилменъиз: ким дуьнялык яшавды суьеди, сонда Атага суьйими йок. Неге десе дуьнялык яшавда болган затлардынъ баьриси – инсан кылыгынынъ куьсегени, коьз тоймавлыгы, яшав-турмыс байлыгы ман оьктемсигени – Атадан тувыл, а дуьнялык яшавдан. Дуьня да, дуьнядынъ суьйген затлары да оьтедилер, ама Алладынъ ыхтыярын толтырувшы оьмирлик яшавлы болады»; **Иса Масихтинъ душпаны акында:** «Ким оьтирикти айтады, эгер Иса – Масих болганын айттыргысы келмеген аьдем болмаса? Атады да, Улын да унамаган – сол Масихтинъ душпаны. Улын унамаганда Ата да болмайды, а Улын таныйман дегенде – Ата да бар»; **Иса Масих Куткарувшы акында:** «Сиз Масих куьналарымызды Оьзине алмага келгенин билесиз, эм Ол Оьзи – куьнасыз. Масихтинъ йолы ман барган куьна этпейди»; **суьюв акында:** «Алла Оьзининъ сынъар Улы аркалы бизге яшав берер уьшин Оны дуьняга йиберген эм суьювин бизге солай билдирген. Алла – суьюв, а суьювде туратаган – Аллада, Алла да онда турады. Биз суьемиз, неге десе, бас деп, Ол бизди суьйген. Исадынъ Масих болганына ынанган аьр ким Алладан тувган. Аллады суьюв – Онынъ парызларын толтырув, эм олар да авыр тувыл»; **ялган пайхамбарлар акында:** «Алладынъ Рухын Масихтинъ душпанынынъ рухыннан булай айырарсынъыз: Иса Масихтинъ инсан шаркында дуьняга келгенин кабыл эткен аьр бир рух – Алладан; Иса Масихти кабыл этпеген эш бир рух Алладан тувыл, ол – Масихтинъ душпанынынъ рухы»; **оьмирлик яшав акында:** «Мен бу затларды

сизге – Алладынъ Улына ынанганларга, оьмирлик яшавынъыз бар экенин билинъыз деп, яздым».

ЯХЪЯДЫНЪ 1 ХАТЫ 1:7; 2:9, 15–17, 22–23; 3:5–6;
4:2–3, 9, 16, 19; 5:1–3, 13

Юдадан хат

Юдадан хатты, Матайдынъ Ийги Хабарында эскерилген, Иса Масихтинъ инилерининъ бириси язганы белгили (13:55).

Юда Иса Масихке ынанганларга «бир кере эм оьмирликке аманат этилген иман уьшин куьресинъыз» деп, ялбарып тилейди. Эски Антласувдан мысалылар келтирип, Юда иманлыларды куьналылардынъ ислерине ызлавдан саксындырады: «Мен кенем де эсинъызге туьсирмеге суьемен, сиз бу затлардынъ баьрисин билсенъыз де, Раббий бир кере Оьз халкын Мысыр ериннен куткарган болса да, сонъында иманнан тайганларды оьлимге берди, эм де маьлеклер, оларга берилген аькимликти яманга кулланып, оьзлерининъ коьктеги меканларын таслап кеткенде, Раббий оларды оьмирлик бугавлар ман беркитип, каранъалыкта уллы кыямет куьннинъ оькимине дейим тургыстады. Содом ман Гомора эм, солай ок болып, олардынъ тоьгерегиндеги шахарлар, кахпеликке эм табиятка карсы байланысларга берилгенлери уьшин оьмирлик от пан язага йолыктырылып, тийислисинше оьким алганлар. Тап солардай болып, сосы аьдемлер де, уьмитлерине таянып, оьз тенин кирлейдилер, аькимлерди кабыл этип алмайдылар, мактавылыларды да яманлайдылар. А бу аьдемлер неди яманлаганларын оьзлери де билмейдилер, тек, анъсыз айванлардай, табияты ман не затларды анъласалар, сол затлар оларды йойылувга аькеледилер».

Сол динсиз йолга карсылас, Юда иман йолына насихатлайды: «А сиз, суьйгенлерим, оьз яшавынъызды энъ кие иманынъыздынъ негизине салып, Кие Рух пан дува этинъыз. Раббий Иса Масих Оьзининъ рагимлиги мен сизге оьмирлик яшав береегин саклап, оьзинъызди Алладынъ суьйиминде тутынъыз. Шекленгенлерди языксынынъыз; баскаларды, оттан тартып шыгарып, куткарынъыз; ама сак болынъыз, олардынъ тек бир тениннен кирленген коьйлегиннен де шийкенинъыз».

Хат Аллады данъклав соьзлери мен кутылады: «Сизди йыгылувдан сакламага эм Оьз данъкына айыпсыз, куванышлы болып киргистпеге куьши болган Куткарувшымыз ялгыз бир Аллага, Раббийимиз Иса Масих аркалы данък, уллылык, куват, аькимлик буьтин оьмирлерден алдын болгандай, соьлеге де эм оьмирлерге де болсын. Амин».

Элши Паулдынъ хатлары

Янъы Антласувга элши Паулдынъ Урым, Коринт, Эфес, Пилип, Колос, Салоник (Фессалоника) шахарларында эм Галатия тарабында яшаган ынанувшыларга эм де онынъ ойдаслары Тимотей, Тит эм Пилимонга язган 13 хаты кирген. (Аьдетинше, Ювытларга Хатты да элши Паул язган деп саналады).

Паулдынъ хатлары Янъы Антласувдынъ доьртинши кесегин тутады. Китаптынъ бир неше бетинде элшидинъ хатларында айтылган ашылуудынъ буьтин байлыгын коьрсетпеге амал болмаиды. Бу китапта биз элши Паулдынъ бир неше хатын келтиремиз.

Суьюв

«Алла – суьюв», – деп уьйретеди Кие Язув.

Коринтшилерге Биринши Хатында элши Паул суьюв акында булай язады:

Аьдемлердинъ яде маьлеклердинъ тиллеринде соьйлей туруп, ама ишимде суьювим болмаса, зынъырдаган бакыр яде такырдаган кимвал сесимен.

Эгер мен пайхамбарлык этпеге, кайдай сырлардынъ да, билимнинъ де туьбине етпеге амалым, тавларды орынларыннан козгагандай иманым болса да, тек суьювим болмаса, мен эш бир зат та тувылман.

Эгер болган мал-муьлкимди уьлестирсем де, шаркымды отка былактырсам да, менде суьюв болмаса, сол затта эш бир пайда йок...

Суьюв – Иса Масихтинъ окувынынъ туьп маьнеси. Иса булай айтты: «„Раббий Алланъды буьтин юрегинъ, янынъ, акылынъ ман суьй“. Бу – биринши эм де энъ маьнели парыз. Экиншиси ога усайды: „Ювыгынъды оьзинъди суьйгендей суьй“. Савлай Таурат та, пайхамбарлардынъ окувлары да бу эки парызга негизленеди-лер» (*Матай 22:37–40*).

Иса Масихтинъ Алладынъ суьюви акында соьзлери: «Алла бу дунияды солай бир бек суьйген себепли, ялгыз Улын, Ога ынанганлардынъ аьр бири йойылмай, оьмирлик яшавлы болсын деп, берген» (*Яхъя 3:16*).

СУЬЮВ

**«Суьюв тоьзимли,
шапагатлы,
суьюв куьнлемейди,
мактанмайды, коькирексимейди,
келиссиз аьрекетлемейди, оьзине пайда
излемейди,
тез ашувланмайды, яманлыкты эсте
тургыстпайды,
ялганлыкка суьйинмейди,
акыйкатлык пан бирге суьйинеди,
баьри затка тоьзеди, дайым иманлы,
дайым уьмитли эм баьри затка
шыдамлы.**

**Суьювдинъ оьмири кесилмес...
Сол заманда боладылар
иман, уьмит, суьюв;
ама солардынъ энъ маьнелиси – суьюв».**

Коринтшилерге 1 Хат 13:4–13

«Инсан кылыгынынъ ислери» эм «рухтынъ емиси»

Масих Иса Оьзининъ сокталарына булай айтты: «Мен – юзим тереги, а сиз – бутаклары; ким Мага байланып калса эм Мен ога байланып калсам, ол коьп емис берер, неге десе Менсиз бир зат та эталмассыз». Тавдагы насихатлавында Иса Масих бу мысалыды келтиреди: «Ялган пайхамбарлардан сакланынъыз. Олар сизге кой терисинде келедилер, ишиннен болсалар олар йырткыш боьрилер. Оларды емислериннен танырсыз. Шоькирли коьгемликтен юзим яде сары тегенектен ынжыр йыйыларма? Ийги терек солай этип – яхшы емис, а яман терек огырсыз емис аькеледи».

Галатияшыларга элши Паул «инсан кылыгынынъ ислери» эм «Рухтынъ емиси» акында язады: «Инсан кылыгынынъ ислери белгили: олар кахпелик, арамлык, аьдепсизлик, бутларга табынув, сааршылык, явласув, эрисуьв, куьншилик, ашув, айырылысув, секташылык, зарланув, аьдем оьлтируьв, эсируьв, тийиссиз ойынлав эм сондай баска затлар. Мен сизге эртеден айткан эдим эм соьле де айтаман: солай этетаганлардынъ эш биревиде Алла Патшалыгында уьлисли болмаяк. Рухтынъ емиси болса: суьйим, шатлык, тынышлык, тоьзимлик, танълык, юмартлык, сенимлик, юваслык, оьзин тыюв».

*ГАЛАТИЯШЫЛАРГА ХАТ 5:19–23; МАТАЙ 7:15–17;
ЯХЪЯ 15:5–6*

Яс аьдем Тимотей

Элши Паул оззининъ экинши элгезерлигинде Дербеге эм Лист-рага етти, онда ол Иса Масихке ынанган яс Тимотейге йолыкты. Тимотейдинъ анасы, Эвнике, Иса Масихке табынган юыт кыскайклы эди, атасы – грек. Онынъ аьеси Лоида да Масихке ынанган эди. Тимотей, Лукадай, элши Паулдынъ йолдасы болып, оны ман бирге Македонияда, Грецияда, Кишкой Асияда эм де Урымда болган. Товарыхларга коьре, Паулды Урымда оьким этип оьлтиргенлериннен сонъ, Тимотей Эфесте уйкен иман ямагатын басшылады эм Урым императорларынынъ бириси Масихке ынанганларга кувгын баслаган заманларында, азапланып оьлтирилди.

Элши Паул Тимотейге эки хат язган. Сол хатлардан бир неше айлак маьнели кенъеслер: **баьри аьдемлер уьшин дува этуьв акында:** «Солай этип, энъ алдын сеннен тилегеним: биз, тебентелик пен Алладынъ йолына толысынша берилип, яшавымызды татымлыкта эм тынышлыкта озгарар уьшин баьри аьдемлер, олардынъ ишинде патшалар эм оькимет басшылары да болып, тилек, дува этип, ялбарып тилеек, шуькир этеек; ол – бизим Куткарувшымыз Алла разы болган яхшы зат»; **йин уьйретуьвлери акында:** «Кие Рух, сонъгы куьнлерде коьплер ялган рухларга эм йин уьйретуьвлерине эс берип, иманнан таяяклар деп, бизге ашык айтады»; **байлык акында:** «Баьри яманлыклардынъ тамыры – акша суьюв; акшага ымтылган коьп аьдемлер иманыннан тайганлар эм оьзлерине коьп кыйынлыклар аькелгенлер. Ама сен, Алла элшиси, булардан эрек каш, туврашылыкка, Алладынъ йолына, иманга, суьйимге, шыдамлыкка, юваслыкка ымтыл»; **иман уьшин куьрес акында:** «Иман уьшин яхшы куьрес, оьмирлик яшавды каты тут; ол яшавга Алла ман шакырылдынъ эм асыл иманынъды коьплеген шаатлардынъ алдында бегиттинъ»; **Аллага акыйкат кызмет кылуьв акында:** «Собз собйлегенде, кешинуьвде, суьювде, рухынъда, иманда эм тазалыкта иманлыларга коьрим бол. Оки, насихатла, уьйрет».

Балавларга коьре, элши Паул Тимотейге Экинши Хатын тутнакта, оьким саклап турганда язган: «Мен яхшы куьрестим, йолымды тамамладым, иманымды сакладым. Энди мага енъуьвшининъ тажы аьзырленген. Аьдил Оькимши болган Раббий Оьзи сол тажды

мага эм тек мага тувыл, а Онынъ келуъвин талпынып саклаган
баърисине де береек».

ТИМОТЕЙГЕ 1 ХАТ 2:1–3; 4:1, 7, 12–13; 6:10–12;

ТИМОТЕЙГЕ 2 ХАТ 4:7–8

**«Раббий – бир, иман – бир,
сувда шомылдырылып тазаланув – бир...»
Хатлардан бейитлер**

Тек аыр ким де куьналы болды эм Алладынь данъкыннан куры калды (*Урымшыларга хат 3:23*).

Куьнадынь тоьлеви – оьлим, а Алладынь савгасы – Раббийи-миз Иса Масих аркалы оьмирлик яшав (*Урымшыларга хат 6:23*).

Алла – бир, эм Алла ман аьдемлер арасында орташылык эткен де бир – Аьдем Иса Масих (*Тимотейге 1 хат 2:5*).

Масих куьналарымыз уьшин оьлди (*Коринтшилерге 1 хат 15:3*).

Эгер авызынь ман Исадынь Раббий болганын ашык айтсань эм Алла Оны оьлилерден тирилткенине юрегинь мен ынансань, куткарылаяксынъ (*Урымшыларга хат 10:9*).

Йойылув йолына туьскенлерге каш акында хабар – акылсызлык, а бизге, куткарылув йолындагыларга – Алладынь куьдирети (*Коринтшилерге 1 хат 1:18*).

Уяв турынъыз, иманынъызга берк болынъыз, йигит эм карувлы болынъыз! (*Коринтшилерге 1 хат 16:13*).

Мен Ийги Хабардан уялмайман, ол – аьр иман эткенге куткарылув уьшин Алладынь куьдирети (*Урымшыларга хат 1:16*).

Янъылманъыз: Аллады алдамага амал йок. Аьдем не шашса, соны орар (*Галатияшыларга хат 6:7*).

Бизим баьримизге Масихтинъ оькимине шыкпага керек болаяк. Сонда аьр биримиз ердеги шаркымызда эткен ийгиликлеримизге яде яманлыкларымызга коьре тийислисин алаякпыз (*Коринтшилерге 2 хат 5:10*).

Соьйтип, аьр ким Алла алдында оьзи акында явап береек (*Урымшыларга хат 14:12*).

Кашаннан бери айтылады: «Буьгуьн Онынъ авазын эситсенъыз, (ата-бабаларынъыз) козгалган заманда эткендей, юреклеринъызде ийнатлык тувдырманъыз» (*Ювытларга хат 3:15*).

Раббий – бир, иман – бир, сувда шомылдырылып тазаланув – бир (*Эфесшилерге хат 4:5*).

Яхъяга Ашылган Союз

Бизим яшайтаган еримиз оьмирлерде болмаяк. Кие Язувдынъ коьплеген бетлеринде ердинъ тарихининъ кутылаягы акында билдируувлер окымага болаяк, боьтенде сол заттынъ акында Кие Язувдынъ сонъгы китабында – Яхъяга Ашылган Союзде окымага болады.

Яхъя Иса Масихтинъ он эки элшисининъ бириси болган. Яхъядан баска баъри элшилер азапланып оьлгенлер. Тек Яхъя да Иса Масих уьшин азапланды – Эгей денъизде орынласкан Патмос аралына суьргинге йиберилди. Сонда ога Раббий коьринген эм булай деген: «Альфа да, Омега да, бириншиси де, сонъысы да Менмен; сол коьретаганынъызды китапка яз эм иман ямагатына йибер» (*Ашылган Союз 1:10–11*).

Ашылган Союз китабында сонъгы куьнлердинъ оьзгерислери акында билдируувлер символ кебинде бериледи: ети иман ямагатына салам, ети мухырлы колязба, доьрт атлы, ети зурна, Алла ашувы ман ети аяк, Армагедон, яшав китабы, йьрткыштынъ саны 666, уллы шахар Бабыл, ети баслы он муьйизли йьрткыш, он патша, мынъ йыл патшалык, Янъы Ерусалим, асыл таслар, яшав тереги...

Ашылган Союз китабында анълатып болмастай сырлар айлак коьп. Тек бир зат ашык анъламлы: Раббий Иса Масих янъыдан ерге келеек эм дуныяга оьким шыгараяк. Онынъ экинши келуьвин биринши ынанувшылар саклаганлар, эм биз де саклаймыз.

Ети иман ямагатына язылган хатлардынъ биревин окыяк. Сол ети иман ямагаты Ашылган Союз китабы язылган заманда бар эди, тек хатлар иман ямагатынынъ келеектегиси акында. Белки, хатта язылган кайбир союзлер сизге эм бизге каратылган болар.

«Мен эсик туьбинде тураман эм оны кагаман»

Яхъяга Ашылган Соьз китабында сонъгы бетлерин Элши Яхъя язады:

Соьйтип Амин айтады, туврашыл эм акыйкат шаат, Алладынъ яратувынынъ басы: «Эткен затларыньды билемен; сен исси де, сувук та тувылсынъ. Ах, эгер сен не сувук яде исси болсанъ экен! Ама сен исси де, сувук та болмай, йылы болганынъ уьшин сени авызымнан буьркип шыгарарман. Неге десе сен: „Мен колайлыман, бай болганман, эш бир заттан муктажым йок“, – дейсинъ; ама озинънинъ баьрисиннен де язык эм каьрип, пакыр, сокыр эм яланъаш болганыньды билмейсинъ. Мен сага бай болар уьшин отта тазаланган алтынды, яланъашлыктынъ уятлыгын ябар уьшин киймеге Меннен ак кийимди, коьзинъе ягып, коьрер уьшин коьз даьрисин сатып алмага акыл уьйретемен. Мен кимди суьемен, солардынъ бетине салып айтаман эм де азаплап уьйретемен. Соьйтип, шалыскыр бол эм тевбеге туьс.

Мине Мен эсик туьбинде тураман эм оны кагаман: эгер ким, давысымды эситип, эсикти ашса, ога кирермен, оны ман бирге, ол да Мени мен бирге сыпыра янына олтырармыз.

Мен енъип, Атам ман бирге Онынъ тагында олтыргандай, ким енъеди, сога да Меним тагымда Мени мен олтырмага амал берермен. Рухтынъ иман ямагатларына не айтатаганын кулагы болган эситсин».

АШЫЛГАН СОЬЗ 3:14–22

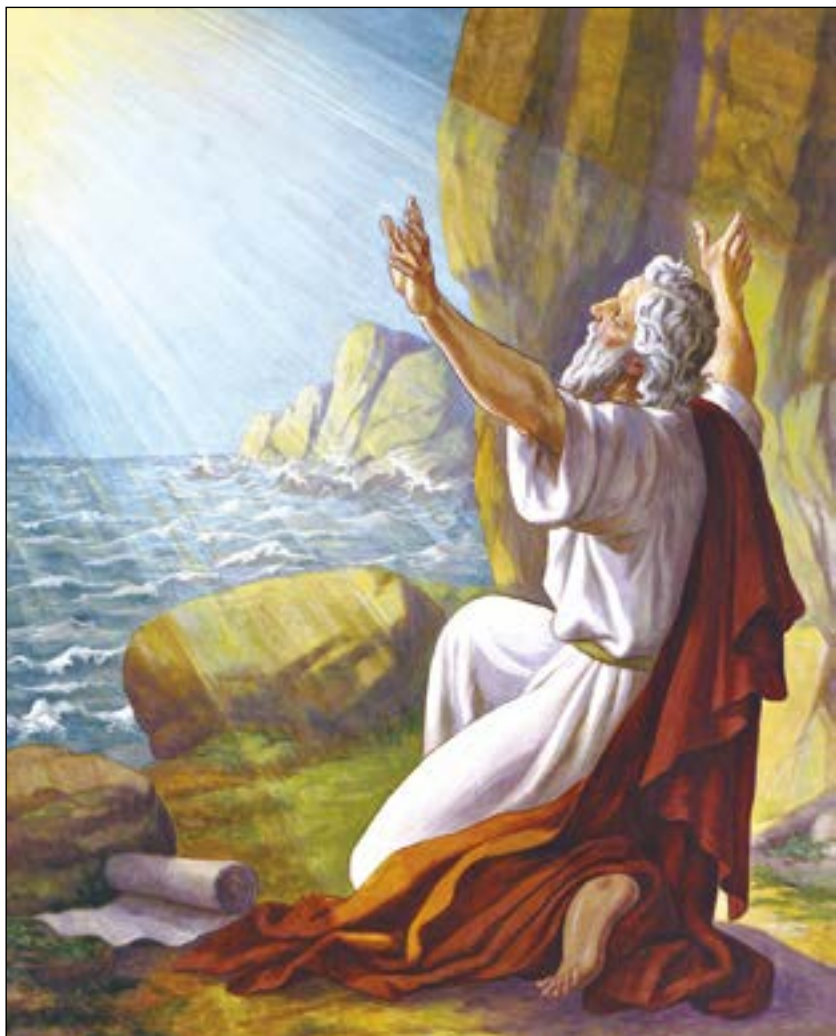
«Янъы коьк эм янъы ер»

Яхъяга Ашылган Соьз китабынынъ сонъгы бетлери – сонъгы оьким шыгарылувына, янъы коьк эм янъы ерди символ кесбинде суьвретлевине багысланган.

Оннан сонъ мен уйкен ак такты эм онда Олтырганды коьрдим: Онынъ каравыннан ер эм коьк каштылар, йойылып кеттилер. Оьлилердинъ уллыларын-кишкейлерин де коьрдим, эм олар Алладынь алдында тура эдилер. Эм китаплар ашылган эдилер, «Яшав китабы» деп аталган баска бир китап та ашылды; оьлилерге, китапларда язылганындай, ислерине коьре оьким шыгарыла эди. Денъиз оьзиндеги оьлилерди кайтарды, оьлим эм ахырет те оьзлериндеги оьлилерди кайтардылар. Баьрисине де эткен затларына коьре оьким шыгарылды.

Эм мен янъы коьк эм янъы ерди коьрдим, неге десе алдынгы коьк пен ер йойылып кеткен эди, денъиз де энди йок эди. Мен, Яхъя, кие сахарды, янъы Ерусалимди, коьрдим. Ол коьктен, Алладынь алдыннан, оьзининъ киевине аьзирленген келиндей, ярасыкланып келе эди. Мен коьктен коьтеринки тавыс: «Мине Алладынь меканы – Ол аьдемлер арасында яшаяк. Олар Онынъ халкы болаяк, Алла Оьзи де олар ман бирге болып, Алласы болаяк. Эм Алла олардынъ баьри коьзясларын суьртеек, оьлим энди болмаяк; кайгы да, сыйт та, авырув да энди болмаяк, неге десе алдынгы баьри зат та кетти», – деди. Сол заманда такта Олтырган: «Мине, баьри затты янъы этемен». Эм мага: «Яз, неге десе бу соьзлер сенимли эм акыйкат», – деди. Эм косты: «Аьр зат тамам! Мен – Альфа эм Омега, басы эм сонъыман; сувсаганларды тоьлевсиз яшав шокрырагыннан алынган сув ман савгаларман. Ким енъеди, сол бу затлардынъ асабасы болаяк. Мен ога Алла болаякпан, ол да Мага ул. Коркаклардынъ, сенимсизлердинъ, шийкендиргенлердинъ, аьдем оьлтируьвшилердинъ, кахпеликке берилгенлердинъ, саьаршилердинъ, бутларга табынуvшылардынъ эм баьри оьтирикшилердинъ бактысы – янып турган отлы, коькиртли коьл. Сол – экинши оьлим».

Шахарга куьн мен айдынъ яркыраганы керек тувыл: Алла данъкы онынъ уьстинде яйнайды эм Козы – онынъ шырагы. Эм эш бир арам зат, шийкендирген иске эм оьтирикке берилген

эш бирев де сосы шахарга кирмеек, тек аты Козыдынъ яшав
китабына язылганлар кирееклер.

АШЫЛГАН СОҢ 20:11–13; 21:1–8, 23, 27

Кие Язувдынъ сонъгы бети

Кие Язув Алладынъ Улы, Иса Масихтинъ экинши кере келуъ-ви акында билдируъв мен кутылады. Яхъяга Ашылган Соъз китабынынъ тамамлав кесегин – Кие Язувдынъ сонъгы бетлерин окыйык:

Эм мага маълек айтты: «Сосы китаптынъ пайхамбарлыкъ соъзлерин мухырлама, неге десе олардынъ толув заманы ювыкта. Яманлыкъ эткенлер яман эткенлерин коймасын, кирли болган кирли ислерин суърдирсин, туврашыл тагы да тувралыкъ этсин эм оъзин Аллага багыслаган багыслап турсын. Мине, мен тезден келеекпен, Меним береек савгаларым янымда – аър кимге эткен затларына коъре тийислисин береекпен.

Альфа эм Омега, Бириншиси эм Ахырысы, Басы эм Сонъы Менмен. Алладынъ парызларын толтырганлар бактылы: олар яшав терегиннен ашамага эркинлик алып, шахарга капыдан кирееклер. Ийтлер эм саъаршилер, кахпеликке берилгенлер эм аъдем оълтируъвшилер, бутларга табынувшилар эм оътиркти суъйип, алдав ман яшаганлар – баърисе де шахардынъ тысында калаяклар.

Мен, Иса, бу затларды иман ямагатларына шаатламага маълегимди йибердим. Мен – Дауттынъ тамыры эм несили, яркыраган танъ юлдызы.

Рух эм келин: „Кел!“ – дейдилер. Соны эситкен аър ким де: „Кел!“ – десинлер. Баъри сувсаганлар келсин, ким суъйсе, сол яшав сувын тоълевсиз ишсин.

Мен де Сосы пайхамбарлыкъ китаптынъ соъзлерин эситкен аър аъдемге шаатлайман: ким сосы соъзлерге бир зат косса, Алла сосы китапта язылган баъле-казаларды косар. Ким сосы пайхамбарлыкъ китаптынъ соъзлериннен бир зат алып тасласа, Алла да сосы китапта язылган яшав терегиннен эм кие шахардан ога туъскен уълисти алып таслаяк. Бу затлардынъ баърисин шаатлайтаган: „Аъше, тезден келеекпен!“ – дейди. Амин». Кел, Раббийимиз Иса! Раббий Исадынъ шапагаты баъри мен болсын! Амин.

АШЫЛГАН СОЪЗ 22:10–21

Καὶ λέγει μοι, Μὴ σφραγίσῃς τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου, ὁ κυρὸς γὰρ ἔγγρς ἐστίν. ὁ ἀδικῶν ἀδικησάτω ἐτι καὶ ὁ ῥυπαρὸς ῥυπανηθῆτω ἐτι καὶ ὁ δίκαιος δικαιοσύνην ποιησάτω ἐτι, καὶ ὁ ἅγιος ἁγιασθῆτω ἐτι.

Ἰδοὺ ἔρχομαι ταχὺ, καὶ ὁ μισθός μου μετ' ἐμοῦ ἀποδοῦναι ἑκάστῳ ὡς τὸ ἔργον ἐστίν αὐτοῦ. Ἐγὼ τὸ Ἄλφα καὶ τὸ Ὠ, ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος.

Μισήρῃσι οἱ πλύνοντες τὰς στολὰς αὐτῶν, ἵνα ἔσται ἡ ἐξουσία αὐτῶν ἐπὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς καὶ τοῖς πυλῶσιν εἰσιέλθωσιν εἰς τὴν πόλιν. Ἔξω οἱ κύνες καὶ οἱ φάρμακοι καὶ οἱ πόρνοι καὶ οἱ φονεῖς καὶ οἱ εἰδωλολάτραι καὶ πᾶς φιλῶν καὶ ποιῶν ψεῦδος.

Ἐγὼ Ἰησοῦς ἔπεμψα τὸν ἀγγέλόν μου μαρτυρῆσαι ὑμῖν ταῦτα ἐπὶ ταῖς ἐκκλησίαις. ἐγὼ εἶμι ἡ ῥίζα καὶ τὸ γένος Δαυὶδ, ὁ ἁστὴρ ὁ λαμπρὸς ὁ πρωΐνος.

Καὶ τὸ πνεῦμα καὶ ἡ νύμφη λέγουσιν, Ἐρχου. καὶ ὁ ἀκούων εἰπάτω, Ἐρχου. καὶ ὁ διψῶν ἔρχεσθω, ὁ θέλων λαβεῖν ὕδωρ ζωῆς δωρεάν.

Μαρτυρῶ ἐγὼ παντὶ τῷ ἀκούοντι τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου· ἰάν τις ἐπιθῇ ἐπ' αὐτά, ἐπιθήσει ὁ θεὸς ἐπ' αὐτὸν τὰς πληγὰς τὰς γεγραμμένας ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ.

καὶ ἰάν τις ἀφῇ ἀπὸ τῶν λόγων τοῦ βιβλίου τῆς προφητείας ταύτης, ἀφελαὶ ὁ θεὸς τὸ μέρος αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς καὶ ἐκ τῆς πόλεως τῆς ἁγίας τῶν γεγραμμένων ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ.

Λέγει ὁ μαρτυρῶν ταῦτα, Ναί, ἔρχομαι ταχὺ. Ἀμήν, ἔρχου κύριε Ἰησοῦ.

Ἡ χάρις τοῦ κυρίου Ἰησοῦ μετὰ πάντων.

Карталар эм суьвретлер

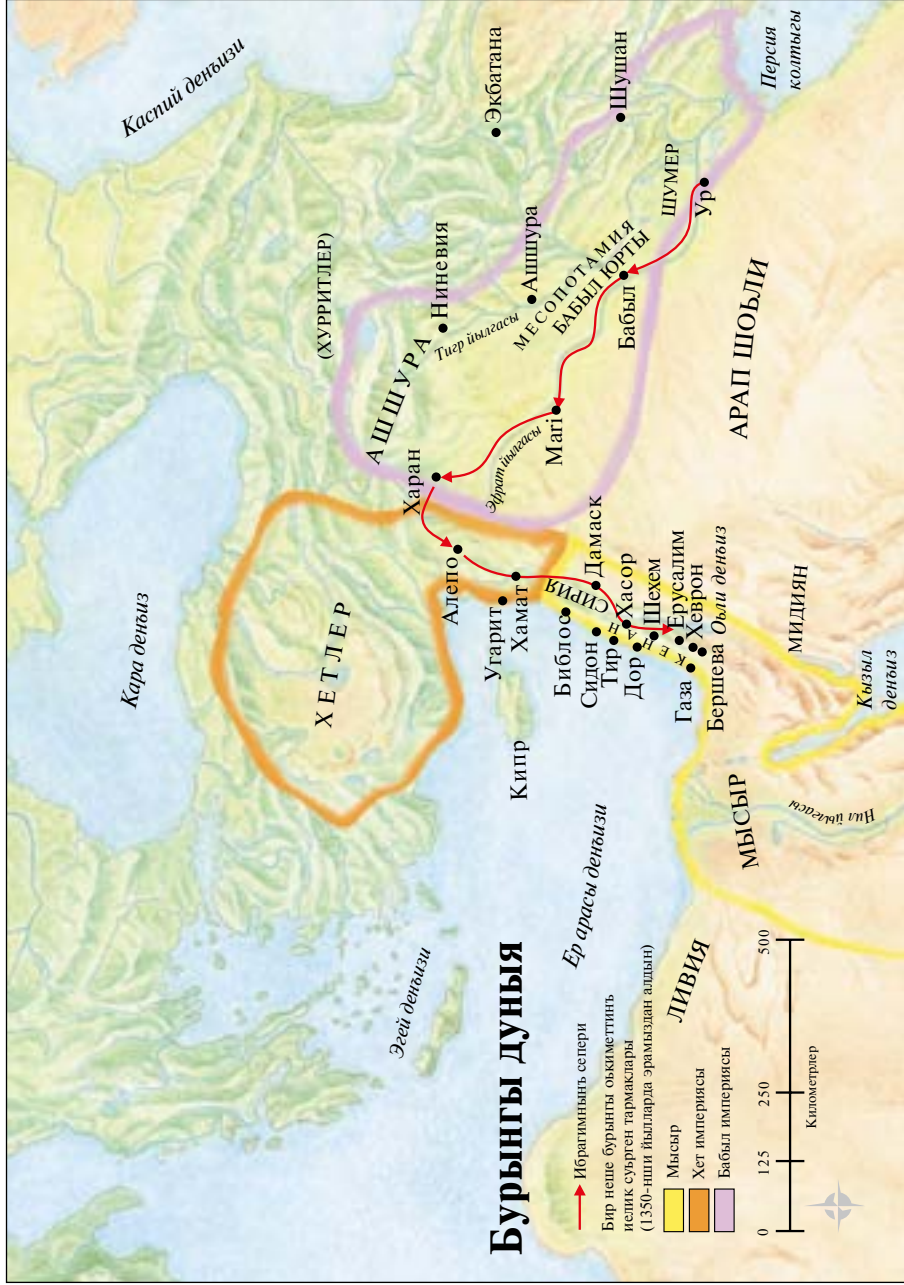
Бұрынғы дүния

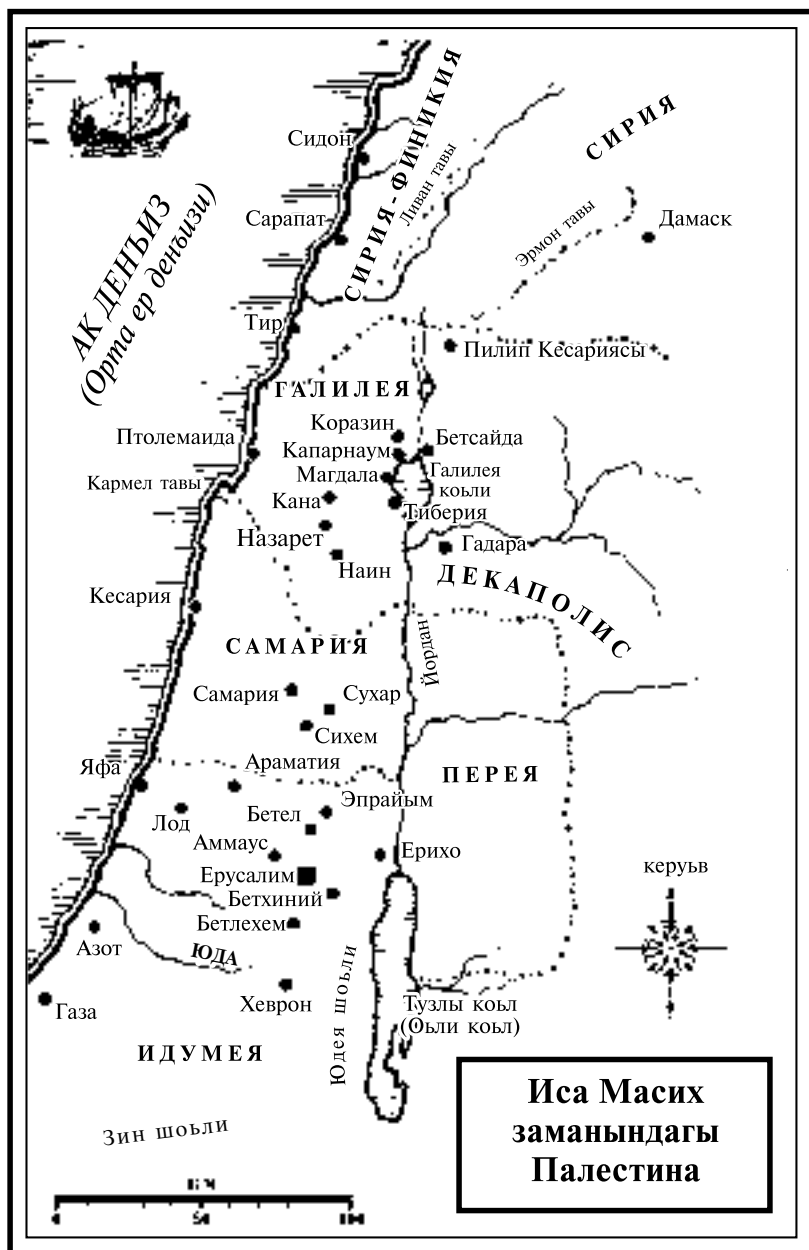
Ер арасы деңізі

→ Ибраһимның септері
Бір неше бұрынғы ықпалдың
ислук сүрген тармақтары
(1350-нші ыяларға арамыздан ашын)

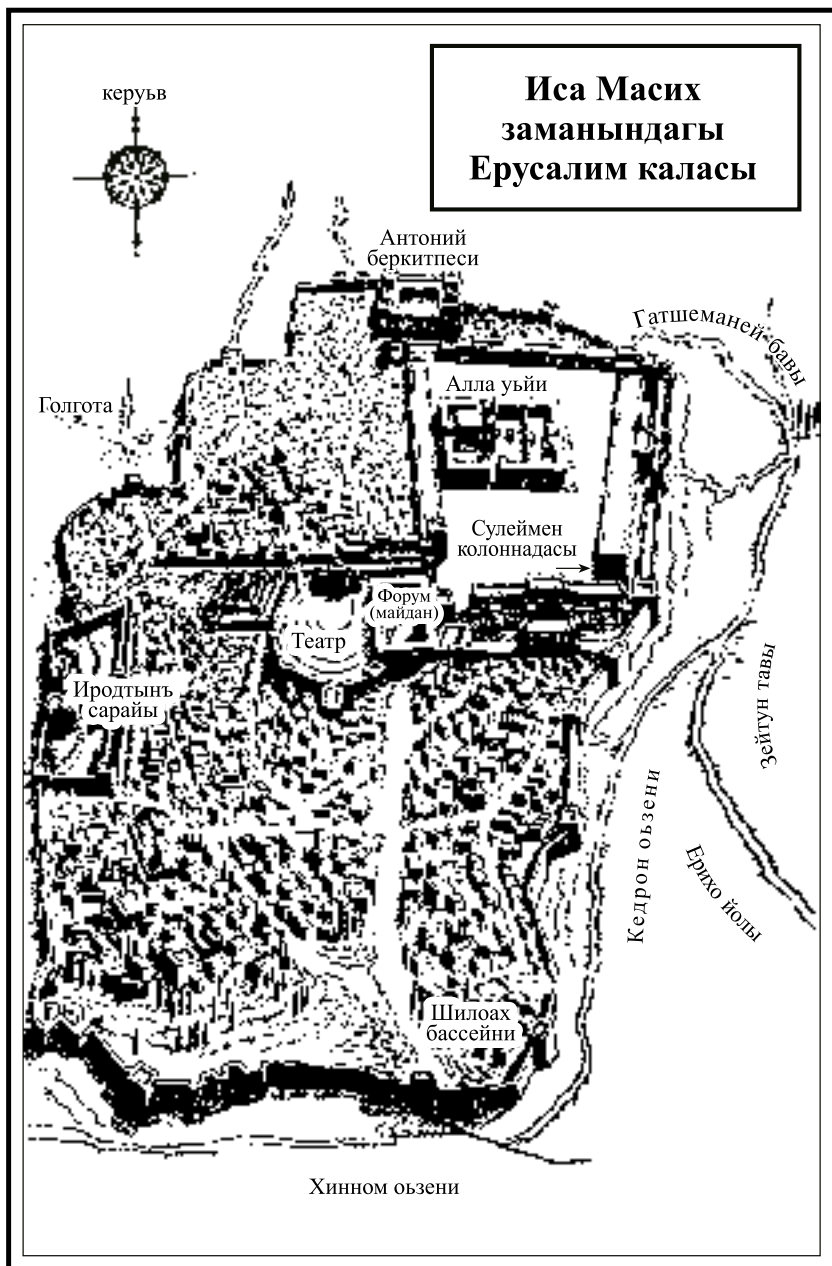
ЛИВИЯ

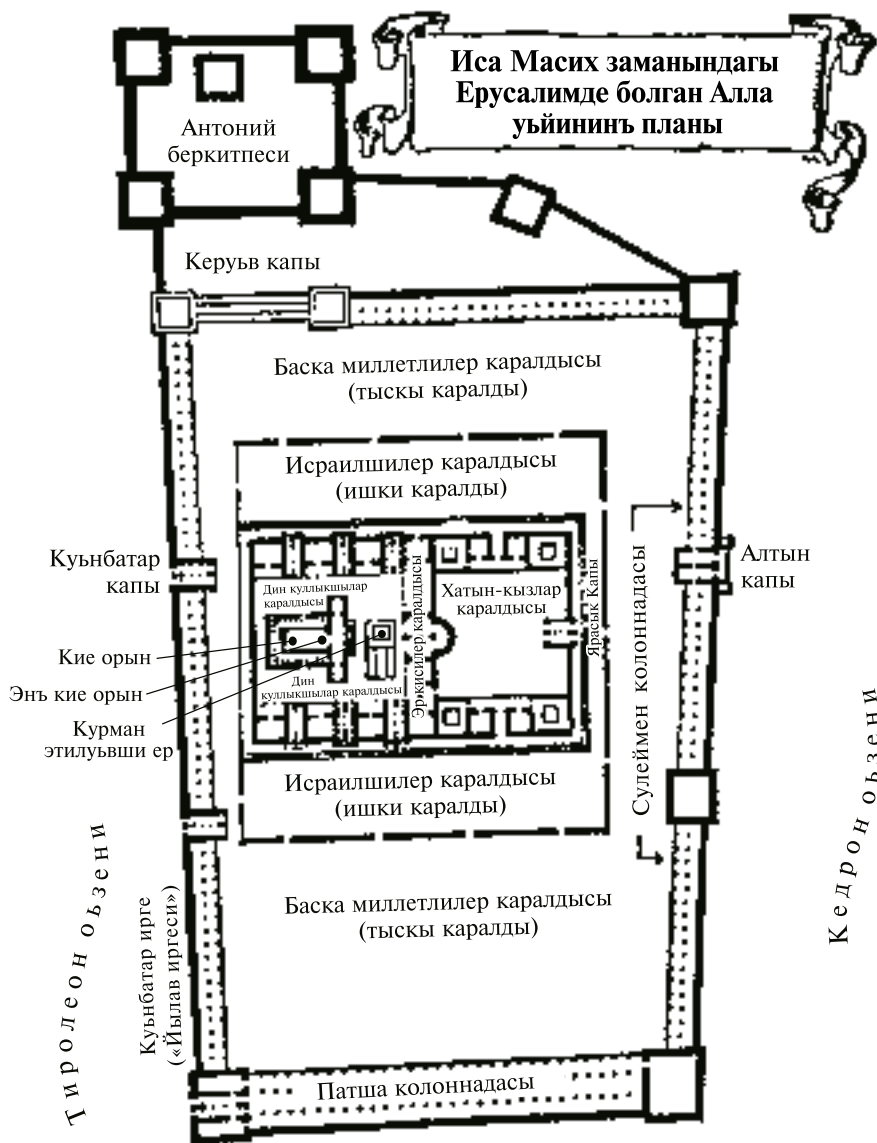
Мысыр
Хет империясы
Бабыл империясы

Иса Масих заманындагы Ерусалим каласы

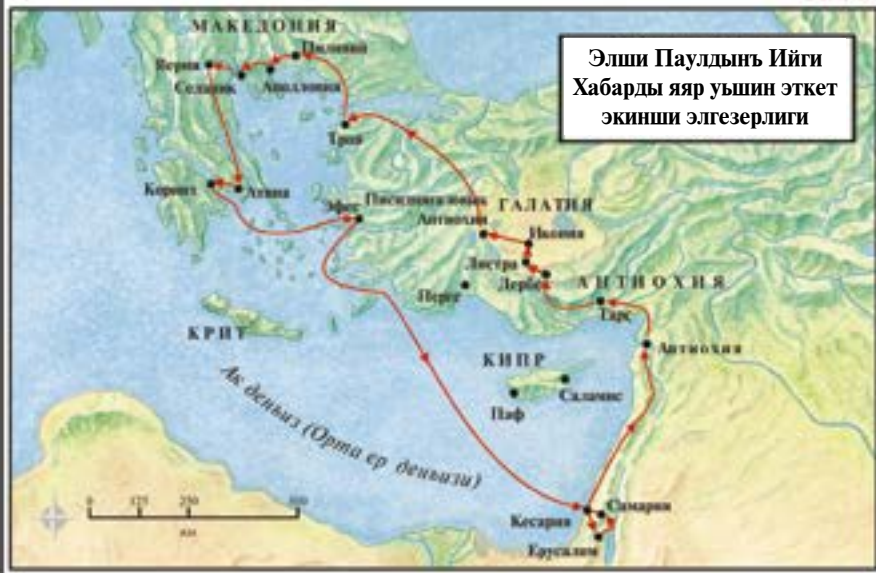

Элши Паулдың Ийги
Хабарды яар ушын эткет
биринши элгезерлиги

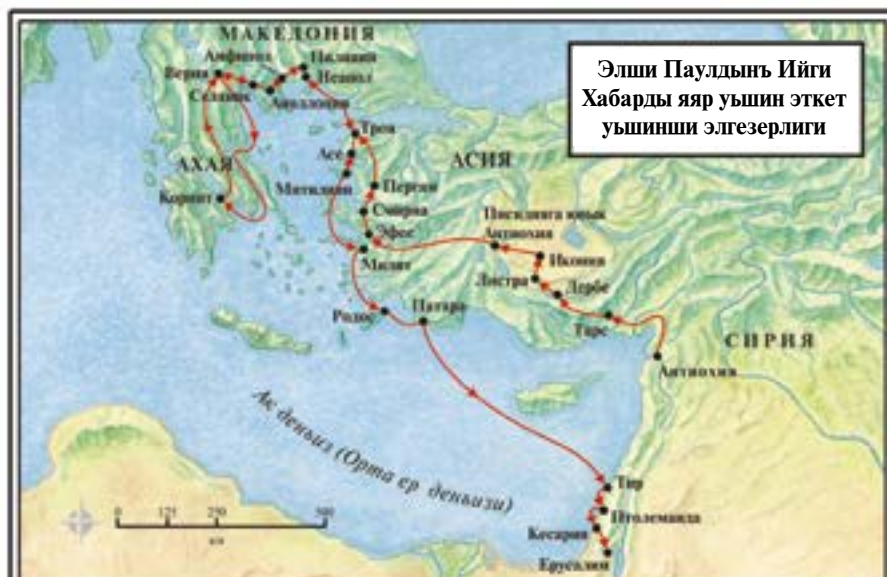

© С.В.С., 1999

Элши Паулдың Ийги
Хабарды яар ушын эткет
экинши элгезерлиги

ЕРУСАЛИМ. Елеон тавыннан коьринис (куьнтувардан)
Сулейманнынъ Раббий уйи. Аьлиги заманда мунда Омардынъ мешийти.

ЕРУСАЛИМ ЭМ ЕЛЕОН ТАВ (куьнбатардан)
Эм шахарга ювыклап келгенде, ога карап, онынъ уьшин йылады.
Лука 19:41

СИНАЙ ТАВ

Раббий Синай тавынынъ басына туъсти эм онда Мусады шакырды, эм Муса коътерилди. Шыг. кет. 19:20

ТУЗЛЫ ДЕНЪИЗ

Олар баъриси Сиддим тогайлыгында йыйылдылар, аъле онда денъиз Ярат. 14:3:

ТАВОР ТАВ

*Керуьвди эм алдыякты Сен яраттынъ; Тавор эм Хермон тавлары
суййиниш пен Сенинъ атынъды мактайдылар. Забур 88:13*

НАЗАРЕТ

*Алтынышы айында Алла Жабраил маълекти Галилеядынъ Назарет
шахарына Даут тукумыннан Юсуп атлы эр мен соъз тавысып турган
Кызга йиберди; Кыздынъ аты Марьем эди. Лука 1:26-27*

БЕТЛЕХЕМ

«Юдадынъ ериндеги Бетлехем, сен эш бир зат пан да Юдадынъ баска шахарларынынъ арасында кем тувылсынъ. Меним халкым Исраилге йол коьрсетеек Басшы сеннен шыкпага керек». Матай 2:6

ЙОРДАН

Сонда Иса Галилеядан Йорданга, Яхъядан сувда шомылдырылаяк болып, келди. Матай 3:13

КАПАРНАУМ

Ол Назаретти калдырды эм Завулон ман Напталийдинъ ерлериндеги коьлдинъ касында орынласкан Капарнаумда ерлести. Матай 4:13

КАНА

Уьшинши куьн Галилеядынъ Кана деген авылында той баратаган эди, эм Исадынъ Анасы да онда эди. Яхъя 2:1

ЮДАДАН САМАРИЯГА ЙОЛ

Иса... Юдады калдырды эм тагы да Галилеяга кайтты. Онынъ йолы Самариядынъ ишиннен озатаган эди. Яхъя 4:3-4

ГАЛИЛЕЯ ДЕНЪИЗ

Куьнлердинъ биринде халк, Оны курсап алып, Алладынъ соьзин тынъламага йыйылган заманда, Ол Гиннесар коьлдинъ касында тура эди... Лука 5:1

БЕТХИНИЙ

Пасхага алты куън калганда, Иса Оъзи тирилткен Лазар яшаган ерге, Бетхинийге, келди. Яхъя 12:1

РИМДЕГИ КОЛИЗЕЙ

КОЫПЛЕГЕН ХРИСТИАНЛАР АЗАПЛАНЫП ОБЛИМ ТАПКАН ЕР

Эм мен коърдим ... Исага эткен шаатлыклары эм Алладынъ съзъи уьшин басы кесилгенлердинъ янларын коърдим. Олар – йырткышка да, онынъ сынтасына да сежде кылмаган эм не манълайына, не колына онынъ тамгасын салып кабыл этпегенлер. Ашылув 20:4

Иштелик

Дуниядың яратылуы	8
Биринши аъдемлерди яратув	12
Адам эм Авады еннеттен кувув	14
Кабил мен Абил	16
Нухтынъ кемеси	18
Сув казасынынъ басланувы	20
Сув казасынынъ ахыры	22
Курткашык эм Алладынъ аъдем мен туъзген келисуъви	24
Бабыл каласы	26
Аврам (Ибрагим)	28
Аврам (Ибрагим) эм Лут	30
Раббийдинъ Аврамга берген ваъдеси	32
Раббийдинъ уш маълеги Ибрагимде	34
Содом эм Гомора шахарлары йок этиледи	36
Ибрагим Исхакты курманлыкка аъкеледи	38
Ревека	40
Исхак эм Ревека	42
Якып атасынынъ разылыгын алады	44
Якыптынъ туъси	46
Якып Рахел мен расады	48
Якып Алла ман куъреседи	50
Якып эм Эсав ярасадылар	52
Юсып – Якыптынъ суыйikli улы	54
Юсыптынъ туъслери	56
Кардашлары Юсыпты сатадылар	58
Юсып – параоннынъ куллыкшысынынъ уый басшысы	60
Юсып тутнакта	62
Юсып параоннынъ туъсин йорайды	64
Юсып – буътин Мысырдынъ басшысы	66
Ети йыл ашлык	68
Юсып озин кардашларына танытады	70
Юсыптынъ атасы ман йолгысувы	72
Исраил халкынынъ Мысырда эзиетленуъви	74
Шетен ишиндеги саъбий	76
Муса параоннынъ кызында	78
Янып турган куваклык	80
Муса эм Арун параоннынъ алдында	82
Пасхага багысланган козыдынъ каны	84
Алла халкын Мысырдан шыгарады	86
Исраил уллерынынъ Кызыл денъизден оътуъви	88
Мысыршылар сувга батадылар	90
Коьктен азык	92
Муса каядан сув шыгарады	94

Он парыз.	96
Алтын бузав.	98
Кие шатыр.	100
Кие меканды курувга савгалар.	102
Кие меканды багысла.	104
Кенанда тергевшилер.	106
Корах, Датан эм Авирамды язала.	108
Ез йылан.	110
Пайхамбар Билам эм маълек.	112
Ешу – Мусадынъ исин бардырувшы.	114
Раббийди мутпанъыз!.	116
Курманлык аькелу.	118
Мусадынъ оьлими.	120
Рахав тымшыларды куткарады.	122
Йордан йылгасыннан оьту.	124
Ерихо шахарды алу.	126
Аморшылар ман согысу.	128
Исраил аькимлери.	130
Гидеон.	132
Алып Самсон.	134
Самсоннынъ оьлу.	136
Рут эм Найме.	138
Рут Боаздынъ данъылында.	140
Ханнадынъ дуvasы.	142
Ханна Шамайылды Раббийге багысла.	144
Шамайылды давыс шакрыады.	146
Дин куллыкшысы Ильястынъ оьлу.	148
Шаул – Исраилдинъ патшасы.	150
Койшы Даут – келеекте болаяк патша.	152
Даут эм Голят.	154
Йонатан.	156
Даут Шаулдынъ янын аяды.	158
Даут Исраилде патшалык суьреди.	160
Алладынъ сандыгы Ерусалимде.	162
Дауттынъ зикирлери.	164
Пайхамбар Натан Дауттынъ алдында.	166
Авшаломнынъ оьлими.	168
Дана патша Сулейман.	170
Алладынъ табыну.	172
Сулейман дуva этеди.	174
Сулейман эм ханбийке Саба.	176
Сулейман Алладан таяды.	178
Патшалыктынъ боьлину.	180
Юда – Кубыла патшалык.	182

Исраил – Керуъв патшалык	184
Ильяс пайхамбар	186
Тул хатыннынъ улын тирилтув	188
Сув ман керемет эм май ман керемет	192
Сириядынъ (Шамнынъ) аьскершиси Нааман	194
Нааман эмленген	196
Сокырланган баскыншылар	198
Йоаштынъ такка олтырувы	200
Уззиядынъ оьктеми эм язасы	202
Исраил Алладан таяды	204
Ассирия Исраилди енъеди	206
Самаршылар	208
Хизкия патшадынъ дуvasы	210
Патша Йошиядынъ оьсиети	212
Еремия пайхамбар	214
Варух Еремиядынъ билдирувлерин язады	216
Патша Йоаким билдирувлерин язылган	
колязбады ягады	218
Бабыл Юдады енъеди	220
Ерусалимди эм табынув уйди йок этув	222
Даниял эм онынъ уьш тенъи	224
Алтын сынтас эм уьш йигит улан	226
Даниял анъламсыз соьзлердинъ маънесин анълатады	228
Даниял дува этеди	230
Даниял арсланлар ман бир шонъкырда	232
Ювытлардынъ есирден кайтувы	234
Ханбийке Эстер	236
Ханбийке Эстер	238
Нехимия Ерусалимнинъ иргелерин курайды	240
Халк Аллага тевбе этеди	242
Аюптынъ азап шегуьви	244
Аюп сынавлардан сонъ	246
Забур	248
Забурдан ятлавлар	250
Таварыхлар Китабы	252
Увазшыдынъ китабы	254
Пайхамбарлар	256
Ешая пайхамбар	258
«Кылышларын сабанга авыстыраяк...»	260
«Яманлык этпееклер...»	262
Пайхамбар Хошея	264
Пайхамбар Йоел	266
Пайхамбар Юнус	268
Пайхамбар Мика	270

Иса Масихтинъ келееги акында билдируувлер	272
Зекерья эм маълек Алла уйинде	276
Яхъя пайхамбардынъ тувувы	278
Иса Масихтинъ тувувы акында ийги хабар	280
Иса Масихтинъ тувувы	282
Маълеклер койшыларга Иса Масихтинъ тувувы акында билдиредилер	284
Койшылар Иса Масихтинъ янында	286
Туврашыл Шимон	288
Юлдыз билимшилердинъ табынувы	290
Ирод куънасыз балаларды оьлтиреди	292
Мысырга кашув	294
Исадынъ Назаретте балалыгы	296
Саъбий Иса Алла уйинде	298
Яхъя пайхамбарлыгын баслайды	300
Исадынъ сувда шомылдырылувы	302
Исадынъ сыналувы	304
Иса Масихтинъ он эки соктасы	306
Исадынъ биринши эткен аълемет нышаны	308
Иса Алла уйиннен сатушшыларды кувады	310
Исадынъ Никодим мен хабарласувы	312
Иса эм самарияшы хатын	314
Йылым толы балык	316
Иса паралич сокканды савартады	318
Тавдагы насихатлав: бактылыктынъ йорыклары	320
Тавдагы насихатлав: Таурат акында	322
Тавдагы насихатлав: суъюв эм дува	324
Атамыз бизим	325
Тавдагы насихатлав: Аллага табынув акында	326
Тавдагы насихатлав: аъдемлер мен айкасув акында	328
Алтын акыйкат	329
Тавдагы насихатлав: акыйкат эм ялган	330
Тул хатыннынъ улынынъ тирилуви	332
Эгинши акында таварых	334
Алладынъ Патшалыгы акында алты таварых	336
Иса коьлде давылды тынышландырады	338
Яирдинъ кызын тирилтуув	340
Иса бес мынъ аъдемди тойдырады	342
Иса сув уьстиннен юреди	344
Исадынъ шырайынынъ туьрленуви	346
Баьрин кеширетаган суъюв	348
Юмсак юрекли самарияшы акында таварых	350
Иса – танъ Койшы	352
Марта ман Марьем	354

Бай аьдем акында таварых	356
Бай эм Лазар акында таварых	358
Адаскан кой акында таварых	360
Адаскан ул акында таварых	362
Иримбопаз маразлы он аьдем	364
Парисей эм ясакшы акында таварых	366
Иса балаларга яхшылык тилейди	368
Сокрыды савартув	370
Ясакшы Закайды куткарув	372
Иса Лазарды тирилтеди	374
Кимге коьп кеширилетаган болса, сол коьп съубеди	376
Иса Ерусалимге киреди	378
Иса Ерусалим уьшин йылайды	380
Яман юзимшилер акында таварых	382
«Шакырылганлар коьп, сайланганлар аз»	384
«Кесардыкы кесарга, Алладыкы Аллага»	386
«Биринши эм энъ маьнели парыз»	388
Ярлы тул хатыннынъ садакасы	390
Иса келеек заман акында айтады	392
Он кыз акында таварых	394
Масих – юзим бутагы	396
Сонъгы ас	398
Астан сонъ хабарласув	400
Гатшеманейде этилген дува	402
Иса ысланады	404
Иса межлис алдында. Петердинъ басын алувы	406
Иса тоьре Пилаттынъ алдында	408
«Оьзининъ кашын коьтерип...»	410
Исадынъ оьлими	412
Исады кабырга салув	414
Масихтинъ тирилуьви	416
Иса сав!	418
Иса Аммауска бараяткан сокталарына коьринеди	420
Иса он бир соктасына коьринеди	422
«Мени съубесинъме?»	424
Иса Масихтинъ коькке алынувы	426
«Йол эм акыйкатлык эм яшав»	428
Элшилердинъ ислери	430
Кие Рухтынъ туьсуьви	432
Петердинъ пайхамбарлык соьзи	434
Аксак садакашы сав болады	436
Петер мен Яхъя межлис алдында	438
Степаннынъ оьлуьви	440
Пилип эм эфиопияшы	442

Масихке ынанганлардынъ кувгыншысы Шаул.	444
Раббийдинъ Шаулга коьринуьви	446
Шаул Дамасктан кетеди.	448
Табитадынъ тирилуьви	450
Юзбасшы Корнелий	452
Маьлек Петерди тутнактан босатады	454
Элши Паулдынъ биринши элгезерлиги.	456
Элши Паулдынъ экинши элгезерлиги	458
Паул ман Силастынъ ыслануьви.	460
Паул Атинада	462
Паулдынъ уьшинши элгезерлиги	464
Сыхыршылыктынъ куьнасы	466
Элши Паул Эфестинъ тамадаларын насихатлайды	468
Паул Фест тоьрединъ алдында	470
Паул Урымга йолда	472
Паул Урымда	474
Элшилердинъ хатлары	476
Раббийдинъ асы	478
Якыптынъ хаты	480
Элши Петердинъ эки хаты.	482
Элши Яхъядынъ уьш хаты	484
Юдадан хат	486
Элши Паулдынъ хатлары.	488
СУЪЮВ	489
«Инсан кылыгынынъ ислери» эм «рухтынъ емиси»	490
Яс аьдем Тимотей.	492
«Раббий – бир, иман – бир, сувда шомылдырылып тазаланув – бир...»	
Хатлардан бейитлер	494
Яхъяга Ашылган Соьз	496
«Мен эсик туьбинде тураман эм оны кагаман»	498
«Янъы коьк эм янъы ер»	500
Кие Язувдынъ сонъгы бети.	502
Карталар.	507
Суьвретлер.	514

Кие Китаптан хабарлар

Рассказы из Священного Писания на ногайском языке
Stories from Holy Scripture in the Nogai language (ISO: nog)

Институт перевода Библии
www.ibt.org.ru; ibt_inform@ibt.org.ru
101000 Россия, Москва,
Главпочтамт, а/я 360

Подписано в печать 01.11.2025
Формат 60×84 1/16. Печать офсетная. Усл. печ. л. 30, 69.
Тираж 450 экз. Заказ №

Отпечатано в ООО «Тверская фабрика печати»
170006 Тверь, Беляковский переулок, 46
т. (8482) 235-32-13